भारत–इतिहास–संशोधक–मंडळ–ग्रंथमाला. पुस्तक २८ वें.

इंग्लिश ईस्ट इंडिया कंपनीचा पेशवे दरबाराशीं फारशी पत्रव्यवहार

मूळ व मराठी रूपांतर

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY New Delhi

रूपांतरकार
गंगाधरराव नारायणराव मुजुमदार

संपादक व प्रकाशक.
दत्तो वामन पोतदार, बी. ए.
गंगाधरराव नारायणराव मुजुमदार.
चिटणीस, भा. इ. सं. मंडळ पुणे.

[सर्व हक्क राखून ठेविले आहेत.]

विजया दशमी शके १८४९

किंमत रु. ५

भारत-इतिहास-संशोधक-मंडळ-ग्रंथमाला

वि. सू.—मंडळाचे बहुतेक ग्रंथांस मुंबई व बडोदें सरकारांचा आश्र
* अशी खूण केलेले ग्रंथ मुंबई सरकारानें प्राथमिक व दुय्यम
पुस्तकालयांसाठीं मंजूर केले आहेत.

मालांक.		किंमत रु.
१	अहवाल (शके १८३२)	३
२	,, (शके १८३३)	५
३	सुबंतविचार(रा.वि.का.राजवाडे)	२
४	वार्षिक इतिवृत्त (शके १८३४)	५
५	मराठ्यांच्या इतिहासाचीं साधनें खंड १२ (रा. राजवाडे)	१७८
*६	प्रथमसंमेलनवृत्त (शके १८३५)	०१२
*७	वार्षिक इतिवृत्त (शके १८३५)	६
*८	द्वितीयसंमेलनवृत्त (शके १८३६)	३
*९	वार्षिक इतिवृत्त (शके १८३६)	३
*१०	मराठ्यांच्या इतिहासाचीं साधनें खं. २० (शिवकालीन घराणीं)—	३
*११	वार्षिक इतिवृत्त(शके १८३७)	६
	भा. इ. सं. मं. त्रैमासिकः- शके १८४२।४३।४४ प्रत्येकीं रु. ३.	

मालांक.		
*१२	तृतीयसंमेलनवृत्त(शके १८	
*१३	मुकुंद—महाभाष्य (संस्कृ	
*१४	ग्रंथराज (दासोपंत)	,,
*१५	स्फुट प्रकरणें भाग १ ल	
*१६	स्फुट प्रकरणें भाग २ रा	
*१७	वार्षिक इतिवृत्त (शके १८	
१८	चतुर्थसंमलेनवृत्त(शके १८	
*१९	राजवाडे-खंड-स्थलसूची(१	
*२०	पंचमसंमेलनवृत्त (शके १	
+२१	संशोधनसंग्रह (१८३९)	
२२	चंद्रचूड—दफ्तर—कला ९	
२३	महाराष्ट्रसारस्वत ले.रा.वि.	
२४	षष्ठसंमेलनवृ (१८४०)	
२५	सप्तमसंमेलनवृत्त(१८४१)	
२६	संशोधकाची छोटी जंत्री. (रा. द. वि. आपटे)	
२७	प्रदर्शनपरिचय	

मंडळाकडे मिळणारीं इतर पुस्तकें

रा. वासुदेव शास्त्री खरे-कृतः- (१) अधिकारयोग (२) ह
बसर—किं. प्रत्येकीं ०१०. **राजवाडेकृतः**—मराठ्यांच्या इतिहासाचीं सा
१।५।७।१०।११ किं. अनुक्रमें रु. २५, ४, ३, २॥, ०६ **चांदोरकरकृतः**—संतक
सूचिः- किं. रु. २. **काव्येतिहाससंग्रह** व **भारतवर्षः**- मासिक
अंक व प्रकरणें. **चित्रेः**- थोरले बाजीराव नऊरंगी किं. ०८; पिलाजी जा
श्री. शिवाजी महाराजांचा होन किं. ०॥.

टीपः—टपालखर्चासह व बंगी व्ही. पी. वगैरे खर्च निराळा पडेल.
घेणारांस चांगलें कमिशन देऊं. माहितीपत्रक मागवा

पुणें येथें 'आर्यभूषण' छापखान्यांत **अनंत विनायक पटवर्धन** यांनीं व **दत्तो वामन पोतदार** व **गंगाधरराव नारायणराव मुजुमदार** यांनीं ३१४ सदाशिव पेठ (भारत-इतिहास-संशोधक-मंडळाचें मंदीर) येथें प्रसिद्ध केलें.

चिटणिसांचें निवेदन

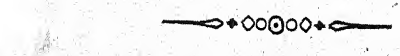

भा. इ. सं. मंडळाच्या ग्रंथमालेंत प्रस्तुतचा २८ वा हा ग्रंथ एका दृष्टीनें अपूर्व होय. या ग्रंथाचे प्रकाशनानें एका अतिशय महत्त्वाच्या कार्याचा उपक्रम मंडळानें केला आहे. महाराष्ट्राचा सर्वांगसुंदर इतिहास जाणण्यासाठीं मराठी साधनांवर च केवळ अवलंबून चालणार नाहीं. फारसी, इंग्रजी, हिंदी, फिरंगी, कानडी, मारवाडी, फराशिस इत्यादि भाषांतील साधनें हि प्रकाशित केलीं पाहिजेत व अभ्यासिलीं पाहिजेत. त्यांत फारसी ही तर कांहीं काळ हिंदुस्थानांतली प्रमुख राजभाषा होती आणि तवारिखा, फर्मानें, अखबारा वगैरे शेंकडों लिखाणें त्या भाषेंत आहेत तीं इतिहासोपयोगी व बहुमोल आहेत. हीं फारसी साधनें शिवकालीन व तत्पूर्वकालीन महाराष्ट्राच्या इतिहासाविषयीं तर सर्वस्वी जीवभूत आहेत.

आज सुमारें चाळीस वर्षें महाराष्ट्रीय पंडित स्वदेशेतिहासाचीं साधनें मोठ्या आस्थेनें, श्रमाने व प्रेमानें प्रकट करीत आहेत. परंतु फारसी साधनांचा परामर्ष म्हणण्यासारखा घेणें त्यांजकडून झालें नाहीं. याचीं कारणें पाहतां फारसी साधनें दुर्मिळ होतीं असें नाहीं परंतु फारसी जाणणारे आपणांमध्यें च विरळा असत व जे असत त्यांत इतिहासाचे शोकी व लिखितांचे वाचक प्रायः कोणी निघाले नाहींत. मोठा चमत्कार आहे, कीं शंभर सवाशें वर्षांपूर्वी घडघड फारसी वाचणारे मराठे, ब्राह्मण या पुण्यांत पुष्कळ विद्यमान होते; आणि ही परंपरा बंडुनाना रानड्यांच्या पिढीपर्यंत जीव धरून होती. आजमितीला खुद्द पेशव्यांच्या पारसनवीस घराण्यांत सुद्धा ही विद्या लुप्तप्राय झाली आहे! स्वराज्य गेलें, तेव्हांच राजकारणाचीं सूत्रें आमचे हातांतून गेलीं आणि सूत्रसाधनरूप फारसी भाषा हि अनोळखीची झाली. आतां पुनः अलीफ बेपासून प्रारंभ कराबा लागत आहे!

उलट युरोपियन विद्वानांनीं मात्र फारसीचें अध्ययन सुरू केलें तें यथास्वभाव आजतागायत वर्धमान च ठेविलें आहे. खुद्द पेशवाई अंमल जारी असतांना कुंपणीच्या सूत्रचालकांत पुष्कळांनीं अरबी, फारसी इत्यादि भाषांचें अध्ययन चालविलें होतें. वॉरन् हेस्टिंग्ज्, क्लाइव्ह प्रभृति मंडळी राजा नवकिसन मुनशी सारख्यांच्या साहाय्यानें ही राजकारणी भाषा शिकल्याचा वृत्तांत सुप्रसिद्ध आहे. फेरिस्ता प्रभृति इतिहासकारांचे ग्रंथ, व बाबर बादशाहाचें तुर्की आत्मचरित्र वगैरे नामांकित ग्रंथ इंग्रजींत भाषांतर होऊन गेल्याला एक शतकावर वर्षें लोटली तर आम्ही अजून सदरहू ग्रंथांचीं भाषांतरें सुद्धा केलीं नाहींत. खुद्द पेशवाई अमलाचे अखेरीस

आमच्याकडे फारसी वरून मराठींत उतरलेले कित्येक सुंदर ग्रंथ अलीकडे आमचे पाहण्यांत आले आहेत परंतु तो जुना ओघ आटून च गेला.

अलीकडे प्रो. जदुनाथ सरकार यांनीं फारसी साधनांचा उपयोग करून इतिहास लिहिण्याचा उपक्रम केलेला प्रसिद्ध असून डॉ. खान, बेणीप्रसाद, कानुनूगो प्रभृति मंडळींचे प्रयत्न त्या दिशेनें हे त असून त्याचे ग्रंथ इंग्रजी ऐतिहासिक वाङ्मय पुष्ट करीत आहेत. परंतु **यां पैकीं कोणी हि अस्सल फारसी साधनें-मूळ-प्रकाशित करीत नाहीं.** निवळ उतारे देऊन अनुमानें बांधून इतिहासरचना करण्याचा उपक्रम शुद्ध शास्त्रीय दृष्टीनें गौण च म्हटला पाहिजे. जशीं आपण मराठी साधनें प्रसिद्ध करीत असतों तशींच शुद्ध फारसी साधनें हि अस्सलबरहुकुम तपासून प्रकाशित केल्याशिवाय त्यांची प्रामाण्याप्रामाण्यता ठरून त्यांचा पूर्ण सत्यसाधक उपयोग होऊं शकणार नाहीं. अस्सल फारसी साधनें प्रकाशित करण्यास प्रारंभ करावा म्हणून मंडळातर्फे प्रो. जदुनाथ सरकार यांनीं एक खंड काढण्याचें अंगीकारलें आहे पण कांहीं अडचणीमुळें त्यांजकडून हें कार्य अद्यापि उरकलेलें नाहीं. परंतु संशोधकांना फारसी साधनांची उपेक्षा यापुढें करणें फार च घातक वाटल्यावरून आम्हांपैकीं **श्री. आबासाहेब मुजुमदार** यांनी ही शाखा काढण्याचें जबाबदारीचें व अवघड कार्य मंडळाच्या हल्लींच्या दुर्बळ सांपात्तिक स्थितींत हि अंगावर घेतलें व तें चिकाटीनें चालवून व मुनशी शिराजी व मुनशी अबदुल्‌अझीझ यांचे साहाय्यानें आज चालतें केलें आहे. तसा प्रयत्न केला तर **पन्नास हजार फारसी अस्सल** कागद व खेरीज ग्रंथ मंडळानें आज जमा केल्यासारखे च आहेत. **श्री. पारसनवीस** यांनीं या कामीं फार मदत केली आहे व त्यामुळें हें ग्रंथरूप फळ पदरीं पडल्याचें पाहून यापुढें अधिक आत्मीयतेनें ते वाढती मदत करतील अशी खात्री आहे.

फारसी पत्रांचें वाचन किती अवघड व किचकट असतें हें स्वानुभवावाचून प्रत्ययास येणें कठिण आहे. त्यांतहि न कळणाऱ्या भाषेंत बादशाही थाटानें, मोहोरेदार कागदावर ऐटींत लिहिलेलीं साधनें पाहून तीं मालकांकडून मिळण्यास केवढी पुण्याई सचींवी लागते, व ती बिनचूक नकलून आणि बिनचूक छापण्यास केवढी यातायात पडते याची ज्यांना थोडी तरी कल्पना येईल त्यांना प्रस्तुत खंडांतील दोषांकडे दुर्लक्ष्य करून हा धाडसी, नूतन व आवश्यक उपक्रम केवळ स्वावलंबनानें मंडळानें आंगावर घेऊन रंगरूपाला आणल्याबद्दल मंडळाचे प्रेमपुरस्सर अभिनंदन च करावेंसें वाटेल यांत संदेह नाहीं.

दत्तो वामन पोतदार,
गंगाधरराव नारायणराव मुजुमदार,
चिटणीस भा. इ. सं. मंडळ.

॥ श्री ॥

प्रस्तावना

आपल्या या भरतभूमीमध्यें फारशी भाषेचा प्रचार सुमारें शके १२०० पासून सुरूं झाला. तो इतका कीं, पेशवाई अखेरपावेतों सुद्धां फारशी ही एक प्रमुख राजकीय भाषा समजली जात असून, पेशवे व इंग्रज यांमधील तहनामेहि मूळ फारशी भाषेतच लिहिलेले आहेत. श्रीशिवाजीमहाराजांच्या पूर्वकालापासूनच अनेक यवन राज्यकर्त्यांच्या अमलामध्यें राजदरबारांत उत्तम फारशी लिहिणारे वाचणारे मुनशी व पंडित असत व त्यांमार्फतच सर्व आवकजावक फारशी पत्रव्यवहार चाले. इंग्रजांच्या दरबारीहि फारशी इंटरप्रीटर व मुनशी यांच्या मार्फतच पत्रव्यवहार चालत असे. श्रीछत्रपतिमहाराजांच्या व पेशव्यांच्या दरबारीहि उत्तम फारशी जाणणारे ब्राह्मण, कायस्थ व मुसलमान मुनशी अनेक होते.

हिंदुस्थानचा खरा इतिहास लिहावयाचा म्हटलें तर या देशावर ज्यांच्या ज्यांच्या स्वाऱ्या झाल्या आहेत किंवा जे जे येथें कोणत्या तरि कारणानें आले गेले अथवा ज्यांची थोडी फार वसति होऊन आपणांशीं अनेक रीतीनें संबंध आलेला आहे व त्यामुळें आपल्या भाषेवर व आचारविचारावर परिणाम झालेला आहे अशा स्वकीय व परकीय कानडी, गुजराथी, तामील, तेलगु मुसलमान, फ्रेंच, पोर्तुगीज् डच्, इंग्रज वगैरे लोकांच्या भाषेचा अभ्यास करून त्यांनीं स्वभाषेंत आपणांसंबंधीं लिहिलेले विचार किंवा इकीकत समजून घेणें अवश्य आहे. येथें मुसलमानांचा सहवास इतरांच्या मानानें विशेष झालेला असल्यानें त्यांच्या फारशी भाषेचें ज्ञान प्रथम करून घेऊन त्यांच्या ऐतिहासिक कागदपत्रांचा व ग्रंथांचा अभ्यास करून भरतखंडाच्या इतिहासास सत्यस्वरूप शक्य तितकें देणें हें एक कर्तव्य आहे.

मराठ्यांचाहि खरा इतिहास लिहिणें झालें तर त्याकरितां फारशी कागदपत्रांचा आधार अवश्य घेतला पाहिजे. शिवपूर्वकालीन व शिवकालीन मराठी कागदपत्रांतून फारशी शब्दांचा भरणा अतिशय आढळून येतो. व त्यामुळेंच तत्कालीन मराठी कागदपत्रें वाचतांना वाचणारांस फारशीचें ज्ञान नसल्यास अत्यंत अवघड जातें. भारत इतिहास संशोधक मंडळासारख्या जबाबदार संस्थेनें या दिशेनें जर प्रयत्न केला नाहीं व त्या त्या भाषेंतील ऐतिहासिक साधनें मूळ स्वरूपांत पुढें आणलीं नाहींत तर तो त्या संस्थेस एक मोठा उणेपणा आहे व मराठींतील ऐतिहासिक साधनें इतर भाषांच्या ज्ञानापेक्षां फारशी भाषेच्या ज्ञानावांचून बाहेर काढणें व्यर्थ समजून मुद्दाम मीं सुमारें अडीच तीन वर्षांपासून मूळ फारशी ऐतिहासिक साधनें वाचतां वेऊन तीं मराठी भाषांतरासह प्रसिद्ध करतां यावींत या दृष्टीनें अभ्यासास सुरुवात केली. छापलेला फारशी मजकूर वाचणें सोपें आहे. परंतु

तोच लेखी वाचणें अवघड होतें. फारशी लिपींत अक्षरांच्या खालीं व वर एक, दोन, तीन टिंबें (नुक्ता) देण्याच्या पद्धतीमुळें व कांहीं अक्षरें मूळ स्वरूपाहून भिन्न स्वरूपांत जोडण्याच्या नियमामुळें व त्यांतहि कांहीं अक्षरांचीं रूपें लुप्तप्राय होतात यामुळें फारशीचें वाचन प्रथम प्रथम नजर बसेपर्यंत त्रासदायक होतें. परंतु जेथें एकाच अक्षराखालीं किंवा वर एक, दोन किंवा तीन टिंबें दिल्यामुळें प्रत्येक वेगळें अक्षर बनतें व जेथें फडर्या अक्षरांनीं लपेटींत लिहिलेलें असतें तेथें त्या टिंबांची जर गाळण उडते तर मग त्याबरोबरच वाचकांचीहि गाळण कां उडूं नये ! फारशी भाषेचे तज्ज्ञहि अशा प्रकारच्या हस्तलिखितांपुढें हात टेंकतात. तात्पर्य, फारशी भाषेचें ज्ञान असणें व छापील मजकूर वाचणें हें वेगळें व जुनें फारशी हस्तलिखित उत्तम रीतीनें वाचणें हें वेगळें.

अशा सर्व अडचणी पुढें असतांना मुद्दां फारशीच्या अभ्यासाबरोबरच फारशी ऐतिहासिक साधनें जमा करण्यास सुरवात केली. या कामीं कै. रु. वि. आचार्य कालगांवकर व त्यांचे विद्यमान चिरंजीव, दतियाचे रा. करमरकर, श्री. भाऊसाहेब तुळशीबागवाले, रा. सदाशिव विष्णु ऊर्फ भाऊसाहेब रानडे, कै. पांडोबा पटवर्धन, (बन्हाणपूरचे श्री. भुसकुटे) व पेशवे दरबारचे फारसनवीस घराण्यापैकीं वंशज श्री. रुष्णराव केशवराव ऊर्फ बाळासाहेब पारसनवीस, श्री. नारायणराव गोविंद पारसनवीस व श्री. बाबूराव पारसनवीस; श्री. बाळासाहेब विंचूरकर, महंत दत्तराज महानुभाव, मे० महमद सलाउद्दीन, श्री. तात्यासाहेब फडके, श्री. हणमंतराव ढेरे, वे० सिद्धेश्वरशास्त्री चित्राव वगैरे अनेक सद्गृहस्थांनीं, अनेक फारशी साधनें–ताम्रपट, ग्रंथ, सनदा, फरमानें, पत्रव्यवहार वगैरे मजकडे व मंडळाकडे इतिहासाचे कामाकरितां म्हणून दिलीं. याबद्दल मी त्या सर्वांचा अत्यंत आभारी आहे.

उपलब्ध फारशी लेखसंग्रहांत वेगवेगळ्या विषयांवरील हस्तलिखित ग्रंथ सुमारें १५० असून पत्रें तर अनेक राजे, महाराजे, नबाब, बादशहा, निजाम, हैदर इ. इ. यांचीं हजारों आहेत. कित्येक सरदारांच्या व दिल्ली दरबाराच्या दिनचर्या फारशीमध्यें सविस्तर लिहिलेल्या आहेत. इतरत्र अनेक ठिकाणीं फारशी लिखाण असलेलें केव्हांहि प्रसिद्धीकरणार्थ मिळण्याची खात्री वाटते. परंतु, द्रव्याभावीं उपलब्ध व उपलभ्य संग्रहाचा फायदा कसा करून द्यावा ! असो.

आंज आपल्यावर राज्य करणारे **इंग्रज सरकार** यांचा व आपला परस्पर संबंध कसकसा घडून आलेला आहे याचा खरा बोध होणें परस्परांस अत्यंत इष्ट आहे. याच हेतूनें एकंदर पत्रव्यवहारापैकीं इंग्रजांचीं व त्यांचा ज्यांमध्यें उल्लेख आहे अशीं कांहीं दुसऱ्यांचींहि पत्रें निवडून काढून त्यांचें मराठींत भाषांतर मंडळाचे वेतनी मुनशी शेख अबदुल अझीज, महाराष्ट्र एज्युकेशन सोसायटीच्या हायस्कुलांतील फारशी मास्तर, यांच्या साहाय्यानें मीं केलेलें आहे. कोणत्याहि एका भाषेंतील मजकूर दुसऱ्या भाषेंत हुबेहुब तसाच उत्तरविणें फार कठीण आहे. त्यांतल्या त्यांत फारशी

भाषेंत ' मिऱ्या मूठभर व दाढी हातभर ' याप्रमाणें मूळ मुख्य मजकूर अगदींच थोडा असून अलंकारिक शब्दयुक्त अलुकाच, मायने व प्रासाकरितां एकार्थी शब्दांची रेलचेल, यामुळें भाषांतर यथार्थ करण्यास फार अडचण होते म्हणून सोबतच्या भाषांतरांत बऱ्याच ठिकाणीं मूळ फारशी अलंकारिक मायन्यांचें भाषांतर केलेलें नाहीं. मुद्यापुरता मजकूर मात्र मुळींच सोडलेला नसून भाषांतर शक्य तितकें मुळाला धरून परंतु मराठी भाषेला साजेलसें केलेलें आहे.

सदर खंडांत १४१ पत्रें दिलीं आहेत. तीं सर्व संगतवार मजकुराचीं नसल्यामुळें व कालाच्या दृष्टीनेंहि मध्यें बराच खंड असल्यामुळें सदर पत्रांचा संगतवार सारांश किंवा त्रोटक हकीकत येथें देतां येत नाहीं. फक्त त्यांतील कांहीं मुद्यांचें टाचण पत्रांकासह खालीं देत आहे.

१. इंग्रज व पेशवेदरबार यांजमधील परस्पर स्नेह, प्रेम व एकी यांबद्दल बहुतेक प्रत्येक पत्रांतून ओतप्रोत उल्लेख आहेत.

२. अधिकारसंपादन, बदली, नजरनजराणे व परस्पर अभिनंदन. पत्रांक– ३, १६, १८, ५०,५५,५६, ५७, ६०, ७४, ८१, ८३, ८७, ८९, १०८, ११०, १११, ११२, ११३, ११५, ११८, ११९, १२२, १२५.
सदर पत्रांपैकीं नजराण्यासंबंधीं ५५, ८१, व ८९ हीं पत्रें वाचनीय आहेत.

३. विल्यम टेलर यांची पेशव्यांचे पदरीं रहाण्याची उत्कट इच्छा. ४

४. श्री. राघोबादादास लिहिलेलें पत्र १७ वाचनीय आहे.

५. जहाजें व मचवे यांबद्दल तक्रारी – ४०, ४६, ७९।७८, ८६.

६. बाणकोटचें गरम पाणी. ४७.

८. श्री. राघोबादादांनी इंग्रजांकडे गहाण ठेविलेलें सहा लाख पंचवीस हजार रुपये किंमतीचें जवाहीर ६१, ६४.

८. गुप्त सांकेतिक लिपी. ७६.

९. श्रीक्षेत्रप्रयाग येथील यात्रेकरूंवरील कर. ९३.

१०. फ्रान्सची राज्यक्रांती व तिचा हिंदुस्थानांत परिणाम. १०९.

११. सुरत बंदराच्या चौथाई बद्दल. ४६, ५८, ५९, ७१.

१२. हैदर व टिपुसुलतान यांशीं लढाई. ३१, ३२, ३३, ७३, ९०, ९२, ९४, ९५, ९६, ९७, ९८, ९९, १०१, १०२, १०३, १०४, १०५, १३३.१४०

१३. लखनौचे नबाब – ११४, १२०, १२१.

१४. खर्ड्याच्या लढाईस अनुलक्षून. ११६,११७.

१५. साताऱ्याचे महाराजांस लिहिलेलीं पत्रें – १२७, १२८.

१६. डच् लोकांचीं पत्रें – १३१, १३२.

१७. इतर किरकोळ, खलबतें, **कामकाज**, हालचाली वगैरे – ४, ५, ६, ७, ९, १०, १४, १५, १९, २१ ते २७, ३०, ३१, ३२, ३६, ३७, ३९, ४९, ५०, ५२, ६५, ६६, ६७, ७१, ७२, ७७, ८०, ८२, ८५, ९०, ९४, १०

१८. वॉरन् हेस्टिंग्जचीं पत्रें – १९, २६, २७, ३० श्रीं० राघोबा दादा व मुंबई गव्हर्नर यासंबंधीं.

१९. वेलेस्लीचें पत्र – " हिंदुस्थान व दक्षन या देशांतील सर्व रयतेस सुख व आराम मिळावा हें नेहमीं आमचे नजरेपुढें ध्येय आहे " १२३.

भा. इ. सं मंडळानें प्रोफेसर जदुनाथ सरकार यांस एक फारशी साधनांचा खंड मंडळाच्या खर्चानें छापून काढण्याबद्दल विनंती केली होती. परंतु तें काम त्यांच्या कडून अद्याप घडून आलें नाहीं.

मंडळाची ही फारशी भाषेची शाखा मीं पतकरली याचें सर्व श्रेय मुंबई एल्फिन्स्टन् कॉलेजांतील पर्शियन **प्रोफेसर शेख अबदुल कादर शेख सर्फराज, एम्. ए.** यांसच आहे. त्यांचा व माझा परिचय सुमारें १५ वर्षांपासून असून सदर अवधींत ते अनेक वेळां मोठ्या प्रेमानें फारशी साधनांच्या संशोधनाचे कामीं मला मनापासून मदत करीत आले आहेत. मुनशी शेख अबदुल अझीज यांचाहि लाभ त्यांनीं करून दिला आहे. याबद्दल मी प्रोफेसरसाहेबांचा अत्यंत ऋणी आहे.

पत्रांकांच्या प्रारंभीं सविस्तर सूची व यादी जोडलेली आहे. सदर सूची व यादी मंडळाचे अभिमानी सभासद, रा. शंकरराव जोशी, वांईकर यांनीं तयार केली आहे त्याबद्दल मी त्यांचा फार आभारी आहे.

हीं पुढें दिलेलीं बहुतेक पत्रें श्री. रा. रा. **बाळासाहेब पारसनवीस** यांनीं दिलेलीं असल्यामुळें हा खंड म्हणजे त्यांच्या रुपेचेंच फळ होय, हें मला येथें नमूद करणें जरूर आहे.

या सोबत वाचकांकरितां २४ इंग्रजांच्या पत्रांवरील सह्यांचे फोटो व १९ लिफाफ्यांवरील शिक्के पत्रांकांसह तपशीलवार दिलेले आहेत.

पत्रें जसजशीं मिळालीं तसतशीं तीं छापलीं आहेत. पत्रांक १२९ ते १४१ हीं शेवटीं याच कारणामुळें दिलेलीं आहेत. सदर अस्सल पत्रें भा. इ. सं. मंडळाच्या प्रदर्शनांत मांडलीं होतीं व कांहीं पत्रांचीं भाषांतरें संमेलनांत वगैरे वाचलेलीं आहेत. पत्रांवरील तारखा पत्रांतून किंवा वरील लिफाफ्यावर जशा आढळल्या तशा दिलेल्या आहेत. पा म्हणजे पोंहोचल्याची तारीख व रा म्हणजे लिहिल्याची किंवा रवाना केल्याची तारीख असें समजावें. कांहीं ठिकाणीं पत्रांतील मजकुराच्या संदर्भानें तारखा दिल्या आहेत.

सोबत छापलेल्या फारशी पत्रांतून मूळ फारसी पत्रांची अथपासून इतिपर्यंत अस्सल बरहुकुम नक्कल केलेली आहे.

विजयादशमी,
शके १८४५.
पुणें

गंगाधरराव नारायणराव मुजुमदार.

विषय–व्यक्ति–स्थळ–सूचि.

नावापुढील अंक पत्रांकाचे समजावेत

अपटन, कर्नल जॉन् –,२२,२३,२९, ३०,३९, १४१

अबदूल रहिमखान ४९

अबुल फजलग्रंथ ४८

अमृतराव पेशवे ४३,६९, १२३

अर्काटचा नबाब–वाला जाहा १०४

अलाहाबाद, (वजीरुल मुमालिक यानें ह्या क्षेत्रीं येणाऱ्या यात्रेकरूंवरील कर कमी केला) ९३

अहमद् अलीखान १३१

अंजनवेल ७९

अंडरसन् ३६,३७,

अंबाजी ९

आनंदगिरी १३

आनंदराव भिकाजी–चलसार परगण्याचे गुमास्ते ७२

आबाजी पंडत १४०

आबासाहेब बहादर ११९ !

आली जनाब ७, १०१

इमादुद्दौला बहादर (वारन् हेस्टिंग) १९ २६,२७,३०.

इंग्रज–आंग्रेज–कंपनी–पैकीं कोणीहि नजराणा घेऊं नये ५५;–च्या आझे-बाहेरील २ गोष्टीः १ हिंदुस्थानच्या सरदाराशीं लढाईच्या प्रसंगापासून दूर राहणें २ स्वसंरक्षणाशिवाय लढाईंत पडूं नये १९;–चें कादरी' गुराब जप्त केल्याबद्दल तकार ४६;–च्या ४ जहाजांस अटकाव ६७;–ची पेशवे सरकारास टिपूवरील लढाईंचे बाबतींत मदत ७३;–च्या माणसांनीं डभई शहर सोडून पळतांना टाकलेल्या हत्यारांची परत मागणी ६२; –ची वृत्ति=रयतवृत्ति सोडून पहिली फराळाची चव लागल्यामुळें पुढील जेवणाची अपेक्षा ३१;–चा वकील व पुणें दरबार ४५;–च्या लोकांचा इंग्रजांचा गुण ६६;–चें ध्येय १२३; –स मानूं नये, फौज तयार ठेवावी ३२;–कंपनीचें नांव व पदवी कशी लिहावी ! १३६.

इस्टुअर्ट (स्टुअर्ट) १०५

उरणची खाडी,–वरील सत्ता ७८.

एकीचा बाग २०,७३, ८४, ८९, ११५, १२५, १३०

एसाजी शिंदे कोल्हारवाला १२९

कनवे जे.–१०५

करमलिन्, चार्लस्–४९.

करी. ए. पी. १२७

कलकत्ता ४, २९, १००

कलसवा परगणा १०

कंदकाह ९७.

कर्नाटक ७३

कर्नूल (तुंगभद्रानदीचे काठीं) १०२, १०३

कर्वाचे अमलदार ६४

काजी अबुल हसन, मौजे देगांव ५२

कादरी–(गुराबाचें–जहाजाचें–नांव) ४६,६४;—सोडणेबद्दल कार्नवालीसची मागणी ८६
कारभारी साहेब ! ४३
कारभारी नानासाहेब ! ४४, ५१
कावेरी तीर ५६
काशीनाथ हरि ७१
कॉर्नवालीस ७४; ता. १२।९।१७८६ रोजी गव्हर्नर जनरलचे अधिकारावर येतो ७६; ८०, ८१,८४, ८५, ८९, ९०, ९१ ते १०३, १०५ ते ११०, ११२, ११३, १३०, १३३; —कंपनीची सुभे, ठाणीं पाहण्यास जातो ८०; तुंगभद्रानदी कांठीं फौजेसह मुक्काम १०२ ८०;–फौजेची पाहणी ८५; —ला नजराणा ८९;–संबंधीं अर्कांटच्या नबाबाचें मत १०४;
कारापूर १२८
काशी पवार १२८
किसनराव बलाल १३९
किंग्, टॉमस्– २०,२१
कीटन–कर्नल २२
कुवा ! ३३
कूट, कर्नल, ३३
कोलार ९७
कोपाळ किल्ला २५
क्लोजसाहेब, कर्नल–१२३
खोजा इजरत दिवानी साहेब, एक सत्पुरुष ५२
गणेश पंडित ३८
गंजाम शहर ९५
गंजी कोटा ९७, १०२, १०३
गंजी मुसी तालचेरी येथील रहिवासी ४६
गॅबीर–रॉबर्ट, १८, २२, २३
गॉडर जनरल–३५
गिर्यान बंदर ६७
गुजराथ जिल्हा ३१
गुरम कोंडा १०५
गोपाळपंडतसाहेब ४२
गोपाळरावजु ६९
गोविंदपंत १३७
गोविंद शिवराम, अबदुल रहिमान व इंग्रज यांचा मध्यस्थ ४९
चिनापटण-कंपनीकडील मद्रासमधील बंदर १,२,३,२१,९०,९६,१११, ११२–कडे कार्नवालीसचें गमन १००
चिमणलाल वकील लाला ७३
चिंतामण दीक्षित ३२
चुनार गड ३९
चेऊल बंदर ७९
चेरी जी. एफ्–११९–
चौथाई ५८,–वसुली ५९
जनार्दनराव १०४
जनार्दन शिवराम ५०
जयपूर ११
जिवाजी गोपाळ सरसुभेदार ६४
जिवाजी पंडित ३१
जोसास डुप्ले गव्हर्नर बंदर चिनापटण ३, ५,१४ ते १६,१७
झांशी १०,२४१–तालुका ७७
टामसन् १२८
टिपू सुलतान ७३,९६;–च्या कौलकरारांविरुद्ध वर्तनाचा बंदोबस्त कर-

व्याकरितां जनरल मेडोज जातो ९०
११६,–तह १३१,१३३
टेलर, विल्यम्– ३,४
डभोई ६२
डे. थॉमस– ५८
ड्रेपर डॅनियल ६
तळेगांव ३०
तंजावर ५०
तात्यासाहेब ४२
तालचेरी ४६
तुकोजीराव होळकर ७७
तुंगभद्रा नदी–चे कांठीं मोपलाफौजेंत कार्नवालीसचा मुकाम १०२
तोकली–गलबतांचें नांव ७९
थोरले माधवराव पेशवे, रावसाहेब १; –स दोन नळ्यांची पिस्तुलजोडी, चिनापटणचे गव्हर्नर बुचर याजकडून नजर २, ३, ५, १४, १५
दसरा समारंभ, हरिपंत फडके यांस कार्नवालीसकडून हत्ती नजर ९९
दादाभाई ४४
दादासाहेब मोरो पंडित ४
दामाजीराव गायकवाड ४६
दुसरे बाजीराव पेशवे–पेशवाईचीं वस्त्रें मिळाल्याबद्दल डॅनियल सीटनचें अभिनंदनपर पत्र ११८, १२१, १२२, १२३–किल्ले महाडकडे गमन; १२४, १२५, १२६
देगांव परगणे सुरतबंदर ५२
देविदास–भीमजीचा गुमास्ता ८२
दोस्तांची एकी ९७, ९८
दौलतीचें मूळ ५०
द्वारका क्षेत्र ८२
धारवाडचा किल्ला ९८
धुळपराव ४६
नवाब सो ! ७७
नवाब आसिफजाहा वजीर ७२, १०२, ११६,१३३
नवाब एहतेशामुद्दौला १३
नवाब सो कायमुद्दौला ७१
नवाब नजीफखान ४
नवाब सो बंदगान अली ३१, ३५,५८, ५९, १०५
नवाब वजीरुल मुमालिक २४, ९३, १२०, १२१
नवाब वाला जाहा–अर्कोटचे नवाब १, ३, ५, १५
नवाब सफदरखान ७२
नंदीदुर्ग (गर्दूनशिकोह) ता. १८।९। १७९० रोजीं हस्तगत झाला ९४
नागोजीराव वकील १२४
नाघा पंडित ४
नाना फडणवीस १९ २९, ३०, ३१, ३६, ३७;– ४१; ४२, ४३, ४४, ५४ ते ५६; ६५, ६७, ७५, ७६, ८०, ८१, ८३, ८४, ८८, ९२, १०६, १०९, १११, ११६-११९, १३०, १३४, १३७,
नारायणराव साहेब पेशवे १६,–च्या मृत्युबद्दल दुखवट्याचें पत्र १७
नारायणराव किसन मुनशी, ७, ८,१०,१३,२५,६८.
निजामुल्मुल्क निजाम अलीखान बहादूर ७३,९३,९७,१२३.
नुरलुत्फ हाजी महमदखान ७
पनवेल बंदर ३५
परनूर ! १४०
परशरामराव भाऊसाहेब पटवर्धन्

९८,–धारवाडचा वेढा १०२
रावसाहेब १३१, १३२
पाटकर १२९
पारणा नदी १२९
पारनेर परगणा ७२
पाषाण जि० पुणें ६८
पांडुरंगराव १२९
पी. एस्. १११, ११५
पुरुषोत्तम, महाराजा, पंडित २४
पूर्तकेश ३२
पुढाऱ्यांचा दंगा,–कंपनीचीं ३ गांवें लुटलीं ३७
फतेचंद २५
फरुकाबाद ८५
फ्रान्समधील बंडाळी, १०९
फ्रेंचसरदारां विषयीं कंपनी (वॉरन हेस्टिंग) चें मत २६–हिंदु–स्थानांतील त्यांचा बीमोड करण्याच्या जरूरीविषयीं नानाफडणवीसास कार्नॅ–वालीसचें पत्र १०९
बनु पंडित, वॉथर्स्टन बरोबर होते ३५
बलसार परगणा, ची वार्षिक खंडणी ७२
बहिरव पंडित १३
बहिरोपंत ६५
बगलोर किल्ला ९७, १०५
बंगाल प्रांत ९६,–चे गव्हर्नर जनरल नेमण्याचा ग्रेट ब्रिटनचा कायदा ५३
बंदगान अली ३१, ३५ ५८, ५९, १०५
बदमल ७९
बाजीबा १३
बाजीराव रघुनाथ पेशवे– दुसरे बाजी, राव पहा.
बॉडम आर. एच. (मुंबई गव्हर्नर) २३, ४०, ४५, ४९, ५३, ५५–५७, ५९, ६१–६४, ६८, ७०, ७१, ७८, ७९, ८२, ८३, ८६
बापू कामत २३
बाणकोट–येथील गरम पाणी आजाऱ्यास हितावह आहे ४७
बाळाजी पंडित ! १०
बाबुजी भीमजी व त्याचा वडीलभाऊ यांमधील तंटा ८२
बारडोली ३७
बार्लो, जॉर्ज एच्–,१२६
बालाघाट ७३
बाळाजी पंडित ! १०
बाळाजी बाजीराव पेशवे ५२
बुचर, चिनापटण (मद्रास) चे स. १७७० पूर्वीचे गव्हर्नर ३
ब्रिस्टो, जॉन्–,२४
ब्रोमसाहेब, चार्लस,(पुण्यास मुकाम २५।१ ते २७।२।१७६८)१,२
भगवंतराव (शिंद्यांचे वकील) ७१, १२९
भगवानराव गोविंदराव १२९
भडोच ६२
भास्करराव ७,८,२५
भिकाजीपंत सुभेदार ५४
भीमराव द्वारका क्षेत्रवासी ८२
भोसी ३८
मरकल रावजी ? २४
मलसर परगणें ३७
मलुभान १४१

मल्हारराव होळकर १३१,१३२
महंमद आरिफ–वकील सुरत, नि॥ वलंदेज १३७,१३८
महंमदखान हाजी– ७
महाड ४७
महादाजी रामचंद्र ६१
महादाजी शिंदे ३६,४९,६५,६६,७३, ७७,१२३
महाराजसाहेब छत्रपती सातारकर १२७
महालक्ष्मी–मचव्याचें नांव ४०
महू ३७
मॅफकर्सन जॉन् (गव्हर्नर जनरल कलकत्ता ता. ८।२।१७८५) ५३, ६० ६६,७३ यांस पेशव्यांकडून नजराणा ८१,८४
मॅकलि आड १३५
मॅलेट–सर चार्लस वार–(पुणें दरबारचे कंपनीचे वकील) ५६,६३ ते ६७, ७०,७३,७६,७९,८९,९१,९३,९६, ९७,९८,१००,१०१,१०५,१०६, ११३,११६,१३०,१३३
माधवराव आपासाहेब २९
माधवराव बल्लाळ पेशवे–थोरले माधवराव पहा
माधवराव सदाशिवराव ५१ वकील १५, ५०
माधवराव; सवाई–पेशवे = सवाई माधवराव पहा.
मार्गन् सी. ३६,३७,१३४
मांटिनी ३८
मुधोजी भोसले ३१,७३
मुंबई १,१३,३५,६९,८३; इंग्रजांचा पराभव १४०
मुर्सा लालीचा मृत्यु ३३
मूसी बेल–जनरल–१३२
मेडोज–विल्यम् ८७,९०
मोरो पंडित ४
यशवंतराव होळकर १२३
यशवंतसिंग (राऊत) २५
येशूचा जन्मदिवस ता. २५ डिसेंबर ७३,
रघुनाथ रणछोड वकील ८८
रणछोड शेणवी ५५ ते ५७
रतन बिन बुढण सादुल्लाखान ३२
राघोबादादा पेशवे ७, रावसाहेब पं. प्र. १७, दादा १९,२५;–ची लढाईची तयारी ७७,१४०;–जवळ फक्त २०० माणूस–लढाऊ नव्हे खिजमतगार असावें अशी ताकीद २३; नें कंपनीकडे सवासहालाख रु. चें जवाहीर ठेवलें त्याची मागणी ६१,६४; व कंपनीची दोस्ती १२३
राजपुरी ४९
राजा जसवंतसिंह २५
राजा तेजवंत बहादर ९७
राघवदास २५
रामसिंग २५
रामचंद्र गणेश १२९
रामसे ७१,७२ बॉडम नंतर मुंबईचे गव्हर्नर ८३
रायचुरी १०५
रावसाहेब ! ४,६६
रुस्तुमजी–सुरत बंदरावरील अंग्रेज कंपनीचा नोकर ४०
लखो पंडित २३

लक्ष्मणराव १०२, १०३
लालपोश–झांशीकडील दंगेखोर २४
लाला आनंदराम १२०
,,गुलाबराय–लाला सेवकरामाचा मुलगा १०७,१३०
,, चिमणलाल वकील ७३,८१
,, तुळजाराम वकील २
,, फतेचंद ७,८
,, सुखराम ११
लाला सेवकराम–यांची कलक्त्याकडे वकिलातीवर नेमणूक २८ चा मुलगा गुलबराय याची बापाच्या जागीं नेमणूक १३०, १४१
लाहोर ७३
लार्ड क्लीफ गव्हर्नर बंदर चिनापटण १२४, १२५
वडगांव (पारणा नदीचे कांठीं ?) १२९
वरक परगणा ९
वलंद बताए जनरल १३१ (१, २)
वसई ४०
बॉथस्टन्, डी–,३५
वारन् हेस्टिंग्ज–इमादुद्दौला बहादर १९, २६,२७,२८,३०;—चें फ्रेंचाविषयीं नाना फडणवीसांस पत्र १९;—चें नानांना राघोबादादाबद्दल मुंबईकरांशीं पेशव्यांनीं केलेले करार कंपनीस बेअमुकरणारे सबब नाकबूल असें पत्र ३०,३३,५०,६०,६६
विजय दुर्ग ७८
विल्यम थॉमस् स्टॅडिफोर्ड ७०, ७१ ७८ ८२, ८३, ८७
विश्वासराव ९, १०
विसाजीपंत १०
वेलेस्ली १२३
शहाजहानाबाद १२
शहाजहानी ११
शिवप्रसाद—चेउलचे सुभेदार—यांस अटक ७९
शुक्रताल १४
शेख महमद ताहर—परगणे बलसार येथील अंमलदार ७२
शोअर, सर जॉन् –१०७, ११०, ११२ ११४,११६,११७,११९,१२१,१२२
सखाराम बापू ४, ९, ११, १२ २५, ३४, ३९
सयद नुरुद्दीन हुसेनखान मोहरी ७ ते ११; आनंदगिरीस मुकाम १३; २५, ४१–च्या पदच्या ४२, ४३ ते ४६, ५१ कंपनीचा मुंबई बंदरा, कडून वकील ५५, ५७, ६४, ६८, ६९, ७५.
सवाई माधवराव पेशवे १८, २४, २७, ३१, ४०, ४५, ४६, ४७, ४९ ५२, ५३, ५७, ५८, ५९, ६१ ते ६४, ७० ते ७५ ७८, ७९, ८२,

८५–८७, ८९, ९०–९२, ९४, ९७, ९८, १००, १०१, १०४ ११०, ११३–११५, ११७, १२९, १३०, १३३, १३५, १४०;–यांस पक्षी पाळण्याची आवड ५७;–परदेशी पदार्थांचा शोक; आफ्रिकेंतील शहामृग मुंबईकर बॉडमकडून नजर येतो ६३;–स कार्नवालीस कडून नजराणा ८१, ९१–च्या वयाच्या २ ऱ्या वर्षीच्या समारंभास एन्. मॅकफर्सन हजर होता ८४;–चें लग्न झाल्याबद्दल कार्नवालिसचें अभिनंदन पत्र १०८, ११३–व नवाब यांमध्यें बेबनाव ११६ व स्नेह ११७–ची मातुश्री तीर्थयात्रेस जात अहते १३५.

सर्वभवारी ! ७२

सॉंडिफोर्ड = विल्यम थॉ–सॉंडिफोर्ड पहा.

सागर परगणा १०

सादत अल्लीखान लखनौचे गादीवर बसले ११४

सालकढा किल्ला १२९

सावंती दुर्ग ऊर्फ माकसरली किल्ला १०१

सालशी २८

साळी धान्य ७८

साहेब जादा १०

सांकेतिक लिपी ७६

सिकंदर उईंच–डुप्ले नंतरचा चिनापटणचा गव्हर्नर १७७३. १६.

सीटोन, डॅनियल्–११८

सुजाउद्दौला ७

सुरत बंदरवरील सत्ता. ४६, ५९, ६२ १३९–च्या अधीक रकमेबद्दल नवाबाचें म्हणणें ७२,–च्या चौथाईबद्दलचा तंटा ७१

संपतराव १३७

हणमंतराव गुमास्ते १२९

हरि उद्धव वकील १२६

हरिपंत फडके ६, २०, २३, ५४, ७७–चे किताब ७५;–चा कार्नवालीसकृत गौरव ९७;–यांस कार्नवालीलकडून शके १७१३ च्या दसऱ्यास हत्ती नजर ९९, १०१, १०५, १३३

हाफिज मसुदखान ७२

हर्टले, जेम्स्–८८

हिंदुपतराजा (बुंदेलखंड) १०

हिंदुस्थान जिल्हा ४, ७६

हेस्टिंग्ज् वॉरन्–वॉरन् हेस्टिंग्ज् पहा.

हैदर अलीखान ३१, ३२, ३७–चा पराभव ३३,–च्या मुलाचा मृत्यु ३३

कोणाकडून कोणास किती पत्रें गेलीं त्याबद्दल पत्रांकासह यादी.

एकंदर पत्रें.	कोणाकडून	कोणास	किती.	पत्रांक.
१४	(अनामक)	पंडत साहेब	२	३१,१२९
		श्रीमंत साहेब	१	३३
		नबाब साहेब	१	७७
		मे० राजा	१	१०३
		महाराजा	१	१२०
		रावसाहेब	२	५०,१४०
		सखाराम बापू	१	३४
		सेवकराम	१	२८
		हरिपंत फडके	१	५४
		?	३	१०२,१३६,१४१.
२	अपटन्, जॉन्–	नाना फडणवीस	१	२९
		सखाराम बापू	१	३९
१	अर्काटकर नबाब	सवाई माधवराव पेशवे.	१	१०४
१	कनवे, जॉन्–	हरिपंत फडके	१	१०५
१	करी, ए. पी.–	महाराज (सातारा)	१	१२७
२७	कॉर्नवॉलिस्, लॉर्ड–	सवाई माधवराव पेशवे	१३	७४,८५,८९ ९०,९१,९३ ९४,९८,१००,१०१, १०७,१०८,११३,
		नाना फडणवीस	६	७६,८०,८१,१०६, १०९,११०
		मे० पंडित	१	९२
		मे० रावसाहेब	१	९६
		हरिपंत फडके	२	९७,९९
		?	४	९५,११२,१३०,१३३
२	किंग्, टॉमस्–	हरिपंत फडके	२	२०,२१
२	क्लीफ, लॉर्ड–	बाजीराव रघुनाथ पेशवे	२	१२४,१२५
२	गॅबीर, रॉबर्ट–	सवाई माधवराव पेशवे	१	१८
		हरिपंत फडके	१	२२

एकंदर पत्रे	कोणाकडून	कोणास	किती	पत्रांक
४	चिनापट्टण बंदर	सवाई माधवराव पेशवे	१	११५
		(राघोबादादा पेशवे)	१	१७
		मे० रावसाहेब	२	१,२
१	चेरी, जी. एफ्-	बाजीराव रघुनाथ पेशवे	१	११९
१	टॉमसन्-	मेहेरबान ?	१	१२८
१	टेलर, वुइल्यम्-	मोरोबादादा फडणवीस	१	४
४	डुप्रे, जोसास-	माधवराव बल्लाळ पेशवे	४	३,५,१४,१५
१	डे, थॉमस्-	सवाई माधवराव पेशवे	१	५८
१	ड्रेपर, डॅनिअल-	हरिपंत फडके	१	६
१	पी, एस्.-	नाना फडणवीस	१	१११
२३	बॉडॅम, आर. एच्.-	सवाई माधवराव पेशवे	१८	४०,४५,४६,४७, ४९,५२,५७,५९, ६१,६२,६३,६४, ७०,७१,७८,७९, ८२,८६
		नाना फडणवीस	४	४८,५५,५६,८३
		हरिपंत फडके	१	२३
१	बार्लो, सर जॉर्ज एच्.-	बाजिराव रघुनाथ पेशवे	१	१२६
१	बेल, जनरल मूर्ती-	मल्हारराव होळकर परशुरामभाऊ पटवर्धन	१	१३२
१	ब्रिस्टो, जॉन्-	सवाई माधवराव पेशवे	१	२४
१	महमद आरिफ् वकील नि॥ वलंदेज	नाना फडणवीस	१	१३७
५	मॅक्फर्सन्, जॉन्-	सवाई माधवराव पेशवे	२	५३,७३
		नाना फडणवीस	२	६०,८४
		रावसाहेब	१	६६
१	मॅक्लिऑड-	माधवराव पेशवे (?)	१	१३५
२	मॅलेट, सर चार्लस वार-	नाना फडणवीस	२	६५,६७
३	मॉर्गन्, चार्लस्-	नाना फडणवीस	२	३७,१३४
		नाना साहेब	१	३६
१	मॉन्टीनी-	रावसाहेब	१	३८
१	मेडोज, वुइल्यम्-	सवाई माधवराव पेशवे	१	८७
१	याकूब, वुइल्यम्	नानाफडणवीस	१	१३८

एकंदर पत्रें	कोणाकडून	कोणास	किती	पत्राक
१	रॅमसे, अन्ड्र्यूज–	सवाई माधवारव पेशवे	१	७२
१	रतन बिन् बुढण सादुल्लाखान	चिंतामण दीक्षित	१	३२
२	वलंदेज–	परशरामभाऊ व मल्हारराव होळकर	१	१३१
		किसनराव बल्लाळ	१	१३९
१	वॉथर्स्टन्, डी.–	पंडित साहेब	१	३५
४	वॉरन हेस्टिंग्ज्– (इमादुद्दवला बहादर)	नाना फडणवीस	१	३०
		रावसाहेब	२	१९,१७
		?	१	२६
१	वुइंच, सिकंदर–	नारायणराव बल्लाळ पेशवे	१	१६
१	वेलस्लि–	अमृतराव पेशवे	१	१२३
५	शोअर, सर जॉन्–	सवाई माधवराव पेशवे	२	११४,११७
		बाजीराव रघु० पेशवे	२	१२१,१२२
		नाना फडणवीस	१	११६
१६	सय्यद नुरुद्दीन हुसेनखान मोहरी	नाना फडणवीस	४	४१,४३,४४,५१
		नानासाहेब	१	१०
		हरिपंत फडके	१	७५
		नारायणराव मुनशी	४	७,८,२५,६८
		सखाराम बापू	२	९,१२
		रावसाहेब	१	११
		बहिरव पंडत	१	१३
		गोपाळराव	२	४२,६९
१	सीटन्, डॅनिअल–	बाजीराव रघुनाथ पेशवे	१	११८
१	हटले, जेम्स्	नाना फडणवीस	१	८८

१४१ एकूण पत्रें ३८ एकूण इसम

ईस्ट इंडिया कंपनीचा पेशवे दरबाराशीं फारशी पत्रव्यवहार.

मराठी रूपांतर.

पत्रांक १ ॥ श्री ॥ (बंदर चिनापटण)

शके १६८९ फेब्रुवारी १७६८ इ.

रावसाहेब (?) यांस–विशेष–मजकडून पत्र वगैरे येऊन कांहीं खबर न समजल्यामुळें शंका व आश्चर्य दाखविणारें व मिस्तर **ब्रोमसाहेब*** हे बंदर मुंबई-हून आपलेकडे येऊन त्यांनीं इकडील कांहीं बोलणें चालणें केलें नाहीं म्हणून वगैरे मजकुराचें आपलें स्नेहपत्र आलें तें पोहोंचून आनंद झाला. आपणांस जें आश्चर्य वाटतें तें मला वाटणाऱ्या आश्चर्यापेक्षां जास्त नाहीं, कारण मी आपणांस आप्त व उत्तम स्नेही जाणून दोन तीन वेळां पत्रें पाठविलीं आहेत. व शिवाय मिस्तर **ब्रोम** यांसहि आपली मर्जी इकडील भागांत येण्याची असल्यास आपणांस पसंत वाटणाऱ्या व दोस्तीचा पाया भक्कम करण्यासारख्या गोष्टी आपल्या सेवेसी कळविण्याविषयीं ताकीद केलेली होती. परंतु आतां हातांत आलेल्या वर्तमानावरून समजतें कीं, मिस्तर मजकूर हे मुंबई बंदरास परत गेलेले आहेत. तथापि माझ्या मनांत परस्परांतील स्नेह पूर्वीप्रमाणेंच आहे म्हणून मिस्तर मजकूर यांचे मुंबईस परत जाण्याबद्दल मला विशेष कांहींच वाटलें नाहीं. आपण आज्ञा केलेल्या रीतीनें वज्राप्रमाणें असलेल्या, परस्पर मैत्रीमध्यें केव्हांहि फेरफार व बदल होणार नाहीं. **नवाब वाला जाहा** हेहि उभयांशीं अशाच रीतीनें वागत आहेत. व याच गोष्टीकडे लक्ष देऊन **नवाब** मजकुरांनीं आपलेकडे स्नेहपत्र पाठविलें आहे. आतां माझी विनंति एवढीच आहे कीं, रुपेनें वरचेवर पत्र पाठविण्याची आज्ञा करावी. बहुत काय लिहूं !

---

* सदर Charles Brome हा पुण्यास ता. २५।१।१७६८ रोजीं येऊन

पत्राक २ ॥ श्री ॥ (बंदर चिनापटण)
शके १६८९ फेब्रुवारी १७६८ इ.

रावसाहेब (?) यांस–विशेष—आपलेकडून **लाला तुळजाराम वकील** यांजसमागमें एक रुपपत्र व सोबन पोषाख असे रुपेनें पाठविले ते पोहाचून फार आनंद झाला परस्परांतील स्नेह मध्यंतरीं पत्र नसल्यामुळें नाहींसा झाल्यासारखाच जणूं काय होता. वकील मजकूर हे आपणांकडे परत येत आहेत. परस्पर दोस्तीचे मजकूरें सदर लाला यांच्या सांगण्यावरून समजून येतील. आपले पत्राबरोबर इकडून आपणांस पाठविलेलें पहिलें पत्र आलेलें पाठवीत आहे व त्याच पहिल्या पत्राबरोबर एक पत्र मिस्तर **ब्रोम** यांजकडे पाठविलें होतें. मशारनिलेस स्नेहवृद्धीच्या गोष्टी बजावून सांगितल्या आहेत. परंतु आपलेकडून किंवा **लाला** मजकुराकडून कांहीं पत्र नसल्यामुळें त्या गोष्टी आपणास पसंत आहेत किंवा नाहींत हें कांहींच समजत नाहीं. आपली मर्जी असेल तर एका लायक माणसास आपल्या सेवेसी पाठवीन. किंवा मिस्तर मजकूर (**ब्रोम**) आपणाजवळ असतील तर त्यांस पूर्वीप्रमाणें तपसील करार लिहिलें जाईल. नेहेमीं स्नेहपत्र पाठवून खुष करावें. बहुत काय लिहिणें ! ताजाकलम––स्नेहास अनुसरून एक पिस्तुलजोडी नजर पाठविली आहे. त्या प्रत्येकास दोन नळ्या आहेत. आपण स्वीकाराव्यात. बहुत काय लिहिणें !

पत्रांक ३ **जोसास डुप्रे गव्हर्नर बंदर चिनापटण.**
शक १६९१ माघ शु. १५. ॥ श्री ॥ रा॥ १०।२।१७७० इ.

मेहरबान **माधवरावसाहेब** यांस—विशेष—

यापूर्वी येथील माजी गव्हर्नर **मिस्तर बुचर** यांनीं आपणाकडे पत्र ता० २९ रमजान रोजीं लिहून स्वतःचा गव्हर्नरी सोडण्याचा हेतु व गव्हर्नरीच्या अधिकारावर मला येथे नेमल्याची खबर कळविली आहेच. मीहि स्नेहपत्रानें कळविलें कीं, सदर अधिकाराचीं सूत्रें माझ्या हातांत घेतलीं आहेत. आपण, सरकार **कंपनी** व सरकार **नवाब बालाजाह** यांमधील परस्परस्नेह वाढविण्यांत व आपण व मी यांमधील स्नेह दृढ करण्याकरितां मी मनापासून खटपट करीन अशी आपण खात्री बाळगावी. यापेक्षां जास्त काय लिहूं ? चिरायुष्य, वैभव व शांति आपणांस चिरकाल लाभो. वरकड, त्याच दिवशीं गवर्नर मजकूर हे विलायतेस जाण्याकरितां जहाजावर स्वार झाले. आपल्या वकिलाची व माझी भेट होऊन फार आनंद झाला. आपलेकडून नजराण्यासह एक रुपापत्र माझ्या नावें आलेलें आहे असें आपल्या वकिलाकडून समजलें. थोडक्याच अवकाशांत परस्पर दृढ दोस्तीस अनुसरून सन्मानानें त्याचा स्वीकार करीन.

पत्रांक ४ ॥ श्री ॥ विल्यम टेलर.
शके १६९१. १७७० इ.

मे० दादासाहेब मोरो पंडित दिवाणसाहेब यांस–विशेष, मी कलकत्त्याहून निघालों तों हिंदुस्थानांत पोहोंचून तेथें एक वर्ष पावेतों **नवाब नजीफखान** बहादर याजसमागमें तोफखाना व पलटणीसह मुक्काम होता. त्यावेळीं **नाघा पंडित** (?) हेहि योगायोगानें त्याच जिल्ह्यांत होते. .....**राव** यांची भेट झाली. त्यांची गुणग्राहकता व मनुष्यास ओळखणें व एकंदर अंतर्बाह्य गुण (या गोष्टी) पाहून माझी तबीयत फार खुष झाली. माझ्या मनांत पलटणीसह घेऊन आपल्या भेटीचा लाभ द्यावा अशी अनावर इच्छा झाली आहे. राव मजकूर यांनीं सांगितलें कीं, **बापूसाहेबांस** लिहून उत्तर आणवितों त्यानंतर निश्चय ठरवावा. बराकड गोष्टी **रावसाहेबांच्या** लिहिण्यावरून समजून येतील. मी पलटणीसह घेण्याबद्दल आपली इच्छा असल्यास तावडतोब तसें लिहावें. मी पलटणीसह आपल्या सेवेसी हजर होऊन परीक्षारूपी कसोटीस माझा पराक्रम उतरवून दाखवीन. व जे थोर सरदार हिंदुस्थानांत आलेले आहेत त्यांसह हजर होऊन त्यांस स्नेहाच्या नात्यानें आपणापुढें सादर करून व त्यास सरकारचेच (आपले) समजून त्यांस **पेशवे**साहेबांच्या नौकराच्या मालेंत गुंफतों. (त्या) सरदारांच्या नांवें आपल्या मोहोरेनिशीं पत्रें जावींत. म्हणजे त्या वरून मी त्यांची भेट घेऊन वरचेवर पत्रें लिहवून खबर कळवीन व सरदारांचा मान मरातब ठेवून सरकाराच्या कामांत दक्ष राहीन. बहुत काय लिहिणें ?

॥ श्री ॥ जोसास डुपे गव्हर्नर
पत्रांक ५ बंदर चिनापटण.
शके १६९२ पौष व॥ ९. रा॥ ९।१।१७७१ इ.

श्री० माधवरावसाहेब पंडित प्रधान यांस–विशेष–महेरबान दोस्तां **माधवराव सदाशिवराव** याजबरोबर आपलें कृपापत्र आलें तें पोहोंचून फार आनंद झाला. आपणां परस्परांचे मित्र ***नवाब वालाजाहा** यांनीं सदर राव यांचा व आमची भेट करविली. आपल्या पत्रांत तपसीलवार हकीकत न लिहिंतां सदर राव यांच्या जबानीवर हवाला दिला होता. **नवाब वालाजाहा** यांनीं आमची भेट करविली त्यामुळें फार आनंद झाला. सदर भेटींत कांहीं गोष्टींची वाटाघाट झाली. परंतु सध्यां ख्रिस्तमस व रमजान हे दोन सण मध्यंतरीं असल्यामुळें बाकी गोष्टी कांहीं दिवसपावेतों तहकूब ठेविल्या आहेत. थोड्याच दिवसांत सण सपतील व ते संपतांच

---

* अर्काटचा नवाब.

लागलींच सदरहू **माधवराव सदाशिवराव** यांच्या भेटीनें आम्हांस खुष करावे कारण सदर राव हे फार हुशार व बुद्धिमान आहेत. मी हें पत्र कंपनीसरकार व आपण यांमधील जुनी चालत आलेली मैत्री दृढ व्हावी या हेतूनें पाठविलें आहे. बहुत काय लिहिणें ! सुखाचे दिवस नेहमीं वृद्धिंगत होवोत.

जे. डी. एम्. पी. ?

पत्रांक ६ ॥ श्री ॥ **डॅनियल ड्रेपर.**

शके १६९३ ज्येष्ठ शु० १३. रा॥ २६।५।१७७१ इ.

मे० हरिपंडत फडके यांस–स्नेहधर्मास अनुसरून अकृत्रिम स्नेह व प्रेम दर्शवून जाहीर करितों कीं, कांहीं दिवसांपूर्वी आपलें रूपापत्र पोहोंचून तें वाचून फार आनंद वाटला. दीगर कीं, येथील आपल्या कारभाऱ्यांशीं आपल्या कामाच्या बाबतींत कांहीं बोललों नाहीं हें आपणांस माहीत झालें आहेच. तथापि मी त्यांच्याशीं बोलणें चालणें करण्यास असमर्थ नव्हतों. हल्लीं असें समजतें कीं, ती बाबत बाक्याबद्दलची असून आपणांस माहीत आहेच. तरी आपण आपल्या अधिकाऱ्यांस या बाबीचा निकाल करण्याबद्दल हुकुम करावा. त्याचा निकाल नीट तऱ्हेनें होईल अशी मला खात्री आहे. परस्परतर्फेच्या कामाचा शेवट स्नेहानें करण्यांत मला फार समाधान वाटतें. आपला आयुष्यसूर्य व वैभव नेहमीं चकाको. लिहिलें तारीख २६ सव्वीस माहे मे सन १७७१ इसवी, छ ८ माहे सफर सन ११८५ हिजरी.

डी. ड्रेपर

पत्रांक ७ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेनखान मोहरी**

शके १६९३ १७७१ इ०

रावसाहेब मुनशी नारायणरावजी यांस–दखनहून परत निघाल्या वेळेपासून आपलें एक पत्र येथें पोहोचलें. व सरकारच्या तीन जोड्या तेथें गेलेल्या आहेत. (परंतु) सरकारचें काम कोणत्या मार्गास लागलें आहे हें मात्र समजत नाहीं. व साहेबांनीं आपलें स्वतःचें पत्र जबाबावर तहकूब केलेलें आहे. लवकरच पाठविण्यांत येईल. म्हणजे त्यामुळें समाधान होईल. **पेशवे**साहेबांच्या ताब्यांतील मुलूख **शुजाउद्दौला** वगैरे माणसांनीं आपल्या ताब्यांत घेतलेला आहे ही हिंदुस्थानची खबर बाहेरून आपल्या कानावर आली असेलच. पुढील वर्षी या गोष्टीची व्यवस्था करण्यास अवघड जाईल. फिरंगी यांचा कारभार फार चांगला आहे. कारण, शक्ति आहे व त्यांच्या ताब्यांत **शुजाउद्दौला** व **बादशहा** असे दोघेजण अ

नूर लुत्फ हाजी महमदखान हे आपले दोस्त झालेले आहेत. **महमदखान** यांनीं हुजूर पाठविलेला अर्ज व **हाजी महमदखान** यांनीं आपल्या भावास पाठविलेलें पत्र अशीं दोन्ही तपशीलवार दादासाहेबांस समजाऊन द्यावीं. हा (त्यांनीं पत्करलेला) जिम्मा हिंदुस्थानच्या बंदोबस्ताकरितां फार चांगला व कौतुकास्पद आहे. बादशाहाजादा हि बादशाहामध्यें एक चांगला माणूस आहे. त्याच्या राज्यांत फिरंगी वगैरे हि हजर आहेतच. (ते) त्याच्याशींहि पत्र व्यवहार करीत असतात. ही सर्व गोष्ट **दादासाहेबांच्या** मनांत पटवून द्यावी. व या बाबतींत जबाब फिरंगी सरदारांच्या नजरेस पडण्याजोगा असा असावा. फिरंगी सरदारांनीं आपणांस कळावें म्हणून आपणांस व **दादासाहेबांस** पाठविलेलीं पत्रें घेऊन पोहोंचतीलच. सनदेसंबंधीं इतका विलंब काय कारणानें झाला आहे ? जनाबे आली हे **दादासाहेबांकडून** फार आशा करतात. पत्रांचें उत्तर लवकर पाठवावें. फिरंग्यांचे विचार हि त्या पत्रांत लिहिलेले आहेत. तीं मी अर्जीसोबत ठेविलेलीं आहेत. सदर बाबीबद्दल दादासाहेबांस आपण तपशीलवार समजाऊन सांगावें व जाहागीरीची सनद घ्यावी. या बाबतींत कोठवर ताकीदी कराव्यात ? हें छोटें पत्रहि ताकीदच समजावी. घरांत कोणीहि एक माणूस असेल तर त्यांस एकच हांक पुरे आहे. **भास्करराव** यांस व **लाला फत्तेचंद** यांस सलाम.

पत्रांक ८ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १६९३ १७७१ इ.

रावसाहेब **नारायणराव** (**मुनशी**) यांस— विशेष. काल रोजीं आपणांस एक चिठी पाठविली तिचा अद्याप निकाल केला नाहीं. आपण आपले चिरंजीव व भाऊचंदमंडळी इकडे पाठविण्याचें रहित केलें होतें परंतु दोन तीन इसम (ज्यांना येथें पाठविणार होता ते) व **भास्करराव** व **फत्तेचंद** यांस जलद रवाना करावें. कारण ते सर्व गोष्टींचा निकाल करून जातील.

पत्रांक ९ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १६९३ १७७१ इ.

मे० बापू सखारामसाहेब यांसः—

विनंति उपरि. आज्ञेप्रमाणें मी **विश्वासरावसह अंबाजी** (!) यांच्या लष्करांत पोहोचलों. व भेट झाल्यानंतर आपल्या जहागीरीबाबतींत सनदा हवाला केल्या व तोंडी मजकूर निवेदन केला. आज उद्यां अशा तऱ्हेनें नर्मदेपावेतों आणिलें व साफ सांगतात कीं, "दोन लाख रुपये वसुलीचें घर तुम्हांस मिळणार

नाहीं. दोन लाख रुपये तनखा आहे. तनख्यापैकीं चवथा हिस्सा वसूल होत आहे, व बाकी तीन हिस्से स्वतःच्या जिंम्यावर आहेत. यांत जबाब स्पष्ट आहे." व आणखी म्हणाले कीं, "**बापूसाहेबांनीं** परगण्याचें नांव तुमच्या सनदेंत दाखल केलेलें असतें तर या लढ्याचा निकाल चांगला लागला असता. आतां येत्या सालापासून घर तुमचें होईल. या सालाची रक्कम सरकारांत पोहोंचली." सारांश, आमच्या कोणत्याही कामाचा लाग आजपावेतों लागत नाहीं. जो सर्व हिंदुस्थानांत प्रसिद्ध आहे अशा **नवाब वजीरास** दोन लाख रुपयांचें घर रावसाहेबांनीं मेहरबानीनें दिलें, परंतु अखेर काय? तुम्ही मात्र दुबार म्हणतां कीं, श्रीमंत साहेबांनीं काय म्हणून दिलें? सबब (आतां) कायमकरार झाला आहे कीं, पावसाळा संपल्यावर आपण आपल्या कुटुंबासुद्धां यावें. समक्षच सर्व होईल. परगण्याचें नांव वरक्क असें तेथून लिहिलें आहे. परगणे मजकुरीं लिहिलें आहे. यानंतर आपल्या मर्जीप्रमाणें होणार आहे. बहुत बहुत.

पत्रांक १० ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १६९३ १७७१ इ.

मे. **नानासाहेब** यांस——विनंति उपरि. यापूर्वी परगणे कलसरा (?) बद्दल व **विश्वासरावा**बरोबर जाण्याबद्दल व हेतु साध्य न झाल्याबद्दल वगैरे हकीकत आपल्या सेवेसी लिहिलेली होती. त्यानंतर येथें म्हणजे सागरमध्यें **आलीजनाब** यांची स्वारी आली आहे. येथील हकीकत पूर्वीप्रमाणेंच आहे. म्हणून मला **साहेबजादा** व सरकारचें कुटुंब व **विश्वासराव** यांसह येथेंच ठेवून आपण बुंदेलखंडाच्या **हिंदुपतराजाकडे** गेले. या कामांत **जनाब आलीस** फार त्रास व नुकसान आहे. व तें कामहि अद्यापपावेतों व्यवस्थित नाहीं. **बाळाजी पंडिता**च्या नांवें एक ताकीदपत्र व **विसाजीपंडता**च्या नांवें पत्र व झांशीच्या सरदारांस एक ताकीदपत्र यावें. घर मोकळें करावें. **जनाब आली** तेथें आले असतां त्यांस अडचण होऊं नये. या गोष्टीची शरम तुम्हांस वाटावयास पाहिजे. बहुत काय लिहिणें, विशेष.

पत्रांक ११ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १६९३ १७७१ इ.

रावसाहेब यांस— मी आपली परवानगी घेऊन निघून येथें पोहोंचल्या दिवसापासून प्रत्येक क्षणास व तासास आपली आठवण करण्यांत निष्काळजी नाहीं. **जनाबे आली लाला सुखराम** यांस तेथें राहण्याकरितां पाठविलेलें आहे.

ते तेथें आपल्या सेवेसी राहतील. आपण **जनाब आलीच्या** हितचिंतनामध्यें गढलेले आहांत. त्यांचेजवळ जी गोष्ट काढाल तिकडे ते लक्ष्य देतील व ती गोष्ट ते उत्तम तऱ्हेनें पार पाडतील. स्नेह्यांस न विसरतां नेहेमीं कृपापत्र पाठवून आठवण ठेवावी. विशेष.

ताजाकलम – जयपुराहून आलेला शहाजहानी अखबाराचा कागद वगैरे आलेला होता तो पाठविला गला आहे तो आपण नजरेखालीं घालावा, इतकेंच नव्हे तर त्यांतील मजकूर श्रीमंत सरकार **पेशवा पंडितसाहेब** व **बापूसाहेब** यांस जाहीर करालच. व **जनाबे आली** यांच्या सर्व कामांसंबंधीं आपण पूर्णपणें लक्ष्य देऊन तत्पर असावें. कारण आपण आम्हांतमक्ष स्वतः तोंडानें **जनाबे आलीचें** काम पादशाहतीस योग्य असें व्हावें म्हणून बोललां आहांत. आपण आपलें बोलणें कायम केलें पाहिजे. विशेष काय ?

पत्रांक १२ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १६९३ १७७१ इ०

रावसाहेब बापू सखाराम यांस–विशेष–आपली या गरीबावर जी कृपा आहे तिचें वर्णन लिहून अथवा बोलून करतां येणार नाहीं. मीहि आपणांसीं असाच स्नेह व प्रेम ठेवीत आहे व तें मी जीवंत आहे तोंपावेतों ठेवीन. व तें दररोज वाढत जाईल. नेहमीं कृपापत्र पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे, कारण त्यामुळें मला विशेष सुख होईल. अलीकडे शहाजहानाबादेहून अखबारीचा बंद आला तो भरंवशाच्या माणसाबरोबर रवाना केला आहे. आपण तो वाचून श्रीमंत **पंत प्रधान** यांस दाखवालच. महाराज, केवळ आपल्या सांगण्याप्रमाणें तिकडे रवाना झालों आहे. मी आपला फार आभारी आहे. बहुत काय ?

पत्रांक १३ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १६९३ १७७१ इ०

मे० बहिरव पंडत यांस–

आज आपणांपासून रवाना झालों तों रात्रीं ९ वाजण्याचे सुमारास मुक्काम आनंदगिरीस पोहोंचलों. कारभारीसाहेबाकडून घर कायम करण्याच्या बाबतींत जें उत्तर आलें होतें तें **नवाब एहतेशामुद्दवला** बहादर यांस सांगितलें. त्यावरून माघारीले **नवाबसाहेब** यांनीं या बाबतींत मुद्दाम **नानासाहेबांस** व आपणांस पत्र लिहून कायम केलेलें होतें. घर न मिळाल्यामुळें फार काळजींत आहेत. मध्यंतरीं मुंबईहून जनरल साहेबांचें पत्र श्रीमंतांचें नांवें पोहोंचलें तें माझ्या स्वतःच्या

पत्रासोबत पाठविलेलें आहे. याकडे लक्ष्य देणें अवश्य आहे. घराच्या बाबतींत उत्तर जरूर देणें. विशेष, सुखी असा. या सोबत **बाजीबाची** चिठ्ठी पाठविली आहे.

पत्रांक १४ ॥ श्री ॥ **जोसास डुप्रे गव्हर्नर बंदर चिनापटण.**

शके १६९४ आषाढ वद्य ११ रा॥ २८।७।१७७२ इ.

श्रीमंत माधवरावसाहेब पंडत प्रधान यांचे सेवेसी-विशेष. रोहिल्यावर शुक्रताल प्रांतांत आपल्या थोर सरदारांनीं विजय मिळविल्याबद्दल मजकुराचें आपलें स्नेहपत्र पोहोंचलें. त्यामुळें फार आनंद झाला. या शुभकार्यानिमित्त ईश्वर आपणां सर्व मित्रमंडळास सुखी व आनंदी करो. या गोष्टीमुळें मला किती आनंद झाला हें लिहिण्याची आवश्यकता नाही, कारण, आपणा परस्परांमधील असलेली दोस्ती पक्की आहे व त्यामुळें परस्परांचें काम आपलेंच आहे असें समजलें जातें. म्हणून वरील गोष्टीमुळें(माझ्याच सरदारांचा विजय झाला आहे असें वाटत असल्यामुळेंच) मला जो परमानंद झाला आहे तो सविस्तर सांगणें शक्य नाहीं. आपण इकडील खुषी विचारली तरी ती आपणांवरच अवलंबून आहे. आपण नेहमीं कृपापत्र पाठवून आनंदवींत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें ! अखंड सुखी असा.

जे. डी. एम्. पी. (१)

पत्रांक १५ ॥ श्री ॥ **जोसास डुप्रे गव्हर्नर बंदर चिनापटण.**

शके १६९४ श्रावण शु. ११ रा॥ ९।८।१७७२ इ.

श्रीमंत माधवरावसाहेब यांस-विशेष-आपणांकडून बरेच दिवसांत कुशलपत्र येऊन मला खुषी केलें नाहीं. ता. ९ जानेवारी सन १७७१ मुताबिक छ. २२ रमजान सन ११८४ हिजरी रोजीं आपणांस एक पत्र लिहिलें होतें. त्यांत आपले वकील **माधवराव सदाशिव** यांची भेट झाल्याबद्दल लिहिलें होतें. हल्लीं लिहिण्यांत येतें कीं, आपले व माझे असे दोघांचे मित्र **नवाब बालाजाहा** बहादर यांनीं सदरहु **माधवराव** येथें पोहोंचल्यावेळीं ज्या कांहीं गोष्टी सविस्तर निवेदन केल्या त्याबद्दल लिहिण्याजोगा मजकूर मी विलायतेस लिहिला आहे. थोडक्याच दिवसांत तेथून संगीन फौजेसह जहाजें पोहोंचण्याची आशा आहे. वरकड गोष्टी **नवाबसाहेब** आपणांस कळवितीलच.

माझी एवढीच विनंति आहे कीं, आपण रुपेनें कुशलपत्र नेहेमीं पाठवीत जाऊन माझें मन काळजीमुक्त करावें. बहुत काय लिहिणें ?

जे. डी. एम् पी. (?)

सिकंदर वुईच गव्हर्नदोर

पत्रांक १६ ॥ श्री ॥ **बंदर चिनापटण**

शके १६९४ फाल्गुन शु० ३ २४।२।१७७३ इ.

श्रीमंत नारायणरावसाहेब–यांस–विज्ञापना विशेष. कंपनीसरकार व आपण यांमध्यें असलेल्या पक्क्या मैत्रीवर नजर देऊन इकडील हकीकत आपणांस कळविणें मला अवश्य वाटतें कीं, येथील गव्हर्नदोर **मिस्तर डुप्रे** यांचा विलायतेस जाण्याचा हेतु आहे व त्यांच्या या प्रांताच्या गवर्नदोरीच्या जागेवर मी कायम आलों आहे. **कंपनी** व आपण आणि **नवाब वालाजाह** व आपण यांमधील पक्क्या मैत्रीस जपण्यांत मी मनापासून तत्पर आहे. बहुत काय लिहावें ? नेहेमीं सुखी असावें.

पत्रांक १७ ॥ श्री ॥ **बंदर चिनापट्टण.**

शके १६९५ कार्तिक शु. २ १७।१०।१७७३ नंतर

मे० रावसाहेब पंडित प्रधान यांचे सेवेसी–विशेष. आपलें स्वतःच्या मोहेरेनिशीं रुपापत्र तारीख १७ माहे आक्टोबर सन १७७३ इ. मुताबिक छ. २९ माहे रजब सन ११८६ हिजरी रोजीं लिहिलेलें माणसाहातीं पोहोंचलें. त्यांत **नारायणराव** मृत्यु पावल्याबद्दल लिहिलेलें होतें. त्यामुळें मला इतकें वाईट वाटलें कीं, त्याच माणसाबरोबर आपला गादीवर बसण्याचा इरादा असल्याबद्दल मजकुराचें पत्र आलें नसतें तर तें दुःख मला आवरलें नसतें. ही शुभवार्ता अमलांत आल्याबद्दल समजण्याची रात्रंदिवस वाट पहात आहे. शक्य तितकें लवकर आपण ही शुभेच्छा अमलांत आणून मला खबर द्यावी. म्हणजे समाधान होईल. सुखाचा काल असो.

पत्रांक १८ ॥ श्री ॥ **रॉबर्ट गँबीर**

शके १६९५ भाद्रपद शु० ७ रा। २४।८।१७७४ इ०

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पेशवा साहेब यांस–विशेष.

स्नेहपूर्वक आपणांस कळावें कीं, आपणांस श्रीमंत महाराजसाहेब यांनीं पेशवाईपदाचीं अति मूल्यवान वस्त्रांची देणगी दिल्याबद्दल मजकुराचें आपलें पत्र

पोंहचून अत्यानंद झाला. प्रथम वरील गोष्टीबद्दल अभिनंदन करून नंतर ईश्वराच्या दरबारीं अशी प्रार्थना करतों कीं, त्यानें या देणगीनिमित्त आपणांस आपल्या दूर-जवळच्या सर्व स्नेह्यांस व हितार्चिंतकांस नेहमीं सुखी राखावें व आपणांमुळें आपल्या गादीचें वैभव वृद्धिंगत व्हावें. आशा आहे कीं, आपण रुपेनें कुशलपत्र पाठवीत जाल. आपला वैभवसूर्य राज्यलक्ष्मीरूपी पूर्व दिशेकडून उगवो. लिहिलें तारीख २४ माहे आगष्ट सन १७७४ अंग्रेजी छ० १५ जमादिलाखर सन ११८८ हिजरी.

पत्रांक १९ ॥ श्री ॥ **(वॉरन् हेस्टिंग्ज) इमादुद्दौला बहादर**

शके १६९७ १७७५ इ.

मेहेरबान **रावसाहेब** यांस (१) विशेष–मराठा सरकारची पूर्ण मुखत्यारी व गादी (= कारभार) आपल्या हातांत आहे अशी माझी पक्की खात्री आहे. सबब आपल्या व इंग्रजसरकारासंबंधीं मुंबईस घडून आलेल्या गोष्टी आपणांस लिहिणें मी अवश्य समजतों. **रघुनाथराव** यांस पेशवाईवर कायम करण्याकरितां जो त्यांचा हेतु त्यास अनुसरून त्यास सामील होऊन मोठी फौज लढाईकरितां पाठविली म्हणून खबर तेथील गव्हर्नर व कौन्सल यांच्या पत्रांवरून समजली. ही गोष्ट कंपनीच्या आज्ञेबाहेरची झाली कारण, 'हिंदुस्थानच्या सरदारांशीं लढाईच्या प्रसंगापासून दूर रहाणें' याप्रमाणें कंपनीची सक्त ताकीद आपल्या प्रांतांत दिली गेली आहे. वरील गोष्ट आमच्या पातशहाच्याहि आज्ञेविरुद्ध आहे. कोणाशींहि कौलकरार करणें किंवा लढाई सुरूं करणें हें गव्हर्नर जनरल व कौंसल बंगाला यांच्या परवानगीशिवाय योग्य नव्हे असा हुकूम हिंदुस्थानांतील कंपनीच्या प्रांतांतील कारभाऱ्यांना दिला गेला आहे. सबब मी व येथील कौंसल यांनीं मुंबईच्या गव्हर्नरास व कौंसलास हुकूम पाठविला आहे कीं, '**रघुनाथरावांच्या** मदतीकरितां पाठविलेली फौज परत बोलावून घ्यावी व मराठ्यांच्या सरदाराशीं कोणतेहि प्रकारें स्वसंरक्षणाशिवाय लढाई न पडूं नये.' माझा हेतु असा कीं, एक हुशार, विश्वासूक, शहाणा व चतुर माणूस पुण्यास पाठवावा. कारण, पुणे **पेशव्यांची** राजधानी असून मुंबईनजीक आहे आणि मराठासरकार व मुंबईचे सरदार यांमधील तंट्याचा निकाल लागेल व परस्पर स्नेहवृद्धिहि होईल. पण, या पत्राचें उत्तर व आपले इष्ट हेतु समजेपावेतों त्यांस पाठविणें तहकूब केलें आहे. व तोंपावेतों आपणहि आपल्या प्रांतांतील सरदारांस इंग्रजी फौजेशीं लढाई न करण्याबद्दल ताकीद करावी. म्हणजे परस्पर तह ठरवितांना अडथळा येणार नाहीं. परस्पर दोस्तीचा पूर्वीचा पाया पक्का करण्याकरितां व आपली व माझ्यावर सोंपविलेली कंपनीची भलाई यांवर नजर देऊन आपणांस लिहीत आहे. आपल्या हुशारीबद्दल व शहाणपणाबद्दल भला चोहोंकडून लौकिक ऐकूं येतो व त्यावर माझा भरंवसा आहे.

तरी या बाबतींत शक्य ती तजवीज करण्यास आपण मागें घेणार नाहींत. जोंपावेतों परस्पर हेतु परस्परांस समजणार नाहींत तोपावेतोंच काय ती कसूर होईल. बहुत काय लिहिणें.

डब्ल्यू. एच्.

पत्रांक २० ॥ श्री ॥ **टॉमस् किंग**

शके १६९७ फाल्गुन व॥ १४ पा॥ १९।३।१७७६ इ.

मेहेरबान एतेजादे दोस्तान **हरिपंत बल्लाल** यांस- (आपलीं) लागोपाठ दोन स्नेहपूर्ण पत्रें-एक मोहरम तारीख २२ रोजीं व दुसरें तारीख २४ रोजीं लिहिलेलें-अनुक्रमें ता. २६ व २८ रोजीं पोहोंचून मजकूर समजला. मेहेरबान, यापूर्वी आपलें पहिलें पत्र मिळालें तेव्हां त्याचें उत्तरीं आपणांस दोन पत्रें पाठविलीं आहेत तीं पोहोंचून वाचलीं असतीलच अशी मला खात्री वाटते. त्यांत इकडील **सर्व खबर** मी लिहिलेली आहेच. व हें पत्र लिहीपावेतों मला सलुखाबद्दल खात्रीशीर हुकूम मिळालेला नाहीं, व मला असें वाटतें कीं, श्रीमंत **पंतप्रधान** साहेब हे सदर गोष्ट स्वीकारणार नाहींत. व तुम्हीहि तसें अमलांत आणणें हें योग्य आहे. असो. जी गोष्ट घडेल ती नजरेसमोर येईलच. (आपण) लिहिलेलें होतें कीं, " स्नेहाचा बाग नेहमीं हिरवागार व टवटवीत राहो " (परंतु), एतेजाद, ज्याचें बीं सुद्धां पेरलेलें नाहीं त्याचें फल कसें येईल ! इतकेंच नव्हें तर उलट, फळ येणें संभवनीयहि नाहीं. या जिल्ह्यांत योग्य सल्ला व्हावा अशी आमची मनीषा आहे. यापेक्षां जास्त तपशील काय द्यावा !

पत्रांक २१ **टॉमस् किंग्**

शके १६९८ चैत्र शु. ५ पा॥ २४।३।१७७६ इ.

मेहेरबान एतेजादे दोस्तान् **हरिपंत बल्लाल** यांस—सलामत्—काल मुंबईचे कौंसलदार व **जनराल** साहेब यांचें आज्ञापत्र व सोबत परस्परांतील ठरलेला करारनामा माझ्या नांवें आलेला पोहोंचला. त्यांतील मजकूर श्रीमंत **पेशवे**-साहेब यांच्या सेवेसी जाहीर करीनच. आपल्या नांवाचें माझें पत्र आपणांस पोहोंचेपावेतों आपण तेथून कूच करूं नये व पहाडरस्ता (खिंड) ओलांडून जाऊं नये. परस्पर सैन्यांतील टोळ्यांनीं एकमेकांस कोणतेहि प्रकारें हरकत करूं नये व त्रास देऊं नये असें करारनाम्यांत लिहिलेले आहे. तरी आपण आपल्या स्वतःच्या सर्व सैन्यास निक्षुण ताकीद करावी कीं, त्यांनी सरकार श्रीमंत **पेशवे** साहेब यांजकडील [illegible] येईल अथवा जाईल त्यास कोणतीहि हरकत व त्रास न पोहोचेल असें

करावें. जर कदाचित् याविरुद्ध गोष्ट अमलांत आली तर करारप्रमाणें न वागतां विरुद्ध वागतां असें समजलें जाईल. यापेक्षां जास्त (लिहिणें) जास्त आहे.

पत्रांक २२ ॥ श्री ॥ **रॉबर्ट गँबीर**

शके १६९८ वैशाख व० ९ रा॥ १२।५।१७७६ इ.

मे० हरिपंत बल्लाळ (फडके) यांस—विशेष—आपलीं कांहीं पत्रें मला मिळालीं. त्या सर्वांचा मजकूर समजला. ज्यामध्यें परगणे परत देण्याबद्दल मजकूर आहे असें अक्षेरचें एक पत्र आज सकाळीं पोहोंचलें. त्याचें भाषांतर होण्यापूर्वीच हें माझ्या लक्ष्यांत आलें. सरदारांनीं **कर्नल अपटन्** यांस पुण्यास पाठविलें आहे. आम्ही होऊन कोणतीहि एखादी गोष्ट करणार नाहीं असें आपण व इतर शहाणा विचारी माणूस खात्रीलायक समजेल असें मला वाटतें. कारण **कंपनी** इंग्रज सरकारचे आम्ही नौकर आहोंत. आम्ही (आपलें म्हणणें) कबूल करीत नाहीं. कारण त्यांचें नुकसान होईल. हुकूम करणारे ते आहेत. आम्ही त्यांचे ताबेदार आहोंत. आम्ही सल्ला व दोस्तीची अपेक्षा करितों. व त्याकरितां आम्ही प्रयत्न करितों. आपली जी कांहीं आज्ञा असेल ती मुंबईच्या कौंसिलच्या सांहेबांपुढें तशीच ठेवण्यांत कसूर करणार नाहीं. जीं कामें पुष्कळ दिवसांपासून व्हावींत म्हणून आपण अपेक्षा करीत होतां त्याबद्दल सल्ला मसलत **करनेल कीटन्** (?) यांशीं आमचें स्मरण न करितां जाहीर केली त्यामुळें आपलें काम लांबणीवर पडलें. यांत आपलीच चूकभूल आहे. इंग्रज हे बोलण्यांत सत्य व दोस्तीमध्यें दृढ असतात. परंतु ते कोणाचे नौकर नाहींत. आणि म्हणून त्यांच्याशीं कोणीहि त्या नात्यानें बोलणेंचालणें करूं नये. आम्ही कोणत्याहि वेळेस आपल्या इष्ट कामास तयार आहोंत. नेहमीं सुखांत असावें. लिहिलें तारीख १२ माहे मे सन १७७६ इंग्रजी मुताबिक तारीख २१ माहे रबिलावल सन ११९० हिजरी.

पत्रांक २३ ॥ श्री ॥ **बॉडॅम्**

शके १६९८ ज्येष्ठ शु. ४ रा॥ २१।५।१७७६ इ.

मे. हरिपंत बलाल फडके यांस–आपणांवर ईश्वरी कृपा सदैव असो. मी आपणांस स्नेहधर्मपूर्वक कळवितों कीं, स्नेहपत्र पोहोंचलें. त्यांतील मजकूर समजला. **कारनेल अपटन** यांच्या मार्फत आमचे लार्ड व श्रीमंत **पंडत प्रधान** यांच्यामधील बळकट दोस्तीच्या संबंधांत आमच्याकडून तफावत होणार नाहीं (वरिष्ठ अधिकाऱ्यांचा) हुकूम व माझा हेतुहि असा आहे कीं, दोस्ती नेहेमीं मजबूत असावी. जर पत्र प्रथम लिहिलें असतें तर फार चांगलें झालें असतें, पण कालच मी सरदारीचा ताबा घेतला आहे. माझ्या हातीं कारभार नव्हता. **दादासाहेबांची**

हजार दोन हजार माणसें शहरांत आलेलीं आहेत ही गोष्ट आपणांस कोणी तरी खोटीच कळविली आहे. दोनशेंपेक्षां जास्त माणसें दादासाहेबापाशीं नसावींत म्हणून सक्त ताकीद आहे. व तीं माणसें लढाऊ नाहींत. त्यांच्या जुन्या नौकर माणसांपैकीं आम्हांस खबर न लागतां आलेलीं असल्यास त्यांस बाहेर काढून देऊं. ते लढाऊ नाहींत ते खिदमतगार व नोकरपेशाचे असतील. भेट घेऊन व मुजरा करून परत आपल्या देशीं ते जातील. या वार्तेमुळें आपण शंका घेऊं नये. असें लिहिलेलें आहे कीं, चार माणसें शहरांत आहेत. त्यांजबद्दल मला खबर नाहीं. त्या माणसांस हि परवानगीची खबर मुद्दां नसेल. मी व माझे अधिकारी केव्हांहि ते आमच्या अमलांत व आश्रयाला रहाणें–ही गोष्ट कबूल करणार नाहींत, अशी आपण खात्री ठेवावी. त्यांनीं शहरांत मुक्काम करूं नये अशी आमची सक्त ताकीद आहे. कदाचित् चोरून येतील तर व आम्हांस समजेल तर त्याचवेळीं त्यांस बाहेर–काढून देईन. खात्री असावी. यांत तफावत होणार नाहीं. दादासाहेबांचे हत्ती उंट व घोडे वगैरे-बद्दल लिहिलें होतें त्याबद्दल **मिस्टर गँबीर** यांनीं स्पष्ट उत्तरीं कळविलें आहेच कीं, ते सर्व **दादासाहेबांच्या** मालकीचे आहेत. व आम्ही ते **लॉर्डच्या** हुकूमाशिवाय आपणांस देऊं शकत नाहीं. आपली मर्जी असेल तर आमच्या **लॉर्डास** लिहावें. आज चार दिवस झाले, आपला माणूस **लखो पंडित** यांजबराबर हर प्रकारचीं पत्रें पाठविण्याबद्दल मजकुराचें पत्र त्यांजसमागमें आपणांकडे पाठविलें आहे. आपण असेंहि लिहिलेलें होतें कीं, "कांहीं गोष्टी लिहून कळवितां येत नाहींत तरी आपण आपला एक विश्वासूक माणूस पाठवावा. अशा माणसाजवळ तो मजकूर सांगूं." सबब **बापू कामत** यांस आपल्या सेवेसी पाठवीत आहे. त्यांस जें सांगणें तें सांगावें. रोज स्नेहाभिवृद्धि असावी. सौख्यवृद्धि असो. तारीख २१ एकवीस मे, सन १७७६ इंग्रजी, छ० २ माहे रबिलाखर सन ११९० हिजरी.

पत्रांक २४ ॥ श्री ॥ *** जॉन ब्रिस्टो.**

शके १६९८, श्रावण शु० १ रा. १६।७।१७७६ इ.

सवाई माधवराव पंडित प्रधान–यांस–विशेष. तिकडून लालपोश (दंगेखोर) वगैरे कांहीं मंडळी झांशीकडे जाऊन त्यांनीं तेथें बंडाळी केल्याबद्दल मजकुराचें आपलें पत्र पावलें. मी याबद्दल **नबाबसाहेब वजीरुलमुमालिक** यांस कळवून बंडाळी थांबविली आहे. सदर पत्र पोहोंचून फार आनंद झाला. मी आपल्या लिहिण्यामाणें **नबाब वजीरुल मुमालिक** यांस वरील गोष्टीबद्दल लिहून

---

* सदर **जॉन ब्रिस्टो** हा **नबाब वजीर** यांजकडे फैजाबादेस ब्रिटिश रेसिडेंट होता.

त्यांच्या व आपल्या दरम्यानचा स्नेह जुना असल्याबद्दल हि त्यांस उत्तम रीतीनें समजाविलें आहे. व सांप्रतहि सदर **नबाब** साहेबांच्या मनांत स्नेह व ऐक्य आहे. ईश्वरेच्छेनें महाराजा **पुरुषोत्तम पंडित** पोहोंचलेले आहेत ते **मरकल रावजी** (?) यांच्या कामाचा निवाडा करतील. प्रत्यक्ष भेट होईपर्यंत आठवणीची अपेक्षा करीत आहे. बहुत काय ?

जे. बी.

पत्रांक २५ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**
शके १६९८ १७७६ इ.

मुनशी नारायणराव किसन यांस-विशेष.- सरकारच्या इनामी काशीद जोडीबरोबर रुपावत्रें एका विनंतिपत्रासह पोहोंचली. इकडूनहि यापूर्वी दोन जोड्या रवाना झाल्या आहेत व आतां हि एक जोडी रवाना झाली आहे. सरकारीकामांत आपण कोणतेहि प्रकारें माघार येणार नाहींत अशी आशा आहे. कारण, हें काम पार पाडणें आपणांसच हितावह आहे. असें काम केलें पाहिजें कीं, आपण **बापूसाहेबाकडून** अगर जो कोणी पुढाकार घेणारा असेल त्याकडून अथवा या कामाच्या मालकाकडून '**सयद नुरुद्दिन हुसेन खान** आल्यावांचून जाहागीरी-संबंधीचें काम तडीस जाणार नाहीं,' अशा मजकुराचें पत्र लिहवून पाठवावें. त्यास लौकर रवाना करावें. या बाबतींत आपलें व माझें परस्परांत झालेलें जें लिहिणें वाचणें व करार तो कायम होईल. या बाबतींत तिसरा माणूस जरी आला तरी हरकत नाहीं. कोणत्याहि गोष्टीमुळें अथवा प्रकारानें सरकारचा ज्यांत फायदा आहे त्यांत माझाहि आहे. परंतु, परस्पर समजुतीप्रमाणें तुमचें काम पूर्ण ठेपेस लाविलेलें आहे. म्हणून आपण मुज्ञपणानें जें ठरवाल तें मला कबूल आहे. या बाबतींत आपण **दादासाहेबांस** निक्षून लिहिलें पाहिजे कीं, लौकर पाठवावें. ज्यास्त लिहिणें नलगे. **भास्कररावजी** व **फत्तेचंद** यांस सलाम. ताजाकलम- **राऊत यशवंतसिंग** यांच्या कामासंबंधींहि समक्ष बोलणें झालें होतेंच. सांप्रत त्यानेंहि **बापूसाहेब** व **श्रीमंत** साहेब यांस पत्रें लिहिलीं आहेत व मुलूख व राज्याच्या हिश्शासंबंधीं श्रीमंत **दादासो** मालक आहेत ते वाटेल तें आमच्यापासून घेतील. व **महादजी शिंद्यांच्या** मुलखाजवळील **दादासाहेबांचा** जो प्रांत असेल तो दोघा राजांच्या संमतीनें मिळूं शकेल. इकडे विशेषतः बुंदीचा राजा व **राजा जशवंत सिंह** हे हजर आहेत व त्यांजजवळ विशेषतः **राजा राघवदास** व **राजा रामसिंग** हे आहेत. व किल्ले कोपाळहि त्यांच्या हातांत आहे. सध्यां त्यांजपाशीं आठ हजार स्वार आहेत. व आणखी जरूर तर पाटेल तितकी फौज जमा करतील. त्यांच्याजवळ

पुष्कळ ह्त्यारेंहि आहेत. त्यांची इतकी तयारी आहे कीं, **राजा रामसिंग** व **जनाब आली** यांनीं **दादासाहेबांस** हिंदींत पत्र लिहिलेलें आहे व त्यांत त्यांनीं आज्ञा केली आहे कीं, त्याचा जबाब फारशींत लिहावा. कारण दुसऱ्या कोणीं तें वाचूं नये. म्हणूनच हिंदींत लिहिलें. कारण **दादासाहेब** स्वतः तें वाचतील. याउपरी 'आपण **जनाब आलीच्या** नव्या सनदेबद्दल मला लिहिलें तर त्या बद्दल मीं कांहीं कळविणें योग्य नाहीं. तुम्हीच **दादासाहेबांस** स्वतःच्या पत्रांत लिहावें,' असें तुमच्या लिहिण्यावरून मी लिहिलें आहे. तरी तें त्यांच्या हातीं देऊन बोलणें चालणें करावें. कळावें.

पत्रांक २६ ॥ श्री ॥ **(वॉरन् हेस्टिंग्ज्)**
इमादुद्दौलाबहादर.

शके १६९९ १७७७ इ.

(१) यांस–विशेष–आपणांकडून एक पत्र कौलकरारामाों शर्ती अमलांत आणून पूर्ण करण्याबद्दल व मुंबई गव्हर्नर व कौंसिल या संबंधीं तक्रार दाखविणारें व दुसरें पत्र फ्रेंच वकील पुण्यास येऊन तेथें त्याचा सन्मान झाल्याबद्दल वगैरे येऊन मजकूर समजला. यापूर्वी छ. ७ माहे शाबान रोजीं लिहिलेल्या पत्रांत बऱ्याच तक्रारींपैकीं एकीबद्दल विशेषतः लिहिलेलें होतें, त्यावरून परस्पर करारमदाराप्रमाणें पक्केपणानें वागण्याचा या सरकारचा हेतु निःसंशय उघडपणें समजून आला असेलच म्हणून त्याबद्दल मी आतां पुन्हां लिहिणें अवश्य नाहीं असें समजून बाकीच्या गोष्टीबद्दल जबाब सदर पत्रांतून देत आहे. आपलें पत्र येण्यापूर्वीच फ्रेंच सरदार पुण्यास पोहोंचल्याबद्दल व त्यांस मुंबईजवळील बंदर दिल्याबद्दल व त्याच्याशीं बोलणें चालणें होऊन कौलकरार झाल्याबद्दल वगैरे बातमी मला पोहोंचली त्यामुळें मला फार आश्चर्य वाटलें. ज्याच्या योगानें परस्पर फायदे आहेत अशा परस्पर करारमदारास अनुसरून अशा गोष्टी घडणें हें मुज्ञपणाचें कृत्य नाहीं असें आपणांसहि समजून येईल. तथापि मला खात्री आहे कीं, अशा गोष्टीमुळें कोणत्याहि प्रकारें अडथळा येऊं शकणार नाही व केव्हांहि येणार नाहीं. आपल्या खुषखबरीचा चाहता असें मला समजून वरचेवर आनंदपत्र पाठवून आनंदवीत जावें.

डब्ल्यू. एच्.

ताजाकलम–कौलकराराच्या शर्ती अमलांत आणण्यांत मी व कौंसिलचे साहेब केसाएवढी सुद्धां कसूर करणार नाहींत उलट आम्ही पक्के आहोंत. आपल्याहि नजरेंत ही गोष्ट राहणें हें उचित आहे. बहुत काय लिहिणें?

डब्ल्यू. एच्.

पत्राक २७ ॥ श्री ॥ (वॉरन् हेस्टिंग्ज्)
इमादुद्दौलाबहाद्दर.

शके १६९९ १७७७ इ.

श्रीमंत रावसाहेब (?) यांस – विशेष – हिंदुस्थानाकडील कंपनीच्या मुलखांत धामधूम करण्याचा इरादा असल्याबद्दल तपशीलवार हमेशा मला खबर समजल्यावरून अवश्य कर्तव्य म्हणून आमच्यासरकारच्या वरील प्रांतांचें संरक्षण करण्याकरितां फौजेची टोळी पाठविलेली आहे. कदाचित् सदर टोळीचें कूच मराठा सरकारांच्या कांहीं प्रांतांतून होईल. सबब आपण परस्पर मैत्रीवर लक्ष्य देऊन आपल्या अधिकाऱ्यांस रस्त्यांत तीस त्रास न होईल असें करून शिवाय शक्य ती मदत करण्याबद्दल निक्षून ताकीद करण्याची मी आपणांस तसदी देत आहे. असें केलें असतां सदर टोळी सुखानें इष्ट ठिकाणीं पोहोंचेल. आम्हीहि आमच्या टोळीच्या सरदारांस परस्परस्नेहभावास अनुसरून सौजन्यानें वागण्याबद्दल सक्त ताकीद केलेली आहे. आपणामध्यें व आमच्या सरकारामध्यें झालेल्या शर्ती कायम तशाच ठेवणें हाच आमचा हेतु आहे व इकडून केव्हांहि कोणत्याहि कामांत कसूर होणार नाहीं. या बाबतींत आम्ही जसे कायम राहूं तसेच आपण हि हेंच ध्येय ठेवाल अशी मला खात्री आहे. वरचेवर पत्रद्वारें कुशलेच्छूस आनंदवींत जाणें हें स्नेहभावास अवश्य आहे. बहुत काय लिहिणें ?

डब्ल्यू. एच्.

पत्रांक २८ ॥ श्री ॥ (?)

शके १६९९ रा॥ २५।१।१७७८ इ.

सेवकराम यांसः—हुजूरच्या दरबारांतून तुम्हांस **गव्हर्नर जनरल मिस्तर हेस्टिन्** बहादर जल्लादुज्जंग यांजकडे परस्पर प्रेम व दोस्ती यांचा पाया मजबूत करण्याकरितां बंदर कलकत्ता येथें पाठविलेलें आहे. सबब हें तुमचें कर्तव्य आहे कीं, सदर साहेब व त्यांचें कौंसिल यांस इकडील सर्व गोष्टी उत्तम प्रकारें समजाऊन द्याव्यात. व बंदर सालशी सोडून देण्याबाबत सवालजबाब करावेत. व आज्ञापत्रा-प्रमाणें **रघुनाथरावाबद्दल** दुरुस्ती करावी. तुम्ही जें कांहीं कराल तें हुजुरास मंजूर व कबूल होईल. सदर लिहिल्याअन्वयें तुम्हांस या बाबतींत मुकत्यार नेमिलें आहे. लिहिलें तारीख २५ जिल्हेज ११९१ हिजरी.

ता. २५ जिल्हेज सन ११९१ हिजरी रोजीं **लाला सेवकराम** याच्या नांवें **श्रीमंत पंतप्रधान** यांच्या मोहरेनिशीं केलेल्या मुखत्यारपत्राची नकल असे.

पत्राक २९ ॥ श्री ॥ जॉन् अपटन्

शके १६९९ १७७८ इ.

मेहेरबान सज्जन कृपावंत स्नेहाधार **बाळाजीपंडत नानासाहेब** यांस— सलाम उपरि—ज्याच्या कृपाळुपणास व मोठेपणास सीमा नाहीं अशा आपल्या सौख्यपूर्ण दर्शनाची इच्छा अन्तःकरणापासून प्रकट करीत आहे. ईश्वरास नमन असो. काल रात्रीं कलकत्त्याच्या बड्या कौन्सिलाकडून पत्र आलेलें पोहोंचलें. पूर्वी मी आपल्या इच्छेप्रमाणें खात्रीशीर केलेलें होतें त्यास अनुसरूनच सदरहु कौन्सिलानीं आपल्या हेतूप्रमाणें कबूल केलेलें आहे. मी ही शुभवार्ता म्हणून ताबडतोब आपल्या सौख्यपूर्ण सेवेसी या स्नेहपत्रानें कळवीत आहे. ईश्वरेच्छेनें एक दोन दिवसांच्या अवधींत तपसीलवार कळविण्यांत येईल किंवा ज्या वेळीं श्रीमंत **माधवराव अप्पासाहेब** यांची स्वारी या शहरीं येणार आहे त्या वेळीं समक्षच सर्व गोष्टी सविस्तर पुढें मांडीन. जास्त लिहिणें जास्त आहे. नेहमीं सौख्यकाल असो.

जे. अपटन्.

पत्रांक ३० ॥ श्री ॥ (वॉरन् हेस्टिंग्ज्)

इमादुद्दौलाबहादर.

शके १७०० १७७९ इ.

मे० बाळाजी पंडित यांस—विशेष—तिकडील घडलेल्या गोष्टीबद्दल ज्या अफवा मला समजल्या त्या व त्याबद्दल माझ्या मनांतील गोष्टी मी आपणांस लिहून कळविल्या आहेतच. तसेंच मुंबईच्या फौजेचे सरदार व आपण यांमध्यें जो करारमदार झाला तो मला नामंजूर असल्याबद्दलहि स्पष्टपणें मी कळविलें आहेच. तें पत्र पाठविल्यानंतर आपलें एक पत्र सदर कौलकरारांच्या नकलेसह आलेलें मिळालें. त्यांतील मजकूर वाचून फारच सखेदाश्चर्य वाटलें. कारण, **कंपनीच्या** अधिकारांना कमीपणा आणणारें व इंग्रज नांव धारण करणाऱ्यालाहि हलकेपणा व बेअब्रू आणणारें असें हें कृत्य घडलें. शिवाय याहिपेक्षां विशेष आश्चर्य हें वाटतें कीं, ज्याला कोणत्याही प्रकारें अधिकार नाहीं अशा माणसाकडून आपणहि करारनामा कबूल करवून अशा शर्तीं घातल्या कीं, त्या कबूल केल्या असतां स्वतःस इंग्रज म्हणवून घेणाऱ्या माणसानें आपली बेअब्रू कबूल केल्याप्रमाणें आहे. कारण, सदर सरदार व त्यांचे वरिष्ठ मुंबईचे गव्हर्नर व कौन्सिल यांसहि हिंदुस्थानच्या सरदाराशीं कौलकरार करण्याचा कोणत्याहि प्रकारें अधिकार नव्हता ही गोष्ट आपणांस माहीत नव्हती असें नाहीं. याबद्दल आगाऊ खबर **कर्नल अपटन्** यांस पाठविलें त्याच वेळीं स्पष्टपणें आपणांस व इतर कारभारी मंडळास दिलेली होती. नाहीं तर

अशा बाबतींत मुंबईच्या कौन्सिलास व गव्हर्नरास अधिकार होता. कर्नल मजकूर यांस पाठविण्याचें कारण—त्यांनीं (मुंबईकरांनीं) **रघुनाथरावाशीं** केलेला कौल-करार रद्द करण्याकरितां व **कंपनीच्या** ताब्यांत असलेल्या हिंदुस्थानांतील मुलखा-संबंधीं या कंपनीतर्फे पूर्ण अधिकार असलेले कर्नल मजकूर यांचे मार्फत (पूर्वीचा) कौल करार पुन्हां कायम करण्याकरितां—हेंच होय. याकरितां कर्नल मजकूर यांस पाठविण्याची जरूरी नव्हती. तळेगांवीं केलेल्या करारावर ज्या सरदारांनीं सह्या केलेल्या आहेत त्या लोकांस तसें करण्यास मुंबईचे गव्हर्नर व कौन्सिलांकडून कोणतेहि प्रकारें अधिकार नव्हता म्हणून तो केलेला करारनामा आम्हांस कोण-त्याहि प्रकारें कबूल व मंजूर नाहीं. याकरितां कर्नल मजकूर यांस पाठविणें अवश्य झालें. केलेला करारनामा जर कायम व मंजूर असतां तर इतकें करणें जरूर नव्हतें. सबब आतां मी पुन्हां लिहीत आहे कीं, केलेला तो करारनामा मुळींच कबूल व मंजूर नाहीं. तो खोटा व केवळ नामंजूर आहे. व आपणांसहि या कामीं तकार करण्यास आधार नाहीं. कारण, असला करारनामा आम्हांस नामंजूर अस तांनाहि आपण त्यांस मानितां. हिंदुस्थानांतील राजेरजवाड्यांशीं त्यांची गादी कायम आहे तोंपावेतों सख्यत्वानें वागावें अशी माझी मनापासून इच्छा आहे, ही गोष्ट सूर्याप्रमाणें उघड आहे. यापूर्वी आपणांस **कंपनीच्या** व इंग्रजांच्या कायमच्या दोस्तीच्या शर्ती कळविल्या आहेतच. त्या आपल्यास कबूल नसल्यास माझ्या हातून जें कांहीं निरुपायानें अमलांत येईल त्याबद्दल माझ्यावर शब्द राहणार नाहीं. परंतु, माझी पक्की खात्री आहे कीं, आपण न्यायावर व परस्पर संबंधावर नजर देऊन उपरिनिर्दिष्ट शर्ती अमलांत आणाल. व असें झालें तर परस्पर कायम दोस्तीचा पक्केपणा होईल व आपलें चांगलें नांव होईल. बहुत काय लिहिणें ?

डब्ल्यू. एच्.

पत्रांक ३१ ॥ श्री ॥ (?)

शके १७०१ फाल्गुन शु० ९ रा॥ १५।३।१७८० इ.

मे० **पंडतसाहेब** यांस—विशेष—" **पंडित प्रधान** व **बंदगान जनाब आली** यांमधील एकी इतकी आहे कीं, तीमध्यें कोणताहि भेद नाहीं. आणि म्हणून-च दक्षिण प्रांतांत **बंदगानआली** व **पंडित प्रधान** यांचा अंमल चांगला पक्का आहे. असें असतांहि अलीकडे दर्यावर्दी **इंग्रजलोक** दुष्ट हेतुपूर्वक खोडसाळपणा करण्याची इच्छा करतात. **बंदगानजनाबानें** त्यांस तंबी देण्याचा कट केला आहे व त्याप्रों त्यांनीं इकडे हुकूम केला आहे. त्यांच्या हुकमावरून **मुधोजी भोंसले** व **हैदरअलीखान** यांसह एकमत करून अंग्रेजास तंबी देण्याच्या कटांत सामील झालों. थोड्याच दिवसांत बडेबडे सरदार फौज सरंजामासुद्धां गुज-

राथ जिल्ह्याकडे रवाना होतील व सदर **भोंसले** यांची फौज बंगाल्याकडे जाईल. व **हैदरअलीखान** हे मोठ्या फौजेसह चिनापटणास जातील " या मजकुराचें आपलें रुपापत्र आलें तें पोहोंचून अत्यंत आनंद झाला. वास्तविक पहातां, दक्षिण प्रांतांत **बंदगान हजरत** व **पंडत प्रधान** यांच्याशिवाय दुसऱ्या कोणाचीहि रियासत नाहीं. या खोडसाळ लोकांनीं आपली पूर्वीची रयतेची वृत्ति सोडून कांहीं कारणानें क्रोडो रुपयांची लज्जत प्रांतांतून लागून व बळावून पहिली फराळाची चव लागल्यामुळें पुढील जेवणाची अपेक्षा करीत आहेत. (नम्रवृत्ति सोडून गर्विष्ठ झाले आहेत). जर आणखी कांहीं दिवस आपण डोळे मिटून बसलों तर या लोकांस उखडून काढणें फार मुशकिल होईल. सारांश, जो बेत (कट) ठरविलेला आहे तो अत्यंत उचित आहे. हा ठरविलेला बेत मनाजोगा सिद्धीस जाईल व त्यांत चुकभूल होणार नाहीं अशी मला खात्री वाटते. ईश्वरकृपेनें **बंदगानआली** हे व मी **पंडित प्रधानाचे** हितचिंसक आहोंत व दोघांत भेदभाव नाहीं. वरकड गोष्टी **जिवाजी पंडित** यास सांगीतल्या आहेत ते आपणांस कळवितील. मला आपण आपला एक हितचिंतक जाणून रुपापत्र पाठवून माझी आठवण होत असावी. बहुत काय लिहिणें ! सुखकाल व इष्टसिद्धि नेहमीं असो.

पत्रांक ३२ ॥ श्री ॥ **रतन बिन बुढण साहुल्लाखान**

शके १७०३ भाद्र. शु. १४ रा. १।९।१७८१ इ.

श्रीमंत साहेब चिंतामण दीक्षित यांस—विशेष—हुजूरसेवेसी पुन्हा विनंतिअर्ज कीं, अर्ज लिहिल्यानंतर **जनराल** मला म्हणाले कीं, 'तुम्ही **पेशवे** सरकारच्या हुजूर कळवावें कीं, ' जर **पेशवे** सरकार आमच्या पातशाहासीं तह करतील व **मुलदार** (?) **पूर्तकेश** यांचा जरूरीचा खर्च देतील व मदतीची अपेक्षा करीत असतील तर आमचे पातशाहा जरूर मदत करतील.' मला बोलणें चालणें करण्यास अधिकार नव्हता म्हणून मी त्यांस उत्तर केलें कीं, " जर आपल्या पातशाहास तह व दोस्ती कबूल असेल तर आमचे सरकार **पेशवे** साहेबहि त्यांत कसूर करणार नाहींत. परंतु, सध्यां **पेशवे**सरकारास मदतीची जरूरच नाहीं. कारण, हल्लीं **इंग्रजाशीं** बिघाड झाल्यामुळें दक्षिण प्रांतांतील सरदारांवर व पदरच्या मंडळीवा **पेशव्यां**ची हुकमत आहे, म्हणून **पेशवे**सरकारानीं सदर सरदारांस हुकुम केलेला आहे कीं, '**इंग्रजांस** मानूं नये. व येथें फौज तयार करावी. ' " श्रीमंतांच्या इच्छेप्रमाणें तीन लाख फौज तयार होऊं शकते आहे म्हणून दुसऱ्याच्या फौजेचेर जरूरी कांहीं नाहीं अशी आपण खात्री ठेवावी. याप्रमाणें नेहमीं माझे सवालजबाब **जनरालसाहेबा**शीं होत असतात. आणखी अशी खबर समजते कीं, **हैदराच्या**

बहुतेक सरदारांस मारून त्यावर इंग्रजांनीं विजय मिळविल्याबद्दलची खबर खरी खोटी आहे याबद्दल **जनराल**साहेब यांस विचारलें. त्यावर **जनराल**नें उत्तर दिलें कीं, 'अजून **हैदर**च्या सरदारांस मारल्याबद्दल पक्की खबर आम्हांस समजली नाहीं व पत्रहि नाहीं.' यावरून सदर खबर नुसती गप्प आहे. **हैदर**च्या लष्कराकडून **जनराल**कडे पत्र ज्या वेळीं येईल त्या वेळीं तपास करून तपशीलवार हकीकत आपणांस कळवीन.

पत्राक ३३ ॥ श्री ॥ (?)

शके १७०३, आश्विन शु. ७ पा॥ २४।९।१७८१ इ.

श्रीमंतसाहेबांचे सेवेसी— महाराजांच्या सेवेसी पुन्हां विनंति कीं, खुष्की-मार्गानें **हैदरचें** लष्कर कुवा (?) मध्यें पोहोंचल्याबद्दल पुढीलप्रों खबर पोहोंचली. नी अशी, कलकत्त्याचे गव्हर्नर **मिस्तर हेस्टीन** यांनीं **कर्नेल कूट** याच्या मदतीकरितां लष्कर पाठविलें आहे. **हैदर** व कर्नेल मजकूर यामध्यें निकराचें युद्ध झालें. या लढाईत **हैदर**चा मुलगा मारला गेला. व **मूसीलाली**हि तोफेच्या गोळ्यांनीं मारला गेला. व **नबाबानें** पूर्ण पराजय खाल्ला. जें कळलें तें आपल्या सेवेसी कळविलें आहे. याउपर आपल्या आज्ञेची वाट पहात आहे. आपल्या हुकमाप्रमाणें अमलांत आणीन. जरूर तें कळविलें आहे.

पत्रांक ३४ ॥ श्री ॥ (?)

शके १७०३ १ १७८१ इ.

मे० सखाराम पंडित यांस— विशेष— आपणांस नबाब इमादुद्दौला **मिस्टर हेस्टिन्** बहादर जल्लादूवजंग यांनीं बंगाल्याहून पाठविण्याकरितां दिलेलीं पत्रें त्यांच्या आज्ञेवरून हरकान्यांच्या हातीं पाठविलीं आहेत. आपणांस पोहोंचतीलच. बहुत काय ? आपण सुखी असा.

पत्रांक ३५ ॥ श्री ॥ **डी. वॉथर्स्टन्**

शके १७०४, चैत्र शु० ३ रा॥ १७।३।१७८२ इ.

पंडतसाहेब यांस— विशेष— दर्शनेच्छा दाखवून मुद्याकडे वळत आहे. आपणांपासून रवाना झालों तों आज तारीख २ रबिलाखर ११९६ शनवार रोजीं परमेश्वरकृपेनें खुशालपणें मजल करीत पनवेलबंदरीं पोहोंचलों. व लागलींच जहाजावर स्वार होऊन मुंबईबंदरीं जाऊन **जनराल गॉडर** यांस भेटत आहे. आपलें पत्र वाचून त्याचें उत्तर लिहवून रवाना करीत आहे. मला ज्याबद्दल कौतुक वाटतें

त्या आपल्या कृपासागर अंतःकरणाचें आविष्करण मी करीन. परस्परसंमत गोष्टी इच्छेप्रमाणें अमलांत येतील. व दिवसानुदिवस परस्पर एकीचा व मैत्रीचा पाया बळकट व वृद्धिंगत होईल. वरकड, मी आपणांस कुशलपत्रें नेहेमीं लिहीत जाईन त्यांचीं उत्तरें आपणांकडून कृपेनें लिहून यावींत. कारण पत्र म्हणजे एक भेटीचा उत्तम प्रकार आहे व तें एक स्नेहाभिवृद्धीचें साधन आहे. माझ्या बरोबर असलेले आपले **बनुपंडीत** व नोकर चाकरमाणसें असून आहेत त्यांस रवाना करीत आहे. आपलेकडे येऊन पोहोंचतील. बहुत काय लिहिणें.

डी. वॉथर्स्टन्.

पत्रांक ३६ ॥ श्री ॥ **सी. मॉर्गन्.**

शके १७०४ १७८२ इ.

मे० नानासाहेब यांसी— आपल्या अत्यंत सुखकारक भेटीची अपेक्षा दाखवून आपणांस जाहीर करण्यांत येते कीं, यापूर्वी इकडून एक पत्र पाठवून त्यांत मी पावसाळ्यानंतर इंग्रजी फौजेसह येथून यमुना नदीकडे जाण्याबद्दल व **पेशवा**-साहेबांच्या व आपल्या सल्लीशिक्क्यानिशीं राहदारीचें दस्तक पाठविण्याबद्दल विनंति केलेली होती. त्याच्या उत्तरीं आपलेकडून असा जबाब आला आहे. " हल्लीं राव **महादजी शिंदे** यांजकडून पत्र आलेलें आहे कीं, 'इंग्रजी फौज बंदर सुरत प्रांतांत आहे ती वेळेस उपयोगी पडेल.' त्यावर त्यांचें उत्तर व इतर कित्येक मनसुब्याच्या गोष्टी त्यांस लिहिल्या आहेत त्याच्या उत्तराची अपेक्षा करीत आहों. त्यांचें उत्तर आल्यानंतर आपणांस कळवूं. इंग्रजी फौजेचें कूच पावसाळा संपणें व **महादजी शिंद्यांचें** उत्तर येणें यावर अवलंबून आहे." असा त्यांत मजकूर आहे. महाराज, **मिस्टर अंडरसन**साहेबाकडून लिहून आल्यावरून असें समजलें कीं, राहदारीचें दस्तक देण्याबद्दल आपणांस पत्र लिहिलेलें आहे. **सबब** तसदी देत आहे कीं, राहदारीचीं दस्तकें आपण मजकडे पाठवावींत. म्हणजे फक्त पावसाळ्याशिवाय इतर अडचण कूच करण्यास राहणार नाहीं. आपण कुशलपत्र पाठवून खुष कराल अशी उमेद आहे. बहुत काय ? चिरकाल सुखी असा.

सी. मॉर्गन्.

पत्रांक ३७ ॥ श्री ॥ **सी. मार्गन्**

शके १७०४ फाल्गुन वा ८ पो २५।३।१७८३ इ.

मे. बाळाजीराव जनार्दन नानासाहेब यांस—विशेष—हें पत्र लिहिण्यापूर्वी आपल्या पूर्वीच्या पत्राचें उत्तर लिहिणें अवश्य होतें. तथापि आतां मोठ्या

आनंदानें तें करीत आहे. **रावसाहेब माधवराव नारायण पंडत प्रधान** साहेब यांच्या लग्नाबद्दल अभिनंदन करितों. व ईश्वराजवळ मी प्रार्थना करितों कीं त्यानें त्यांस व आपणांस सुखी व चिरायु करावें. हल्लीं **हैदरअलीखान** मरण पावले असल्यामुळें आपणांस चांगली संधि मिळाली आहे. **मिस्तर अंडर्सन** व **महादजीराव शिंदे** यांच्या मार्फत त्याबद्दल बोलणें सलामसलतीबद्दल झालेलें आहें तें आपण कबूल करणें फारच श्रेयस्कर होईल. कारण, त्यांत आपलें परस्पर कल्याण आहे. मी तर शिपाई माणूस आहे परंतु परस्पर कल्याणाची अपेक्षा आहे म्हणून मी हें जाहीर करीत आहे. मी एक हितचिंतक आहे. आमच्या मालकाची सेवा व आज्ञापालन करण्यांत कसूर केली तर तें मला उचित नाही. इतर सगळ्या गोष्टीपेक्षां आपल्या धन्याच्या अबूवर लक्ष्य देणें ही गोष्ट विशेष आहे. आपल्या राज्याविषयीं खरेपणा व निष्कपटीपणा जो कांहीं मजकडून आपल्या नजरेस दिसून आला त्यांत कांहीं अंतर नाहीं असें या पत्रावरून आपणांस दिसून येईल. आपणांस कळविणें मला अवश्य आहे कीं, आपले दोन हजार पेंढारी इंग्रजसरकारच्या परगण्यांत आले आहेत. परगणे मलसर व महू व बारडोली यांतील गांवें त्यांनीं उध्वस्त केलीं. यामुळें मी आपल्या स्वारांस कंपनीच्या प्रांतातून त्यांस हद्दपार हांकून देण्याबद्दल हुकुम केला. आपल्या ठिकाणीं आनुवंशिक व जातिसिद्ध गुण असे आहेत कीं, जी ही क्षुद्र गोष्ट घडली ती खरोखर आपल्यास माहितहि नसेल. अशी मला खात्री वाटते, सबब आपणांकडून कायदेशीर शासन त्यांस अवश्य केलें जावें. व दुःखितांस खुषी करावें. तरी या विनंतीप्रमाणें जरूर कराल अशी आशा आहे. माझी नेहमीं नजर सत्याच्या मार्गावर आहे. बहुत काय तसदी देऊं ?

सी. मार्गन्
कर्नल.

पत्रांक ३८ ॥ श्री ॥ **माँटिनी.**
शके १७०५ १७८३ इ.

श्रीमंत रावसाहेब (?) यांचे सेवेशी—सलाम, विशेष, आज आठ दिवस झाले तुमचें पत्र आलें तें **भोसी** यास दिलें. मी पत्राचा जबाब लिहवून ठेविलेला आहे. परंतु आपल्या पत्राची फार वाट पहात आहे, **गणेश पंडित** हे आज उद्यां वरील पत्राचें उत्तर लिहितील. सबब पत्राचे उत्तराची अपेक्षा आहे. सदरहु पत्राचें उत्तर पाठविण्यास विलंब करणें हें बरें नव्हे. माझ्या पत्राचें उत्तर व आपल्या पत्राचें उत्तर अशीं एकठिकाणीं पाठविलीं तर काम लवकर होईल.

माँटिनी.

पत्रांक ३९ ॥ श्री ॥ **जे. अपटन्**

शके १७०५ १७८३ इ.

मे० **बापू सखाराम पंडत** यांस–सलाम उपरि. आपल्या पूर्ण दिव्य भेटीची मी मनापासून इच्छा प्रकट करीत आहे. आपलें कृपापत्र पोहोंचून त्यांतील आपलें प्रकृतीचें कुशलवर्तमान समजून विशेष समाधान झालें. (माझे) महाराज ! इकडील सर्व गोष्टी **गवर्नर जनरल** व बडे कौंसल यांचे सेवेसी निवेदन केलेल्या आहेत. व सर्व तकारी व म्हणणें याबद्दल तपसीलवार तपास केला आहे. व गव्हर्नर जनराल त्याप्रमाणें आपणांस लिहितील. परंतु आश्चर्य वाटतें कीं, अझून तीन लाखाच्या मिळकतीचा निकाल लागलेला नाही. मी चुनारगडाच्या सरदारकीवर कलकत्त्याहून रवाना होऊन कांहीं दिवसांपासून सदर गडावरच येऊन राहीन. आपलें कुशल वर्तमान व खुषखबर ऐकून वरचेवर आनंद व समाधान होणार आहे. मात्र दोन्ही सरकारामधील कामाकाजाच्या बाबतींत आपण नेहमी गवर्नरसाहेबास लिहालच. आपला हा कायमचा एकनिष्ठ स्नेही आपलें स्मरण करण्यांत नेहमी दंग असतों. बहुत लिहिणें बहुत आहे. इष्ट सिद्धि व सौख्य नेहमीं असो.

जे. अपटन्

पत्रांक ४० ॥ श्री ॥ **बॉडॅम्**

शके १७०५ माघ शु॥ ३ रा॥ २५।१।१७८४ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंत प्रधान यांचे सेवेसी—विशेष, बंदर सुरत येथील रहिवाशी, सरकार **कंपनीचा** नोकर **रुस्तुमजी** याच्या मालकीची किष्ती (मचवा) महालक्ष्मी नांवाची ही आमचेपासून व सदर **रुस्तुमजी**पासून (कोणी) पकडून वसईस नेलेली आहे. सदर किष्तीबद्दल खुलासा करण्यासाठीं मी गतवर्षी वसईच्या सुभेदारास लिहिलेलें होतें. परंतु, त्याच्या उत्तरीं सुभेदार मजकुरानें ' सदर किष्तीमध्यें जुने चणे (फोल) होते म्हणून ते परत करण्याकडे लक्ष्य दिलें नाहीं ' असें कळविलें. पुनः मी त्या सुभेदारास ' जे चणे किष्तीमध्यें आहेत ते खरोखर चूकभुलीनें आलेले असतील कारण तिच्या मालकाजवळ पुष्कळ किष्त्या आहेत व फोल (चणे) हे पुष्कळ आहेत ' असें लिहिलें. सुभेदार मजकूर यानें लिहिलें कीं, " **पेशवेसाहेबां**च्या आज्ञेशिवाय त्या किष्तीची सुटका होणार नाहीं. " सबब मी हें स्नेहपत्र आपणांस लिहून तसदी देत आहे कीं, आपण कृपा करून ' सदर किष्ती, त्यांतील भरलेल्या मालासह व इतर जिनसांसह, मालकास परत द्यावी ' या मजकुराचें आज्ञापत्र पाठवावें. गैरवाजवी रीतीनें सदर किष्ती

पकडली गेली असल्याचें उघड असल्यामुळें तिच्या मालकास नुकसानीचा बोजा फार झाला आहे. कळावे बहुत काय लिहिणें ?

आर. एच्. बॉडॅम्
२५ जानें० १७८४.
पेशवे यांस.

पत्रांक ४१ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**
शके १७०६ चैत्र वा। १४ पा। १८।४।१७८४ इ.

कारभारी नानासाहेब यांसः—

सलामत, आपले थोर कृपापत्र उत्तम वेळीं पावून फार आनंद झाला. आपण मला बोलवण्याची थोर आज्ञा केली होती त्याबद्दल मी आपण माझी आठवण केल्याबद्दल फार आभारी आहे. व माझीहि इच्छा अशीच होती कीं, आपल्या सेवेसी हजर होऊन स्वतःचा हेतु साधावा. परंतु, मी येथें खिन्न होतों. ईश्वरकृपेनें लवकरच आपल्या सेवेसी हजर होऊन धन्य होईन. (येथें) अवश्य गोष्टी उरकण्यास तीन चार दिवस लागतील. (परंतु या सर्व गोष्टीस) प्रकृतीचें स्वास्थ्य जरूर आहे. आपला काल सुखांत जावो.

पत्रांक ४२ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**
शके १७०६ चैत्र व० १४ पा। १८।४।१७८४ इ.

मे० गोपाळपंडतसाहेब यांस– विनंति उपरि. कारभारीसाहेबांचे माझ्या नांवें पत्र उत्तरीं आलें ते पोंचून फार समाधान झालें. परंतु, **मुनशी**साहेब व मी यांचे दरम्यान बंधुत्वाची आठवण देणारा जो स्नेह (असावयास पाहिजे) तो आपणांस माहीत नाहीं. श्रीमंत सरकारांची पत्रें माझ्याकरितां येतात त्यांत रफअत व सियादत निशान अशा पदव्या असतात. व आणखीहि मजजवळ **नानासाहेबां**चीं पत्रें आहेत. त्यांतहि नेहमीं मेहेरबान असा शब्द असतो. **तात्यासाहेबां**च्या तोंडून आपलीहि प्रशंसा ऐकण्यांत आली. ज्या प्रकारचा स्नेह आपण ठेवतां त्यांस अनुसरून आमची अब्रू वाढविण्यांत आपण विशेष काळजी घेणें जरूर आहे. कारण कीं, हें काम आपलें आहे. थोड्याच दिवसांत आपल्या भेटीचा लाभ होईल. येथें मी एकटाच असल्यामुळें खिन्न आहे. मित्रांच्या सहवासांत कालक्षेप समाधानांत होईल. आजारी असल्यामुळें घोड्यावर बसतां येत नाहीं व जरूरीचे जिन्नस विकत घेतां येत नाहींत म्हणून तीन चार दिवस उशीर होईल. यानंतर मला विशेष पत्रें पाठवून उत्तर घेत असावें.

पत्रांक ४३ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १७०६ वैशाख शु० ८ पा। २७।४।१७८४ इ.

कारभारीसाहेब यांस– विनंति उपरी. यापूर्वी माझ्या येण्याची खबर व **श्रीमंत**साहेबास देण्याकरितां एक लखोटा असें आपल्या सेवेसी रवाना केला आहेच. त्याचे उत्तरीं आज्ञा झाल्याप्रमाणें अमलांत आणलें आहे. व मुंबईसहि त्यांतील मार कळविला आहे. **जनराल**साहेबांनीं लिहिलें आहे कीं, हल्लीं उष्णता फार आहे. **नानासाहेबांनीं**हि परत लवकर येऊं नये. म्हणून पुण्यास कारभारीसाहेबांची स्वारी येण्याची वाट पहात आहे. आपण येथें जेव्हां याल त्या वेळीं भेटीचें सुख मिळेल. वरील गोष्टीसंबंधीं तपसीलवार **अमृतरावसाहेब** यांस कळविलें आहे. त्यांनीं हुकूम केला कीं, तावडतोब मुंबईकडे कूच करावें. जेव्हां लष्कर पुण्यास येईल तेव्हां (तुम्हांस) येतां येईल. त्यांच्या हुकुमाप्रमाणें कूच केलें आहे. आपणांस कळावें म्हणून लिहिलें आहे. आज मुकाम ... ... गांवानजीक आहे. उद्यां पुढें जाऊं. थोडक्याच दिवसांत **जनराल**साहेबाकडे मुंबईस जाऊन पोहोंचूं.

पत्रांक ४४. **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १७०६ वैशाख शु० ८.

पा। २८।४।१७८४ इ.

कारभारी नानासाहेब यांसः—

विशेष–यापूर्वी आपल्या सेवेसी एक विनंतिपत्र पाठविलें होतें त्याच्या उत्तरीं आमची आठवण केली तें समजलें. प्रवासाचें साहित्य मी तयार ठेविलें व त्याबद्दल **जनराल** साहेबांस पत्र लिहिलें. ज्यादिवशीं लष्कर निघण्याचा इरादा होता त्या-दिवशीं त्यांजकडून उत्तर पोहोंचलें. त्यांत लिहिलेलें होतें कीं, 'सध्यां ऊष्मा आहे. जेव्हां **नानासाहेब** परत येतील तेव्हां भेट घ्या तो पावेतों पुण्यांत च मुकाम करावा.' ही हकीकत मी **राव अमृतराव** यांस कळविली. त्यांनीं आज्ञा केली कीं, "मुंबईकडे तुम्ही कूच करावें. जेव्हां **नानासाहेब** येतील तेव्हां तुम्ही पुन्हां यावें." याप्रों निरोप **दादाभाई** याच्या हस्तें पोहोंचला. याच मजकुराचें पत्र लिहून यावें" या पत्रांतीलहि मजकूर हाच आहे. कीं, सकाळीं पहाटें कूच करावें. ईश्वर कृपेनें आतां रात्र बरीच झालेली आहे. सकाळीं कूच करीन. कळावे म्हणून लिहून पाठविलें आहे. आयुष्य व वैभव विशेष होवो.

पत्रांक ४५ ॥ श्री ॥ **बॉडॅम्**

शके १७०६ वैशाख शु० ९

रा। २९।४।१७८४ इ.

पेशवासाहेब अजम महादूराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी

—विशेष—परस्पर घडून आलेल्या ताज्या स्नेहाच्या वृद्धिकरितां एक महिन्यापूर्वी सियादत व निजाबत निशान–**सय्यद नुरुद्दिन हुसेन खान** या नांवाचा कुलीन, इंगितज्ञ व आमचा विश्वासूक असा माणूस यांस तेथें पाठविलें आहे. जुनी वहिवाट अशी आहे कीं, सरकारचा वकील तेथें असावा. व सध्यां आपला वकील येथें हजर आहे. सदर वकील येथें राहण्यास आल्या वेळे पासून त्याची शक्य ती व्यवस्था अमलांत आणतों. हेतु हा कीं, दोन्ही सरकारांत मनापासून दोस्ती आहे हें लोकांस जाहीर व्हावें. **खान** मजकूर यांनीं पुण्यास पोहोंचल्यावर मदारुल्महाम (**कारभारी नाना फडणवीस**) यांची स्वारी सैन्यासह पुण्याबाहेर गेली असल्याबद्दल कळविलें आहे. व त्यांनीं लष्कराकडे जावें किंवा **पेशवेसाहे**बाजवळच राहावें याबद्दल माझा हुकूम मागितला. "गरमीचा काल असल्यामुळें व पावसाळा नजीक आल्यामुळें **मदारुल्महाम** हें बहुतेक कामें आटोपून लवकर परत पुण्यास येतील व मोकळ्या मनानें सरकारच्या कामांत डोकें घालतील. तरी त्यावेळीं तुम्ही त्यांचे सेवेसी जाऊन सरकारांनीं सोंपविलेल्या कामाबद्दल प्रश्नोत्तरें करावींत. याकरितां पुण्यासच रहावें." म्हणून मी त्यास हुकूम केला आहे. व माझ्या मनांतील हेतु असा होता कीं, पुण्यांत मुक्काम करून दोन्ही सरकारच्या पत्रांची पोहोंच माझ्या मार्फत व्हावी. काल **खान** मजकूराचें पत्र पावलें. त्यांचा हेतु असा दिसतो कीं, कांहीं कारणाशिवाय आपण जाऊं नये. पुण्याचे कारभारी मंडळींनीं **खान** मजकूर यांस मुंबईस जावें म्हणून ताकीद केली आहे. **पेशवेसाहेब**, ही गोष्ट वहिवाटिच्या विरुद्ध घडून येणें व **खान** मजकुराबरोबर पाठविलेल्या पत्राचें उत्तर न येणें या गोष्टींचें फार आश्चर्य वाटतें. स्नेह, एकी, नेकी, व परस्पर संबंध यांचें दृढीकरण करण्याचा माझा हेतु आहे. परंतु या वरील प्रकारच्या (पत्रोत्तर न येणें व **खानास** मुंबईस जाण्याची ताकीद करणें) गोष्टीवरून कारभारी मंडळी त्याच्या अगदीं विरुद्ध अमलांत आणण्याची व मन कलुषित करण्याची इच्छा करितात असें समजून येतें. आपल्या सेवेसी (आमच्या) वकीलाची शिफारस व आपलेकडील वकील जो येथें आलेला आहे त्याच्याशीं आमची वागणूक याबद्दल लिहिण्यांत येत आहे. आमच्या वकिलाशीं या प्रकारची अयोग्य वागणूक केलेली आहे ती आपल्या हुकमावांचून व लष्कराबरोबर गेलेल्या **मदारुल्महामा**नाहि माहित नसेल अशी मला खात्री आहे. सबब आपल्या सेवेसी विनंति ही कीं, हें स्नेहपत्र पोहोंचतांच पुण्याच्या कारभारी मंडळास सक्त ताकीद द्यावी कीं, "येथून पुढें कोणत्याहि प्रकारें आमच्या माणसाच्या बाबतींत खलेल व अडचण हरकत करूं नये व भलतीच गोष्ट बोलूं नये" आमचा माणस पुण्यास राहूं नये असें आपणांस पटत असेल तर तसेंच इकडे

कळवावें म्हणजे त्यास अनुसरून वागूं. सौख्याभिवृद्धि होवो यापेक्षां जास्त काय लिहावें ! सर्वदा सुखकाल असो. ईश्वरी कृपा असो.

पेशवे यांस **आर्. एच्. बॉडॅम्**

मुंबई ता. २९ एप्रिल १७८४ इ.

पत्रांक ४६ **॥ श्री ॥** **बॉडॅम्**

शके १७०६ आषाढ शु० ५ रा॥ २३।६।१७८४ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंतप्रधान यांचे सेवेसी— विशेष— आपलें कृपापत्र पोंचलें. पुण्याहून **सय्यद नुरुद्दीन हुसेनखान** यांच्या रवानगी-बद्दल वगैरे तपशीलवार मजकूर समजला. आपण पाठविलेल्या पत्रांकडे लक्ष्य देण्यांत माझेकडून कदाचित् कांहींसा हलगर्जीपणा झाला असावा. आपणां परस्परांत असलेली मैत्री नित्य वाढविण्यांत मी पूर्वीप्रमाणेंच तत्पर आहे. आपल्या पत्रामुळें फार आनंद वाटला. आपल्या हेतूप्रमाणें गोष्टी भमलांत आणूं. हल्ली आपल्या आज्ञेप्रमाणें **खान**मजकूर हे आपल्या सेवेसी पोहोंचून माझ्या गरजेच्या गोष्टी निवेदन करतील. यापूर्वीहि आपणांस पत्र लिहिलेलें आहे तेंहि ते आपणांस सादर करतील. आपल्या चौथाईबद्दल पत्र माझ्या नांवें आलेलें यासोबत जोडलेलें आहे. सरकारच्या (आपल्या) नोकरांनीं केलेल्या तक्रारी ऐकून मनास अंमळ वाईट वाटलें. परंतु, सोबत पाठविलेली नक्कल आपण मननपूर्वक वाचून पाहिली असतां माझ्या वाईट वाटण्याचें कारण आपणांस बरोबर समजून येईल. सुरत बंदरावरील सत्तेबद्दल **सुरतेच्या नबाबांनीं** तीन वर्षांपूर्वी केलेला निकाल पूर्ण बारकाईनें चौकशी करून आपल्या समजुतीप्रमाणें केलेला आहे. परंतु, श्रीमंत **माधवराव पेशवे-साहेब** व मयत **दामाजीराव गायकवाड** यांचा कज्जा वेगवेगळा होता ही गोष्ट त्यांनीं लक्ष्यांत पूर्णपणें न घेतल्यामुळें तो निकाल मुद्यास धरून नाहीं. कोण-त्याहि कामांत दोन पक्षांच्या माणसांच्या मान्यतेशिवाय मान्यता समजणें हें आश्चर्य आहे. इतर माणसाच्या अभिप्रायावरून आपण जर चालू व्यवस्थेंत ढवळाढवळ केलीत तर आपल्या सत्तेची घडी बिघडेल. त्या परस्पर कज्ज्याच्या बाबतींत आणखी खोल चौकशी आपण केली तर बसलेली घडी मोडून जाईल. वरकड, तालचेरी येथील रहिवासी **गंजीमुसी** याची **कादरी** नांवाची गुराब, जिच्यावर इंग्रजी निशाण व कौल होता, ती **धुळपराव** यांनीं जप्त करतांना अंग्रेजी निशाण व कौल नव्हते म्हणून ती सोडली नाहीं असें ते जाहीर करतात. परंतु आपल्या परस्परांतील दोस्तीस अनुसरून मी हक्कानें ही गुराब इंग्रजांचा आहे असें म्हणत आहे. याबद्दल हकीकत कळविण्यास तालचेरीस लिहिलेलें आहे. सबब या पत्रानें

आपणांस तसदी देत आहे कीं, तिकडील उत्तर येईपावेतों सदरहु मालासह गुराब सुरक्षितपणें अमानत ठेवण्याबद्दल आपणांकडून हुकूम व्हावा. विशेष काय लिहावें !

पेशवे यांस **आर्. एच्. बॉडॅम्**

मुंबई २३ जून १७८४.
(सही सेक्रेटरीची)

पत्राक ४७ **॥ श्री ॥** **बॉडॅम्**
शके १७०६ श्रावण वा ८ रा ८।८।१७८४ इ.

श्री० **माधवराव नारायण पंडत प्रधान** यांचे सेवेसी. विशेष. अलीकडे येथील अनेक हकीम व वैद्य यानीं एकमतानें, बाणकोट येथील गरम पाणी आजारी असलेल्या कांहीं मातबर इंग्रजांस हिनावह आहे व त्याकरितां तेथे त्यांनीं जाणें जरूर आहे, असा विचार ठरविला आहे व त्याप्रमाणें सल्ला दिला आहे. तरी विनंति केली जात आहे कीं, आपण कृपा करून महाडच्या सुभेदारास निक्षून ताकीद करावी कीं रोगानें पछाडलेले हे किंवा इतर लोक तेथें येऊन राहतील अगर घर बांधतील तर त्यांस त्यांनीं हरकत करूं नये, व ते राहतील तोंपर्यंत त्यांस तसदी देऊं नये. अशा प्रकारच्या अवश्य गोष्टींत पेशवे सरकारांनीं पूर्वी कृपा केलेली आहे. परस्परांतील अकृत्रिम स्नेहावर नजर देऊन याहि कामीं आपण कोणत्याहि प्रकारची हरकत करणार नाहीं अशी खात्री वाटते. बहुत काय लिहिणें !

लिहिलें तारीख २१ माहे रमजान **आर्. एच्. बॉडॅम्**
११९८ हिजरी. **मुंबई, ८ आगष्ट १७८४**

सवाई माधवराव नारायण पेशवे, यांस
सी.—

पत्राक ४८ **॥ श्री ॥** **बॉडॅम्**
शके १७०६ आश्विन व० ६ रा ४।१०।१७८४ इ.

मदारुल् महाम यांसः—

(सदर पत्रांत कोणीतरी मयत झालेल्या इसमाचे मरणाबद्दल रीतीप्रमाणें खेदप्रदर्शक मजकूर लिहिलेला आहे. परंतु, त्यांत कोण गृहस्थ मयत झालेला आहे याबद्दल मुळींच उल्लेख नाहीं. यांतील मजकूर अबुल् फजल् या ग्रंथांतील उतारांच आहे. म्हणून याचें भाषांतर केलेलें नाहीं.)

पत्रांक ४९ ॥ श्री ॥ **बॉडॅम्**

शके १७०६ कार्तिक शु० ४ रा॥ १८।१०।१७८४ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी— विशेष.

ता० ५ माहे जिल्काद रोजीं लिहिलेल्या स्नेहपत्रांत राजपुरीबद्दल हकीकत कळविलेली आहेच. त्यावेळीं पाठविलेल्या पत्राचें उत्तर अद्याप पावेतों पाठविण्याची आपणांकडून रुपा झाली नाहीं. हल्लीं **अबदुल् रहिमखान** यानें मदतीबद्दल आमचेकडे पुन्हां मागणी केली. कारण त्याची व **कंपनी** इंग्रज बहादर यांची जुनी अकृत्रिम दोस्ती आहे इतर मार्गानें मला असें समजलें आहे कीं, आपल्या फौजा **सय्यदी अबदुल रहिमखान** याच्या सरहद्दीवर लढाईकरितां जात आहेत. परंतु या वार्तेवर माझा भरंवसा बसत नाहीं. कारण, **कंपनी** अंग्रेज बहादरशीं असलेल्या आपल्या स्नेहामुळें मला अशी खात्री आहे कीं, माझ्या पत्राच्या उत्तरीं आपण याच्यासारख्या माणसाबद्दल कांहींहि विरुद्ध लिहिलेलें नव्हतें. इतकेंच नव्हे तर आपल्या खुषीनेंच **गोविंद शिवराम** यांच्या मदतीनें इंग्रज**कंपनी** बहादरशीं यांचें सख्यत्व जमलें. याशिवाय मीहि मशारनिल्हेच्या बाबतींत स्वतःच्या पत्रांत लिहिलें होतें कीं, **सयदी अबदुल रहिमखान** इंग्रज**कंपनी**च्या अकृत्रिम स्नेह्यांपैकीं एक आहेत ही गोष्ट आपणांस निवेदन करणें जरूर आहे. आपण व **सयदी** मजकूर यांजमध्यें कांहीं मतभेद झाल्यास त्याचा निकाल करणें हें माझें कर्तव्य आहे. या कामीं आपण खात्री बाळगावी कीं, मी पूर्ण निःपक्षपातपणानें व न्यायानें आपणां परस्परांत समाधान करण्याकरितां विशेष खटपट करीन. जर कदाचित् त्याची आपल्या विरुद्ध प्रवृत्ति दिसली तर कांहीं तपास न करितां आम्हीं दम धरणार नाहीं. वरकड, आपणांस कळविणें मला अवश्य वाटतें कीं, कदाचित्, इंग्रजसरकारावर कधीं हल्ला आला असतां मदतीकरितां आपणांस कळविण्यांमध्यें मी जर डोळेझांक केली तर माझ्या अधिकाराला मी नालायक होईन. **चार्लस करमलीन** (?) यांच्या अमलांतील करारमदाराप्रमाणें मशारनिलेस (आमच्या) सरकारानीं मदत करणें योग्य आहे. परंतु अलीकडील **महादजी शिंद्यांचे** मार्फत जो करारमदार झाला आहे त्याप्रों अमलांत आणलेलें आहे. हाच मार्ग कायमचा ठरलेला आहे. जो दोघांचा शत्रु अथवा मित्र तो परस्परांचाहि शत्रु किंवा मित्र होय. दिवसानुदिवस परस्पर दोस्ती वाढविली जाईल अशी मला फार उमेद आहे. आपण या पत्राचें उत्तर लवकर पाठवाल अशी आशा आहे. त्यायोगें आपली दोस्तीची मर्जी कशी आहे तें मला समजेल. कळावें. बहुत काय लिहिणें?

मुंबई, १८ आक्टोबर, १७८४. आर्. एच्. बॉडॅम्

एड्. सी....

पत्रांक ५० ॥ श्री ॥ (?)

शके १७०६ कार्तिक वा। १०

७।११।१७८४ इ. नंतर

मेहरबान **रावसाहेब** (?) यांस—विशेष—दोन खेहपत्रें पोहोंचून मला फार आनंद झाला. त्यांत इकडील पत्रें उशीरा पोहोंचल्याबद्दल लिहिलें होतें. **कंपनी** सरकार व आपण यांच्या दरम्यानचीं दोस्ती व एकी गव्हर्नर जनरल **हेस्टिंग्ज** बहादर इमादुद्दवला यांच्या मध्यस्थीनें कायम राखण्याकरितां जडजवाहिरासह पोषाख पाठविला तो पावून फार समाधान झालें. दीगर हकीकत—**जनार्दन शिवराम** हे माझे जमादिवल सन ११९८ हिजरीमध्यें येथें आलेले असून मला त्याबद्दल त्यांनीं कांहींच खबर दिलेली नाहीं. परंतु त्यांनीं आपलें पत्र तारीख २३ मोहरम सन ११९९ चें मजकडे पोंहोचविलें. तरमग त्यापूर्वी मी आपल्या पत्राचें उत्तर कसा देऊं शकेन बरें ? लाचार आहे. त्यानंतर मी मशारनिलेस बोलावून आणून पत्रें न देण्याचें कारण काय म्हणून चौकशी केली. मशारनिलेनीं पोकळ सबबी सांगितल्या. त्यानंतर त्यांस सांगितलें कीं, "पेशव्याकडून तुम्ही पोषाख वगैरे जें आणिलें आहे तें, दुसरा कोणता तरि एक दिवस कायम करून त्या दिवशीं घेऊन यावें म्हणजे नेहमींच्या वहिवाटीप्रमाणें त्याचा स्वीकार केला जाईल." परंतु मशारनिलेनीं दिवस मुद्दां कायम ठरविला नाहीं. व तसें न ठरविण्याचें कारणहि सांगितलें नाहीं. **कंपनी** सरकार व आपण यांमधील दोस्ती जग कायम आहे तोंपावेतों कायम रहावी अशी आमची मनापासून वासना असल्यामुळें सदर **जनार्दन राम** यांनीं केलेली कसूर पाहून मनास दुःख झालें. शिवाय आपलीं पत्रें पोहोंचल्यानंतर तीन दिवसांनीं मेहरबान **माधवराव सदाशिव** यांजकडून आलेलें पत्र दिलें. त्यांचेहि उत्तर लिहून पाठविलें. तंजावरच्या राजाच्या पत्रांच्या मनाईबद्दल जें आपण लिहिलें होतें तें समजलें. या बाबतींत तेथील आमच्या इलाख्याच्या माणसांस कोणीहि त्यासंबंधीं मनाई न करण्याबद्दल व आपल्या माणसास अथवा पत्रांस कोणत्याहि प्रकारें हरकत न करण्याबद्दल ताकीद दिली आहे; पुढें हरकत होणार नाहीं. नेहमीं पत्रें पाठवून आनंदवीत जावें. हे विनंति—

पत्रांक ५१ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १७०६ मार्गशीर्ष शु० ९ पा। २१।११।१७८४ इ.

कारभारी नानासाहेब यांस— सलामत. विशेष. आपल्या आज्ञेप्रों माझ्या अल्पसमजुतीस वाटलें तें सरकारच्या खलित्यासह जनरलसाहेबांच्या सेवेसी लिहून पाठविलेलें आहे. (उपदेशाचे) शब्द ऐकणें हें खऱ्या दौलतीचें मूळ आहे.

ज्याच्यावर वैभवरूपा ईश्वरानें केलेली आहे त्या हररक जातीस हा उपदेश मान्य आहे. माझ्या पत्रांतील 'अहद्नाम्यांतील शब्दच्छलाच्या फेरफारामुळें मला मदारूल् महामच्या पुढें जबाब देतां येत नाहीं' हा मजकूर तुम्ही लिहिला आहे असें आपलें म्हणणें आहे तर त्याकरितां बंगालचे साहेबांस मुद्दाम या बाबतींत त्या करारनाम्यांतील शब्दांच्या अर्थाबद्दल लिहिलें आहे. या मोठ्या कामांत आपण वाट पहाणें जरूर आहे. सरकार श्रीमंत तिकडील उत्तर येईपर्यंत त्यांजकडे कांहीं लिहिणार नाहींत अशी आशा आहे. सरकारकडून आपलेकडे उंटसांडणीस्वार पाठविण्याबद्दल पत्र पाठविलें होते त्याच्या उत्तरीं, आपण दोन्ही सरकार एकच आहेत. व उंटसांडणीस्वार व सरकार कंपनीचा शिपाई व खलित्याचें उत्तर यासह पाठविलें आहे म्हणून लिहिलें. पत्रें नेणारास मी विचारलें कीं, " अद्याप उंटस्वारहि नाहींत व सरकारच्या खलित्याचा जबाबहि नाहीं. जनरालचेंहि पत्र "पूर्वीच पाठविलीं आहेत हें काय आहे! व पत्रें कोणाबरोबर आहेत?' असें आलें आहे. ...

पत्रांक ५२ ॥ श्री ॥ **बॉंडेम्**

शके १७०६ पौष शु० १३ रा. २४।१२।१७८४ इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पेशवासाहेब यांसी—

वि०— मौजे देगांव, परगणे सुपा, सरकार बंदर सुरत हा गांव **खोजा हजरत दीवानीसाहेब** (सत्पुरुष) यांच्या दर्ग्याच्या खर्चाकरितां **काजी अबुल् हसनसाहेबांस पातशाहा शाहाजहान** यांच्या फरमानावरून दिलेला होता त्या बाबतींत मी आपणांस बंदर सुरत मुक्कामाहून पत्र लिहून पाठविलें होतें. **खोजा** मजकूर हे **काजी अबुल् हसन** यांचे आजे होत. याच तेजस्वी देणगीचा फरमान कबूल करून हरबाबतीतील माफीचा परवाना **बाळाजीराव पेशवासाहेब** यांनींहि दिलेला होता. ईश्वररूपेंनें तो गांव कांहीं आबादान होता. परंतु आपले गुमाष्टे गैरवाजवी कुरापत काढून दरसाल तीनसे पंन्नास रुपयांची मागणी सदर गांवावर करितात. ज्या वेळीं सदर हकीकत **माधवराव पेशवासाहेबांस** कळविली तेव्हां त्यांनींहि हल्लींचे मुजावर **अबुल् हसन** यांचें नांवें माफीचा परवाना दिला होता. जोंपावेतों माझा तेथें अंमल होता तोपावेतों मी परवान्याप्रों तजवीज करीत होतों व मौजे मजकुरास त्रास देण्याची खटपट केली नाहीं. परंतु आपल्या अमलांत आपले गुमाष्टे मौजे मजकूरचा वसूल पूर्णपणें करीत आहेत. सबब **काजी**मजकूर यांचा फार नुकसान तोटा झाला आहे. **काजी**मजकूर हे फार सभ्य गृहस्थ आहेत व त्यांच्या चांगुलपणाची मला चांगली माहिती आहे. आपणांस ही भानगड माहीत नसेल अशी माझी खात्री आहे. म्हणून आपल्या शेवटीं विनंती

करीत आहे कीं, ज्याप्रमाणें **बाळाजीराव** व **माधवराव पेशवे** यांनीं माफीचा परवाना दिला त्याचप्रमाणें आपणहि रुपेनें द्यावा. त्यांतच वर्तमान भावी गुमाष्ट्यांस सक्त ताकीद करावी. कारण, सदर गांवांस येथून पुढें कोणतेहि प्रकारें उपसर्ग लागूं नये. मी याबद्दल आपला फार आभारी होईन. वास्तविक पहातां, असें आपण केलें असतां आपल्या भलाईस व न्यायीपणास तें कारणीभूत होईल. बहुत काय लिहिणें ?

आर्. एच्. बॉडॅम्.

सवाई माधवराव पेशवा यांस
मुंबई २४ डिसें. १७८४

पत्रांक ५२ ॥ श्री ॥ **मॅकफर्सन्**

शके १७०६ फाल्गुन शु॥ १

रा॥ १०।२।१७८५ इ.

रावसाहेब माधवराव नारायण पेशवा सवाई पंडत प्रधान बहादर यांस, विशेष—ता. ८ माहे फेब्रूवारी सन १७८५ ईंग्रजी मुताबिक ता० २७ माहे रबिलावल सन ११९९ हिजरी. मिस्टर **हेस्टिन् साहेब** बहादर गव्हर्नर जनरल यांनीं **ब्रिटन** नांवाच्या जहाजावरून निघतांना नौकरीवर असतांना येथें असलेली आपली राहण्याची जागा व बंगालच्या गव्हर्नर जनरलचा अधिकार या दोहोंचा राजीनामा लिहून पाठविला. बंगालचा गव्हर्नर जनरल मरेल अथवा राजीनामा देईल अथवा त्याची बदली होईल तर त्याच्या जागीं कौसलांतील त्याच्या दुसऱ्या दर्जाचा माणूस जो असेल त्यास नेमावें म्हणून **ग्रेट ब्रिटनचे बादशहा** यांच्या कारकीर्दीच्या १३ व्या वर्षी एक व २१ व्या वर्षी दुसरा अशा निघालेल्या कायद्यांत आहे. मिस्तर **हेस्टीन** यांनीं राजीनामा देतांना मीच दुसऱ्या दर्जाचा आहे. परस्परांतील पक्की मैत्री मनांत आणून मी खबर देत आहे. वर लिहिलेल्या तारखेपासून मी बंगालचा गव्हर्नर जनरल झालों व शपथहि घेतली. मिस्टर **हेस्टीन** बहादर यांच्या अधिकारावर आलों. मला आपण मिस्टर **हेस्टिन** च्या जागीं मानून वरचेवर पत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें ?

जॉन मॅकफर्सन्

पत्रांक ५४ ॥ श्री ॥ (१)
शके १७०७ वैशाख शु० १०

पा १८।५।१७८५ इ.

मे० **हरि पंडत फडके** यांस—विशेष—आपला आयुष्यक्रम उत्तम प्रकारें वाखाणलेला आहे. लहान मोठ्यांच्या अडचणी सारखेपणानें भागविणारे म्हणून आपण या जगांत मशहूर आहांत. आपण स्नेह्यांचें आश्रयस्थान आहांत व **नानासाहेबांच्या** (नाना फडणवीसांच्या) अत्यंत दोस्तांपैकीं एक समजले जात आहांत. अंतःकरणांतील गुह्य गोष्टीसंबंधीं आपल्या व आमच्या घराण्यांत मनांत निःसंशय पणें परका भाव नाहीं. वाडवडीलांहि असेंच समजत आले आहेत. सुमारें चार महिने झाले, मी आपल्या तिकडील हकीकतीचे उत्तरांची मार्गप्रतीक्षा करीत आहे. प्रथम दिवसाप्रमाणेंच जबाब येण्यांत आजपर्यंत स्थिति आहे. एक नवीनच बातमी—पूर्वीचें रंगरूप पालटलेल्या एखाद्या नवीन निर्माण झालेल्या फुलांच्या कळीप्रमाणें ऐकून अत्यंतच आनंद झाला. ती ही कीं, पूर्वी लिहिल्याप्रमाणें **भिकाजीपंत** [illegible] यांस ताबडतोब पाठविण्याचें ठरलें होतें परंतु त्यास विशेषच विलंब झाला हे एक अत्यंत समाधानाची गोष्ट झाली. या गोष्टीस जगांतील सर्व शहाणे लोक पसंत करितील. जगांतील अत्यंत उत्तम गोष्टी पैकींच ही एक घडलेली आहे. या गोष्टीस नाक मुरडण्याची कोणाची छाती आहे ! कारण तोच भला माणूस कीं, ज्यानें भरंवशी बेंडु आपल्याबरोबर जगांतून नेला. आपण आपल्या व **नानासाहेबांच्या** बुद्धिचातुर्यानें व शहाणपणानें इकडे येणाऱ्या माणसास समजाऊन सांगितलें व मृत्युपत्र व इतर लेख हे सर्व आपण एका बाजूस टाकून आमच्यावर कृपा केली. जगांतील चांगलें वाईट कृत्य ईश्वराचे हातांत आहे. त्याच्या हुकमापुढें सेवकाची इच्छा काय कामाची ! आपण हरप्रकारें बुद्धिमान् शहाणे आहांत व शरणागतास अभीष्ट देणारे आहांत. अशा या कृत्यांत फायदा, लक्ष्मी व लोकांचा आराम आहे व मृताच्या आत्म्यास शांतिप्रद होईल. त्यांत परिश्रम करीत असावें व दुनियेंतील लोकांस आराम द्यावा. मयताच्या पश्चात् त्यानें केलेल्या सत्कृत्यामुळेंच त्याचें नांव जिवंत राहतें. हें पत्र लिहिणारा (मी) साफ अंतःकरणाचा असल्यामुळें असें लिहीत आहें. आमच्या मालकाच्या हुकुमाप्रमाणें राहावें, मात्र सरदारी करण्याचा हेतु नाही. जर आमच्या मालकाच्या घराण्याशीं स्नेहसंबंध असेल तर पूर्वी लिहिल्याप्रमाणें मशारनिले (**नानासाहेब**) यांस पाठविण्यासंबंधीं आतां व पुढें लिहूं त्याप्रमाणें तजवीज करावी. पुण्याच्या मेहरबान मंडळीस माझी आठवण देण्याची कृपा करावी. जास्त काय अतिशयोक्ति करूं ! आरोग्य व स्नेह दृढ असो.

पत्रांक ५५ ॥ श्री ॥ बॉडॅम्
शके १७०७ आषाढ शु० ७ रा॥ १३।७।१७८५ इ.

मे० **नाना फडणवीस** यांस.—

विनंति विशेष. एक स्नेहपूर्ण पत्र, घोडी व हरीण **रणछोड शेणवी** याबरोबर आपण पाठविलें होतें तें सुखमयी प्रविष्ट झाले; व तें पाहून मला फार आनंद झाला. परंतु घोडी आणि हरीण परत करण्याबाबत मला फार दुःख होत आहे. कारण कांहीं हरीण वाटेंत व कांहीं येथें मरण पावले. 'कोणत्याहि सबबीवर कोणीहि मनुष्यानें नजराणा घेऊं नये' असा बादशाही व कंपनीचा हुकुम त्याच्या लहान थोर नोकर अमलदारांस कडकरीतीनें सुटलेला आहे त्याच्यावर लक्ष्य देणें अवश्य आहे. हुजूरच्या हुकमाचा खुलासा आमचे वकील **नुरुद्दीन हुसेनखान** व **रणछोड शेणवी** हे आपले सेवेसी जाहीर करतील. ही नजराण्याची चाल नाहींशी करण्यानें परस्परांच्या मैत्रींत यत्किंचित अंतर येईल असें आपण समजणार नाहींत अशी खात्री आहे. महाराज ! जेथें अकृत्रिम व पक्का स्नेह समोर आहे तेथें नजराण्याच्या देवघेवीनें तो वाढवूं पहाणें याचा अर्थ काय ? माझ्याकडून परस्पर दोस्तींत केसभर देखील कसूर होणार नाहीं. **रणछोड शेणवी** बंदरीं आल्यानंतर आजारी पडले; एक वेळ माझ्या भेटीस येऊन त्यानीं आपल्या हुकुमाप्रमाणें सर्व हकीकत जाहीर केली. त्याचें उत्तर लौकरच पाठविण्यांत येईल. विशेष काय लिहिणें ?

आर् एच्. बॉडॅम्

नाना फडणवीस यांस.
मुंबई, ता. १३ जुलै १७८५

पत्रांक ५६ ॥ श्री ॥ बॉडॅम्
शके १७०७ आषाढ शु० १० रा॥ ता. १७ जुलै १७८५ इ.

मे० **बालाजी पंडत नानाफडणवीस** यांचे सेवेसी— विशेष— आपलें ता. २४ माहे रजब रोजीं लिहिलेलें स्नेहपत्र उत्तम वेळीं पोहोंचलें. बरेच दिवस झाले, मिस्तर **मॅलेटसाहेबांचें** पत्र मला आलें नाहीं. त्यामुळें ते पुण्यास केव्हां येतील हें मला समजत नाहीं. आपल्या दरबारांत घेण्याकरितां अमुक ठिकाणीं वाट चालत आहेत हें मला समजतांच त्याबद्दल मी आपणांस खबर देईन. आपल्या आज्ञेप्रमाणें कित्येक मजकूर **रणछोड शेणवी** यानीं (आम्हांस) जाहीर केले. त्यांचें उत्तर त्यांस दिलेलें आहे. मशारनिले आपल्या सेवेची वाचनाकरितां निःशंकपणें पाठवितील अशी मला आशा आहे. दोन सरकारांमध्यें असलेला स्नेह व भलाई वाढविण्याचा माझा शक्य तितका पूर्ण हेतु आहे. विशेष काय लिहिणें ?

नाना फडणवीस यांस. आर्. एच्. बॉडॅम्.
मुंबई, १७ जुलै १७८५.

पत्रांक ५७ ॥ श्री ॥ **बॉडॅम्**

शके १७०७ श्रावण शु. १३ रा॥ १८।८।१७८५ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी विशेष—**सयद नुरुद्दिन हुसेन खान** व **रणछोड शेणवी** यांनीं आम्हांस कळविलें कीं, आपणांस या पक्ष्याची फार आवड आहे. त्यावरून हल्लीं एक पिंजरा तयार करून आपल्या माणसाबरोबर पाठविला आहे. आपण त्याचा पसंतीनें स्वीकार कराल अशी उमेद आहे. व त्यामुळें आम्हांसहि आनंद होणार आहे बहुत काय लिहिणें ?

पेशवे यांस **आर्. एच्. बॉडॅम्**

मुंबई १८ आगष्ट १७८५.

पत्रांक ५८ ॥ श्री ॥ **थॉमस् डे.**

शके १७०७ श्रावण व० ७ रा॥ २६।८।१७८५ इ.

मे० **माधवराव पंडत प्रधानसाहेब** यांस—विशेष—आपलें कृपापत्र पावलें, त्यांतील मजकूर समजला. चौथाईसंबधीं तूप व कांटा (?) हे हक्कबद्दल म्हणून देण्यांत **नवाबसाहेब बंदगान आली** यांचे अधिकारी दिक्कत करतात म्हणून आपण लिहिलें. या बाबतींत आपल्या चौथाईबद्दल आमचेकडे पूर्वी कांहींच माहीत झालेलें नाहीं. **नबाबसाहेबांचे** अधिकारी तो बाब आपणांस देण्यास हरकत करतात म्हणून आतांच माहीत झालें. आतां जर त्यांत कांहीं कसूर होईल व आपल्या माणसांनीं आम्हांस कळविलें तर जरूर ताकीद केली जाईल. कारण परस्पर सरकारांत भेद नाहीं. नेहमीं कृपापत्र पाठवून आभारी करावें. बहुत तसदी काय देऊं ? आपली लक्ष्मी व वैभव दिवसानुदिवस वाढो. लिहिलें तारीख २६ माहे आगष्ट १७८५ अंग्रेजी मुताबिक छ १८ शवाल सन ११९९ हिजरी.

थॉमस् डे.

पत्रांक ५९ ॥ श्री ॥ **बॉडॅम्**

शके १७०७ आश्विन व० ७ रा॥ २४।१०।१७८५ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांचे सेवेसी—विशेष—आपलें कृपापत्र उत्तम वेळीं पोहोंचलें. बंदर सुरत येथील **नवाब** हे पूर्वीच्या वहिवाटीविरुद्ध वागतात म्हणून तक्रार आपण केली ती समजली. **पेशवेसरकारांची** चौथ चालू करण्यांत कोणत्याहि तऱ्हेनें हरकत करूं नये व चौथसंबंधीं वगैरे कारभार पूर्वीप्रमाणेंच चालविणें म्हणून सुरत बंदरच्या **नबाबांस** पत्र पाठविलें आहे हें आपणांस जाहीर व्हावें. तुमचा ज्यांत संबंध आहे तेवढ्या

प्रांतांतच कारभार करावा. त्याशिवाय इतर प्रांतांत कांहीं करूं नये. पूर्वीप्रमाणेंच चौथेची वहिवाट कायम ठेवून आपल्या प्रांतांत नवीन वहिवाट पाडण्याचें धाडस करूं नये म्हणून मजकुराचें पत्र आपण सदर **नबाब**साहेबांच्या नांवें पाठवावें म्हणून विनंती करीत आहे. मीहि याप्रमाणें **सदर नबाब**साहेबांस लिहिलेलें आहे. ईश्वरेच्छेनें त्याचें उत्तर लवकरच येईल. परस्परांतील तकार लवकर नाहींशी होईल. बहुत काय लिहिणें !

२४ आक्टोबर १७८५. **आर्. एच्. बॉर्डेम्.**

(सही)

पत्रांक ६० ॥ श्री ॥ **मॅकफर्सन्.**

शके १७०७ कार्तिक व० ४ रा॥ ३०।११।१७८५ इ.

मित्राचा अतिशय थोर व उच्च आधारस्तंभ **बाळाजी पंडित** यांस ईश्वर सुरक्षित राखो. विशेष गव्हर्नर **मिस्तर हेस्टिन्** यांच्या जागीं बंगालच्या गव्हर्नरजनरलच्या अधिकारावर माझी नेमणूक झाल्याचें आपणांस समजल्याबद्दल आपलें प्रेमपुरःसर आनंददायक कृपापत्र व मैत्रीखातर देणगी वगैरे पाठविली ती पोहोंचून अंतःकरणास दुप्पट खुषी झाली. वास्तविक पहातां आपण **कंपनी**चे व माझे असें दोघांचेहि अंतःकरणापासून स्नेही आहांत. इतरापेक्षां आपणांस वरील गोष्टीमुळें जास्त आनंद वाटला असेल अशी मला खात्री वाटते. तो ईश्वर सर्व प्रकारें आपणांस नेहमीं सुखी ठेवो व आपल्या स्नेहरूपी घराची भरभराट करो. आपण मला सर्व प्रकारें मैत्रींत मुरलेला व आपल्या व **कंपनी** सरकारच्या दरम्यानच्या दोस्तीची एक भक्कम सांखळी असें समजून याचप्रमाणें वरचेवर कृपापत्र पाठवून संतोषवींत असलें पाहिजें.

जॉन् मॅकफर्सन्

३० नवंबर ८५

पत्रांक ६१ ॥ श्री ॥ [illegible]

शके १७०७ मार्ग० व० २ रा॥ २१।१२।१७८५ इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी—

विशेष. सुमारें दोन वर्षें झालीं असतील आपण ता. १० माहे जानेवारी सन [illegible] इसवी रोजीं लिहिलेलें कृपापत्र पोहोंचलें. त्यांतील मजकूर-मयत **दादासाहेब** म्हणजे **रघुनाथराव** यानीं आपल्या हयातींत सहा लाख व पंचवीस हजार रुपये किंमतीचें जवाहीर सरकारांत (**इंग्रजाकडे**) अमानत म्हणून ठेविलेलें आहे. व या बाबतींत आमचे चुलते **बाजीराव** यांनींहि आपणांस "सदरहु जवाहीर आमच्या-

कडे पाठवावें" या मजकुराचें पत्र **महादाजी रामचंद्र** यांच्या बरोबर पाठविलेलें आहे. त्याच पत्रांत "सदर जवाहीर मशारनिले **महादाजी** यांबरोबर पाठवावें" असेंहि लिहिलेलें होतें. तेंहि पत्र मला मिळालें. त्याच्या उत्तरीं 'मयत **रघुनाथराव** यांनीं सदर जवाहीर कर्जाऊ गहाण म्हणून **कंपनी** अंग्रेज बहादर यांजजवळ ठेविलें होतें. कर्जाऊ रुपये परत मिळाल्यावर सदर जवाहीर परत देण्यांत येईल" असें लिहिलेलें होतें. महाराज, मी अद्याप या बाबतींत आपलेकडून पत्रोत्तर येईल म्हणून वाट पहात स्वस्थ आहे. परंतु मी आपल्या ठिकाणीं (मनांत) असें ठरविलें आहे कीं, सदरहु जवाहीर विकून टाकावें. तरी या स्नेहपत्रानें हा मजकूर आपणांस कळवून तसदी देत आहे. तो अशी कीं, गहाण जवाहीर सोडविण्याची आपली मर्जी असेल तर सहा लाख रुपये रोकड रकम पाठवावी. मी सदर जवाहीर परत करण्यास तयार आहे. नसल्यास नाहीं. खरेदीदाराच्या हस्तें सदर जवाहीर चांगले किंमतीस विकलें जाईल. सरकार **कंपनी** व आपण यांमध्यें असलेल्या स्नेहावर नजर देऊन या बाबतींत आपणांस खबर देणें हें माझें कर्तव्य आहे. स्नेहवृद्धिशिवाय जास्त काय लिहावें ! नेहमी सुखाचा काल असो.

माधवराव नारायण पेशवा यांस, आर्. एच्. बॉडॅम्.
मुंबई, २१ डिसेंबर १७८५.

पत्रांक ६२ ॥ श्री ॥ **बॉडॅम्**
शके १७०७ मार्ग० व० १० रा॥ २६।१२।१७८५ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडत प्रधान यांचे सेवेसी, विशेष— आपणांस जाहीर करण्यांत येत आहे कीं, पावसाळ्यामुळें (अथवा ओढ्यामुळें) डभोई खाली करतांना आमच्या **कंपनी** सरकाराच्या माणसांनीं तेथें टाकलेली लढाऊ शस्त्रें परत आमच्या ताब्यांत देण्याकरितां आपण हुकुम तेथील पंडिताच्या नांवें दिला होता. परंतु सदर पंडितानें अद्याप आमच्या लोकांच्या ताब्यांत तीं दिलीं नाहींत. शिवाय, सनद माझ्या नांवें नाहीं. करितां आपल्या सेवेसी विनंति केली जात आहे कीं, बंदर सुरत येथील सरदारांपैकीं कांहीं माणसें व भडोच येथील कंपनी सरकारचे कोठीदार हेहि तेथें जातील त्यांच्या हवालीं सदर शस्त्रें करण्याबद्दल पंडित मजकूर यांचे नांवें ताजी सनद रुपेनें पाठवावी. बहुत काय लिहिणें ?

माधवराव नारायण पेशवा, यांस आर्. एच्. बॉडॅम्
मुंबई, २६ डिसेंबर १७८५ इ.

पत्रांक ६३ ॥ श्री ॥ **बॉडॅम्**
शके १७०७ माघ शु० १२ रा॥ १० फेब्रुवारी १७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांचे सेवेसी— विशेष—

परस्पर स्नेह व दोस्तीवर नजर देऊन मिस्तर **चार्लस वार् मालेटसाहेब** यांस इंग्रजातर्फे पूर्ण अखत्यार देऊन आपल्या दरबारीं रहाण्याकरितां म्हणून पाठविले आहेत. मिस्तर मजकूर यांस आपण परस्पर सरकारांचा विश्वासूक हितचिंतक समजाल अशी उमेद आहे. सदर मिस्तर यांस आपण रहस्यांत घेऊन प्रेमानें त्यांशीं वागून त्यांस मान द्याल एवढी तवदी मी आपणांस या स्नेहपत्रद्वारें देत आहे. मी असें ऐकिलें आहे कीं, आपणांस परदेशी हरएक पदार्थांचा फार शोक आहे. म्हणून मिस्तर मजकूर यांजबरोबर माझ्याकरितां आफ्रिकेमधून नुकताच आलेला सुंदर व लहान शहामृग पक्षी आपणांकडे पाठविला आहे. आपण कृपेनें तो स्वीकाराल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें ?

माधवराव नारायण पेशवे, यांस **आर्. एच्. बॉडॅम्**

मुंबई १० फेब्रुवारी. १७८६

पत्रांक ६४ ॥ श्री ॥ **बॉडॅम्**

शके १७०७ माघ शु० १४ रा॥ १२।२।१७८६ इ.

श्रीमंत पेशवासाहेब माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी—विशेष–मी पाठविलेल्या पत्रांच्या उत्तरीं तीन स्नेहपत्रें सोबतच्या दोन पत्रांसह पोहोंचलीं. त्यापैकीं एक **कादरी** जहाजांच्या खुलाशाबद्दल कर्याचे अमलदाराच्या नावें **जिवाजी गोपाळ सरसुभेदार** यांनकडून व दुसरें पत्र आपणांकडून इभईच्या अमलदाराच्या नावें 'डभईशहर सोडताना तेथें कंपनी अंग्रेज बहादर यांनीं ठेविलेलें लढाईचें सामानसुमान वगैरे **नुरुद्दिन हुसेन खान** यांजबरोबर पाठविण्याची आज्ञा केल्याप्रमाणें वेळींच पोहोंचलें' या मजकुराचें होतें. तुम्हांस विलायतेहून 'मयत **रघुनाथराव** यांनीं गहाण कर्जाऊ ठेविलेलें जवाहिर गहाणाची रोकड रकम न घेतां परत त्यास द्यावें' अशा मजकुराचा हुकुम आम्हांस पोहोंचल्याबद्दल मजकूर आपल्या पत्रांत आहे. तर त्याच्या उत्तरीं कळवितों कीं, विलायतेहून असा हुकुम आलेला नाहीं तथापि आपली मर्जी असेल तर सदर गहाण जवाहिराबद्दल रोकड सहा लाख पंचवीस हजार रुपये द्याल तें परत करण्यांत येईल नाहीं तर नाहीं. सदर जवाहीर वाटेल त्या किंमतीस विकण्यांत येईल. तरी कृपेनें या बाबतींत अखेर जबाब देऊन खुषी करावी. **नुरुद्दिन हुसेनखान सर चार्लस वार मॅलेटसाहेबा**बरोबर पुण्यास रवाना झाले आहेत. जरूर गोष्टीबद्दल तपसीलवार मिस्तरमजकूर आपणांस जाहीर करतील.....विशेष. बहुत काय लिहावें.....

पेशवे यांस, **आर्. एच्. बॉडॅम्.**

मुंबई, १२ फेब्रुवारी १७८६.

पत्रांक ६५ ॥ श्री ॥ **सर चार्लस् वार मॅलेट्**

शके १७०७ फाल्गुन शु. १३ पो १२।३।१७८६ इ.

मे० **बाळाजी जनार्दन मदारुल्महाम्** यांस–सलाम, विशेष. माझ्या पत्राच्या उत्तरीं आपलें कृपापत्र पावलें. माझ्याकडील खबर समजून झालेला आनंद व परस्पर सरकारांच्या दोस्ती याबद्दल मजकुराचें तें होतें. त्यामुळें मला अत्यंत खुषी वाटली. कारण त्यांत परस्पर भेटीची उत्कंठा अमर्याद दर्शविलेली होती. विजयी फौजेस मिळण्याकरितां मी मुंबईहून ताबडतोब रवाना झालों. ईश्वरेच्छेनें लवकरच आपल्या सेवेसी येईन. सध्यां **पटेलसाहेब** (**शिंदे**) यांजकडून एक आपल्या नांवें व दुसरें **श्रीमंतसाहेबांच्या** नांवें अशीं दोन पत्रें माझ्याकडे आलीं तीं आपल्या सेवेसी पाठविलीं आहेत. तीं आपण वाचालच. वरकड मजकूर **बहिरोपंतजीच्या** जबानीवरून समजेल. विशेष–वैभववृद्धि यथेप्सित होवो.

पत्रांक ६६ ॥ श्री ॥ **मॅकफर्सन्.**

शके १७०७ फाल्गुन व० ३. पा।० १८।३।१७८६ इ.

(रा॥ १३।१२।१७८५.)

मे० **रावसाहेब** (१) यांस— विशेष– बंगालच्या गव्हर्नर जनरलीच्या जागेवर **मिस्टर हेस्टिन्** (**हेस्टिंग्ज्**) **बहादर** यांच्या ठिकाणीं मला नेमल्याबद्दल आपलें अभिनंदनपर पत्र आलें व सोबत एक पोषाख परस्परांतील निकट दोस्तीवर नजर देऊन पाठविला तो पोहोंचून मला फार आभारपूर्वक आनंद झाला. कारण, मी आपला एक अकृत्रिम खरा स्नेही व आपल्या राज्याच्या कारभाराची भरभराट व्हावी असें मनापासून इच्छिणारा, आणि आपण व सरकार **कंपनी** यांमधील स्नेहाची अभिवृद्धि करण्यांत तत्पर आहे. सन १७८१ इ. मध्यें हिंदुस्थानांत आल्यापासून आपण व **कंपनी**सरकार यांमधील दोस्ती पक्की करून तंटेबखेडे नाहींसे करून परस्परांचें नांव व मोठेपणा वाढविण्यामध्यें मी किती खटपटी व तजविजी केल्या तें सर्व आपल्या (सरकारच्या) कारभाऱ्यांसहि माहीत आहे त्या वेळेपासून आतांपावेतों आपण व **अंग्रेज**बहादरांचे साहेबलोक यांमधील दोस्ती वृद्धिंगतच होत आहे. व जोपावेतों मी या गव्हर्नर जनरलच्या अधिकारावर आहे तोंपर्यंत दोस्तीचीं कामें पार पाडण्यांत केसभरहि तफावत होणार नाहीं, व आपल्या राज्यासंबंधीच्या बाबतींतहि मी दोस्तींत फरक करणार नाहीं. आपला स्नेह माझ्याशीं जितका आहे तितका सर्व हिंदुस्थानांत इतर कोणाहीं इंग्रजाशीं आहे असें मला आढळत नाहीं. कारण, **इंग्रज** साहेबलोक आपल्या नाड्यांतील मुलखांपेक्षां फाजील मुलखाची अपेक्षा करीत नाहींत व गैरवाजवी फायदाहि इच्छित नाहींत. तरी आपणांस लढाईच्या किंवा शांततेच्या प्रसंगीं **इंग्रज** लोकांच्या स्नेहाचा जितका फायदा होईल

तितका दुसऱ्या कोणाचाहि होणार नाहीं. मी **माधवराव शिंदे** यांजबरोबर हमेशा पत्रव्यवहार करीत आहे. कारण, **रावसाहेब** (**शिंदे**) हि मला अकृत्रिम स्नेही असें मनापासून समजतात. सदर **रावसाहेब** हे माझ्या मनांतील सर्व गुप्त गोष्टी जाणतात. सदर **रावसाहेब** हे आपलें मीठ खाणारे (विश्वासूक व कृतज्ञ) असल्यामुळें त्यांनीं आपणांस माझ्या व त्यांच्या अंतःस्थ स्नेहासंबंधीं मजकूर कळविला असेलच. हल्लीं माझ्या मनांत असें आहे कीं, **कंपनी**सरकारांसंबंधीं बोलणेंचालणें करण्याकरितां आपणापाशीं व कारभाऱ्यापाशीं आमच्यातर्फे एक माणूस अधिकृत वकील म्हणून हजर असावा. सबब, कंपनीबहादराच्या नोकरांपैकीं एक निवडक माणूस **मिस्टर मॅलेटसाहेब** यांस आपल्या सेवेसी हजर राहण्याकरितां कायम केलें आहे. आपणांसहि जर याप्रमाणें त्यांनीं आपल्या दरबारीं रहाणें मंजूर असेल तर आपण साहेबमजकूर यांस खुलासेवार लिहावें कीं, 'हें पत्र पावतांच आमच्या सेवेसी हजर व्हावें.'— पूर्वी ज्या वेळीं आपणा परस्परांतील करारमदार कायम झाला त्या वेळीं **माधवराव शिंदे** मुखत्यार होते, म्हणून पूर्वीपासूनच मी **मिस्टर मॅलेटसाहेबांच्या** बाबतींत त्यांस (**शिंदे** यांस) लिहिलेलें होतें. त्याचप्रमाणें **मिस्टर मॅलेटसाहेबांस**हि **शिंद्याकडे** जाऊन स्नेह करावा म्हणून लिहिलेलें आहे. **शिंदेसाहेबांनी**हि आपणांस याबद्दल लिहिलें असेलच. व मिस्टर मौसूफहि आपल्या सेवेसी हजर होऊन तपशीलवार मजकूर जाहीर करतील. इकडे आसपास मिळणाऱ्या वस्तूंचा नजराणा साहेबमजकूर याजबरोबर आपणांकरितां पाठविलेला आहे. तो जरी आपणांस साजेसा नाही तरी आपण त्याचा स्वीकार करून मला आभारी कराल अशी आशा आहे. वरचेवर कुशलपत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें ?

जॉन मॅकफर्सन्

पत्रांक ६७ ॥ श्री ॥ **सर चार्लस् मॅलेट्.**

शके १७०७ फाल्गुन व० ८ पो २३।३।१७८६ इ.

मे० **बाळाजी जनार्दन साहेब** यांस—सलाम विशेष—हल्लीं कलकत्त्याहून एक **श्रीमंतां**च्या नांवें व दुसरें आपल्या नांवें व सोबत एक माझ्या नांवें अशीं पत्रें आलीं. त्यांत तुफान मुळें गियान बंदरांत गेलेलें तेथील माणसांनीं करारमदाराविरुद्ध ताब्यांत ठेविलेलें इंग्रजी जहाज **श्रीमंत**साहेबाकडून करारापमाणें परत देण्यासंबंधीं सनद घेणेबद्दल मजकूर आहे. **श्रीमंतां**च्या नांवचें पत्र त्यांजकडे पाठविलें आहे. व आपलें पत्र ईशकृपेनें लवकरच पोहोंचवितों. बाहेरून खबर ऐकूं येतें कीं, मुंबईहून रवाना झालेलीं चार जहाजें सरकार **पंडित प्रधान**साहेबांच्या माणसांनीं बंदर गियानमध्यें नेलीं आहेत. तरी ह्या खटला मनास आणून वचन प्रमाणास अनुसरून

सदर जहाजें सोडण्याबद्दल लिस्तून ताकीदीसह व पत्रोत्तरासह गव्हर्नर जनरल साहेब जनरल बंगाला यांचें नांवें पत्र मजकडे लवकर पाठवाल अशी आशा आहे. यानंतर पुण्यास दाखल होण्यावेळीं गव्हर्नर जनरलचें एक पत्र व नंतर मुंबई गव्हर्नरचीं दोन पत्रें व त्यानंतर गव्हर्नर जनरलचीं दोन पत्रें अशीं आपलेकडे रवाना केलीं आहेतच त्यापैकीं एकाचेंहि उत्तर आपले कडून आलें नाहीं. (कदाचित्) रस्त्यांत असेल. याबाबतींत जलदी करणें चांगलें. विशेष.

पत्रांक ६८ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १७०७ फाल्गुन नंतर. मार्च १७८६ इ. नंतर

रावसाहेब मुफक्क मेहरबान बिरादरान् **नारायणराव मुनशी** यांस-सलामत् —किमयाप्रमाणें परिणामकारक अशा आपल्या भेटीची इच्छा आहे. आपल्या पत्रावरून सर्व समजलें. व आपणांस कळावे कीं, **जनरल मिस्तर वाडम** एस्क्वायर यांनीं मला श्रीमंत महाराजांच्या सेवेसी रहाण्याकरितां मुंबईहून पुण्यास पाठविलें आहे. मी तेथें हजर असणें म्हणजे हें एक परस्परांतील वाढत्या एकीचें व दोस्तीचें चिन्हच होय. येथें पोहोंचल्यावर समजलें कीं, **नानासाहेब** व सर्व सरकारच्या फौजा अगोदर रवाना झाले आहेत, हल्ली साहेबांच्या मर्जीवर अवलंबून आहे. आपल्या सेवेसी कळावें म्हणून लिहिलें आहे. आज पासना (पाषाण) मुकामीं उतरलों आहे. काल रात्रीपासून प्रवासांतील ऊष्णतेमुळें प्रकृतीला थोडा थकवा आलेला आहे. तरी एखादें आरामशीर घर राहण्याकरितां परवानगीनें मिळेल अशी आशा आहे. **नानासाहेबांची** भेट घेण्याची व **श्रीमंत** महाराजांच्या सेवेची पद्धति याबद्दल व इतर योग्य गोष्टीबद्दल आपण मला सल्ला स्पष्ट लिहून कळवीत जावा. इतर प्रत्येक महत्वाची गोष्ट मी आपणांस निवेदन करीन. सुदैवानें स्नेह्यांची भेट फार दिवसांनीं होत आहे म्हणून फार आनंद होत आहे. मला फार इच्छा होती. याउपर आपला अधिकार आहे. **जनरालसाहेबाकडून श्रीमंतसाहेबांसहि** (यासोबत) एक खलीता आहे. बहुत बहुत होय. पुरवणी—**नानासाहेबांस** मी जे पत्र लिहिलेलें आहे त्यांत आपल्या जबानीचा मी हवाला दिला आहे. माझा व्यक्तिविषयक सर्व मजकूर समजाविण्याची कृपा करणें अवश्य आहे.

पत्राक ६९ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १७०७ फाल्गुन नंतर. मार्च १७८६ नंतर.

गोपाळरावजू यांस-विशेष-स्नेहपूर्वक आपणांस कळवितों कीं, यापूर्वी **कारभारी**साहेबांचें कृपापत्र पोहोंचलें. त्यांतील मजकूर **जनरालसाहेब** बहादूर

यांस जाहीर केला. त्याचें उत्तरीं त्यांनीं लिहिलें आहे कीं, उन्हाळा कडक आहे व **नानासाहेब** सुद्धां लवकरच परत येतील तोपावेतों पुण्यांत वाट पहावी. सबब या गोष्टीची खबर **अमृतरावजू** यांस मी दिली. त्यांनीं कळविलें कीं, तुम्ही याच वेळीं मुंबईकडे कूच करावें. त्यावरून त्यांचे हुकुमाप्रमाणें मी मुंबईस कूच केलेलें आहे. या बाबतींतील खर्चाबद्दल मी **कारभारी**साहेबांस लिहिलेलें आहे. तरी त्यांजकडे दाखल कराल अशी आशा आहे. जास्तींत जास्त तीन चार दिवसांत घांटापावेतों पोहोंचणें होईल.

पत्रांक ७० ॥ श्री ॥ **बॉडॅम्**

शके १७०८ वैशाख व० ८ रा॥ १४।५।१७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान पेशवासाहेब यांस—

विशेष– आपलें तारीख २५ माहे जमादिलाखर रोजीं लिहिलेलें पत्र उत्तम समयीं पोंहोंचून परम संतोष झाला व मीं त्याचें उत्तर मिस्तर **मॅलेटसाहेब**बहादुर यांस लिहिलेलें आहे. मिस्तर मजकूर हे आपल्या सेवेसी सर्व मजकूर जाहीर करतील. मिस्तरमजकूर हे पूर्ण विश्वासूक समजून उभयतां सरकारांतील हरएक भलाईच्या गोष्टीबद्दल कांहीं किंतु न आणितां त्यांशीं वागावें. मिस्तरमजकूर माझ्या लिहिण्याप्रमाणें आपल्यास मजकूर निवेदन करतील तो आपण पूर्णपणें लक्ष्यांत द्यावा. आपणहि ह्या गोष्टीबद्दल सर्व मजकूर तपशीलवार गव्हरनर जनरल मि. **मेकफारसनसाहेब** बहादर यांस बंगाल्यांत लिहून कळवाल अशी आशा आहे. त्यानंतर गव्हर्नरमजकूर यांजकडून जसा हुकुम होईल त्याप्रमाणें अमलांत आणलें जाईल. प्रत्येक गोष्टींत भलाईनें लक्ष आपण घातल्यास विजय व यश प्राप्त होईल अशी मला खात्री आहे. आपण व **कंपनी**बहादर यांमधील स्नेहसंबंध वरचेवर वृद्धिंगत झाल्यानें परस्पर भूषणावह होईल. ह्या कामीं मी नेहमीं तत्पर आहें असें समजावें. विशेष काय लिहावें ?

आर. एच्. बॉडॅम्

माधवराव नारायण पेशवा यांस.

मुंबई, १४ मे १७८४.

विल्यम् थॉमस् सँडिफोर्ड.

पत्रांक ७१ ॥ श्री ॥ **बॉडॅम्**

शके १७०८ आषाढ शु॥ ९ रा॥ ४।७।१७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवसीः—विशेष— मी कळवितों कीं, मी आपल्या कृपेनें सुखरूप आहे. सुरत बंदराच्या चौथबद्दल

आपण व **काशीनाथ हरी** व **नवाबसाहेब कायमुद्दौला** यांमध्यें तंटा पडला होता. त्याचा निकाल सदर बंदराचे सरदार मिस्तर **रामसे** यांच्या विचारें झाला. मी आपणांस व **नवाबसा**हेबासहि पूज्य मानतों व प्रत्येक सरकारच्या भलाईची मला फार अपेक्षा आहे त्यामुळें मी मोठा खुष आहे. यामुळें मोठमोठीं कामें शेवटास गेलीं. राजाराजामध्यें एकाचित्तता कायम असणें ही गोष्ट त्यांस अत्यंत जरूर आह. सदरबद्दल तपशीलवार हकीकत **काशीनाथ** यांजकडे सोंपविली आहे. माझ्या अधिकारांत माझ्या हातून होण्यासारख्या कामाची आपण मला आज्ञा केल्यास ती मला खुषीस कारणीभूत होईल. स्नेहरूपावृद्धि जास्त व्हावी यापेक्षां जास्त काय लिहूं ! सौख्यकाल नेहमीं असो.

महादूराव पेशवा यांस, **आर्. एच्. बॉडॅम्.**
मुंबई, ४ जुलै १७८६.
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ७२ ॥ श्री ॥ **अँड्रयूज् रॅमसे.**
शके १७०८ आषाढ शु० १२ रा॥ ८।७।१७८६ इ.

श्रीमंत पंत प्रधान साहेब यांस–विशेष–बलसार परगण्याचे गुमास्ते **आनंदराव भिकाजी** यांच्या मार्फत आपलें रूपापत्र उत्तम समयीं प्रविष्ट झालें व त्यांतील मजकूर समजला. आपण लिहिलें होतें कीं, " परगणे बलसार व भूत सर्वभवारी (?) यांजपासून तीन हजार रुपये सुरतेच्या **नबाबानीं** फाजील घेतलेले आहेत. तरी त्यांस विचारपूस करून सदरहु फाजील रक्कम परत देववावी. " आपल्या लिहिण्याप्रमाणें सदर **नबाब**साहेब यांजशीं बोलणें केलें. **नबाब**साहेबांनीं हेंच उत्तर पाठविलें कीं, " परगणे बलसार हा **नबाबवजीर आसफजाह** याची जहागीर आहे व येथील अमलदार **शेखमहमद ताहर** नांवाचा आहे. परगणे बलसारकडून दरसाल मांडवी लवाजम्याशिवाय आठ हजार रुपये घेत असत. त्यानंतर **हाफिज् मसुदखान** यानें **नबाब सफदरखान** यांस या जागेबद्दल विनती करून ती हस्तगत केली. हेहि याच प्राचीन वहिवाटीप्रमाणें वसूल करीत आले. व शिवाय, सदर **नबाबानीं** प्राचीन वहिवाटीसंबंधी फार खटपट केली परंतु त्यांत फरक झाला नाहीं. " याहिशिवाय **नबाबसाहेब** म्हणतात कीं, " परगणे मजकूराचे देसाई व रयत यांजखातर एक हजार रुपये कमी करून सात हजार रुपये घेतले. " सदरहु देसायांचा राजीनामा लिहिलेला सदर **नबाब**साहेबाजवळ आहे. बलसारच्या सर्व परगण्याशिवाय परगणे पारनेरामधील तोविसशें रुपये हे तर वेगळेच आहेत. सदरहु तीन हजार रुपये फाजील असलेले परत देण्याच्या ऐवजीं उलट आपणांपासून ते अशी अपेक्षा करितात कीं, त्यांच्यावर आपली असलेली रुपा व मशार-

निलेच्या वाडवडिलांशीं आपल्या स्वर्गवासी वाडवडिलांचा परस्पर असलेला रूपा-संबंध लक्षांत आणून आपण आपल्या कारभारीलोकांस असा हुकूम सोडावा कीं 'कमी केलेले एक हजार रुपये यंदा देऊन बरोबर आठ हजार रुपये करावेत.' **नबाब**साहेब जें बोलले तें आपणांस निवेदन केलें आहे. विशेष लिहून आपला वेळ घेत नाहीं. कळावे तारीख १९ रमजान १२०० हिजरी.

अँड्रयूज् रॅमसे.

पत्रांक ७२ ॥ श्री ॥ **मॅकफर्सन्**

शके १७०८ आषाढ व० १० सा० २०।७।१७८६ इ.

मे. **माधवराव नारायण पेशवा** सबाईं यांस— विशेष. आपल्या फौजेशीं अंग्रेजी फौज मिळविण्याकरितां सक्त ताकिदीचीं पत्रें **महादजी शिंद्या**कडून वरचेवर मला आलीं आहेत. याशिवाय चोहोंकडील खबरांवरून असें कायम समजतें कीं, आपल्या लष्कराशीं सामना देण्याकरितां स्वतःची फौज **टिपु सुलतान** तयार करीत आहे. इंग्रजी धर्मांत **येशूचा** जन्मदिवस जो अत्यंत मंगल व शुभ असा लोक म्हणतात त्या तारीख २५ डिसेंबर रोजीं आपले वकील **चिमणलाल** यांस, **मुधोजी भोंसले** यांचे वकील **विश्वंभरपंडित** यांस व **महादजी शिंद्यां**चे वकील **भगवंतराव** यांस मी पुढीलप्रमाणें थोडें भाषण केलें— 'आम्हा सर्व इंग्रज लोकांचा पूर्ण हेतु असा आहे कीं, पूर्वी **पेशवे**साहेबांशीं झालेल्या करारमदाराप्रमाणें परस्पर दोस्तीचा व एकीचा बाग एकीच्या बिंदूनें एकजीव होऊन टवटवीत होवो व त्याच दोस्तीच्या बागेंतील कळ्या एकीच्या पाण्यानें दिवसानुदिवस विकसित होवोत.' याच प्रकारें सदरहु वकीलमंडळीस समजाऊन म्हणालों कीं, "मिस्टर **मॅलेट**साहेब याच गोष्टीकरितां सरकार**कंपनी**कडून **पेशवा**साहेब यांच्या हुजूर गेलेले होते. ईश्वरकृपेनें दोस्ती दुप्पट वाढविण्यांत मी तत्पर राहीन." त्यांस मी हीहि गोष्ट बोललों कीं, "जरी **टिपु सुलतान** व **कंपनी** यांजमधील झालेल्या करारनाम्याअन्वयें शत्रूच्या (**टिपुच्या**) मुलखांत त्याच्या फौजेशीं लढण्याकरितां **टिपुच्या** शत्रुत्वावर नजर देऊन **कंपनी**सरकारच्या फौजा पाठविणें हें जरी शक्य नाहीं, तथापि **पेशवा**साहेबांशीं असलेल्या मैत्रीस व एकीस अनुसरून मुंबईच्या साहेबांस '**पेशवा**साहेबांस शत्रूशीं लढण्याकरितां लागेल तितकी फौज तयार ठेवावी' याप्रमाणें लिहिलें जाईल." आपल्या वकीलानें ही गोष्ट आपल्या सेवेसी जाहीर केली असेल अशी मला खात्री आहे. त्याच वेळीं आपले खरे व अत्यंत स्नेही असलेले **नवाब निजामुल्-मुल्क निजाम अलीखान बहादर** यांस पुढीलप्रमाणें मजकूर लिहिलेला आहे. "**इंग्रज**साहेब व **नबाब**साहेब यांजमधील झालेल्या करारनाम्यास अनुसरून इंग्रज-

साहेब हे मनापासून मदतीकरितां हजर आहेत. ज्या मार्गानें परस्पर दोस्ती व एकी वृद्धिंगत होईल —मी दिवसानुदिवस स्नेहवृद्धि व्हावी असें इच्छितें—त्या मार्गाशिवाय इतर मार्ग केव्हांहि (स्वीकारला जाणार) नाहीं." लाहोर कर्नाटक व बालाघाट या प्रांताकडून चोहोंकडून कांहीं अफवा माझ्या कानीं येत आहे. ही गप्प खरी अथवा खोटी कशीहि असो. मी आपल्या स्नेहाच्या बाहेर कोणत्याहि प्रकारें नाहीं. मनापासून हजर आहे. ही गोष्ट आपणांस कळविणें माझें एक कर्तव्य समजून हें स्नेहपत्र **लाला चिमणलाल**—सरकारचे वकील—यांजबरोबर माझ्याकडून आपल्या सेवेसी पाठविलें जात आहे. 'या स्नेहपत्रासंबंधीं सविस्तर हकीकत सदर **चिमणलाल** यांच्या जबानीवरून आपल्या लक्षांत येईल. मला आपला स्वतःचा अकृत्रिम स्नेही. समजून हमेशा प्रेमपूर्वक कुशल कळवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें ?

जॉन मॅक्फर्सन्.
२० जुलई, ८६.

पत्रांक ७४ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**
शके १७०८ भाद्र० व० ५ रा॥ १२।६।१७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडत प्रधान अंस—विशेष. आज ता. १८ माहे जिकाद सन २८ मवाफिक ता १२ माहे सप्टंबर सन १७८६ इसवी रोजीं मी गव्हर्नर जनरलीच्या कामकाजासंबंधीं सर्व अधिकारासह विलायेतेहून कलकत्त्यास पोहोंचून गव्हर्नर जनरलच्या गादीवर (अधिकारावर) बसलों. आपण व **कंपनी** सरकारामध्यें प्राचीन पासून सर्व जगास जाहीर असलेली मैत्री व एकी—पूर्वीच्या गव्हर्नर जनरलाशीं चालत आल्याप्रमाणें—पक्की झालेली आहे. माझ्या अकृत्रिम स्नेहपूर्ण अंतःकरणांत ईश्वरकृपेनें सर्व्वां त्यांच्या पेक्षांहि जास्त मैत्री राखण्याबद्दल कळकळ वाटेल. व एकजीवाप्रमाणें दोस्तीच्या गोष्टी दिवसेंदिवस दुप्पट वाढतील हें अगदीं पहिल्या प्रथम नजरेस येईलच. माझ्याकडून दोस्तीच्या कामांत कोणत्याहि प्रकारें केव्हांहि कसूर होणार नाहीं. आपल्या कृपेनें मला खात्री वाटतें कीं, मला एक अकृत्रिम स्नेही समजून आपली कुशलवार्ता कळवाल. व आपण केलेली सूचना अथवा आज्ञा—कोणत्याहि कामासंबंधीं—केल्यास ती मला संतोषकारकच होईल. बहुत काय लिहीणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्राक ७५ ॥ श्री ॥ **सयद नुरुद्दीन हुसेन**

शके १७०८ कार्तिक व० ८ रा॥ ३०।१०।१७८६ इ.

सरदार सेनापति कृपाळू गुणग्राही गरीबांचे कनवाळू **राव हरि पंडत** यांस—स्नेहधर्मानंतर सेवेसी विनंति कीं, आज ता० ७ मोहरम रोजी हें पत्र लिहिपावेतों माझी प्रकृती अमळ बरी झाली होती परंतु हल्लीं दम्यानें अंमल केला आहे. यापूर्वी आलेलें पत्र कारभारी **नानासाहेब** यांचे सेवेसी पाठविलेलें आहे. त्यावरून इकडील सर्व मा।र समजून येईल. समक्ष भेट होईपावेतों आपल्या प्रकृतीचे व श्रीमंत **नानासाहेबांचें** कुशल कळविण्याची आज्ञा व्हावी. आपलें वैभव व आयुष्य वाढो. विशेष.

पत्रांक ७६ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलीस्**

शके १७०८ मार्ग. शु. १२ पा. २।१२।१७८६ इ.

अति थोर व उच्च पदवीचे व दोस्तांचे आधार **बाळाजी पंडत** यांचें ईश्वर रक्षण करो—अलीकडे हिंदुस्तान जिल्ह्यांत तंटेबखेड्याची आग उठली असल्यामुळें परस्परांतील गुप्त गोष्टी लिहून कळविण्याची फार शंका व भीति वाटते. म्हणून आतां परस्पर गुप्त मजकूर सांकेतिक शब्दांनीं अथवा चिन्हांनीं लिहिणें हाच दूरदर्शीपणाचा व शहाणपणाचा मार्ग दिसतो. वरील अडचणीकडे नजर देऊन मी पत्र लिहिण्याचें मुद्दाम थांबलों. आतां सांकेतिक शब्द व चिन्हें बसविलेला एक इंग्रजी मसुदा मी आपल्या हातानें तयार करून तो मिस्तर **मॅलेट् साहेब** यांजकडे पाठवित आहे. सदर साहेबाकडून त्यांतील प्रत्येक अक्षर आपण तपशीलवार समजावून घेऊन त्याला इतकें महत्वाचें समजावें कीं, जणूं काय माझेंच बोलणें आहे. तिकडील हकीकतीचें पत्र कुशलवार्तेसह वरचेवर लिहित असावें. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक ७७ ॥ श्री ॥ (?)

शके १७०८ १७८६ इ.

नवाबसाहेब (?) यांस—श्रीमंत **दादासाहेब** यांचा इंग्रजांशीं सलोखा झाल्यानंतर झांशी तालुक्याकडे जाण्याचा विचार झाल्यावेळीं **तुकोजीराव होळकर** व **महादजीराव शिंदे** यांच्या फौजा **हरि बाबाजी** यांच्या सैन्याधिपत्या-

---

१ याच मजकुराचें एक पत्र **श्रीमंत माधवराव नारायण पेशवे** यांच्या नावें आलेलें आहे. त्याची पैवस्ती तारीख १०।१२।८६ इ. आहे

खालीं कायम होत्या. सांप्रत, सदर फौजेशीं लढाई करण्याकरितां श्रीमंत **दादा-साहेब** हे तयार आहेत. आपणांस कळावें म्हणून हें स्नेहपत्र पाठवीत आहे. **महादजीराव शिंदे** होहि या कामांत विशेष तजवीजींत आहेत. बहुत काय लिहिणें !

पत्रांक ७८ ॥ श्री ॥ **बॉडॅम्**

शके १७०८ वैशाख व० ३. रा॥ १६।५।१७८७ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांचे सेवसी–विशेष. पाऊस सुरु होण्यापूर्वी विजयदुर्ग गिर्या (?) किल्ल्याच्या खर्चाकरितां उरणच्या खाडींतून साळी धान्य सोडून देण्याची आपली इच्छा दर्शविणारें आपलें कृपापत्र पोहोंचून मनास समाधान झालें. याच बाबतींत मी आपल्या पहिल्या आज्ञेस नकाराचे उत्तरीं तपसीलवार लिहिलें आहेच. परंतु अद्यापहि आपली ती आज्ञा मानली जावी अशीच आपली इच्छा आहे. जरी ही चाल वहिवाटीविरुद्ध आहे तथापि आपल्याविषयीं माझ्या मनांत जी हितबुद्धि आहे निचें प्रत्यंतर म्हणून व आपणांस खुष करण्याकरितां व आपणहि माझे खरे हितचिंतक आहांत व उत्तम तऱ्हेनें मुलखाची चिरकालीन आबादानी व्हावी या गोष्टी हल्लीं परस्परांत समाधानपूर्वक चालत आल्या आहेत म्हणून उरणच्या अंमलदारास सदर गल्ला जकात न घेतां व कोणतेहि प्रकारें हरकत न करितां सोडण्याबद्दल मी हुकूम पाठविला आहे. हें सर्व मी स्नेहास्तव केलेलें आहे हें आपल्या लक्ष्यांत येईल अशी मला खात्री आहे. इतकेंच नव्हे तर मी आपला एक हितचिंतक, आपली गादी सुरक्षित राहो व परस्पर दोस्ती जास्ती होवो व उभय सरकारामध्यें सलूख राहो अशी इच्छा बाळगणारा असल्यामुळें ही गोष्ट घडून आली असें विचारपूर्वक समजून सरकारचे अधिकारी या पुढें अशा कामांत दोस्तीमुळें कोणत्याहि प्रकारें हिला हरकत करणार नाहींत. बहुत काय लिहिणें ? तारीख २७ रजब १२०१हिजरी.

माधवराव नारायण पेशवे यांस, **आर् एच्. बॉडॅम्.**
मुंबई, १६ मे १७८७
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ७९ ॥ श्री ॥ **बॉडॅम्**

शके १७०९ ज्येष्ठ व० १३ रा॥ १२।६।१७८७ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंतप्रधान यांचे सेवसी—विशेष—आपलें कृपापत्र बंदर चेऊलचे सुभेदार **शीवप्रसाद** नांवाचा यांस कैद केल्याबद्दल मजकुराचें पोहोंचलें. परस्पर सरकारामध्यें स्नेहभाव दृढ होत असावा ही

जशी आपली इच्छा आहे त्याप्रमाणें माझीहि आहे. त्यास (?) सोडण्याबद्दल पुष्कळ वेळां हुकूम दिलेले आहेत. या सरकारच्या मताप्रमाणें आपलेहि मत, अंजनवेलच्या गलबतांनीं तोकली नांवाचें गलबत जप्त करून चेऊल बंदरास दोन वर्षांपूर्वी नेलेलें आहे तें सोडण्याची तजवीज करावी, असें असेलच. जरी **बंदमल** हा आपल्याबरोबर कौलनामा येथून घेऊन जाण्याचा विसरला तथापि तें मालाचें गलबत इंग्रजांचें निःसंशय आहे. मिस्तर **मॅलेटसाहेब** यांजकडे जें नोंदणीबुक रवाना केलेलें आहे त्याची नकल माझ्या नजरेस आली आहे. आपणांतहि सदर गलबत सोडवून देण्याची आवश्यकता वाटेल अशी माझी खात्री आहे. व याबद्दल चेऊलच्या सुभेदारास हुकूम कराल अशी उमेद आहे. बहुत काय लिहिणें ! ता० २५ माहे शाबान सन १२०१ (हिजरी).

माधवराव नारायण पेशवे यांस, आर्. एच्. बॉडॅम्.
मुंबई, १२ जून १७८७.
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्राक ८० ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७०९ आश्विन शु० ७ पा १८।१०।१७८७ इ.

मे. **बाळाजी पंडित** यांसी—

—विशेष—आपल्या व माझ्या परस्परांतील मैत्रीचा व एकीची व समभावाची मर्यादा इतकी पक्की झालेली आहे कीं, जगांत उदाहरणार्थ म्हणीदाखल ती झाली आहे. याकरितां जवळच्या व दूरच्या स्नेह्यांस कळावें म्हणून हें स्नेहपत्र लिहिलें जात आहे कीं, राज्याचीं अंतःस्थ गुप्त कारस्थानें माहीत असणें हें मोठमोठ्या सरदारांना व आधारभूत माणसांना अवश्य आहे. म्हणून **कंपनी** अंग्रेज बहादरच्या ताब्यांतील सुभ्यांतील इंग्रजांचीं ठाणीं व इतर सुभे पाहून यावें असें मला योग्य वाटलें. सबब माहे रमजानमध्यें माझा कूच करण्याचा हेतु कायम झालेला आहे. ठरलेल्या वेळीं मनांत योजिलेलें काम करीन. आपणामध्यें व माझ्यामध्यें परस्पर संबंध व दोस्ती व एकी अगदीं पक्की मजबूत आहे म्हणून वरील हकीकत समजणें हें दोस्तीचें कायमचें चिन्ह समजलें जाईल अशी मला खात्री आहे. पत्र म्हणजे अर्धी भेट आहे असें समजलें जातें. म्हणून वरचेवर कृपापत्र पाठविणें हा स्नेहधर्म जाणून खुषी करीत असावें, बहुत काय लिहिणे !

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ८१. ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्.

शके १७०१ आश्विन व० १०. पा ४ । ११ । १७८७ इ.

मे. **बाळाजी पंडित यांस**–सलामत–सरकार **कंपनी** अंग्रे जबहादर व सरकार **पेशवा**साहेब यामध्यें जो दोस्ती व एकी उत्तम प्रकारें मजबूत आहे तिला अनुसरून सरकार **पेशवा**साहेब यांच्या वकिलाचा विश्वासूक भाऊ **लाला चिमणलाल** हा आपले कडून मिस्तर **जॉन मॅकफर्सन** साहेबांच्या अमलांत त्यांजकरितां कांहीं नजराण्यासह त्यांजकडे येऊन पोहोंचला होता. परस्पर सरकारांच्या दोस्तीच्या पायाचा भक्कमपणा जगांत लहानथोर माणसांत म्हणीदाखल झालेला आहे. साहेब मजकूरहि दोस्तीच्या पायास चिकटून राहिल्यामुळें त्यानीं क्षुल्लक गोष्टींहि हयगय केलली नाहीं. मीहि पूर्वीपेक्षां अधिक दोस्ती व एकी वाढविण्यांत मनापासून तत्पर राहीन. **लाला चिमणलाल** यांनीं आपलेकडे जाण्याकरितां मजपाशीं परवानगी मागितली. त्यांच्या विनंतीप्रमाणें त्यांना रवाना केले व **पेशवा**साहेबाकरितां कांहीं नजराणा स्नेहासातर अलाहिदा यादीप्रमाणें त्यांच्या स्वाधीन केला आहे. श्रीमंत **पेशवा**साहेब यांच्या सेवसी स्वीकार होईल अशा योग्यतेचा हा नजराणा जरी नाहीं तथापि पूर्वीपासून स्नेहधर्म पाळून तो मजबूत करण्याकरितां पाठविला आहे. आपण त्याचा स्वीकार करून मला आभारी व आनंदी कराल अशी आशा आहे. वरचेवर तिकडील हकीकत व कुशलवार्ता कळवून खुषी करीत जावे. बहुत काय लिहावें ?

कॉर्नवॉलिस्.

पत्राक ८२ ॥ श्री ॥ बॉडॅम्

शके १७०९ मार्गशु० १ रा. १०।१२।१७८७ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांचे सेवेसी–विशेष–**बाबूजी भीमजी** व त्याचा वडील भाऊ यांमधील बापाच्या मिळकतीबद्दल वांटणीच्या तंट्याबाबत मजकुराचें ता. १७ माहे मोहरम रोजीं लिहिलेलें आपलें पत्र त्याचेच बरोबर उत्तम समयीं प्रविष्ट होऊन अत्यानंद झाला. उत्तरीं कलमी केलें जातें कीं, ' आपली मिळकत त्याचेजवळच (गुमाष्त्याजवळ) रहावी अथवा ती त्यानें यांच्या हवाली करावी अशी आज्ञा या भावांच्या बापानें आपल्या **देवीदास** नांवाच्या गुमाष्त्यांस केलेली दिसत नाहीं. द्वारकेमध्यें हल्लीं असलेल्या **भीमराव** नांवाच्या आपल्या मालकांस पत्र पाठवून सदर मिळकतीसंबंधी पुढील तजवीज कशी करावयाची याबद्दल विचारण्यास मी त्या गुमाष्त्यांस हुकूम केलेला आहे.

तिकडून उत्तर येतांच आपणांस लिहून कळवीन, त्यावरून आपणांस सविस्तर समजून येईल. बहुत काय लिहिणें ? तारीख ३० माहे सफर सन १२०२.

पेशवे यांस, आर्. एच्. बॉडॅम्.
मुंबई, १० डिसेंबर १७८७.
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ८३ ॥ श्री ॥ बॉडॅम्
शके १७०९ मार्ग० शु. १४ रा॥ २३।१२।१७८७ इ.

मे० **बालाजी पंडत नाना फडणवीस** यांस—विशेष—हल्लीं मुंबई बंदरचा अधिकार सोडून **जनरल** × × × च्या जहाजांत बसून विलायतेस जाण्याचें ठरविलें आहे. सबब आपणांस खबर देत आहे. हेतु असा आहे कीं, जानेवारीच्या आरंभीं जहाजावर स्वार होऊन रवाना होईन. आपल्या मनांतील कोणतेंहि इष्ट कार्य माझ्याकडून होण्यासारखें असल्यास तावडतोब खबर द्यावी. व अशी खबर देणें दोस्तास अवश्य आहे. आतां मिस्तर **रामसे**साहेब हे अधिकार चालवितील. आपली जी आज्ञा असेल ती त्यांस लिहिली असतां त्याप्रों घडून येईल. आपण नेहमीं सुखी व आनंदी असावे अशी माझी इच्छा आहे. बहुता काय लिहिणें ?

ता. १२ रबिलावल
सन १२०२.

नाना फडणवीस यांस, एन्. आर्. एच्. बॉडॅम्.
मुंबई, २३ डिसेंबर १७८७.
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ८४ ॥ श्री ॥ एन्. मॅकफर्सन्
शके १७०९ १७८७ इ.

मे. **बाळाजी पंडित फडणवीस साहेब** यांस—विशेष—मी आपल्या परमसुखदायी भेटीची अपेक्षा दर्शवीत आहे. आपलें स्नेहपत्र पोहोंचून परम आनंद झाला. आपलें कुशल समजून समाधान झालें. मी आपल्या सरकारचा एक हितचिंतक असून दोघां सरकारांमधील मैत्रीच्या भलाईची इच्छा करतों. व ही गोष्ट मी आपणांस नेहमीं जाहीर करीत आहे. परमेश्वराची कृपा अशी आहे कीं, पुष्कळ दिवस परस्परांत कोणतेहि प्रकारें भेद दृष्टीस पडला नाहीं. विलायतेंतील बादशाही बड्या सरदारांपैकीं एक असलेले व हल्लीं येथें बडेसाहेब असलेले **अर्ल् कॉर्नवॉलिस्** यांच्या व आपल्या बुद्धिमत्तेमुळें परस्परांतील मैत्रीरूपी बाग नेहमी हिरवागार

राहील अशी मला खात्री वाटते. पूर्वीचे बडेसाहेब **जॉन् मॅकफर्सन्** बहादर कौन्सिलांत सदर लॉर्डसाहेबांच्या जवळ असतात. व त्यांची त्यांच्याशीं विशेष दोस्ती आहे. **श्रीमंत राव** बहादर हे ज्या वेळीं दोन वर्षांचे होते त्या वेळीं हुजूर समारंभास मी हजर होतों. अलीकडे रावसाहेब यांची बुद्धिमत्ता, शौर्य, धैर्य वगैरेबद्दल ऐकून फारच समाधान झालें. आपण सदर **रावसाहेबां**च्या हुजूर माझी आठवण द्याल अशी आशा आहे. विशेष–आपले सर्व दिवस नेहमीं सुखांत जावोत.

एन्. मॅकफर्सन्.

पत्रांक ८५ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्.**

शके १७०९ पौष शु० ३ पा ११।१।१७८८ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडत प्रधान यांस—विशेष.—फरुक्काबादेपावेतों **कंपनी** अंग्रेज बहादरांच्या खुद्द मुलखांतील फौजेची पहाणी करून मुक्काम करीत करीत मीं ईश्वराच्या कृपेनें व मदतीनें ता. १६ सफर सन २९ रोजीं सुखरूपपणें कलकत्त्यानजीक दाखल झालों. **कंपनी** सरकार व आपण यांच्यामधील परस्पर ऐक्यावर नजर देऊन हरएक गोष्टीची खबर देणें जरूर आहे. नेहमीं अपेक्षित कुशलपत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ८६ ॥ श्री ॥ **बॉडॅम्**

शके १७१० आषाढ व० १४ रा। १।८।१७८८ इ.

श्रीमंत पेशवासाहेब माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी विशेष–आमच्या संबंधांत व्यापाऱ्यांच्या जहाजावर भरलेल्या मालावरील करासुद्धां **कादरी** गुराब सोडून देणेबद्दल धोलकाचे सुभेदार यांच्या नांवें आलेलें आपलें आज्ञापत्र त्यांस दिलें. परंतु माझ्यानिल्हेनीं सदर गुराब सोडलें नाहीं व किंमतीवरील करहि दिला नाहीं. या कारणामुळें आमच्या मनास फार आश्चर्य वाटलें. पुन्हां त्या बाबतींत आपणांस तसदी द्यावी असें माझ्या मनास अवश्य वाटलें. तरी हें स्नेह पत्र घेऊन येणाऱ्याबरोबर त्या मालाच्या किंमतीचा कर सोडणेबद्दल व गुराब सोडणेबद्दल सक्त ताकीदीचें आज्ञापत्र कृपेनें द्याल अशी आशा आहे. म्हणजे असें झालें असतां सदर इसम तें मजजवळ आणील नंतर मी येथून स्वतःच्या माणसाबरोबर सदर सुभेदाराकडे पाठवीन व स्वतःच्या मतलबाकडे लक्ष्य ठेवून सदर गुराब व त्या मालाची रोकड कींमत आपल्या ताब्यांत घेईन.....विशेषः—

पेशवे यांस **आर्. एच्. बॉडॅम्.**

१ आगष्ट १७८८.

पत्रांक ८७ । श्री ॥ विल्यम मेडोज्.
शके १७१० भाद्र० शु० ११ पा ११।९।१७८८ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पेशवा पंत प्रधान यांचे सेवेसी..... सलामत–विशेष– (अपेक्षित वेळेच्या) अगोदर सुदैवयोगानें मी मुंबई बंदरास ता. ४ माहे जीइज्जे रोजीं येऊन पोहोंचल्याबद्दल आपणांस खबर देत आहे. व **ऑनरेबल कोर्ट ऑफ डायरेक्टर** यांचे हुकमावरून ताबडतोब मिस्तर **रामसे** साहेबापासून अधिकाराचा चार्ज (ताबा) मी आपल्याकडे घेतला. आणि पुष्कळ दिवसांपासून दोघा राज्यकर्त्यांमध्यें परस्पर मजबूत असलेल्या स्नेहाबद्दल व एकीबद्दल ऐकून फार आनंद झाला, माझ्या अधिकारांत जितकी भलाई करणें शक्य आहे तितकी मी दाखवीन असा माझा हेतु आहे. व या माझ्या हेतूप्रमाणेंच स्नेहपत्रें वरचेवर पाठवीत जाऊन भलेपणा राखण्याचा आपलाहि हेतु असेल अशी माझी खात्री आहे. स्नेहवृद्धीची इच्छा असल्याखेरीज यापेक्षां जास्त काय लिहावें ? आनंदाचा काल नेहेमी असो. तारीख ९ माहे जिल्हेज. सन १२०२.

पेशवे यांस **विल्यम् मेडोज्.**
मुंबई ११ सपटंबर १७८८
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

पत्रांक ८८ ॥ श्री ॥ जेमस् हर्टले.
शके १७११ ज्येष्ठ व० ९. पा ।७।६।१७८९ इ.

मे० **बाळाजी पंत जनार्धन यांस:**— विशेष–भेटीची अपेक्षा दर्शवून कळावितों कीं, आपलें कृपापत्र **रघुनाथ रणछोड वकील** यांजबरोबर आलें तें उत्तम समयीं प्रविष्ट झालें. त्यांतील मजकुरानें अन्तःकरण आनंदास्वादिन झालें. व सर्व मजकूर ध्यानीं आला. व मशारनिल्हेच्या जबानीवरूनहि समजला व हें एक माझ्या खुशीस कारण झालें. याचप्रमाणें मला आपल्यापैकींच एक असें समजून कोणत्याहि कामाबद्दल आज्ञा व्हावी अशी अपेक्षा आहे. त्यांत माझ्याकडून बिलकूल कसूर होणार नाहीं. बहुत काय लिहिणें ?

पत्रांक ८९ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्
शके १७११ माघ० व० ४ पा ३।१।१७९० इ.

श्रीमंत स्वाई माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांस— विशेष—नीतीनें भरलेलें, समाधानयुक्त असें आपलें कृपापत्र व सोबत त्या प्रांतांतील दुर्मिळ वस्तूंचा नजराणा मेहरबान मिस्तर **मॅलेटसाहेबा**मार्फत आला तो उत्तम-

समयीं पोहोंचून अन्तःकरणरूपी बागेस टवटवी आली व हेंच पराकाष्ठेच्या दोस्तीचें व प्रेमाचें प्रमाण आहे. आपणांमधील परस्पर दोस्तीचें नातें व अंतःकरणापासूनच्या एकीचा दर्जा हे वज्राप्रमाणें दृढ झाले आहेत. प्राचीनपासून चालत आलेल्या दोस्तीचा धागा रक्षण करण्याचा परस्पर हेतु असल्यामुळेंच आपण हा बेहेंगामी वस्तूंचा नजराणा—ज्याच्यापेक्षां अधिक उत्तम असा नजराणा असेल अशी कल्पना करणें शक्य नसलेला—आपण पाठविला त्यामुळें या अकृत्रिम स्नेह्यास फारच आनंद वाटला. मी आपला स्नेही या नात्यानें असें लिहिणें हें वहिवाटीविरुद्ध समजलें जाईल तथापि मला आपले उपकाराचा उल्लेख केल्यावांचून दम निघतच नाहीं. आपणां दोघांमध्यें खरोखर असा (नजराण्याचा) प्रकार घडण्यामध्यें परिणाम येवढाच कीं, उपकार हा होय. सदरहू जिनसांची किंमत व महत्त्व परस्परांच्या मुलखांतील तज्ज्ञ व्यापारी लोक उत्तम प्रकारें जाणतात. माझ्या अन्तःकरणांतील हेतु **मिस्टर मालेटसाहेब** यांच्या मार्फत आपणांस समजतील. आपल्या कृपापत्राची अपेक्षा करणारा व आपल्या महत्त्वाची इच्छा करणारा असें मला समजून वरचेवर (पत्रद्वारें) आठवण करीत जावी. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक ९० **॥ श्री ॥** **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७११ फाल्गुन व० १ पो २।३।१७९० इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पंडत प्रधान यांस विशेष—यापूर्वी **टिपू नायकानें** कौलकरारविरुद्ध केलेल्या वर्तनाबद्दल व त्यानें द्वेषरूपी सांकळीस चालना दिल्यामुळें त्या गोष्टीचा बंदोबस्त करण्याकरितां माझा **चिनापटणाकडे** जाण्याचा हेतु असल्याबद्दल मजकुराचें पत्र इकडून पाठविलेलें पोहोंचून व वाचून आपणांस सर्व मजकूर समजला असेलच. तें पत्र रवाना केल्यावर **कंपनी** अंगरेज सरकारानीं **जनरल मेडोज्** सेनापति यांस चिनापटणच्या गव्हर्नरच्या अधिकारावर नेमिलें आहे असें समजलें. सदर सेनापति साहेबांची बुद्धिमत्ता, चतुराई, शौर्य व कामाकाजाचा अनुभव याबद्दल मला पूर्ण भरवंसा आहे. ही खबर समजल्यामुळें माझा चिनापटणास जाण्याचा बेत रहीत केला. ही खबर आपणांस कळविणें जरूर समजून मुद्दाम हें स्नेहपत्र पाठवीत आहे. हरप्रकारें आपला एक कुशलचिंतक मला समजून वरचेवर पत्रें पाठवून खुष कराल अशी आशा आहे. वरकड मजकूर मिस्तर **मॅलेट**साहेबांच्या जबानीवरून कळून येईल. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक ९१ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१२ वैशाख शु० ६ पा॥ ४।५।१७९० इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडत प्रधान यांस—विशेष. इकडील स्नेहपत्राच्या उत्तरीं 'आपलेकडून **लाला सेवकराम** याच्या मार्फत नजरनजराणे आले तें पोहोंचून परम संतोष व स्नेहवृद्धीचें दर्शक असें वाटलें' या मजकुराचें आपलें पत्र आलें तें पावलें. त्याचप्रमाणें मिस्तर **मालेट** साहेब यांजमार्फत आपलेकडून त्या प्रांतांतील वस्तूंचा नजराणा आला तो पोहोंचला, आपलेकडील पत्राचें उत्तर आलेल्या नजराण्यांच्या वस्तूंच्या यादीसह पाठविलें आहे. मिस्तर **मॅलेटसाहेबांच्या** मार्फत आपणांस तें मिळेल. नेहमीं माझ्या नजरेसमोर असलेल्या जुन्या दोस्तीचा संबंध आपल्या लक्षांत येईल. आपल्या भेटीचें सुख मिळेपावेतों याचप्रमाणें वरचेवर पत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ९२ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१२ वैशाखानंतर मे १७९० इ. नंतर

पंडित साहेब यांस—विशेष–आमच्या लष्करच्या कांहीं पलटणी लष्करांत दाखल होण्याकरितां घाटमार्गें येत आहेत. सबब सदर पलटणींच्या येण्याचा मार्ग आपल्या लष्करांतून आहे. साठीं, स्नेहपूर्वक लिहीत आहे कीं, सदर पलटणीचा एक साहेब माणूस आपल्या सेवसी जात आहे, तरी आपल्या लष्करांतून सदर पलटणीस रस्ता देणेबद्दल आपल्या कामगार अधिकाऱ्यांचें नांवें एक परवाना सदर साहेबापाशीं द्याल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें.

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक ९३ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१२ श्रावण व. ४ पा॥ २८।८।१७९० इ.

मे. **माधवराव नारायण पेशवा**—यांस–विशेष–नवाबसाहेब वाला कदर **नवाब वजीरुल मुमालिक** बहादर यांनीं तीर्थ प्रयाग ऊर्फ अलाहाबाद येथें यात्रेकरूंवरील कर पूर्वीपेक्षां फार कमी केला असल्याबद्दल खबर मला माहीत होण्याकरितां रुपेनें कळविली, व मी स्नेहाखातर सदर नवाबसाहेबांनीं पाठविलेल्या त्या पत्राची नक्कल करून काळजीपूर्वक आपणांकडे पाठवीत आहे. **नवाबसाहेब** मजकूर यांच्या मनांत विशेष दया असल्यामुळें यात्रेकरूंची **सुखसोय** विशेषेंकरून

पहाण्याची त्यांची इच्छा असलेली ते उत्तमप्रकारें अमलांत आणतील अशी मला खात्री वाटते. वरकड गोष्टी मिस्टर **मॅलेटसाो** बहादर यांच्या सांगण्यावरून आपणांस कळून येतील. मला आपण आपला एक हितचिंतक जाणून नेहमीं कुशलपत्र पाठवून आनंदवीत जावे. कळावे बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ९४ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१२ मार्ग० शु. १३ पा॥ १९।११।१७९० इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडित प्रधान यांस–विशेष–– श्रीशाच्या कृपेनें व मदतीनें ता० १८ माहे आकटोंबर रोजी रात्रीं किल्ला नंदीदुर्ग ऊर्फ गर्दूनशिकोह (शत्रूचा बळकट किल्ला) विजेयी फौजेच्या हिंमत बहादरांच्या हल्ल्यानें जिंकला गेला. दुर्गभेदक व अत्यंत बलाढ्य अशा (आपल्या) लोकांच्या जंगली लढाऊ सिंहाप्रो हिंमतीच्या धडाडीनें किल्ल्यांतील वेढलेले लोक शेळीच्या कळपाप्रमाणें जागा सोडून पळून गेले. त्यांच्या दुर्दैवानें ती वेळ रात्रीची झाल्यामुळें किल्ल्याच्या तटावरून दोऱ्या टाकून खालीं उतरून पळून गेले. कांहीं लोक मारले गेले व कांहीं ईश्वराच्या कोपरूपी दोरींत किल्ल्याबरोबरच कैद केले गेले. हा ताजा विजय पुढील दिवसानुदिवस वाढणाऱ्या वैभवाचें पूर्वचिन्हच होय. या गोष्टीमुळें तो ईश्वर आपणांस व सर्व स्नेह्यांस सुखी राखो. किल्ला मजकूर जिंकणें फारसें जरूर नव्हतें, परंतु, असला बळकट किल्ला शत्रूच्या ताब्यांत असणें म्हणजे गरीब बिचाऱ्या येणाऱ्या जाणाऱ्यास एक मोठी अडचण होती. सदरहु जमीन तिघांहि दोस्त सरकारांच्या फायद्याची नव्हती असें नाहीं. म्हणूनच त्याकरितां इतकी खटपट केली. व (वाटेंतील) त्यांचा असलेला कांटा उपटून टाकला. व्यापाऱ्यांस आतां लष्कराकडे रसद्गल्याची नेआण करण्यास कोणताहि त्रास होणार नाहीं. ईश्वरकृपेनें व स्नेह्यांच्या सदिच्छेनें याचप्रमाणें इतर सर्व कामें मनाप्रमाणें शेवटास जातील. आपण आपलें कुशलवृत्त वरचेवर कळवून खुष कराल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ९५ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१२ मार्गशीर्ष– डिसेंबर १७९० इ.

पुरवणी––

प्रसंगामुळें जवळ असलेल्या कांहीं तोफा व मोरचाल टाकून दिल्या होत्या. परंतु नंतर लवकरच कावेरीतीरापासून ते थेट गंजाम शहरापावेतों शत्रूंस नेण्यास

अशक्य झालेले तोफासह मोरचाल ईश्वररुपेनें व स्नेह्यांच्या सादिच्छेनें सरकारच्या ताब्यांत पुन्हां आले. व त्या अवघड ठिकाणीं सरकार **कंपनी** अंग्रेज बहादर यांचें ठाणें कायम झालें. शत्रूपैकीं कोणीहि माणूस माझ्या विजयी सैन्यास तोंड देण्यास धजला नाहीं. आपणांस कळावें म्हणून हें स्नेहपत्र लिहिलें आहे. बहुत काय लिहिणें?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ९६ **॥ श्री ॥** **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१२ माघ व० ३ पा॥ २१।२।१७९१ इ.

मेहरबान **रावसाहेब** यांस (?) —विशेष—इकडील माझ्या अंतःकरणांतील **टिपू नायकाच्या** बाबतींतील कामाची घाट काय लावावी याबद्दल दुर्लक्ष्य न करण्याजोग्या गोष्टी आपणांस मिस्तर **मालेट**साहेब बहादर यांनीं उत्तम प्रकारें समजाऊन सांगितल्या असतील. या बाबतींत पुन्हा आपणांस तसदी देण्याची जरूरी काय आहे? यापूर्वीचा सर्व विशेष प्रसंग लक्षांत आणितां सांप्रत आपणां परस्परांत असलेल्या पक्क्या मैत्री व करारमदाराप्रमाणें वागणूक व भलाई यांवर नजर देऊन जुलूम नाहींसा करणें व तंटा मिटविणें व साथीदार मित्रांचा फायदा वगैरे करण्यामध्यें शक्य तितका मी गाफिल रहाणार नाहीं. कारण, यापूर्वी आपणहि या बाबतींत केलेले परिश्रम व प्रयत्न पाहून मला फारच समाधान वाटतें. व म्हणून हें पत्र मी लिहीत आहे. मला इतका अमर्याद आनंद होत आहे कीं, तो मी वर्णन करूं शकत नाहीं. तो सर्वकर्ता परमेश्वर शत्रूचा निःपात करण्याबद्दल आपल्या सुखदुःखाच्या वाटेकऱ्यांच्या मनांत प्रेरणा करो. ईश्वररुपेनें परस्पर मैत्रीचा करारमदार पूर्णतेस गेलेला आहे. सदर करारांत मुख्य गोष्टीकडे पाहिलें तर ती लोभी शत्रूस शिक्षा करणें व त्याचें कान उपटणें ही होय. व ती ईश्वर पूर्ण करो. तिन्ही सरकारांमधील दोस्तीचा दर्जा वाढावेण्याकरितां शक्य तितकी खटपट जगाच्या अस्तित्वापावेतों प्रत्येक सरकार अमलांत आणीत आहे. सद्यःस्थितिसंबंधीं माझ्या मनांतील गुप्त गोष्टीमध्यें ईश्वररुपेनें कांहीं अडचण न आली तर मनाप्रमाणें त्याची तजवीज होईल. क्वचित् मनुष्याला प्रतिरोधाचीहि मुटका नसते. माझी विश्वासपूर्ण इच्छा अशी आहे कीं, सांप्रत बंगाल प्रांताची राज्यव्यवस्था उत्तम तऱ्हेनें चालली आहे. चिनापट्टणसंबंधीं मुद्दां मी स्वतः तिकडे जाऊन **टिपु मजकुराचें** राजकारण सवडीनें तडीस लावण्याचा विचार आहे. याबद्दल पूर्ण विचार मनांत केला आहे. चिनापट्टणसंबंधीं कारभारहि बंगालप्रमाणेंच माझ्या हातांत आहे. व सरकार **कंपनी**. ची सर्व कामकाजासंबंधीं बढती जेथें त्यांचा संबंध आहे तेथें व्हावी हा माझी भावना आहे. त्याचप्रमाणें आपल्या व **कंपनी** सरकारांचें दरम्यान असलेल्या दृढ व जुन्या दोस्तीमुळें आपल्या पुण्याकडील कारभाऱ्यासंबंधींहि मला वरील प्रमाणें

वाटतें व म्हणून **टिपूनायकाचा** झगडा मिटविणें हें अवश्य आहे. ईश्वरकृपेनें | तिन्ही-सरकारांमधील दृढ असलेल्या करारनाम्यांतील भागीदारीचा मजकूर मला पूर्ण संमत आहे. सबब पूर्ण विचारांतीं असें ठरवून लागलींच ठरलेल्या जागीं जाण्याकरितां जहाज तयार ठेवण्यास सांगितलें आहे. वचनाप्रमाणें क्रिया प्रत्यक्ष करून दाखविण्यापावेतों पुण्याच्या कारभाऱ्यांशीं माझी दोस्ती आहे ही खात्री मनांत समजून मी तिकडे जाण्याचा इरादा करीत आहे. आपण मला आपल्यापेक्षींच एक आहे असें जाणून व कामें तडीस लावण्यास योग्य समजून चालावें. मीहि आपणांस तसेच समजतों. इकडील वरकड वर्तमान मिस्तर **मालेटसाहेबांस** माझेजागीं समजून तपसीलवार इत्थंभूत त्यांजमार्फत मला कळवावी. मीहि आपणांस असेंच कळवीन. बहुत काय लिहूंवें ?

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक ९७ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१२ फाल्गुन व० ३. पो २३।३।१७९१ इ.

रावसाहेब मेहरबान दोस्तां **हरिपंत फडके** यांस—सलामत्—आपल्या सांगण्यावरून लिहिलेल्या मिस्तर **मॅलेटसाहेब** बहादर यांच्या पत्रावरून पुणें मुकामाहून आपली रवानगी व श्री. सरकार **माधवराव नारायण सवाई पंडत प्रधान** बहादर यांचे लष्करासह कूच व पोहोंचणें वगैरे तपसीलवार मजकूर मला समजून अमर्याद खुषी व आनंद वाटला. सरकार मजकुराच्या मोठेपणाविषयीं व अबूविषयीं आपल्या अंतःकरणांत विशेष आस्था व हितचिंतन कायम आहे. **पेशवे** सरकार, **निजाम** सरकार, व **ईंग्रज** सरकार यांच्या परस्पर दोस्तीसंबंधीं आपणाकडे सोंपविलेली कामें पार पाडण्यांत आपलें अंतःकरण तत्पर असतें. वास्तविक, सरकार **कंपनी** व **नबाब**साहेब यांचें झेंडे जेथें कायम केले आहेत तेथें सोंपविलेली कामगिरी पार पाडण्याकरितां आपणांस सैन्याचें आधिपत्य व अधिकार देऊन नेमलें ही गोष्ट समजून **पेशवा**साहेब बहादर यांचा अनुभव व धाडस पाहूनं मला इतका पराकाष्ठेचा आनंद झालेला आहे कीं, तो मोठमोठीं दप्तरें लिहून सुद्धां दर्शविणें अशक्य आहे. या आपल्या सोंपविलेल्या कामांत मोठ्या अब्रूनें व यशानें ईश्वर कृपा करो व तिन्ही सरकारांच्या कामकाजाचा बोज राखो. आतां, मी निवडक फौज व अनुभवी स्वार व मनाप्रमाणें तोफखाना व दुर्गभेदक तोफा यांसह कोलार मुकामीं सुखरूप पोहोंचून एक तासाचाहि विलंब न करितां बंगलोर किल्ला वेढण्याकरितां रवाना होत आहे. ईश्वराच्या कृपेनें व स्नेह्याच्या प्रेमानें थोड्याच अवकाशांत तेथें पोहोंचेन. **नबाब निजाम अलीखान** बहादर यांनीं तिन्ही सरकार-

संबंधीं आपली कामगिरी बजावण्याकरितां मेहरबान **राजा तेजवंत बहादर** यांस अधिकार देऊन विजयी फौजेसह शत्रूच्या मुलखांत गंजीकोट्यानजीक आपलें निशाण उभारलें. मुक्काम मजकूर व कंदकाह येथें असलेली माझी विजयी फौज यांजमध्यें फारसें अंतर नसल्यामुळें सदर **राजासाहेब** यांच्या नांवे पत्र माझ्या लष्करास आपल्या फौजेसह येऊन मिळावें व भागीदारीनें एकीच्या फायद्यांत आम्हांस सामील व्हावें म्हणून लिहिलें जात आहे. ईश्वर आपल्या प्रयत्नास उत्तम फळ येऊन सोंपविलेल्या कामांत उत्तम प्रकारें यश देवो. मी सरकार नामदार **पंडत प्रधान पेशवासाहेबांस** व सरकार **नवाब निजाम अलीखां**बहादर यांस या लढाईचा शेवट तम प्रकारें करण्यामध्यें **कंपनी** अंग्रेज बहादराप्रमाणेंच विशेष लक्ष्यपूर्वक तत्पर आहे असें व दूरदर्शी मुत्सद्दींच्या व विश्वासूक थोर सरदारांच्या प्रमाणें आपणहि खटपट व परिश्रम भागीदार दोस्तांची कामें पार पाडून फायदे करण्याकरितां शक्य तितके मनःपूर्वक करीत आहांत हें जाणून मी आपला सल्ला विचार घेत आहे. ईश्वररूपेनें ज्यांच्या स्नेहाचा व एकीचा धागा अंतःकरणांत पर्वताप्रमाणें स्थिर व कायम आहे त्या थोर व सन्मान्य सरदारांच्या मनांतील हेतु निःशंकपणें आपल्या भागीदारांच्या कामांत परस्पर मदतीनें यश व भरभराट प्राप्त व्हावी असा आहे व पुढेंहि तो राहील. या लढाईतील प्रत्येक भागीदाराच्या विजयी सैन्याचा पराक्रम व परिश्रम तिन्ही फौजा एक ठिकाणीं झाल्यामुळें ताबडतोब व मनाप्रमाणें दिसून येईल. आपण आपल्या बुद्धीनें तुलना कराल कीं, आपलें स्वतःचें सैन्य माझ्या सैन्यास मिळवाल तर मनाप्रमाणें यशप्राप्ति होऊं शकेल. वास्तविक, याप्रमाणें केलें असतां मला फार सुखकारक होईल. किंवा आपल्या बरोबरचे **पंडित प्रधान** यांच्या सैन्याकडून कूच करविणें व माझ्या लढाईच्या मुक्कामाजवळ फक्त तें आणून आपले इष्ट हेतु साधण्याकरितां योग्य ती खटपट अमलांत आणणें यांपैकीं कोणता मार्ग उत्तम व सुखाचा दिसेल ? दोघांच्या फौजा एकत्र करणें आपणांस योग्य वाटल्यास मी देखील या गोष्टीस महत्त्व समजून चालू कामाचा शेवट उत्तम प्रकारें लावण्याकरितां आपणांशीं सल्लामसलत घेणें हें मी समाधानाचें कारण समजेन. वरकड, मला आपला हितचिंतक समजून वरचेवर पत्रें लिहून खुष करीत असावें. बहुत काय लिहावें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ९८ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१३ भाद्र. शु. ५ पो ४।९।१७९१ इ.

श्रीमंत पंडत प्रधान महाराजाधिराज सवाई माधवराव नारायण बहादर यांस विशेष. विजयी फौजेच्या पराक्रमानें व **परशरामभाऊ साहेबांच्या**

बुद्धिकौशल्यामुळें धारवाडचा किल्ला जिंकल्याबद्दल व तेथें आपलें ठाणें कायम झाल्याबद्दल मजकुराचें आपलें कृपापत्र उत्तम समयीं पावलें व त्यामुळें इष्ट वार्ता समजली. आपणामध्यें असलेल्या परस्पर दोस्तीमुळेंच मी हें पत्र आपणांस लिहित आहे. आपली फौज शूर व अबूदार असल्याचें सर्व्या हिंदुस्तान व दक्षिण देशांत प्रसिद्ध आहे. खरोखर ती आपलें शिपाईगिरीचें कामांत पटाईत आहे. तिचे सरदारांची बहादरी व भाऊसाहेबांचें धोरणामध्यें अग्रेसरत्व या सर्व आपल्या कल्याणाच्या गोष्टींचा योग जमून आल्यामुळें ही गोष्ट घडून आली. आपली फौज लढाईच्या इराद्यानें जिकडे फिरेल तेथें तीस विजय खास मिळेल व जरी वज्राप्रमाणें दुर्भेद्य असा शत्रूचा किल्ला असला तरी तो आ ल्या विजयी फौजेच्या ताब्यांत येईल अशी मला खात्री वाटते. हल्ली ईश्वरी गुप्त रूपेनेंहि तिचा सरकारांची विजयाची आनंदकारक वार्ता चारी बाजूनें मनुष्यांस समजली आहे. त्यामुळें दोस्तांचें अन्तःकरण प्रफुल्लित झालें आहें व शत्रूचें संकोच ..ले आहे. मला ही खबर समजून इतका विलक्षण आनंद झालेला आहे कीं त्याचा उल्लेख या एवढ्याशा पत्रांत करतां येणार नाहीं. पुढें होणाऱ्या उत्तरोत्तर विजयाची ही एक प्रस्तावनाच आहे. यापासून आपणा सर्व दोस्त मंडळीस सुख होवो. मी आपला एक हितचिंतक जाणून नेहेमी कृपापत्र पाठविण्याची तजवीज व्हावी. बाकी गोष्टी मिस्तर **मालेट साहेबा** माफत समजतील बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ९९ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१३ आश्विन शु० ९ रा ६।१०।१७९१ इ.

मे. हरिपंडित साहेब यांस — विशेष. उद्यां जगांतील रहिवाशांच्या अंतःकरणरूपी बागेला टवटवी आणणारा असा सौख्यवर्धक दसरा सणाचा मंगलकारक दिवस आहे. ज्या अर्थीं या सुखकारक दिवसाला आपला सर्व परिवार व जरीपटका हे मिरवणुकीकरितां शोभा आणणारे व आपणास खुषी करणारे आहेत त्या अर्थीं एक हत्ती मित्रत्वाच्या नात्यानें शकुनार्थ मी आपणांकडे पाठवीत आहे. जिच्यामुळें परस्पर दोस्तांस खरें सुख होतें त्या परस्पर दोस्तीच्या व एकीच्या सांगडीमुळें आपण या हत्तीचा स्वीकार केला असतां मला फार आनंद होईल. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक १०० ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१३ मार्ग० व० ३ पा ११।१२।१७९१ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडत प्रधान यांस—विशेष. चिनापटणास जाण्याचा इरादा असल्यावरून मला बसण्याजोगें जहाज ताबडतोब तयार करण्याचा वगैरे मजकूर हेतु असल्याबद्दल पूर्वी मी आपणांस पाठविलेल्या पत्रावरून सेवेसी समजलें असेलच व शिवाय मेहरबान **मॅलेटसाहेबानीं** आपल्या सत्यवादी वचनावरून इकडील हेतूबद्दल सविस्तर हकिकत आपणांस समजाविली असेलच. ईश्वराच्या कृपेनें व मित्रांच्या सद्धेतूनें लवकरच थोड्या अवकाशांत कलकत्त्याहून चिनापटणास ता० ६ माहे रबिलाखर रोजीं पोहोंचलों. आपणामधील परस्पर कायम असलेल्या जुन्या दोस्तीवर नजर देऊन मी या मुकामीं येऊन पोहोंचल्याबद्दल खबर न देणं म्हणजे परस्पर एकचित्तपणाच्या बाहेरची गोष्ट करण्यासारखें होईल म्हणून ताबडतोब या स्नेहपत्रानें लिहीत आहे. ईश्वर या स्नेहास विजयाचें व परस्पर इष्टसिद्धिचें साधन करो. हल्लींच्या दोस्तीच्या काळांत आपणा परस्परांत दुही होणें शक्य नाही अशी मला ईश्वराच्या कृपेनें पूर्ण आशा आहे. हीच आशा मी कलकत्त्यास होतों तेव्हांपासूनच ईश्वराच्या पूर्ण कृपेनें करीत आहे. पूर्वीप्रमाणेंच आपणांमध्यें परस्पर अंतःकरणांतलि गुप्त गोष्टींचा पत्रद्वारें अधिकाअधिक संबंध जडेल. **मॅलेटसाहेबांच्या** पत्रांत इकडील सविस्तर मजकूर आपणांस कळविण्याकरितां लिहिला आहे तो ते आपणांस निवेदन करतील. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक १०१ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्

शके १७१३ मार्ग० व० ११ रा। २१।१२।१७९१ इ.

श्रीमंत पेशवासाहेब यांसः— चारी दिशेनें ताज्या जयाची आनंददायक वार्ता आमच्या कानीं शुभसमयीं आली. प्रत्येक देशाकडून व शहराकडून येथील रहिवाशांच्या कानीं जयाची खबर आली. ज्याच्या बळकटीबद्दल जगांत प्रसिद्धि म्हणी प्रों आहे असा या देशांतील बळकट व निवडक किल्ला सावंतीदुर्ग ऊर्फ **माकसरली** (१) ता. २४ माहे रबिलाखर रोजीं ज्यांची दोस्ती व एकी ईश्वररूपेनें पर्वताप्रमाणें स्थिर आहे अशा सहकारी दोस्तांचें शुद्ध मन व ईश्वराच्या ठिकाणीं भाव या मुळें व **कंपनी** अंग्रेज बहादर यांच्या विजयी फौजेच्या पराक्रमानें केलेल्या हल्ल्यामुळें दीडतास दिवस होतांच हातांत आला. (जिंकला). त्यांचे फार लोक मारले गेले व बरेच कैद केले गेल्यामुळें शत्रूच्या मनांत अनावर दरारा बसून ते खिन्न झाले आहेत. अशा प्रकारचा विजय मिळणें हें दोस्तांच्या अंतःकरणास अत्यंत उल्हास-

कारक आहे. **हरिपंडित तात्यासाहेब** हे आमच्याबरोबर असल्यामुळें दोस्तांच्या परस्पर भरभराटीच्या दृष्टीनें उभयांच्या मनास संतोष आहे. तथापि, आपण दूर असल्यामुळें आपणांस परस्पर कामाबद्दल खुषी करण्याकरितां आपलें अभिनंदन करीत आहें. ईश्वरकृपेनें परस्पर हेतुप्रमाणें दिवसेंदिवस भरभराट आहे. ईश्वर या गोष्टीमुळें आपणास व आपल्या मित्रांस हजारपटीनें सुखी ठेवो. वरकड मजकूर **सर चार्लस वार मॅलेट** साहेब हे तोंडी जाहीर करतील. तिन्ही सरकारच्या परस्पर संबंधांत मला आपला भरभराट इच्छिणारा एकजीव स्नेही समजून वरचेवर कुशलवार्ता लिहून व तिकडील वर्तमान कळवून आनंदवीत जावे. बहुत काय लिहावें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक १०२ ॥ श्री ॥ (?)

शके १७१३ १७९१ इ.

मेहरबान मुहिब्बान् सलामत् (?) यापूर्वी मेहरबान **परशराम** यांनीं किल्ल्यास वेढा दिला. तेथील किलेदार **खानानें** व इतर वेढले गेलेल्या इसमांनीं लढाईंत जातीनें मुळींच कसूर केली नाही. तथापि किल्ल्यांतील वेढलेले लोक अगदीं निरुपाय होऊन तंगीस लागले. अखेरीस सदर लोक ता. २ शाबान रोजीं स्वतःच्या प्राणरक्षणाकरितां बाहेर पडले. व सरकारचें ठाणें सदर किल्ल्यामध्यें बसले. या गोष्टीमुळें ईश्वर स्नेह्यांस व विशेषतः आपणांस मंगल करो. मी ता १ माहे मजकूर रोजीं **नबाब-आसफजहा** यांचेकडून रवाना होऊन मोपला फौजेंत तुंगभद्राकांठीं घाट उतरून तळ दिला होता तेथें दाखल झालों. ता. १० माहे सदर रोजीं श्रीमंत **पेशवे** यांच्या व **मदारुल् महामच्या** आज्ञेप्रमाणें चिरंजीव **लक्ष्मणराव लॉर्ड कॉर्नवॉलिस्** यांच्या फौजेशीं मिळण्याकरितां बड्या सरदाराबरोबर रवाना झाला आहे. सदर चिरंजीव हा कूच दर कूच करून गंजीकोटामार्गे इंग्रज **कंपनीच्या** फौजेस सामील होऊन जनरल मजकूराची भेट घेईल. मी कर्नूलपासून दोन कोसांच्या अंतरावर सदर नदीकाठीं आहे. कळावें म्हणून लिहिलें आहे. आपण कृपापत्र पाठवाल अशी आशा आहे.

पत्रांक १०३ ॥ श्री ॥ (?)

शके १७१३ १७९१ इ.

मेहरबान राजा (?) यांस—आपल्या भेटीच्या अपेक्षेचें वर्णन कोठवर करूं ? परंतु प्रत्येक गोष्ट कालावर अवलंबून आहे. आज ता. ९ शाबान रोजीं मी तुंगभद्रा नदीकांठीं कर्नूल येथें दोन कोस अंतरावर सुखरूप असून चिरंजीव **लछमनरावास** बड्या बड्या सरदाराबरोबर व विजयी फौजेबरोबर आपलेकडे पाठविलें आहे.

सदर चिरंजीव गंजीकोट्याच्या मार्गानें तिकडे येतील. आपण पुढें येऊन त्यांस मिळून एक विचारें **लॉर्ड कॉर्नवॉलिस्च्या** फौजेस मिळावें. कदाचित् चिरंजिवाच्या पोहोंचण्यापूर्वीच आपली व लॉर्डाची गांठ पडली तर आपण चिरंजीवास एकविचारें दोघांनींहि येऊन मिळावें. व आपली कुशलवार्ता व पत्ता चिरंजिवास कळवावा म्हणजे तो तेथें येईल. हमेशा कुशलवार्ता व कामकाज लिहीत जावें कारण मी आपणांस माझें समजत आहें.

पत्रांक १०४ **॥ श्री ॥** **(अर्काटचा नवाब)**

शके १७१३ १७९१ इ.

मेहरबान रावसाहेब (प्रधान) यांस— विशेष– आमच्या चार पिढ्यापासून व आपल्या चार पिढ्यांपासून परस्पर चालत आलेला व आपल्या व माझ्या दरम्यान असलेला स्नेहसंबंध जो आहे तो अनिर्वर्णनीय आहे. परंतु वस्तुस्थिति अशी आहे कीं, प्रसंग पडला असतां मदत करण्याच्या वेळीं तो स्नेहसंबंध कसोटीस लावितो. आपण वर लिहिल्याप्रमाणें कसोटीस उतराल असा मला पक्का भरंवसा आहे. वरकड गोष्टी **जनार्दनराव** हे आपल्या सेवेसी जाहिर करतील. कारण, ज्याचा पाया अशाश्वत आहे अशा या कारखान्यांत म्हणजे जगांत प्रेम व स्नेह याशिवाय कोणतीहि गोष्ट जगरूपी दफ्तरांत कायम राहणारी व स्मरण करणारी अशी नाहीं. प्रेम व स्नेहरूपी बागेस बहारवृद्धि जशी अवश्य आहे त्याप्रमाणें आपण रावमजकूर यांच्या सांगण्यावरून आमच्यावर मेहेरबानी करावी हें योग्य आहे. दोस्तांचे हक्क संभाळणें व त्यांस मदत करणें, सत्य पाळणें इत्यादि गोष्टी आपल्या नजरेसमोर राहाणें न्यायास अनुसरून आहे. विलायतच्या अंग्रेजी राज्यांत **लार्ड कार्नवालिस** हे एक फार मोठे दरज्याचे आहेत. ते स्वाभाविक शहाणे आहेत, सर्वगुणसंपन्न आहेत. इकडील कामाची व्यवस्था लावण्यासारखे आहेत, दोन्ही सरकारांच्या दोस्तीचा पाया मजबूत करणारे दक्ष आहेत. शपथेवर सांगतों कीं, पुष्कळ दिवसापासून दोस्तांची अशी अपेक्षा होती कीं, ईश्वरकृपेनें सांप्रत इष्ट वस्तु प्राप्त झाली आहे. यास आपणहि एक ईश्वरी देणगीच समजावें, कारण, पुष्कळ गोष्टींचा यांत–निर्गम–होणार आहे.

पत्रांक १०५ **॥ श्री ॥** **जे. कनवे.**

शके १७१४ चैत्र शु० ५ रा ३० । ३ । १७९२ इ.

मे० हरीपंडत फडके यांस—विशेष, मनांतील भावना लेखणीच्या जिभेंतून उतरवून दाखविणें फार कठीण कर्म आहे. म्हणून लेखणीरूपी घोड्याचा लगाम या (कागदरूपी) मैदानावर रोंखून धरून फक्त मुद्यापुरतेंच लिहीत आहे. यापूर्वी

मदारुल् महामकडून सामोरें जाण्याबद्दल ताकीद आपणांस दिलेली असल्याबद्दल मिस्तर **मालेट साहेब** यांजकडून हमेषा पत्रें येतात, त्यांतून समजलें. त्यांच्या आज्ञेप्रमाणें प्रथम भेटण्याकरितां आपण ताबडतोब **बंदगान अल्ली**च्या मोपला फौजेशीं मिळून सामोरें जाल अशी आशा आहे. परंतु, मिस्टर **इष्टुअर्ट** साहेबांच्या पत्रावरून समजतें कीं, मोपला फौज रायचुरीमध्यें खोळांबून थांबली आहे असें दिसतें. **लॉर्ड कॉर्नवॉलिस्** यांचें पत्र ता. २५ माहे रजबचें आलें. त्यांत **कंपनी**ची फौज मोपला फौजेशीं मिळण्याकरितां बंगलोराहून गुरमकौंड्याकडे गेल्याचें लिहिलें आहे. ती त्याप्रमाणें मिळेलच. आपल्या खुषीचें सविस्तर पत्र वरचेवर पाठवून आनंदवीत जावें, कारण, तीच खबर तशी गव्हर्नर जनरल बहादर यांजकडे आम्हांस कळविणें आहे. बहुत काय !

जे. कनवे.

पत्रांक १०६ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१४ श्रावण. आगष्ट १७९२ इ.

मेहरबान नानासाहेब यांस—आमच्या स्नेहाची व दोस्तीची अमर्यादित अपेक्षा दाखविणारें आपलें पत्र पावलें. आपण आमची कुशल वार्ता विचारली आहे याचें कारण आपल्या स्नेहाळु अंतःकरणांत आमच्याविषयीं अत्यंत प्रेम व स्नेह आहे हेंच होय. असो. विलायतच्या **बादशहानें**—ईश्वर त्याचें राज्य व देश चिरायु ठेवो — मलः किताब दिल्याबद्दल खबर आपणांस समजून फार आनंद झाल्याबद्दल व इतरहि आपल्या अनेक चांगुलपणाच्या हकीकती मेहरबान **सर चार्लस मालेटसाहेब** याच्या पत्रांवरून उत्तम वेळीं समजल्या. आपण या (आमच्या) राज्याचे जुने दोस्त व माझे खरे प्रेमी स्नेही आहांत. त्यामुळें आपणांस ही आनंदाची खबर ऐकून फारच आनंद झाला असेल अशी मला खात्री आहे. तो ईश्वर आपल्या सर्व स्नेह्यांस असाच आनंद देवो. या प्रमाणेंच आपण वरचेवर कुशलपत्र पाठवून प्रत्येक बाबतींत मी आपला एक हितचिंतक आहे हें जाणून मला आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें !

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक १०७ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१५ अधिक वैशाख व० २ पौ० २८।४।१७९३ इ.

श्रीमंत रावसाहेब यांचे सेवेसी—आपलें पत्र **सर जॉन शोअर** साहेबाचे नांवें कलकत्त्यास मी येण्यापूर्वी **लाला गुलाबराय** याची नेमणूक त्याच्या मयत बापाच्या जागेवर केली असल्याबद्दल मजकुराचें—आलेलें वाचून फार आनंद झाला

लाला मजकूर हा फार हुशार व सद्गुणी असल्यामुळें त्याची या जागेवरील नेमणूक अगदीं योग्य व उत्तम केलेली आहे. हें पाहून माझ्या अंतःकरणास अत्यंत समाधान वाटलें. ह्या सरकारांनींही आपल्याशीं असलेल्या दोस्तीस व स्नेहास अनुसरून सदरहु **लाला** यांचा योग्य तो मानमरातब ठेविला. मशारनिल्हे यांनीं आपणांस या सर्व गोष्टी कळवून त्यामुळें आपणांस हि आनंद झाला असेलच अशी मला खात्री आहे. आपण आपलें कुशलपत्र स्नेह्यास पाठवून वरचेवर पत्रद्वारें स्नेह वाढवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. कळावें बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्राक १०८ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१५ अधिक वै० व० २ पा॥ २८।४।१७९३ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंडत प्रधान यांस–विशेष, आपल्या शुभलग्नाची उत्तम वार्ता ऐकण्याची मनापासून उत्कंठा असतां त्या समारंभाची खबर समजून इतका आनंद झाला आहे कीं तो या पत्रीं लिहितां पुरवत नाहीं. सदर लग्न घडून आल्यानें जवळच्या व दूरच्या सर्व हितचिंतक स्नेह्यांस व विशेषतः आपणांस ईश्वर सुखी करो, व त्याचीं गोड फळें परमेश्वर आपणांस देवो. मी विशेष आनंदानें आपलें अभिनंदन करीत आहे. आपणांस दीर्घायुष्य, वैभव वगैरे देण्याबद्दल ईश्वरास मी प्रार्थना करीत आहे. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक १०९ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलीस्**

शके १७१५ वैशाख शु० ३ पा॥ १३।५।१७९३ इ.

मे० नाना फडणवीस यांसः—

परस्पर एकीचा व स्नेहाचा असलेला दृढ संबंध, खरेपणानें व वचनाप्रमाणें पाळल्यामुळें व परस्पर कामकाज भरभराटीनें पार पाडल्यामुळें, दिवसेंदिवस दुप्पट वृद्धिंगत झालेला आहे. असें आहे तथापि परस्पर विश्वासामुळें कोणताहि आडपडदा न ठेवितां उघडपणें परस्पर खरेपणानें वागून कामांत गुह्य गोष्टी समजाविण्याचा कधीं कधीं प्रसंग पडतो. ईश्वरानें घडवून आणलेला आपला परस्पर संबंध पूर्वापेक्षां अधिक मजबूत होऊन तो जगाच्या स्तुतीस पात्र होईल. मी वरील सर्व गोष्टी मनांत उत्तमप्रकारें समजून व इंग्रजसरकारचे एक हितचिंतक मित्र असे आपणांस समजून ज्यांत इंग्रजलोकांचा संबंध आहे अशा हरएक गोष्टीची खबर आपणांस देवें, हें परस्पर शुद्ध भावास अनुसरून करण्याच्या अनेक गोष्टींपैकीं एक आहे असें

मी समजतों. या एकंदर परिस्थितीप्रमाणें ज्याप्रमाणें हिंदुस्थानांत अशक्य वाटणारी अशी शांतता व सौख्य येथील लोक अनुभवीत आहेत त्याप्रमाणें विलायतेंतल्हि शांतता व सौख्य नांदत आहे. आणि म्हणून ही गोष्ट आपणांस जाहीर न करणें हें मित्रत्वास व निष्कपटपणास अनुसरून होणार नाहीं असें जाणून व दोस्तीचें व एकीचें हें एक कर्तव्य मानून परस्पर भेदभाव मनांत न आणतां मुख्य विषयाकडे मी वळतों. आपणापासून पुढील गोष्ट छपून न रहावी ती अशी–इंग्रज लोक व फ्रेंच लोक यांमध्यें परस्परांच्या भरभराटीस कारणीभूत असलेल्या स्नेहास अनुसरून दोन्हीकडील थोर थोर सरदार कांहीं वर्षांपासून परस्पर वागत आले आहेत. अलीकडे तीन चार वर्षें झालीं असतील तेव्हांपासून फ्रान्स देशांतील हलक्या प्रतीचे रहिवाशांनीं ज्यांचा धंदा नेहमीं आगलावेपणाचा आहे त्यांच्या व जुलुमी लोकांच्या चिथावणीवरून धामधूम करण्याचें डोक्यांत येऊन आपल्या देशांतील सरकारी कायदे मोडले, जे प्रत्येक देशांत राज्याचे खांब समजले जातात अशा थोर थोर सरदारांस व स्त्रियांस बाहेर हांकून दिले, व सैतानी उपदेशामुळें अनेक प्रकारचे उत्पात करण्याचें पाप त्यांनीं संपादिलें. त्यांनीं आपला जुलमी हात बादशहाच्या मदतगार मंडळींच्या पदरापावेतों घातला व त्यांचा अपमान केला. अखेर त्यांनीं आपल्या जुलमाचें निशाण येथपावेतों उभारलें कीं, त्या दुर्दैवी जमावानें निर्भयपणें तरवारीच्या घावानें सदर बादशाहाच्या अस्तित्वाचा झगा इहलोकापासून परलोकांत ओढून नेला (बादशहास ठार केलें). त्या मुलखांत त्यांनीं कायदेकानूंचें बंधन तोडलेलें आहे अशा स्थितींत शेंकडों वर्षांपासून परदेशीय बादशाहा व सरदार यांच्याशीं राजकारण करण्यांत योग्य असे जे बुद्धिमान चतुर मंत्री व अधिकारी त्यांसही नाहींसे केलें. आपल्या स्वतःच्या देशांत भयंकर अविचारी वर्तन ज्याअर्थी अमलांत आणलें आहे त्याअर्थी दुसऱ्या जातीच्याहि बाबतींत त्यांच्या अंतःकरणांत ते तसेंच आणतील यांत नवल तें काय ? असो. अलीकडे विलायतच्या वर्तमानपत्रांवरून असें ऐकण्यांत येतें कीं, त्या बंडखोर टोळीनें आपल्या देशांत अत्यंत अव्यवस्था व तंटेबखेडे उपस्थित केलेले आहेत. इतकेंच नव्हे तर, लढाईची व मारामारीची आग विलायतच्या मोठमोठ्या सरदारांसहि त्यांनीं नेऊन पोहोंचविली आहे. बरींच वर्षें अव्यवस्था झाल्यामुळें अवश्य खर्चाचे रकमेस तूट व बाध आला व त्यामुळें दर्याची व खुष्की फौजा खर्चास न मिळाल्यामुळें हुकमतींत रहाणें जवळ जवळ अशक्य आहे. असें आहे तथापि त्यांनीं इतर सरदारांप्रमाणें इंग्रज लोकावरहि मगरूरीचें व दांडगाईचें निशाण उभारलें आहे. मात्र इंग्रज लोक सर्व लहान थोर मंडळीशीं ज्या सरळपणानें व मित्रत्वानें पुष्कळ दिवसांपासून वागत आलों त्याचप्रों वर्तन ठेविलेलें आहे. शिवाय केवळ निष्कारण अशा प्रकारचें सदर जमावाचें आम-

च्याशीं वर्तन घडतें तर तें कोण सहन करूं शकेल ! सबब, या कृत्यांचे निराकरणार्थ व्यवस्था लावणें जरूर जाणून या चळवळीच्या मूळ उत्पादकांस शिक्षा करण्याकरितां विलायतेंत व हिंदुस्थानांत हि तजवीज केलेली आहे. व मी ही खबर विलायतच्या वर्तमानपत्रांवरून समजून बंगाल्यांतील त्यांच्या (फ्रेंचाच्या) ताब्यांत असलेली बंदरें व वखारी आपल्या ताब्यांत घेतल्या आहेत. ईश्वरकृपेनें पुन्हा एखादे वेळेस या दुष्ट चळवळ्यांना हिंदुस्थान व दक्षिण यामध्यें व आसपासच्या प्रदेशांत असलेल्या शांततेचा भंग करण्याची ताकद राहूं नये अशा प्रकारची तजवीज करण्यांत येईल. मला आपण सर्वथैव आपला एक हितचिंतक जाणून हमेशा कुशलवार्ता लिहून खुषी करीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें !

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ११० **॥ श्री ॥** **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१५ ज्येष्ठ व० १० पा ३।७।१७९३ इ.

श्री० रावसाहेब यांचे सेवेसी.— देशप्रेमामुळें मी कांहीं महिन्यांपूर्वी विलायतेस जाण्याचें निश्चित ठरविलें. त्याप्रमाणें मी विलायतेत गेल्यावर येथें कंपनीच्या जागेवर कोणी तरी नेमून मला रजा मिळावी म्हणून मी विलायतेस विनंति केली व तिकडून आलेल्या पत्रांवरून पहातां ती मंजूर झाल्याचें समजतें. प्रथम बंगाल कौन्सिलमध्यें सरकारी कामावर नेमलेले **सर जॉन शोअर** यांची नेमणूक गव्हर्नर जनरलच्या जागेवर माझ्या सूचनेप्रमाणें झाली. साहेबमजकूर हे कलकत्त्यास हल्लीं आलेले आहेतच. परंतु विलायतेस जाण्याकरितां वारा अनुकूल नाहीं म्हणून मी ४।५ महिने येथें अडकून पडलों आहे. सदर मुदतींत **सर जॉन शोअर** साहेबांस आपणांसंबंधीं स्नेहाच्या वगैरे सर्व गोष्टी सांगून ठेवीत आहे. सदर साहेब हे येथें असल्यामुळें परस्पर सरकारामधील दोस्तीबद्दल त्यांस पूर्ण माहिती असल्यामुळें त्यास फारच आनंद झाला व ज्याप्रमाणें मी आपणाशीं समभावानें वागलों त्याप्रमाणें वागण्याची त्यांची उत्कट इच्छा आहे. तथापि आपल्याविषयीं असलेल्या स्नेहामुळें व प्रेमामुळें इतकें लिहिणें जरूर आहे कीं, मी विलायतेस गेल्यावर हल्लींचे नेमलेले गव्हर्नर जनरल **सर जॉन शोअर** हे आपल्याशीं स्नेहानें व प्रेमानें वागतील, **सर जॉन शोअर** यांजसंबंधीं ज्यांत मजकूर आहे असें हें पत्र पाहून आपणांस आनंद होईल म्हणून मुद्दाम हें पत्र पाठवीत आहे. निघेपर्यंत मी आपल्या आहे त्या अधिकारावर राहीनच. तरी आपण मला आपला एक हितचिंतक समजून पूर्वीप्रमाणें कृपापत्र पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. फार काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक १११ ॥ श्री ॥ **पी. एस्.**

शके १७१५ श्रावण शु० ६ नंतर १३।८।१७९३ इ. नंतर

*रावसाहेब बाळाजीपंडत (फडणवीस) यांस-- विशेष--चिनापटणाकडील कामकाजाबद्दल व्यवस्था लावण्याकरितां तेथें जाण्याचा नबाब **गव्हर्नर जनरल** यांचा इरादा असल्याबद्दल सविस्तर मजकूर त्यांच्या पत्रावरून आपणांस समजला असेलच. त्याप्रमाणें नबाबसाहेब मौसुफ हे ता० १३ माहे आगष्ट सन चालू रोजीं कलकत्त्यास रवाना झाले. विलायतेस जाण्याच्या मुदतींत या सरकारचा चिनापटणकडील कामकारभार मी व इतर कौंसिलदारसाहेब यांजकडे सोंपविला आहे. ह्या मजकूर आपणांस कळविणें जरूर समजून मुद्दाम पत्रीं लिहीत आहे. इंग्रज **कंपनी** व आपण या दोघांमधील परस्पर दृढ असलेल्या दोस्तीस व एकीस अनुसरून दोस्तीचा पाया दृढ करणारीं कुशलपत्रें लिहून मला खुष कराल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

पी. एस्.

पत्रांक ११२ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१५ भाद्र० शु० १२ पा १७।९।१७९३ इ.

या पूर्वी चिनापट्टणकडील कामकाजाचा उलगडा करण्याकरितां माझें जाणें लांबलें आहे व त्यानंतर जहाज निघण्याचे वेळीं विलायतेस जाण्याचा माझा इरादा असल्याबद्दल वगैरे तपसीलवार मजकूर स्नेहपूर्वक लिहून आपणांस कळविला तो समजला असेलच अशी मला खात्री वाटते. हल्लीं ईश्वरकृपेनें व स्नेह्यांच्या सुदैवानें माझ्या सर्व कामांतून मी मोकळा झालों आहे. व विलायतेकडे जहाज हांकण्यास अनुकूल व मनाजोगा वारा झाला आहे. मी (आपला-स्नेही) चिनापट्टण मुकामीं जहाजावर बसून विलायतेकडे रवाना झालों. याउपर **सर जॉन शोअर** साहेब बहादर माझ्या मागें गव्हर्नर जनरलच्या अधिकारावर नेमलेले आहेत. ज्याप्रमाणें आपण माझ्याशीं एकीचा व दोस्तीचा पत्रव्यवहार करीत होता त्याचप्रमाणें त्यांच्याशींहि पुढें सुरू ठेवाल अशी आशा आहे. आनरेबल साहेबहि दोस्तीखातर व दोस्तीस व एकीस अनुसरून माझ्यापेक्षांहि अधिक आपणाशीं वागतील अशी खात्री आहे. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस्

---

* याच मजकुराचें दुसरें एक पत्र **सखारामबापूंच्या** नांवचें आहे.

पत्राक ११३ ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस्**

शके १७१५ आश्विन व० १२ पा॥ ३१।१०।१७९३ इ.

मे० पेशवा सवाई माधवराव यांस— विशेष— आपल्या शुभ विवाहाची खबर समजून आपलें अभिनंदन केव्हां करतां येईल अशी माझें मन अपेक्षा करीत असतांना **सर चार्लस् मालेट्** यांचेकडील आलेल्या पत्रांतील आपल्या विवाहाच्या शुभवार्तेचा मजकूर वाचून मला इतकी खुषी वाटली कीं, तिचें वर्णन या अशा संक्षिप्त पत्रांत मावूं शकणार नाहीं. या विवाहाच्या योगानें ईश्वर विशेषतः आपणांस व आपल्या जवळदूरच्या मित्रांस भरभराट व चांगुलपणाचें फळ देवो. मी मोठ्या उल्हासानें आपलें अभिनंदन करीत आहे. आपल्या दीर्घ आयुष्याकरितां व वैभवाकरितां ईश्वरास प्रार्थना करीत आहे. बहुत काय लिहिणें!

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ११४ ॥ श्री ॥ **शोअर**

शके १७१५ पौष व० १३ पा॥ २९।१।१७९४ इ.

श्रीमंत पेशवेसाहेब यांस—आपणा परस्परांतील दोस्ती व स्नेह झालेला आहेच व आपलें परस्परांचें कामकारभार एकच आहे. या बाबतींत स्नेहपूर्वक लिहीत आहे. परस्परांचे हक्क न्यायनीति व स्नेह हे सर्व **कंपनी** इंग्रज बहादर यांच्या डोळ्यापुढें सतत आहेत. **नबाब +सादतअलीखान बहादर** हे कंपनी-सरकारच्या मदतीनें गादीवर बसले. गादीवर तेच वारस आहेत. सर्व लहान मोठ्या लोकांनीं त्यांस मान्य केले आहे. वर हें तंट्याबखेड्यावांचून घडून आले ही फार आनंदाची गोष्ट आहे. असो. स्नेह्यास वरचेवर पत्र पाठवीत जाऊन कुशल कळवून संतोषवाल अशी आशा आहे. कळावें बहुत काय लिहिण!

जे. शोअर.

पत्रांक ११५ ॥ श्री ॥ **(चिनापटण)**

शके १७१६ भाद्र० शु० १४ रा॥ ८।९।१७९४ इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस— विशेष— ग्रेटब्रिटनचे **बादशहा** यांच्या हुकमावरून प्रधान कारभारी वगैरे यांनीं मला येथील कारभारावर नेमल्यावरून मी येथें चिनापटणास पोहोंचून सूत्रें हातीं घेतलीं आहेत. सबब आपणास लागलींच कळवीत आहे. आपणा परस्पर सरकारांत असलेला दृढ

+ लखनौचे.

स्नेहसंबंध व एकीरूपी बाग नेहमीं हिरवागार व टवटवीत आहे असें पाहून मला फार आनंद होत आहे. व यासंबंधीं प्रत्येक भलेपणाचें काम आपण सांगाल ते करण्यास मी तत्पर राहीन. बहुत काय लिहिणें ?

पत्रांक ११६. ॥ श्री ॥ **सर जॉन शोअर.**

शके १७१६ माघ० व० ३० पा. १९।२।१७९५ इ.

बाळाजी पंडित यांस– विशेष—

प्रत्येक शब्दांत श्रीमंत **पेशवे** सरकार व **नवाब आसिफजाहा** बहादर व सरकार **कंपनी** अंगरेज बहादर यांमध्यें परस्परांत दोस्तीमुळें पराकाष्टेचें एक मत होतें व **टिपु-सुलतान** च्या मोहिमेमध्यें हि तिघांनीहि फार श्रमपूर्वक फायदा करून घेतला, ही पूर्वीची स्थिति मला चांगली आठवते. हल्लीं **पेशवेसाहेब** व **नबाबसाहेब** यांमध्यें शक्य तितके प्रयत्न मनें साफ करण्याकरितां केले तरी बुद्धी परस्परांत वैर दिसून येत आहे; त्यामुळें माझ्या अंतःकरणास फार खेद होत आहे. या एकीच्या बाबतींत तिघां सरकारांत ती पूर्वीप्रमाणेंच कायम असणें हा तिघांसी एक मोठा कायमचा आधार होईल व (त्यामुळें) हिंदुस्थान देशांत हि शांतता राहील. यांत अडथळा आणणारी गोष्ट केव्हांहि घडणार नाहीं. एहतेशामुद्दौला **सर चार्लस वार मालेट्** बहादर यांजकडून या सर्व गोष्टी तपसीलवार आपणांस (**बाळाजी पंडित** यांस) व पेशवे सरकारास जाहीर जाल्यास बरेच दिवस झाले आहेत. जो तंटा **पेशव्यांच्या व नबाबाच्या** नुकसानीला कारणीभूत होतो तो तोडून फायदा करण्याकरितां व उभय सरकारामध्यें मनें साफ करण्याकरितां मी हरएक प्रकारें परिश्रम व प्रयत्न केलेले आहेत. त्यांत कोणतेहि प्रकारें कसूर केलेली नाहीं एवढें मला समाधान वाटतें. दोन्ही सरकाराचा जो कोणी दोस्त असेल (मग तो कोणी हि असो.) त्यानें याच-प्रमाणें करणें प्राप्त होतें. याशिवाय, तीन्ही सरकाराभधील स्नेह पुष्कळ दिवसांपासून वृद्धिंगत होऊन कायम झालेला असल्यामुळें **कंपनी** सरकारचाहि नफा आहे ही गोष्टहि माझ्या स्नेहपूर्ण अंतःकरणांत वागत आहे. त्यानंतर माझे सर्व प्रयत्न निष्फळ झाले व महाराजसाहेब व **नवाबसाहेब** यांच्या मधील बिघाडाचें मूळ कारण समजलें नाहीं. व ज्या स्नेहाचा उपयोग व परिणाम परस्परांचा उलगडा करण्यांत झाला असता त्या स्नेहास अनुसरून सलूखाकरितां शक्य ते प्रयत्न केले तरी ती गोष्ट घडून येत नाहीं हें सर्व पाहून माझ्या स्नेहपूर्व अंतःकरणास अत्यंत खेद होत आहे. असेर या सर्व गोष्टीमुळें दोन्ही सरकारांतील बिघाडाची अत्यंत वाईट गोष्ट पाहून–अशी गोष्ट केव्हांहि न घडो अशी मी पूर्ण आशा करितों. तिन्ही सरकारांमधील पूर्ण दोस्तीमुळें मला समजत असलेल्या व माझ्या अंतःकरणांतील, गोष्टी ताबडतोब वेळ न गमावतां लिहून कळविण्यांत गुंतलों आहे. वरकड गोष्टी साहेब मजकुराच्या (= **मालेट**

साहेबांच्या) जबानी वरून आपणांस व महाराजसाहेब यांस जाहिर होतील. आपण मला एक हितचिंतक जाणून कुशल पत्र पाठवून खुषी कराल अशी अशा आहे. फार काय लिहिणें ?

जे. शोअर

पत्रांक ११७ ॥ श्री ॥ शोअर

शके १७१७ श्रावण शु. ८ पा। २४।७।१७९५ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस—विशेष. इकडून लढाईची हकीकत व दरम्यान तहासंबंधी मजकूर लिहून पाठविलेले पत्राचे उत्तरीं आपले कडून कृपापत्र, असे प्रकारें उत्तर येईल अशी खात्री वाटत नसतांना, उत्तम समयीं आलें तें पोहोंचून फारच समाधान वाटलें. व सर्व मजकूर तपशीलवार समजला. आपण व **नवाब आसफजहा** यांजमध्यें परस्पर बेबनाव व झगडा असल्याबद्दल समजून फार काळजी लागली होती. परंतु ती आतां आपली परस्पर दोस्ती झाली आहे हें कळून आमच्या सरकारची आपणा दोघां सरकारांशीं अत्यंत स्नेह व एकी असल्यामुळें, दूर होऊन अत्यंत आनंद झाला. ईश्वरी योगानें घडून आलेले परस्पर दोस्ती व एकीचे फायदे हे दोघांचे मनास पूर्णपणें समजले. आतां परस्पर स्नेह व एकीचें जें स्वरूप आहे तें ईश्वरी कृपेनें शाश्वत टिकावें ही आशा फार आहे. आपला आरोग्याचा एक हितचिंतक समजून नेहमीं कृपापत्र पाठवून खूष करीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें ?

जे. शोअर

पत्रांक ११८ ॥ श्री ॥ डॅनिअल् सीटन्

शके १७१८ मार्ग. शु० ५ नंतर ४।१२।१७९६ नंतर

श्रीमंत पंडत प्रधानसाहेब यांस— **डॅनियल् सीटन** यांजकडून विशेष— आपलें कृपापत्र पोहोंचून परमानंद वाटला. व त्यांतील महाराजाकडून आपणांस **पेशवाईची वस्त्रें** मिळाल्याबद्दल आनंदकारक मजकूर ऐकून जवळ-दूरच्या मित्रांस अत्यंत सुख झालें. ईश्वर आपणांस यशस्वी सुदैवी व वैभवी, सुखी व सिंहासनाचा अलंकार, पृथ्वी आहे तोंपावेतों करून सर्व इष्टसिद्धि करो. व त्याबद्दल त्याच्या दरबारीं त्याचे आभार मानतों. तो अत्यंत श्रेष्ठ ईश्वर आपल्या विश्वौ-दार्यानें आपणांस सुखी राखो. हितचिंतकाचे आभार व आशीर्वाद हे मंगलाचें द्योतक आहे. ईश्वरकृपेनें आपण व इंग्रजकंपनी सरकार यांमधील दोस्तीचा संबंध कायम मजबूत होवो अशी प्रार्थना आहे. माझ्याकडून होण्याजोगें काम करण्या-

बद्दल आपण सूचनाज्ञा कराल तर नें मी करण्यास खुषी आहे. बहुत काय लिहिणें. ईश्वर आपणांस सुखी राखो.

डी. सीटन्

पत्रांक ११९ ॥ श्री ॥ **चेरी**

शके १७१८ पौषानंतर डिसेंबर १७९६ नंतर

महाराजासाहेब यांस— विशेष– आपलें स्नेहपत्र उत्तम समयीं पावलें. त्यांतील प्रत्येक अक्षर व शब्द यांत स्नेहाचा सुगंध होता. त्यामुळें प्राण व प्रेम या जुळ्यांच्या मगजांत घमघमाट झाला. आमचें मन अत्यंत सुप्रसन्न असतांना गादीनशीन झाल्याबद्दलची शुभवार्ता त्यांत असलेली समजली ज्या लोकांनीं आपणास गादीवर बसण्याच्या कामीं अडथळा केला त्यांस यथायोग्य शासन झालें आहे. व आपण आनंदानें यशस्वीपणानें पुण्यास दाखल झाला. **राव बाळाजी जनार्दन** हे कोंकणांतून येऊन त्यांस आपल्या भेटीचा लाभ झाला. याप्रमाणें आपणा दोघांची युनि झाल्यावर **अबासाहेब बहादर** व तमाम सरदार यांस श्रीमंत हुजूर महाराजासाहेब यांनीं वस्त्रें दिलीं. याप्रमाणेंहि मजकूर त्यांत होता. या वार्तेमुळें जवळदूरच्या स्नेह्यांस व मला अत्यंत आनंद झाला. सदर सुदैवी पत्राचें अभिनंदन प्रत्यक्ष लक्ष्मीनेंच आनंदानें केलें. या शुभवार्तेनें माझा अंतःकरणरूपी प्याला आनंदरूपी दारूनें इतका भरून गेला कीं त्याचें किंचित् वर्णन करीन म्हटलें तर दफ्तरें लागतील–या गोष्टीस एक ईश्वर साक्ष आहे. या ईश्वरदत्त राज्यारोहणामुळें जवळदूरच्या अभीष्टचिंतकांस व विशेषतः आपणांस ईश्वर नेहेमीं सुखी करो. आपण सरकार व **कंपनी**सरकार या परस्परांतील स्नेह, प्रेम व एकी नेहेमीं मजबूत व कायम आहेच. व यामुळेंच नवाब गव्हर्नर जनरल **सर जॉन शोअर बारोनेट**साहेब बहादर यांनींहि आपणांस कलकत्त्याहून पत्र पाठविलें असेलच. त्यावरून परस्पर स्नेहरीति व वागणूक ही लक्ष्यांत येईलच. याच गोष्टीकडे मीहि नजर देऊन आपल्या अखंड वैभवाबद्दल व चिरायुष्याबद्दल शुद्ध अन्तःकरणानें ईश्वराजवळ प्रार्थना करीत आहे. मला आपला एक हितचिंतक नेहेमीं समजून वरचेवर याचप्रमाणें कुशलपत्रें पाठवून आभारी करावें. नेहेमीं सुखाचे दिवस असोत.

जी. एफ्. चेरी.

पत्रांक १२० ॥ श्री ॥ (?)

शके १७१९ चैत्र. एप्रिल १७९७ इ.

श्री. महाराजासाहेब (१) यांस —विशेष —आपलें कृपापत्र मेहेर-

बानीनें पोंहचून बहुमान झाला. आपल्या रुपेच्या अनेक गोष्टी **लाला आनंदराम** यांच्या जबानीवरून समजल्या. **लाला** मशारनिले हे इयजांच्या थोर साहेबांशीं व जनाबे अली **वजीरुल् मुमालिक** यांच्याशीं भेटून परत आपल्या शेवेसी येतील. महाराज, आपल्या रुपेमुळें मी आभारी कां न व्हावें! **लाला मजकूर** हे तोंडी कळवितील. हमेशा पत्र पाठवून मला मान देऊन खूष कराल अशी उमेद् आहे, नेहेमीं सुखाचा काल व इष्टसिद्धि असो.

पत्रांक १२१ ॥ श्री ॥ **सर जॉन शोअर**

शके १७१९ वैशाख शु० ५ रा॥ १।५।१७९७ इ.

श्रीमंत पेशवे साहेब यांस—विशेष—अत्युच्च थोर कुलीन महाराजांचा ऐश्वर्य—समृद्धि—महत्व—वैभवरूपी बाग कालवायूच्या अपघातापासून सुरक्षित राहून नेहेमीं हिरवागार, टवटवीत, विकासी व मनोहर राहो. मी (आपला अकृत्रिम स्नेही) **नवाबसाहेब वजीरुल् मुमालिक** यांस भेटण्याकरितां लखनौस नुकताच गेलों होतों. एकमेकांच्या सहवासांत माझे कांहीं दिवस आनंदांत गेले. तेथून निघून मी कलकत्ता मुक्कामीं ता० १ माहे मे सन चालू मुताबिक ता० ३ माहे जिल्काद् सुखरूपपणें परत आलों. दुभाषी स्नेह्यांची नीति व मेहरबानी यांची मला आठवण होते. म्हणूनच स्नेह्यांची कुशलवार्ता जाणण्याची फार इच्छा आहे. मला खरा स्नेही समजून वरचेवर कुशलपत्रें लिहून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें!

जे. शोअर.

पत्रांक १२२ ॥ श्री ॥ **सर जॉन शोअर**

शके १७१९ वैशाख शु० ६ रा॥ २।५।१७९७ इ.

***श्रीमंत रावसाहेब महाराजांचा** अत्युच्च व थोर कुलीन—ऐश्वर्य—समृद्धि महत्त्व वैभवरूपी बाग कालवायूच्या योगानें सुरक्षित राहून नेहेमीं हिरवागार, टवटवीत विकासी व मनोहर राहो. मी लखनौकडून प्रवासाहून परत कलकत्त्यास आलो तेव्हां आपलें कृपापत्र मिळालें. त्यांत आपणांस पेशवाईची बहुमानाचीं वस्त्रें ता० ४ जमादिलाखर रोजीं दिलीं गेल्याबद्दल वगैरे दोस्तीचा अत्यंत आनंदकारक मजकूर वाचून फारच समाधान वाटलें. यापूर्वी आपणांस मी अभिनंदनपत्र पाठविलें आहेच. आतां पुन्हां अभिनंदन करतों व दोस्तीची व स्नेहाची वृद्धि होवो, अशी आशा करितों. याप्रमाणेंच आपली कुशलवार्ता वरचेवर कृपापत्रद्वारें कळवून मला संतोषवाल अशी मला आशा आहे. कळावें बहुत काय लिहिणें!

जे. शोअर

---

* असेंच दुसरें एक पत्र नाना फडणिसांचे व आहे.

पत्रांक १२३ ॥ श्री ॥ वेलेस्ली

शके १७२४ पौष वद्य १०. रा॥ १८।१।१८०३ इ.

श्रीमंत राव अमृतराव साहेब—यांस—विशेष—आपलें कृपापत्र पावलें. त्यांतील मजकूर—**यशवंतराव होळकर** व **महाराजा शिंदे** यांचे सरदार यांमध्यें परस्पर वैमनस्य येऊन तंटे सुरू झाल्याबद्दल व श्रीमंत महाराज **पंडत प्रधान** साहेब यांची स्वारी किल्ले महाडकडे जाण्याबद्दल व आपण पुणे मुकामीं येण्याबद्दल व इतर गोष्टीबद्दल—समजून फार आनंद वाटला. या गोष्टी आपण केवळ स्नेह व एकी यांवर नजर देऊनच मला मुद्दाम कळविल्या आहेत. ईश्वरकृपेनें सरकार **अंगरेज** बहादर व सरकार **पंडित प्रधान** व आपले सरदार या परस्परांत प्राचीनपासून मैत्री व एकीचा संबंध चालत आला आहे. आपण व सरदार मंडळी यांमध्यें जें सख्य आहे त्यामुळें अंतकरणास अशी आशा वाटते कीं, सदरहु सरदारांच्या ठिकाणीं दोस्तीचा पाया विशेषच भक्कम होवो. आपले थोर वैकुंठवासी वडिल श्रीमंत **रघुनाथराव साहेब** व इंग्रज सरकार यांमध्यें असलेली कमालीची दोस्ती व त्यांशीं व आपणांसीं व आमच्या सरकारच्या लोकांशीं परस्पर चांगलें वर्तन यांवर नजर दिली असतां आम्हांस अशी खात्री आहे कीं, त्याहिपेक्षां आपली दोस्ती व प्रेम जास्तच आमच्या हृदयावर कोरलेलें आहे. **हिंदुस्थान व दखन या देशांतील सर्व रयतेस सुख व आराम मिळावें हें नेहमीं आमचे नजरेपुढें ध्येय आहे. इंग्रजसरकार व नवाबसाहेब मीर निजाम अलीखान बहादर** यांचीं कामकामें एकरूपच असल्यामुळें सदर नवाबांच्या अंतःकरणांत अशाच प्रकारची इच्छा प्रच्छन्न असली पाहिजे. सदर नवाब साहेबांच्या पत्रांवरून आपणांस समजलें असेलच. इंग्रजसरकारानीं आपल्या व मराठे-सरकारांच्या सरदारांच्या कामकाजासंबंधीं बोलणें चालणें करण्यास पूर्ण अधिकार दिलेले **कर्नल क्लोजसाहेब** हे आपल्या शेवेसी जाहीर करतील; त्या वरून वरील बाबतींत माझ्या मनांतील विचार व गोष्टी समजून येतील. मी आपला एक कुशलेच्छु समजून वरचेवर स्नेहाचीं कृपापत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें ?

वेलेस्ली

पत्रांक १२४ ॥ श्री ॥ **लॉर्ड क्लीफ् गव्हर्नर बंदर चिनापटण**

शके १७२५ आषाढ व० ६ रा॥ १०।७।१८०३ इ.

श्रीमंत बाजीराव रघुनाथ पंत प्रधान यांस— विशेष— आपलें कृपापत्र **नागोजीराव वकील** यांजबरोबर येऊन पोहोंचलें व त्यामुळें फार आनंद

झाला. हिंदुस्थानांत आपला व **इंग्रज**सरकार यांचे परस्पर स्नेह व हितसंबंध इतके एकवटलेले आहेत कीं, ते एकरूपच दिसत आहेत. व आपल्या निर्मल अंतःकरणांतहि ते तसेच ठसलेले आहेत हें पाहून मला फार आनंद झाला. आपल्या मुलखांत असलेली शांतता कांहीं दिवस नाहींशी झाली होती ती आपण गादीवर आल्यामुळें पुन्हां प्रस्थापित झाली. व असाच हेतु आपणा दोघा सरकारांचा होता. आशा आहे कीं, ईश्वररुपेंनें हिंदुस्थानच्या रयतेस सुख असावें; हा हेतु इंग्रजांचा आहे व आपलाहि तो तसाच असावा. **नागोजीरावास** या कामावर आपण नेमिलें आहे ही फार समाधानाची गोष्ट आहे. व सदर वकिलांचा मानमरातब योग्य प्रकारें ठेवण्यांत आम्हांस आनंद वाटतो. वरचेवर पत्रें पाठवून कुशल कळवाल अशी आशा आहे. विशेष.

पत्रांक १२५ ॥ श्री ॥ **लॉर्ड क्लीफ् गव्हर्नर बंदर चिनापटण**

शके १७२५ भाद्र. शु. १३ रा॥ ३०।८।१८०३ इ.

श्रीमंत पंडित प्रधान यांस— विशेषः— ईश्वररुपेनें मद्रास शहरीं माझें येणें झालें. इंग्लिस्तानच्या थोर **बादशहा**च्या विचारपूर्वक हुकमावरून त्याच्या कारभारी व इतर थोर पदरच्या मंडळींनीं मद्रासचा अधिकार माझ्याकडे सोंपविला आहे. व त्याप्रों सूत्र मी आपल्या हातांत घेतलें आहे. सबब ही खबर मी आपणांस लिहून कळवीत आहे. येथील जुना पत्रव्यवहार, कागदपत्रें वगैरे पाहून त्यांतून आपली व कंपनीसरकारची उत्तम प्रकारची मैत्री पाहून इतर कामें सोडून प्रथम आपलेकडे पत्र पाठवीत आहे. आपला परस्पर स्नेहरूपी बाग नेहमीं ताजा टवटवीत व वृद्धिंगत राहील अशा कामांत मी नेहमीं तत्पर राहीन याबद्दल आपण खात्री बाळगावी. आपण पत्ररूपी मेघाच्या वर्षावानें त्यास नेहमीं विकासित, प्रफुल्ल कराल अशी मला उमेद आहे. बहुत काय लिहिणें ?

पत्रांक १२६ ॥ श्री ॥ **सर जॉर्ज बार्लो.**

शके १७२६ मार्ग. व० १३ नंतर २९।१२।१८०४ इ. नंतर

बाजीराव पंडत प्रधान यांस— विशेष— पूर्वीपासून आपला परस्पर स्नेह आहे म्हणून मजकुराचें आपलें कृपापत्र आलें तें पावलें. हल्लीं आपण व सरकार **कंपनी इंग्रज**बहादर यांच्यामधील दोस्ती वाढत आहे. सबब मी आपल्या कुशलवर्तमानाची अपेक्षा नेहमीं करीत आहे व आपणहि आमच्या कुशलतेची अपेक्षा तशीच करावी. याउपर विशेष. आपलेकडून **हरी उधव** वकिलीच्या कामावर आपण नेमलेले हे येथें आले आहेत. व ते आपलें काम यथायोग्य करीत आहेत. हें ऐकून

आपणांसहि आनंद वाटेलच. त्यांजमार्फत इतरहि स्नेह्याच्या व एकीच्या अनेक गोष्टी आपण कळविल्या त्याहि सर्व पूर्णपणें समजल्या. आमच्या समक्ष भेटींत **हरी उधव** यानें तिकडील स्नेह्याच्या वगैरे गोष्टी सांगून फार खुषी केलें. त्यांची एकंदर चालचलणूक पाहून आम्हांस फार आनंद होत आहे. आपणा परस्पर सरकारांमध्यें ईशरूपेनें घडून आलेला जो स्नेह त्यांत फरक न होतां उलट वृद्धिंगतच होत जाईल व आमचीहि मेहरबानी त्यांजवर हमेशा राहील ही आपण खात्री बाळगावी. स्नेह्यास वरचेवर पत्र पाठवून कुशल कळवाल अशी आशा आहे. कळावे बहुत काय लिहिणें ?

जी. एच्. बार्लो.

पत्रांक १२७ ॥ श्री ॥ **ए. पी. करी**

शके १७६४ चैत्र शु० ३ रा॥ १३।४।१८४२ इ.

महाराज साहेब यांस (?) विशेष–दर्शनापेक्षा दाखवून कळवितों कीं, आपलें रूपापत्र पावलें; त्यांतील प्रत्येक ओळींत रूपा व प्रेम भरलेलें होतें. त्यांतीलहि प्रत्येक अक्षर दोस्तीरूपी अत्तरानें इतकें सुगंधित होतें कीं त्यामुळें मन सुवासित होत होतें. मी आपल्या पत्राची उत्सुकतेनें वाट पाहतच होतों, इतक्यांत तें पोहोचलें, त्याबद्दल मी आभारी आहे. आपली कुशलवार्ता न समजल्यामुळें मनास लागलेली काळजी तें आल्यामुळें दूर झाली व समाधान झालें. आपल्या गुणांचा एक चहाता समजून याचप्रमाणें प्रत्यक्ष भेट होईपर्यंत आठवण करण्याची रूपा व्हावी. बहुत काय लिहिणें. तारीख १३ माहे एप्रील सन १८४२ इसवी.

(सही) **ए. पी. करी.**

पत्रांक १२८ ॥ श्री ॥ **टॉमसन्.**

शके १७७६ १८५४ इ.

मेहरबान (?) साहेब बहादर यांस— विशेष– जरी मी सरकारी कामांत अतिशय गुंतल्यामुळें आपल्या दरबारीं बाह्यतः हजर रहातां आलें नाहीं तथापि अंतःकरणांतून मात्र दर क्षणास माझी जीभ आपल्या स्तुतिमुळें ओली होती. आपलें रूपापत्र न आल्यामुळें मन एकप्रकारें अस्वस्थ होतें तों इतक्यांत आपलें पत्र ता. ३० शाबान सन १२६८ हिजरीचें– 'आपण काशी पवाराचे हातें एक छडी पाठविली होती ती जुनी होती त्याच नमुन्याची दुसरी एक छडी आमचेकडे पाठवावी' या मजकुराचें उत्तम समई येऊन पोहोंचलें. त्यामुळें मला हजारोपटीनें आनंद झाला व माझा मान आकाशापावेतों जाऊन भिडला. तो ईश्वर आपणांस मोत्यांत पाणी आहे तोंपावेतों व सूर्यांत तेज आहे तों पावेतों सुरक्षित राखो व आपली इष्टसिद्धि करो. व यामुळें मला अभिमान वाटेल. आपण आज्ञा केल्याप्रमाणें छडी

लौकरच पाठविणार होतों परंतु पहिल्या छडीप्रमाणें छडी नव्हती. कारापूरांत वगैरे मी तपास केला पण मिळाली नाहीं. आतां कलकत्त्याहून मागविली आहे. कांहीं दिवसांनीं आल्याबरोबर आपणांकडे पाठवीन. आतां जवळ असलेली एक पाठविली आहे. स्वीकार होईलच. मला आपला एक हितचिंतक समजून आपलें कुशल व माझ्याजोगें काम कळवून कृपा केल्यास मला अभिमानास्पद होईल.

अर्जी खैरतलब मिस्तर
टामसन—साहेब
टामसन.

पत्रांक १२९ ॥ श्री ॥ (?)
शके (?) ता. (?)

मे० **पंडित साहेब** यांसः—आपलें कुशलपत्र पोहोंचून फार आनंद झाला. बरोबरच्या **पाटकर** वगैरे मंडळीसह **भगवंतरावानीं** जागा सोडून सालकढा (?) किल्ल्याचा आश्रय केला व गुमास्ते **हणमंतराव** हे **भगवंतरावास** सामील झाले. व नंतर **भगवंतराव** यांनीं आपल्या फौजेसह व **एसाजी शिंदे कोल्हारवाला** यांसह **भगवानराव गोविंदराव** व **पांडुरंगराव** व **रामचंद्र गणेश** यांजवर मौजे वडगांव येथें पारणा (—?) नदीच्या कांठीं हल्ला करून तेथें लढाई झाल्याबद्दल व शत्रू बेता कदीमुळें पळून गेल्यामुळें कांहीं प्रांत प्रतापामुळें हातीं आल्याबद्दल मजकूर समजला. त्यामुळें स्नेह्यांस फार आनंद झाला. जें कांहीं होतें तें **श्रीमंत माधवराव नारायण** यांच्या प्रतापानें होत आहे. वरकड, ठीक आहे. 'इंग्रजांचा वकील व आपण यामध्यें झालेला करारनामा अमलांत आणणें व वकील मजकुरानीं कलकत्त्यास व मुंबई बंदराचे गव्हर्नरास पत्रें पाठविणें, तंटेबखेडे मिटवून शांतता कायम करणें या बाबतींत आम्ही त्यांस पत्र लिहिलेलें आहे. उत्तर आल्यावर आपणांस कळवूं' हा हकीकत समजली. पत्रोत्तरें आल्यावर वस्तुस्थिति मला कळवालच. वरकड गोष्टी आणखी पत्रीं कळवीन. सुखकाल व इष्टसिद्धि असो.

पत्रांक १३० ॥ श्री ॥ **कॉर्नवॉलिस् ८**
शके १७०९ कार्तिक शु० ९ पा १८।११।१७८७ इ.

मे० **माधवराव नारायण पंडित प्रधान पेशवासाहेब** यांस—विशेष—विलायतेहून परत येऊन येथील सर्व गोष्टींचा अधिकार व मुखत्यारी घेतल्याबद्दल पत्र मी आपणांस लिहिलें होतें त्याचें उत्तरीं आपलें आनंददर्शक कृपापत्र आलें तें पावलें. आपण व इंग्रज बहादर यांमधील दोस्ती व एकी पूर्वीपासून कायम चालत आलेली आहे. सबब मलाहि ती मंजूर आहे. व त्या योगानें दोस्तीचा

पाया दिवसेंदिवस भरभक्कम च होईल. आपण पत्राबरोबर **लाला सेवकराम** याचा मुलगा **लाला गुलाबराय** याजबरोबर सोबतच्या यादीप्रमाणें कांहीं जिनसा पाठविल्या त्याबद्दल मी फार आभारी आहे. आपल्या पत्रांतील मजकूर वाचून फार आभारी झालों. आमच्या राज्याशीं आपला दोस्तीचा संबंध पुष्कळ दिवसांपासून चालत आलेला आहे व तो परस्पर एकरूप आहे. मलाहि तोच संबंध मनापासून राखला पाहिजे. ईश्वरकृपेनें परस्पर दोस्तीरूपी जो बाग आहे तो एकीरूपी पाण्यानें हमेशा हिरवागार व टवटवीत राहील. **लाला गुलाबराय** सुखरूपपणें कलकत्त्यास पोहोंचले, व मला भेटले. व आपण पाठविलेल्या यादीप्रमाणें जिनसा त्यांनीं मला दिल्या. मीहि स्नेहपूर्वक त्यांचा स्वीकार केला. तें एक स्नेहाभिवृद्धीचें कारण घडलें. **नानासाहेब फडणवीस** यांच्या शुद्ध दोस्तीबद्दल वगैरे मजकूर मी आपणांस लिहिलेला आहेच. त्याशिवाय वरकड गोष्टीबद्दल **मिस्टर मॅलेटसाहेब** यांच्या पत्रांवरून ते आपणांस जाहीर करतील. मला अशी खात्री आहे कीं, परस्पर दोस्तीच्या दृष्टीनें आपल्याजवळ असलेले **मिस्टर मॅलेटसाहेब** हे आपल्या कामांत पूर्वीप्रमाणेंच वर्तन ठेवतील. हमेषा कृपापत्रें पाठवून आनंदवीत जावें. बहुत काय लिहावें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक १२१ ॥ श्री ॥ **वलंद बताए जनरल**

शके १७१२ १७९० इ

रावसाहेब परशराम भाऊ यांस—विशेष—हल्लीं टिपुसाहेबाशीं जो आमचा तह होत आहे त्यांत दर रुपयापैकीं सहा आणे असा हिशेब ठरत आहे. परंतु इतर गोष्टी मात्र मनाप्रमाणें जुळत नाहींत. म्हणून कळवितों कीं, माझा पूर्ण हेतु असा आहे कीं, आपणां सर्व सरदारांशीं एकदिल होऊन जो कांहीं मुलुख वगैरे पदरांत पडेल त्याचा चवथा हिस्सा मला द्यावा व आपण बाकीचे तीन हिस्से आपणांमध्यें वांटून घ्यावेत. याच गोष्टीबद्दल आपलीं पत्रें आमच्याजवळ पूर्वीच आलेलीं आहेत व आमचींहि आपणाजवळ आहेत. वेळेला पुढें येतील. इतर वरकड गोष्टींची विचारपूस करण्याकरितां आपल्या सेवेसी **अहमद अलीखान** यास पाठविलें आहे आपली मर्जी असल्यास या गोष्टीचा निकाल करून ताबडतोब खबर द्यावी. म्हणजे त्याप्रों आमचेकडून देखरेख केली जाईल. वरकड मजकूर मशारनिलेच्या जबानीवरून लक्ष्यांत येईल. जास्त काय तसदी देऊं ? नेहेमीं सुखाचा काल असो.

पत्रांक १३१ ॥ श्री ॥ वलंद बताए जनरल
शके १७१२ १७९० इ.

मल्हारराव होळकर यांस—विशेष—(जनरल मूसी बेल यांनीं मल्हारराव्यास पाठविलेल्या पुढील पत्राप्रमाणेंच मजकूर आहे).

पत्रांक १३२ ॥ श्री ॥ जनराल मूसी बेल्.
१७९० इ.

*मल्हारराव होळकर यांस—विशेष— हल्लीं **टिपुसाहेबांशीं** आमचा तह ठरला आहे कीं, रुपयापैकीं सहा द्यावेत. परंतु आमची तबियत सदरहु साहेबाशीं जुळत नाहीं. म्हणून माझा फार हेतु आहे कीं, जर मेहरबान **सवाई माधवरावसाहेब** यांच्याशीं योग घडून येईल तर एकमेकांच्या एकीनें त्याच्या ताब्यांतील मुलुख आपल्या कबजांत घेऊन आनंद करूं. यापूर्वी याच बाबतींत आपणा परस्परांचें सवालजवाब होऊन असें ठरलें आहे कीं, जो मुलुख व मालमत्ता आपल्या ताब्यांत येईल त्यापैकीं तीन हिस्से श्रीमंत **रावसाहेबांनीं** घ्यावे व एक चवथा हिस्सा माझ्याकडे द्यावा. याचदूल पत्रव्यवहार दोहोंकडे आहेच. व याकरितां **अहमद अलीखान** यांस आपल्या सेवेसी पाठविलें आहे. आपल्या मर्जीस आल्यास लवकर खबर द्यावी म्हणजे त्या बाबतींत खटपट करूं. बहुत काय लिहिणें, नेहमीं सुखी असा.

पत्रांक १३२ ॥ श्री ॥ जनराल मूसी बेल्.
शके १७१२ १७९० इ.

रावसाहेब परशरामभाऊ यांस—(मल्हारराव होळकर यांस लिहिलें आहे त्याचप्रमाणें सर्व मजकूर आहे).

पत्रांक १३३ ॥ श्री ॥ कॉर्नवॉलिस्
शके १७१३ श्रावण व० १०. पा। २४।८।१७९१ इ.

श्री० माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस— विशेष— आपण व **नबाब आसफजहा** बहादर व **इंग्रज** बहादर यांमध्यें परस्पर कौलकरार झाल्या-

---

* येथें लिफाफ्यावरील पत्र्यावरील हें नांव चुकीचें दिसतें. कारण मल्हारराव होळकर हे ता० २०।५।६६ रोजीं वारले. व शिक्क्यावरील सन ११९० हि० असा आहे.

पासून आजपावेतों तो पाळण्यामध्यें माझा पूर्ण हेतु आहे व तें माझें आद्य कर्तव्य समजत आहे व पुढेंहि तसेंच समजेन. ही तिघांची परस्पर एकी ईश्वरदत्त आहे. या बाबतींत सर्व गोष्टींची व्यवस्था लावण्याचें काम **कंपनी** अंग्रेजसरकारानीं माझ्यावर सोंपविलेलें आहे. सबब ही व्यवस्था इतकी उत्तम करण्याचें माझ्या मनांत आहे कीं, आपण **कंपनी**सरकार व **नबाब**सरकार या तिघांच्या बाबी–अबू, मोठेपणा व फायदा–या संशयास्पद न ठेवितां उघडपणें दाही दिशाभर जाहीर करीन. **टिपुसुलतान** यांजकडून मजकडे वकील पाठविण्याबद्दल विनंति केलेली होती व ही गोष्ट मिस्तर **मॅलेट्साहेबा**मार्फत आपणास कळेलच. परंतु ही गोष्ट दुसऱ्या पक्षास मान्य नाहीं. कारण ही बाब करारामध्यें नसल्याची शंका आहे. मित्रांच्या सुदैवानें आपली विजयी फौज **हरि पंडित तात्यासाहेब** यांच्या हाताखालीं असलेली इकडील फौजेस मिळाली. सदर पंडितसाहेब हे करारी, पट्टतशीर काम करणारे व हितचिंतक आहेत. आपण त्यांस विजयी सैन्याचें आधिपत्य दिलेलें असल्यामुळें त्यांच्या ठिकाणीं असलेला आपला विश्वास जाहीर आहे. **तात्यासाहेबांची** बुद्धिमत्ता व चातुर्य प्रत्येक कामांत दिसून येतें. परंतु विशेषतः वकील पाठविण्याबद्दल **टिपू**कडून आलेल्या विनंतिबद्दल ते विशेष विचार करीत आहेत. या तीन दोस्त सरकारांच्या बाबतींत **टिपुसुलतानाचा** काय हेतु आहे याबद्दल माहिती मिळविण्यांत ते गुंतलेले आहेत. दुसऱ्या पक्षास ही गोष्ट मान्य कां नाहीं याबद्दलहि ते तपासात आहेत. या सर्व गोष्टींचा त्यांनीं छडा लावून या कामांत असलेल्या सरकारांच्या विश्वासूक माणसांस एकत्र करून जें त्यांत ठरेल तें उघड होईलच असें ठरविलें. त्यांस अनुसरूनच मी शांतचित्तानें दुसऱ्या पक्षाकडे लक्ष न देतां **टिपूचा** वकील या तीन सरकाराच्या बाबतींत बोलण्याकरितां येण्यास मंजुरी दिली आहे. **टिपूसुलतानानें** या तिघांच्या नावें पत्रें लिहिलेलीं आहेत. त्यांत त्याचा वकील इकडे पाठवून दोस्तीचा पाया मजबूत करण्याबद्दल विनंती केलेली आहे. मी आमच्या पत्राचे उत्तरीं त्यांस ही गोष्ट कबूल आहे. तिन्ही सरकारांची भलाई एकी व फायदा क्षणोक्षणीं माझ्यापुढें आहे याबद्दल आपण खात्री ठेवावी. आपल्या अभिप्रायाशिवाय व दुसरा पक्ष **नबाब**मजकूर यांचे हेतु समजल्याशिवाय **टिपूच्या** वकिलाच्या बाबतींत काम तहकूब ठेवून बोलणेंचालणें करणार नाहीं. **तात्यासाहेबांशीं** या गोष्टीबद्दल माझें खलबत चालत असतें. वरकड मजकूर, **तात्यासाहेबांच्या** लिहिण्यावरून व मिस्तर **मॅलेट्** साहेबांच्या जबानीवरून आपणांस समजतील. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस.

पत्रांक १३४ ॥ श्री ॥ मॉर्गन्
शके १७१९ १७९७ इ.

मे० नानासाहेब बालाजी पंडतः—

यांस—आपलें खुषीचें पत्र मिळालें. **श्रीमहाराज**हुजूरकडून पोषाख, शिरपेंच, झगा भरगच्ची, हत्ती व तरवारीची मूठ हे मिळाल्याबद्दल लिहिलें तें समजून फार आनंद वाटला. ईश्वर आपणांस ही गोष्ट धारजिणी करो, व जवळ दूरच्या स्नेह्यांस सुखी करो. मी नेहमीं ईश्वरास आपल्याकरितां हात जोडून प्रार्थना करितों. नेहेमीं सुखी असावे. विशेष.

पत्रांक १३५ ॥ श्री ॥ मॅक्लिऑड्
शके (?) ता. (?)

श्रीमंत रावसाहेब माधवराव यांस—विशेष—आपलें रुपापत्र पावलें व मजकूर समजला. सरदारांशीं व स्नेह्यांशी असलेलें माझें प्रेम व एकी अगदीं उघड आहे. म्हणून अतिशयोक्तीचा प्रकार मी करीत नाही. आपणां परस्परांत ज्याअर्थीं भेद नाही त्याअर्थी आपलाहि भाव माझ्याप्रमाणेंच असला पाहिजे. कारण परस्पर साध्य वस्तु एकच आहे. सबब आपण आपलें कुशलवृत्त नेहेमीं पत्रीं कळवून कृपा करीत असावे. आपण विनंति केल्याप्रमाणें वाटेंत अडथळा न व्हावा म्हणून कंपनीच्या मोहरेनिशीं दस्तक पाठवीत आहे. पोंचेल. आपल्या मातोश्री आनंदानें व सुखरूपपणें नियमित ठिकाणीं पोहोंचतील. कारण खरेपणांत व सरळपणांत **इंग्रज** सरदारांची कांहीं हि कसूर नाही. हें आपणांस चांगलें माहीत आहेच. आपल्या मातोश्रीची तीर्थास जाण्यायेण्याची जबाबदारी सर्व माझ्यावर आहे. वरकड गोष्टी आपले वकीलांकडून समजतील. जास्त काय तसदी द्यावी. कळावे.

मॅक्लिऑड्

पत्रांक १३६ ॥ श्री ॥ (?)
शके (?) ता० (?)

(?) यांस—कंपनी **अंग्रेज बहादर** यांच्या मायम्यांत असें नांव व पदवी लिहावी:—**कंपनी अंगरेज बहादर** याचे मोकर कलकत्त्याचे **गवर्नर बहादर** आहेत. ही गोष्ट लक्षांत घेऊन जें लिहिणें असेल तें लिहावें. बहुत कष्ट काय द्यावेत ?

पत्रांक १३७ ॥ श्री ॥ महंमद आरिफ् सुरत
शके (?) वकील नि॥ वलंदेज
ता. (?)

श्रीमंत नाना फडणवीस यांस– अनुपमसेवक **महंमद आरिफ वकील नि॥ कंपनी वलंदेज** यांचे अनेक सलाम–विशेष–इकडील हकीकत आपले रुपेनें ठीक आहे. व सर्वकाल आपलें आयुष्य व वैभव यांच्या वृद्धीचें चिंतन करीत आहे. मजवर आपली सतत कृपा असल्यामुळें मी रात्रंदिवस मनापासून आपणांस चाहतो. हल्लीं सुरतबंदराच्या **वलंदेजाच्या** कोठीवर नवा सरदार आलेला आहे. आपल्या नांवें पत्रें लिहिलेलीं **संपतराव** व **गोविंदपंत** चौथ्या (?) यांच्या स्वाधीन केलीं आहेत. ते आपल्या सेवेशी येतील. वलंदेज कोठीच्या सरदारांनीं लिहिलेलें आपल्या नांवचें पत्र त्याजमार्फत पोहोंचेल. व आपण तें वाचालच. त्याचें उत्तर पाठविण्याची काळजीपूर्वक तजवीज करालच. सरदारानें लिहिलेल्या पत्राचाहि जबाब लिहालच. माझ्या पत्राचें उत्तर पाठविल्यास मजवर मोठी कृपा होईल. मी आपला दासानुदास हितचिंतक आहे. आपल्या कृपेची आशा आहे. कळावें बहुत काय !

पत्रांक १३८ ॥ श्री ॥ बंदर सुरत–विल्यम याकूब
वलंदेज्.
शके (?) ता. (?)

मे० नाना फडणवीस यांस– विशेष– ईश्वरकृपेनें इकडील सर्व हकीकत ठीक आहे व त्याचप्रमाणें आपलेकडीलाहि तशीच असेल अशी उमेद आहे. आपण व कंपनीचीं माणसें यांच्या दरम्यान असलेल्या दोस्तीस न स्मरतां बरेच दिवसांत दोन शब्दांचें एखादें पत्रहि आपण मजकडे पाठविलें नाहीं. या विलंबाचें कारण आपण कांहीं तरी कामाकाजांत गुंतलेले असले पाहिजेत. याशिवाय दुसरें काय समजावें ! तरी आपण विस्मरणास विसरून कृपेनें मित्रांची खबर घेण्यामध्यें लक्ष्य द्यावें. व असें करण्यांत खरोखर कृपा करण्याच्या पलिकडे कांहीं नाहीं. याशिवाय जास्त वेळ आपला किती घेऊं ! अखंड वैभव व आरोग्य असो.

पत्रांक १३९ ॥ श्री ॥ वलंदेज् डायरेक्टर कोठी
बंदर सुरत.
शके १७१२ १७९० इ.

मे० किसनराव बलाल यांस (?)– विशेष– बरेच दिवस झाले, आपलेकडून थोर आनंददायक पत्र आलें नाहीं. म्हणून अकृत्रिम स्नेह व मैत्रीरूपी सांस-

ळीस हें पत्र लिहून दृढीकरणार्थ चालना देत आहे. आशा आहे कीं, जुन्या दोस्ती-पेक्षां अधिक दृढसंबंध ठेवून हमेशा पत्रें पाठवून मला करण्याजोगें काम सांगून आनंदवीत जावे. यापेक्षां जास्त काय लिहावें? हे ईश्वरा, यांचें वैभव, आनंद, सुख, परिवार, लक्ष्मी व थोरपणा हे दिवसानुदिवस वाढो.

पत्रांक १४० ॥ श्री ॥ (?)

शके १६९८ १७७६ इ.

मे. रावसाहेब यांस– वि० – **मुंबई** बंदरावर इंग्रजांचा अतिशय शरमेचा पराजय झाल्याबद्दल व आपलेकडे लष्करांत **रघुनाथराव** यांचे दाखल होण्या-बद्दल व **मुंबईस** गेलेलें लष्कर परत आल्याबद्दल व **हैदरनायकास** तंबी देण्या-बद्दल **महारुलमहामांचा** हेतु असल्याबद्दल व सदर नायकास तंबी देण्यांत उभयतां सरकारांचे कोणते फायदे आहेत व या कामीं काय तजवीज केली पाहिजे याबद्दल वगैरे मजकुराचें आपलें पत्र पोहोंचलें व फार आनंद झाला. या मोठ्या विजयाचें कारण केवळ **राव पंडत प्रधान माधवराव नारायण** यांचें नशीब आहे. आपणांस व सर्व हितचिंतकांस हा विजय शुभदायक होवो. नायक मजकुरास तंबी दिली असतां उभय सरकारांचा फायदा होईल अशी मला खात्री वाटते. नायकमजकुरास तंबी देण्याबद्दल दोन वर्षांपासून माझा हेतु होता. परंतु, घरगुती झगड्यामुळें तसें घडून आलें नाहीं. सांप्रत ईश्वरकृपेनें घरगुती झगडे नाहींसे झाले असल्यामुळें पुढीलप्रमाणें बेत उत्तमप्रकारें योजिला आहे तो असा कीं, लढाईचे सामानासह मोठी फौज घेऊन तिकडे मी येण्याचें ठरविलें आहे व एक दोन छावण्या भोंवताली ठेवून नायकमजकुराचें काम काढलें पाहिजें आपण व महारुलमहाम यांनीं सदर बाबतींत कोणती योजना केलेली आहे तें मला कळवावें. मी **हैदराच्या** तंबीसंबंधीं व फौजेच्या हालचालीसंबंधीं हुजूर पुरनूर यांस कळविलेलें आहे. आपण सुज्ञ आहांत सध्यां ईश्वरकृपेनें घरगुती झगडे नाहींसे झाले आहेत. मदारुलमहामांच्या विचारें नायकाच्या बाबतींत पुढें टाकलेलें पाऊल मागें घेतले जाणार नाहीं अशी योजना करावी म्हणजें तें काम ईश्वरकृपेनें सिद्धीस जाईल. आपण व मदारुलमहाम काय ठरवितां तें कळविण्याची कृपा व्हावी. विशेष. सौख्य असो. वरकड मजकुर **आबाजी पंडत** यांस लिहिलें आहे त्यावरून जाहीर होईल.

पत्रांक १४१ ॥ श्री ॥ (?)

शके (१) ता० (१)

——— (१) यांस – वि० यापूर्वीची इकडील सर्व हकीकत व बंदर मुंबईचे गव्हर्नर इन् कौन्सिलचे वेगवेगळे वायदे याबद्दल **सेवकराम**

यांजबरोबर लिहून पाठविलेले आपणांस पोहोंचले असेलच व त्याप्रों आपण तजवीज केली असेलच. कर्नल अपटन् यांनींहि येथें समक्ष डोळ्यानें जें पाहिलेलें आहे तें त्यांनीं आपणांस कळविलें असेलच. व **मलुभान** याचे मार्फत एक स्नेहपत्र नेहेमींप्रमाणें आपणाकडे पाठविलें होतें. परंतु ता० १० माहे रमजान पावेसों त्याचें उत्तर आपणांकडून आलें नाहीं. यामुळें माझें मन अस्वथ आहे. कोणीहि एखादा मतलबाचें बोलणारा माणूस स्वतः खरोखर शत्रु असून स्नेहभाव दाखवून गैरवाका गोष्टी आपल्या कानांत भरवून स्नेहाचा जो शुद्ध चष्मा आहे त्यावर शत्रुत्वरूपी कचरा त्यानें न टाकावा अशी गोष्ट ईश्वर न करो. म्हणून मी पुन्हां ही हकीकत आपणांस लिहीत आहे कीं गव्हर्नर व मुंबई कौंसिल हे सरळ चालणारे नसून भलत्याच मार्गांचा अवलंब करून चालतील सबब हें स्नेहपत्र आपणांस लिहिलें जात आहे कीं, आपण गवर्नर कौन्सिल बंदर मुंबई यांस ताकीदपत्रें लिहून इकडे पाठवावींत. कारण, झालेल्या करारमदारप्रमाणें कायदेशीर चालून खरेपणाचा आपण पोषाख घालावा. वरकड, इतर बेवकूफ व अक्कलशून्य फितूर व शत्रुलोक यांनीं आपल्या अमलदारांच्या मार्फत आपणांपावेतों कांहीं गोष्टी कळविल्यास त्यावर विश्वास ठेवूं नये व त्याबद्दल मनांत दुसरे कांहीं आणूं नये. आमच्या सरकाराकडून कोणत्याहि प्रकारें करारांत फरक होणार नाहीं. नऊ लक्षांचा मुलूख सरकाराकडून रोकड रूपानें घ्यावा वं दादासाहेबांनींहि याचप्रमाणें घ्यावा. कसा घ्यावा तें लिहीन बाकी मजकूर लाला सेवकराम याचें पत्रांत जाहीर केला जाईल.

॥ श्री ॥

शिक्क्यांचा तपशील.

उभीरांग (डावीकडून)

१ महमद हाफीजुल्लाखान बहादर. (११)

२ सयद नुरुद्दीन हुसेन मोहरी. (११)

३ मिस्तर जान मॅकफर्सन गव्हर्नर जनरल बहादर(६०)

४ टॉमस डे एस्क्वायर(५८)

५ विल्यम याकूब मंडी अराफ वलंदेज डरेक्टर कोठी कंपनी मुबारक सुरत वगैरे

६ जुबदे नवीनान अजीमुश्शान सर जॉन ब्रूट शोअर बहादर गव्हर्नर जनरल मुमालिके महरूसा सरकार अंग्रेज मुतालिके कीश्वरे हिंद (११७)

७ कॅपटन जॉन कनवे बहादर...(१०५)

८ कर्नल चार्लस मार्गन बहादर (३७)

९ राइट हानरबल एडवर्ड लॉर्ड क्लीफ बहादर गव्हर्नर चिनापटण वगैरा मुतालिके इंडिया सन..इसवी (१२४)

१० जॉन ब्रिस्टो बहादर (२४)

११ विल्यम् टेलर एस्क्वायर(४)

१२ टॉमस किंग् (२०)

१३ इंग्ल ई० इंड० कंप०(४०)

१४ जुबदे नवीनान् अजीमुश्शान रफीउल् मकान् अशरफुल् उमरा सर जॉर्ज् हेव्रू बार्लो बारोनेट गव्हर्नर जनरल बहादर नाजम् मुमालिके महरूसा सरकार कंपनी अंगरेज़ मुतालिके कीश्वरे हिंद सन १२०२ हिजरी (१२६)

१५ कर्नल् जॉन् अपटन् बहादर ११८९ (२९)

१६ रॉबर्ट गॅबीर, एस्क्वायर(१८)

१७ चार्लस् वार मॅलेट ११९६ (६५)

१८ जोसास डुप्रे एस्क्वायर गव्हर्नदोर बंदर चिनापटण सन १७७० इसवी (१५)

१९ मशीरेखास हुजूरे सुलतान इंग्लिस्तान जुबदे नवीनान अजीमुश्शान गव्हर्नर जनरल चार्लस् अर्ल कॉर्नवालिस् बहादर सिपाह् सालार अफवाजे पादशाही व कंपनी मुतालिके कीश्वरे हिंद सन १२०५ हिजरी (७४)

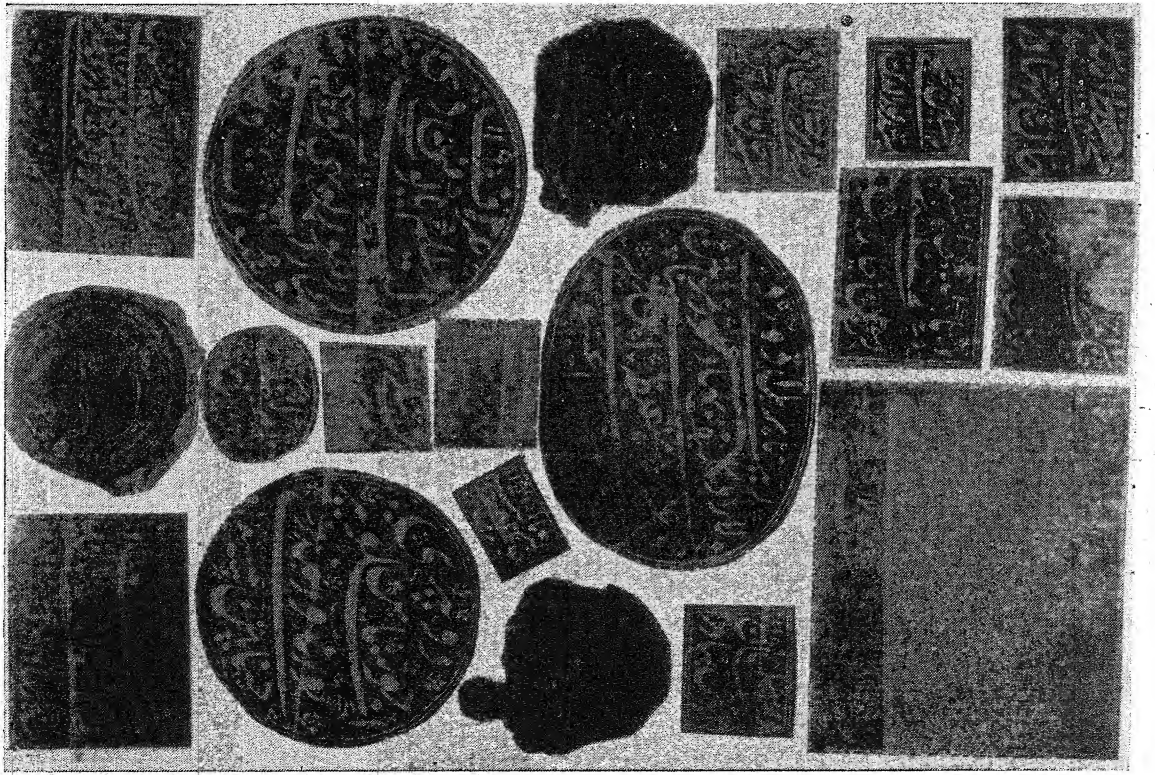

डावी बाजू—१. मॅकलिऑड् (१३५) २. डॉनियल् सीटोन. (११८)
३. सी. मार्गन. (३७) ४. जे. अपटन. (२९)

उजवी बाजू–१. डी. ड्रेपर. (६) २. ए. पी. करी. (१२७) ३. जी. एच्
बार्लो. (१२६) ४. डब्ल्यू. एच्. (वारन हेस्टिंग्ज्) २७.

१. जे. कनवे. (१०५) २. डी. वॉथर्स्टन् (३५)
३. जॉन्. मॅकफर्सन् ३० नवंबर ८५. (६०)

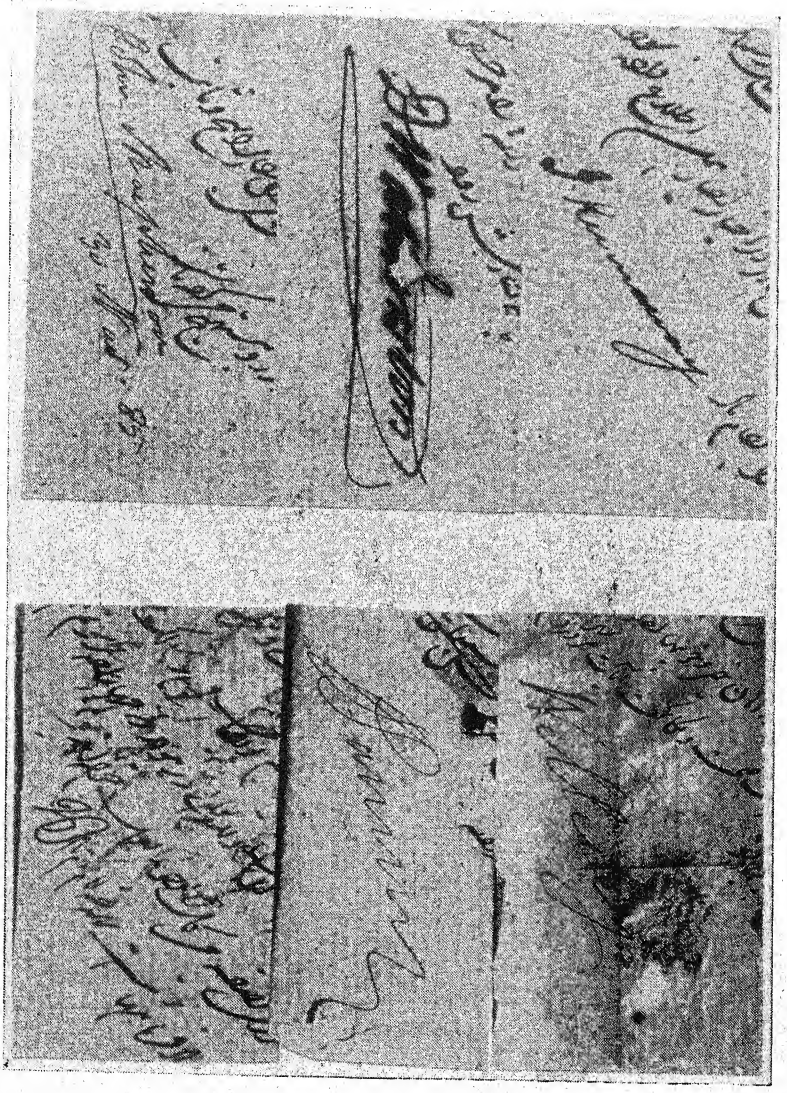

१. वेलेस्ली. (१२३) २. पी. टामसन्. (१२८) ३. जे. बी. (जॉन् ब्रिस्टो) २४

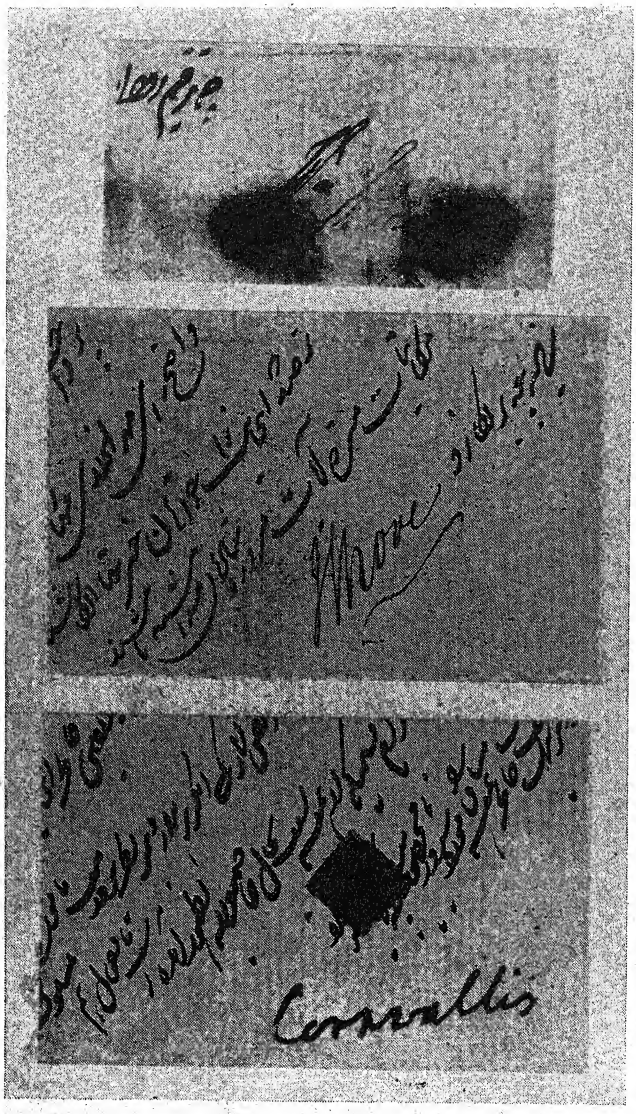

१. विल्यम् मेडोज्. (८७) २. जे. शोअर. (११६)
३. कॉर्नवालिस्. (१३०)

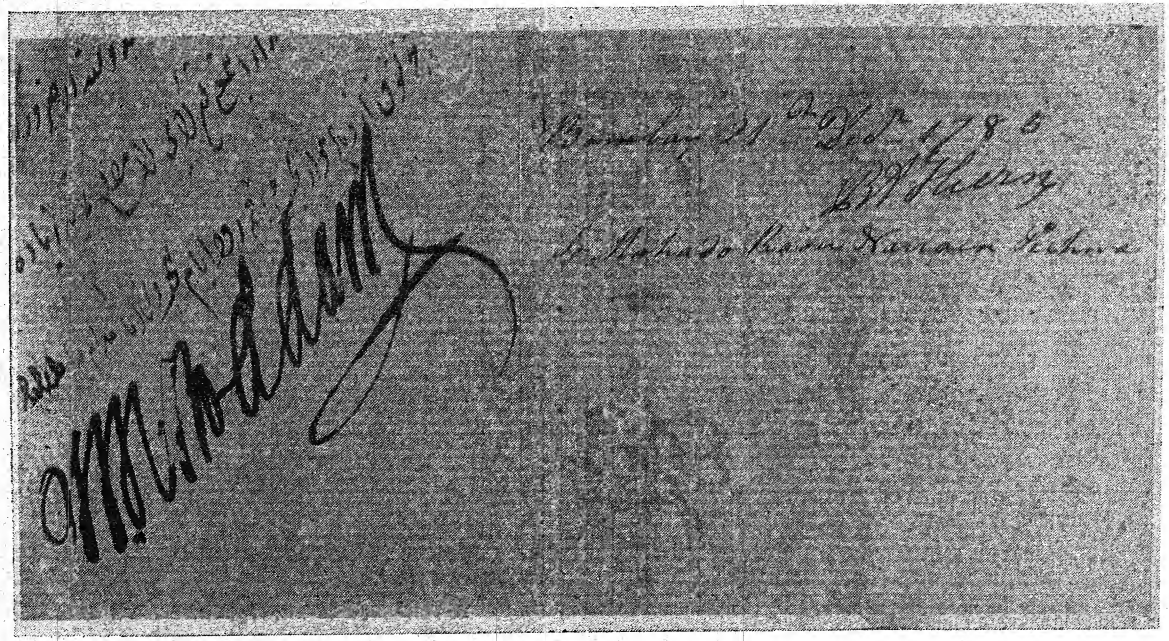

१. आर्. एच्. बॉडॅम्. मुंबई. २७ डिसेंबर १७८५. बी. ए. थेर्सी. } पत्रांक. ६१.
महादोराव नारायण पेशवा यांस.

उजवी बाजू—१. एन्. मॅकफर्सन्. (८४) २. जी. एफ्. चेरी. (११९)
३. पी. एस्. (१११) ४. जे. डी. एम्. पी. (५)

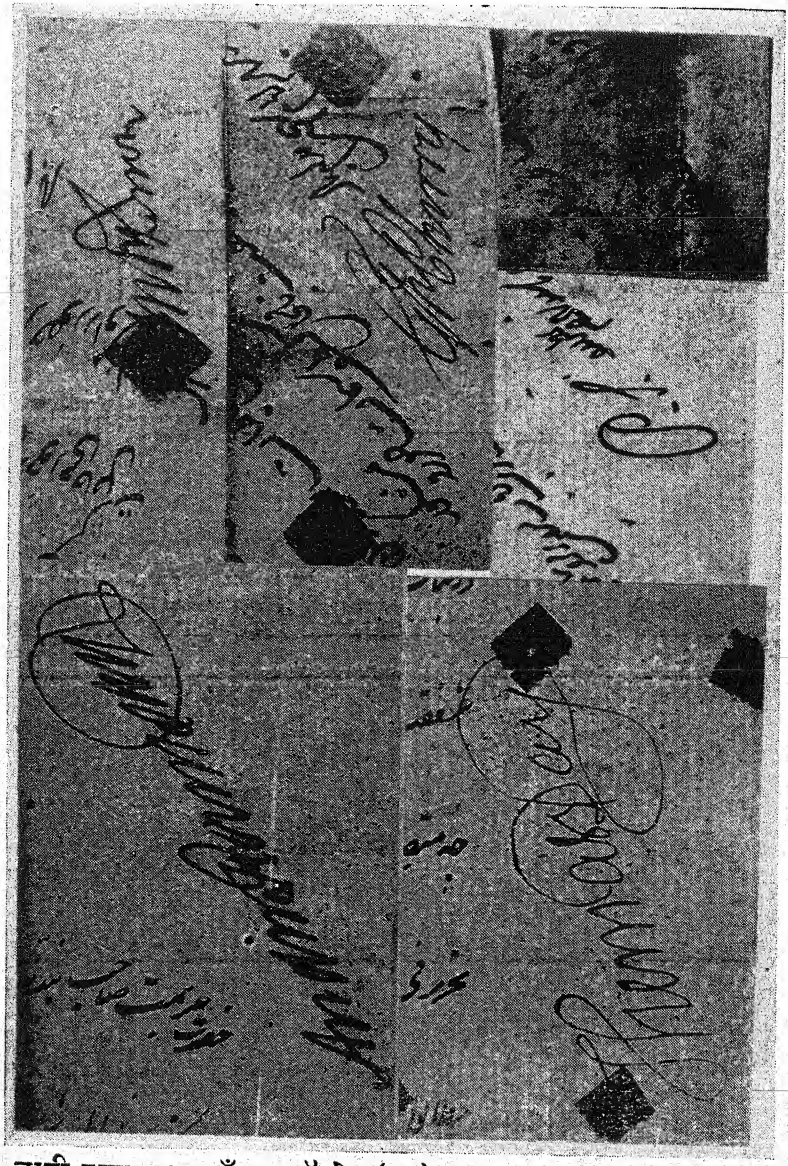

डावी बाजू—१. अँड्रयूज् रॅमसे. (७२) २. थामस्. डे. (५८)

ملاحظہ نمودہ و بہ خرد دقیقہ یاب صواب گزین دریافتہ
بود بسمع آن مہربان رسانیدہ باشد و نیز علی التواتر محبت نامہ
کلولہان عبارت روانہ آنصوب ساختہ اما تا تاریخ دہم شہر رمضان
المبارک در جواب یکے ازان خوش دل نہ گردیدند ازین معنی
خاطر اختصاص ماثر منتظر ہمقرین نگران خدا نخواہد کہ از کسے
غرض گویان انصاف دشمن در لباس دوستی آمدہ سخنان
نادرشت بگوش آن مہربان رسانیدہ منہل اخلاص و وداد
را بہ خاشاک بیگانگی انباشتہ سازد بنا بران دوستدار بہ
تازگی بہ تحریر کیفیت می پردازد کہ گورنر و کونسل بندر بمبئی
نامور بقرین کہ بر خلاف آئین راستی و درستی است بمیان آوردہ
رہرو بد معاملگی و بد سلوکی میشوند لہذا امر قوم خامہ یگانگت و
اخوت طراز میگردد کہ آن مہربان بہ گورنر و کونسل بندر بمبئی تاکید
و تشدد روانہ انصوب نمایند کہ موافق قرار درستی امورات
نمودہ است از حرکات بغور بار دارند و سالک مسالک راست
معاملگی را شعار خود سازند و دیگر گفتہ و نوشتہ مفتریان و
مدعیان نافہم حوالہ عاملان پیش آن مہربان می آرد اعتبار و قابل اعتماد
نگردد و بخاطر راہ نیابد نمایند و ازین سرکار در قرارنامہ تجاوز شدنے
نیست زیادہ و ملک نہ لک روپیہ موجب نقد از سرکار بگیرند و دادا
صاحب ہمین آئین بگیرند آئین نوشتہ خواہد شد باقی کیفیت
بہ تفصیل در خط لارسیوک نام نگارش خواہد نمود ۔ تمام شد

پرداختہ عزیمت آنطرف بہ عمل آید و یک چہاونی و دو
چہاونی در ہمہ طرف نمودہ مہم نایک مذکور بہ انجام باید رسانید
و آن مہربان و مدار المہامان مہم نایک مذکور را چہ طور قرار
دادہ اند وجہہ تدبیر مقرر کردہ بر آن اطلاع باید داد
دوستدار در باب مہم حیدر نایک و نہضت رایات
عالیات بحضور پر نور معروض داشتہ آن مہربان دادہ اند
الحال بفضلہ رفع فساد خانگی صورت بست از مدار المہامان
گفتہ مہم حیدر نایک را چنان قرار دہند کہ لغزش راہ
نیابد و بعونہ این مہم حسن انجام پذیرد و مدار المہامان عنوان
انتظام این مہم را چہ طور قرار دادہ اند بران مطلع
باید ساخت زیادہ بہجت و شادمانی باد۔ باقی کیفیت
مفصل از نوشتہ اباجی پنڈت مبرہن خواہد شد

رقعہ ۱۴۱

سابق ازین تمامی کیفیت ماندو بود و چگونگی مختلف
القرار گورنر و کونسل بندر بمبئی زبانی خصوصت دستگاہ
سیوک رام وکیل حوالہ رفتہ بود یقینکہ رسیدہ بہ ادای
آن پرداخت باشد و کرنیل ابیٹن آنچہ بچشم اخلاص بین

رقعہ ۱۴۰

سلامت

راؤ صاحب مہربان کرمفرمائے مخلصان

رقیمۃ الوداد متضمن شکست خوردن انگریزان

بندر بمبئی در کمال مذلت و خذلان و داخل شدن

رگھناتھ راؤ در لشکر آنطرف و معاودت کردہ رفتن

الجماعۃ بندر مذکور و ارادۂ مدار المہامان بنا بر تنبیہ حیدر نایک

و منصور بودہ نوید در ابد ہر دو سرکار در تنبیہ نایک مذکور و استصلاح پذیر تدابیر این مہم چہرہ

وصول افروختہ خاطر را مسرور ساخت ظہور این فتح عظمی

کہ محض بیاوری طالع راؤ پنڈت پردہان مادہو راؤ نراین

است بر آن مہربان و جمیع ہواخواہان مبارک و مہنا باد

فی الواقع در تنبیہ نایک مسطور فواید سرکار دولتمدار والا

و ہم در سرکار راؤ پنڈت پردہان متیقن خاطر است اگرچہ

دو سال بنا بر تنبیہ نایک مذکور اتفاق عزیمت آنطرف افتادہ

اما از ممر فساد خانگی صورت انتظام و انتساق نگرفت الحال

کہ بفضلہ رفع فساد خانگی صورت بستہ مقتضائے تدابیر صائبہ

چنین است کہ بہ جمعیت سنگین و سامان حرب و ضرب درست

صاحب مهربان مشفق قدردان سمو المکان عالی شان
قدر افزائے خیر اندیشان مزین و مجلی باد
بعد تمنائے دریافت خدمت سراسر مسرت کہ
اہم مطالب و اقتضائے ماربست مکشوف رای
خورشید ضیائے می گرداند کہ مدت مدید منقضی
شدہ کہ از ورود نامہ نامی مسرت افزائے خاطر
نہ گردیدہ - لہذا بہ جہت استحکام مواد اخلاص و
یک جہتی منخرک سلسلہ یگانگی گشتہ بہ ابلاغ این
ریقمہ نیاز پرداختہ ترصد آنست کہ روابط خصوصیت
و اخلاص قدیم بدستور سابق بل ازان در افزایش
و ازدیاد مرعی داشتہ ہموارہ از ارسال رسل و
رسایل معہ کارو خدمت لائقہ مسرور و مبتہج
می ساختہ باشند زیادہ ازین چہ اطاعت نماید
الہی ایام عیش و نشاط و ترقیات حشمت و اقبال
و مکنت و اجلال روز بروز در افزایش و ازدیاد
باد برب العباد

ساخته به عنایت تلطف نامجات متوجه احوال مخلصان یک رنگ خواهند شد - هر آئینه بعید از تلطفات دلی نخواهد بود زیاده ازین چه متصدعه اوقات گرامی گردد ؛

ایام دولت و کامرانی مستدام باد ؛

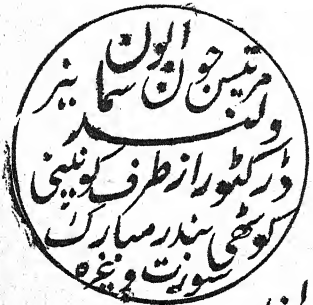

هوالمعز

رقعه ۱۳۹

به سامی خدمت صاحب مهربان
قدردان عالیشان سموالمکان کرم فرمائے و ملجائے
خیراندیشان صاحبے کشن راؤ بلال دام دولته
معزز باد

مسند دولت و اقبال و وساده جاه و جلال
رفعت و عوالی مرتبت ابهت و معالی منزلت

مسند دیوان علو رتبت و وسادہ بارگاہ شوکت
وحشمت آن منبع الحسنات منبع الشان سمو المکان
والا قدر قدردان چیر اندیشان ہموارہ زیب افزای
و زینت پیرائے باد ۔

بعد گذارش مراتب عبودیت و آرزومندی
بدریافت دولت خدمت وافی البہجت مرفوع
رائے خورشید ضیائے می گرداند ۔ بفضل او سبحان
مجازی احوالات این جائے در ہمہ حال مقرون
بحمد و شکر است امید کہ جریان اوقات گرامی نیز
قریب صواب و عشرت و انبساط بودہ باشد با
وصف روابط حقوق یک جہتی ہائے کہ فیما بین
کو پنبی نامردم و آن مجموعہ حسنات کہ بدرجۂ کمال
متحقق و بہ میانست دیریست کہ دو کلمہ بہ عنوان
یاد فرمائے بہ نام این مخلص بے ریا اصدار نیافتہ
موانع آن بجز افزونی اشغال دنیوی چہ تصور نمودہ
آید رجا واثق آن است کہ ایحال فراموشی را فراموش

ولندیز بذریعہ آن والاشان بہ نظر مبارک
خواہد گذشت در حصول جواب آن البتہ
توجہ سامی مرعی خواہد شد و جواب رقیمہ کہ
سردار مذکور بہ گرامی خدمت نوشتہ - نیز
صادر شود و بندہ ہم در جواب بہ عطائے
مرحمت نامہ در سرافراز شود - زہے عنایت
بندہ بندہ و بجان و دل فدوی است امیدوار
تفضلات زیادہ عرض حد و ادب ؛

نوید آفتاب دولت درخشان باد

رقعہ ۱۳۸

بندہ آل محمد
اسپ
عارف ۱۱۸۱

نظر فیض اثر صاحب والاقدر خداوند امال و
امانی ناہنا پھدنویس صاحب مدظلہ العالی -

بگذرد

(هوالمعز)

رقعہ ۱۳۷

خداوند آمال و آمانی خدایگانی مدظلہ العالی

بندہ بلا اشتباہ محمد عارف وکیل کوپنی ولندیز بہ ادائے تسلیمات و بندگی جبہہ نخست افروختہ و بہ ادراک کورنشاط و سرافگندگی تارک سعادت افروختہ ذرہ وار بعرض سامی نامی می رساند کہ بہ میامن فیوضات گرامی احوال این کثیر الاختلال مقرون بہ خیریت ہاست و ہمہ اوقات بدعائے ترقیات عمر و دولت مشغول از انجا کہ بندہ خوکردہ عنایات سامی است شب و روز جان و دل بجناب دولت مآب می باشد درینولا بر کوٹھی سورت ولندیز سردار نو آمدہ است عرائض بہ جناب بندگان عالی متعالی معروض داشتہ حوالہ سنیت او گوئند پنجہ چوتھ نمود آنہا عزم بسمت جناب والد می دارد اغلب کہ عرصہ سردار کوٹھی

به احتیاط و خوبی ها در هر مکان تیرت ذمه دوستدار
است باقی مراتب از گذارش وکیل آن مهربان
واضح خاطر شریف خواهد شد - زیاده چه تصدیع
دهد - ایام بهجت و مسرت مدام بکام باد

Macleod.

رقعه ۱۳۶

مشفق مهربان سلامت

نام بر سر نامه کمپنی انگریز بهادر قلمی
فرمایند و القاب نظر برین که گورنر بهادر
کلکته نوکر کمپنی انگلیز بهادر اند - آنچه مناسب
باشد قلمی فرمایند -

زیاده چه تصدیع دهد

مراتب مرقومہ مطلع ساخت از فضل الٰہی پاس مراتب
دوستی و اتحاد و احراز مراسم یک جہتی و وداد با
سرداران و دوستان بہ قسمیکہ پیش نہاد خاطر دوستی
مظاہر است اشہر و اظہر و این معنی احتیاج بمبالغہ
رسمیہ ندارد و یقین حاصل کہ آن مہربان نیز درین
معنی موصوف و معروف اند از انجا کہ فیمابین واسطہ
جدائی و مغائرت نیست و کارہا واحد است درین
صورت چشم از مہربانی ہا اندازد کہ پیوستہ بدین وتیرہ
بہ ترقیم سنایق بہجت علایق متضمن مژدۂ خیریت ہا
مسرور و منبسط خواہد داشت مہربان من حسب
درخواست آن مہربان دستک عدم مزاحمت راہ
بہ مہر کمپنی ابلاغ می دارد خواہد رسید و یقینکہ
والدۂ شریفہ آن مہربان بہ خوشی و خرمی و خاطر
جمعی ہا رہگزائے منازل مقصود خواہد شد چون
در راستی و درستی سرداران انگریز ہیچ وجہ
قصوری نیست و آن مہربان این معنی را خوب
واقف اند آمد و رفت والدہ شریفہ آن مہربان

بدریافت این معنی نہایت سرور حاصل شد حق تعالیٰ
بہ آن مہربان مبارک کند و بہ جمیع دوستان دور
و نزدیک ہمایون سازد۔ دوستدار ہمیشہ دست
بدعاست۔

زیادہ ایام بہجت و نشاط مدام باد

رقعہ ۱۳۵

قمر الدولہ سپہدار جنگ
مختار الملک سپہ سالار
بہادر

مہاراجہ صاحب مشفق بسیار
مہربان مخلصان مہاراجہ ماہو راؤ بہادر
سلمہ اللہ تعالیٰ

سویم جمادی الثانی سنہ ۱۰

مہاراجہ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
مہربانی نامہ بہجت افزا مشعر نوید خیریت ہا و استحکام
بنیان خلوص و وداد چہرۂ وصول افروختہ مسرور و بر

معظم الیہ و زبانی مسٹر مالٹ صاحب بہادر بہ اطلاع
آن مہربان خواہد آمد۔
زیادہ چہ برطرازد

Cornwallis.

رقعہ ۱۳۴
سنہ ۱۸۹۷ء

انشاء اللہ تعالیٰ۔ برآن مطالعہ نانا صاحب مشفق مہربان
کرم فرمائے محبان نانا صاحب بالاجی پنڈت سلمہ اللہ تعالیٰ
موصول باد

راؤ صاحب کرمفرما

خط مسرت نمط چہرہ وصول افروخت آن چہ از
حصول خلعت و سرپیچ و چغہ مرصع و فیل و قبضہ
شمشیر از حضور سری مہاراجہ نوشتہ بودند

استحکام سررشتہ دوستی و یگانگت و تجزلی سوال و
جواب مصالحت باہر سہ سرکار متحدہ آمدن وکیل
از طرف او قبول و منظور ساخت در ینولا ٹیو سلطان
بہادر بہ نام ہر سہ سرکار مکاتبات متضمن ہر اسند عاء
تصفیہ و تاسیس اساس محب و وداد نوشتہ است
مخلص بہ پاسخ رقیمۃ الوداد موسومہ خود اجابت
آمدن ایلچی از طرف راجہ قوم ساخت آن مہربان یقین
مطمئن باشند کہ عزم مصمم برائے پاس مراتب معہودہ
فیمابین وداحدیت و یکسوئے منقوش مزاج در باب
سود و بہبود ہر سہ سرکارات بدرجہ مساوات
در ہر آن و زمان مدنظر داشتہ مخلص مراتب معہودہ
محولہ ایلچی طرف ثانی شندہ تا ہنگام انکشاف خاطر
عاطر آن مہربان و نواب صاحب معظم الیہ در جواب
دہی آن متوقف خواہد گشت چون فیمابین تاتیا صاحب
بہادر و مخلص دفعاتاً مصلحت و مشورہ این معنی بہ
وقوع آمدہ باقی مراتب از نوشتہ جات تاتیا صاحب

اختیار سرداری فوج عظیم ہمراہ ظاہر و ہویدا است
استصلاح و صوابدید تاتیا صاحب معزالیہ در ہر مراتب
رو بکار علی الخصوص در باب استدعائے ٹیپو سلطان
جہت روانہ نمودن شخصے ایلچی برائے تصفیہ ہر سہ
سرکار در میزان غور و تامل بہ واقعی می سنجد و ازانجا
کہ تاتیا صاحب معزالیہ استصلاح وقت برائے دریافت
کل کیفیت و مراتب معاوضات و مبادلات ہر چہ
مکنون خاطر ٹیپو سلطان بہادر نسبت بہ ہر سہ سرکارات
مشارکہ بودہ باشد از روئے طریق و اطوار حصول
مقام طرف ثانی بچہ قسم صورت تمشیت میانے صلح
تواند گشت معلوم گردیدہ در باب اجتماع معتمدان
از طرف سرکارات متعلقہ این مہم چہ صلاح و مستحسن
خواہد شد تقرر باید ظاہر ساختہ و نیز عدم استحصال
این مدعا حسب الرواج بدون آمدن ایلچی بیان
نمودہ اند لہذا مخلص بشرط طمانیت و دل جمعی
از طرف ارادہ طرف ثانی برائے انضباط و

سود و بہبود سرکار آن مہربان و سرکار نوا بصاحب
معزالیہ و سرکار کمپنی انگریز بہادر مشہور چار دانگ
عالم گردد - چنانچہ بمد نظر این معنی ہا مخلص بنا بر عدم
وقوع مراتب مشبہ در تقدیم مدارج عہود و میثاق
فیمابین کہ فی الواقع از باعث اجابت استدعائے آمدن
ایلچی از طرف ٹیپو سلطان بہادر پیش مخلص بر تو اند
از دلہا می تواند گشت نوعی استدعائے این مدعا
از جانب طرف ثانی پسند خاطر نہ گردد و یقین از
مضمون نوشتہ و خواند فیمابین ٹیپو سلطان بہادر و
مخلص کہ سابق ازین بنا بر انکشاف آن مہربان بجنس
نقل نمودہ پیش مسٹر مالٹ صاحب بہادر مرسل گردید
صدق نیت مخلص درین باب منقوش مزاج گشتہ
باشد معہذا چون از اقبال محبان فوج ظفر موج سرکار
آن مشفق بر کردگی پنڈت صاحب بسیار مہربان
ہری پنڈت تاتیا صاحب بہادر کہ مزاج مستحکم در تقدیم
امورات معہودہ و منضبط در خیر خواہی آن مہربان متحقق
با فوج اینطرف ملحق گردید مخلص بہ لحاظ عمدیت و
اعتماد سرکار آن مہربان نسبت بہ مشارالیہ کہ از روئے

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مهاراجه
صاحب مشفق مهربان سموالقدر بلند مکان از صرصر
حوادث زمان مصون و محروس بوده همواره سرسبز و
شاداب شگفته و خندان باد ۔

از انجاکه از بروز تمشیت عهود و میثاق فیمابین
سرکار آن مهربان و سرکار نواب صاحب عالیشان
نواب آصفجاه بهادر و سرکار کمپنی انگریز بهادر
حفظ مراتب منعهوده و پاس مدارج موعوده اهم مطالب
دلی و مقدم مرام قلبی مخلص بفضله تعالی شده است
و خواهد شد لهذا منجمله جانفشانی و ترددات مسلوبر
انجام و انصرام امورات این مهم رو بکار با فتح فیروزی
و نصرت و نام آوری که بر هریک از سه سرکار مشار
از مستلزمات لازم و مهتم منصور می باید که هرچه در وسط
این سررشته وحدیت خداداد تعلق از سرکار کمپنی
انگریز بهادر گرفته و مفوض به مخلص گشیدند باندرجه
بخوبی حسن انجام باید که اهم مطالب سررشته شراکت
در حجاب شکوک محتجب نماند بلکه اشتهاد خاطر
مخلص مساوات جهت نگهبانی و سرسبزی مهمات

آن پرداخته شود - زیاده چه نویسد ؟

ایام جمعیت و شادمانی مدام باد

ازین جهت یک رقعه پرشتام بجهاؤ صاحب را فرستاده است ؟

رقعه ۱۳۳

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوابان عظیم الشان گورنر جنرل
چارلس ارل کارنوالس بهادر سپه سالار
افواج بادشاهی و کمپنی مشفق کشور

تاریخ ۲۴ اگست سنه ۱۸۹۱ع

بمطالعه ساطعه مهاراجه صاحب مشفق بسیار مهربان سموالقدر بلندمکان امیرالامرا مختارالملک وکیل مطلق مدارالمهام سلطنت عمدة ارکین خلافت یاروفادار سپه سالار سعادتمند فرزند خاص سرمینت پنڈت پردهان مهاراجه سوائی مادهوراؤ نراین بهادر - سلمه الله تعالی موصول باد

بست وسیوم ذیحجه سنه ۱۳۰۵ هجری برمقام پونه معرفت مسٹر مالٹ رسید

صاحب مہربان قدردان عظیم الشان سلامت
بعد اظہار مراتب سلام اشتیاق مکشوف خاطر خلت
مظاہر میدارد درین روزہا صلح مایان از پئوصاحب
بحساب فی روپیہ شش آنہ بہ وقوع آمدہ است
لیکن طبیعت مایان بہ مشارٌ الیہ موافقت نمیکند
لہذا عزم مصمم آنست کہ اگر موافقت مایان با راؤ
صاحب مہربان سوائی مادھوراؤ صورت بندد
بہ اتفاق یکدیگر ممالک محروسہ در تحت و تصرف خودہا
آوردہ بہ خوشی و خورمی باید بود چون در زمان
سابق جواب و سوال این معنی درمیان آمدہ
است قرار یافتہ بود کہ آنچہ از ملک و مال و اموال
در تحت و تصرف آید ۳ حصہ راؤ صاحب و حصہ
چہارم بہ این جانب خواہد بود چنانچہ نوشتہ ہائے
این طرفین موجود اند بنابران احمد علیخان را بہ
گرامی خدمت فرستادہ شدہ است اگر در خاطر
آن ہمہ صاحبان آید زود اطلاع دہند کہ بہ سرانجام

آید چہارم حصہ اینجانب و تتمہ ۳/۴ حصہ تقسیم آنضا حبان
خواہد گردید۔ چنانچہ سابق نوشتہ ہائے این معنی از
طرف آن سمت نزد مایان و نوشتہ ہائے مایان در
آنجا موجود است حاضر خواہد بود ازین سبب بجہت
بندوبستی بعضے جواب و سوال احمد علیخان را بگرامی
خدمت ابلاغ یافتہ اگر مرضی آنضا حبان باشد۔
سرانجام این کار نمودہ بہ سرعت سریعہ اطلاع
دہند کہ نگران از این طرف نیز بہ عمل آوردہ شود
باقی حقیقت زبانی مومی الیہ بروز خواہد گردید زیادہ
چہ تصدیع دہد۔ ایام جمعیت و شادمانی مدام باد
بہ این قسم یکرقعہ ملہار راؤ ہولکر را ارسال فرمودہ است

رقعہ ۱۳۲

جنرل موسیو ایل
۱۱۹۰

بہ شرف مطالعہ صاحب مہربان قدردان عظیم
الشان ملہار راؤ ہولکر دام مجدہ مشرف باد

بہ تحریر و تسہیل شفقت نامجات خاطر مشتاق را
ہمیشہ مورد سرور نامحصور می سازند۔
زیادہ چہ ہر طراز د۔

Cornwallis.

رقعہ ۱۳۱

راؤ صاحب مشفق مہربان مخلصان سلامت
بعد اظہار سلام اشتیاق مکشوف خاطر محبت ذخائر
می دارد درین روزہا صلح مابان از ٹیپو صاحب بحساب
فی روپیہ شش آنہ مقرر یافتہ اما سبب بعضے امورات
موافقت مرضی ہا صورت نمی بندد لہذا اقلمی میگردد
کہ در خاطر مابان عزم مصمم آنست کہ بہ اتفاق آن ہمہ
صاحبان یکدل شدہ آنچہ ملک وغیرہ در تخت تصرف

واحدیت دیگر نگیهاست در والبطا اخلاص فیما بین به
مرتبهٔ یکتا دلیها متصور مخلص را که پاس مراتب از دل
ملحوظ است انشاء اللہ تعالیٰ گلستان محبت ہائے فیما
بین به آبیاری واحدیت ہا ہموارہ به نضارت و
طراوت خواہد بود لالہ گلاب رائے بخیریت و عافیت
در کلکتہ رسیدہ به مخلص ملاقات نمودند و جنس مرسلہ
آن مشفق به تفصیل ذیل موافق فرد علیحدہ رسانیدند
نظر بر یک جہتی ہا قبول گشت و باعث استحکام سلسلہ
اتحاد متصور شد دیگر مراتب از گذارش مسٹر مالٹ
صاحب گردد باید در خطوط موسومہ این جانب از
مراتبات صفوت و رسوخیت نانا پہر نویس بہادر
به سرکار آن مشفق قلمی ساختہ اند بدریافت
آن مہربان خواہد آمد یقین خاطر این جانب که به مدنظر
دوستیہائے فیما بین خود و سرکار فیض آثار کمپنی
انگریز بہادر بر نظر بر خدمت ماموره صاحب موصوف
بحضور آن مشفق سررشتهٔ تفقد و احترام قسمیکه
درہمہ سبب بحال صاحب معزالیه به ظہور آمده
است بالفعل ہم مسلوک خواہد بود در جاکه ہموارہ

مهربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان
مصون و محروس بوده سرسبز و شاداب و شگفته و
خندان باد۔

مفاوضه شفقت طراز مشعر بر کمال لطف و اشفاق
به پاسخ رقیمة الوداد که بعد رسیدن خود از ولایت
به مختاری و مدار المهامی مهمات جزو کل این ضلع
سمت ترسیل نموده بود و اینکه روابط محبت و داد
و مراسم واحدیت و اتحاد فیمابین سرکار فیض آثار
کمپنی انگریز بهادر و آن مشفق از دیرباز متحقق و
ثبت و پاس این مراتب از طرفین همیشه منظور و
ملحوظ می باشد درین صورت اساس وداد و
اتحاد یوماً فیوماً بدرجه اعتلا و ارتقا خواهد رسید۔
با دیگر مراتب یکتادلی ها معه اجناس مرسله بموجب
فرد علیحده معرفت لاله گلاب رائے خلف عزیز القدر
لاله سیوک رام موصول و شادمانی آورد مسرور و نیز
مراتب مرقومه مطلع و مشکور اخلاص و اختصاص
معنوی آن مشفق ساخت فی الواقع سلسله دوستیهای
آن مشفق به این ریاست از قدیم مسلسل به درجه

رسیدن اجوبہ آن از تاثیر و کرسی نشینی مقدمہ اطلاع
دادہ خواہد شد مرقوم بود موضوح گشت یقین کہ
معہ وصول مجاوبہ از حقایق آن مسبور خواہد ساخت
بعضے مراتب از خطوط دیگر ہویدا خواہد شد۔

زیادہ ایام جمعیت و شادمانی بکام باد

رقعہ ۱۳۰

بتاریخ ۱۸ ماہ نومبر سنہ ۱۸۸۷ع

مشرحاص حضور سلطان زنگلستان
زبدہ نوابان عظام الشان گورنر جنرل
چارلس ارسکن کارنوالس بہادر سپہ سالار
افواج بادشاہی و کمپنی متعلقہ کشور ہند

مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان
راؤ مادہو راؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت پردھان بہادر
سلمہ اللہ تعالیٰ

ہفتم رجب المرجب سنہ ۱۲۰۲ ہجری رسید بمقام پونہ

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق

رقعہ ۱۲۹

سلامت

پنڈت صاحب مشفق مہربان کرم فرمائے مخلصان
مفاوضہ بہجت معاوضہ چہرہ وصول فروختہ مسرور ساخت
آنچہ از برخاستہ رفتن پاٹکر وغیرہ ہمراہیان بھگونت راؤ
وگرفتن مومی الیہ پناہ قلعہ بسال کدہ ومتفق وشریک شدن
ہنومنت راؤ گماشتہ بھگونت راؤ باجمعیت خود
از ساجی سندیہہ کولھار ذالہ وریختن بر فوج بھوان
راؤ وگوبند راو وپانڈورنگ راؤ ورام چندر
گنیش بر موضع تاب مقاومت وبدست افتادہ
عنانم از قسم اقبال وغیرہ بہ قلم آمدہ بود موضوح
گشت درین معنی موجب سرور خاطر دوستان شد
ہرچہ شود از یاوری طالع مادھوراؤ نراین میشود
باقی خیریت است آنچہ بہ عمل آمدن قرارنامہ فیمابین
وکیل انگریز وآن مہربان وروانہ کردن وکیل
مسطور خطوط بہ کلکتہ وبہ گورنر بندر بمبئی ودیگر ہمہ
فسادان درباب رفع شر وتقرر صلح واین کہ بعد

ورگانون ساحل پارنا وبعمل آمدن جنگ وفراری شدن اشفتا مسطور بہ عدم

است سلامت داشته بمراتب اعلی کامران دارد
که باعث عزت افتخار خود ازان متصور است آنچه که
در مادہ ارسال نمودن چھڑی یعنے چوبدستی ارشاد
بود خواہم که فی الفور بعمل حکم عالی سازم مگر چھڑی به
وضع ونمونه سابق موجود نه بود در کاره پور وغیره هم
تلاش به عمل آمده دستیاب نه شد الحال از ضلع کلکته
طلب کرده ام یقین که به مرور ایام خواهد رسید بروقت
رسیدن فی الفور ابلاغ خدمت خواهد شد و یک عدد که
بالفعل موجود بود ارسال حضور است به ملاحظه انور
خواهد گذشت این خیرخواه را نیز خیرخواه جاه دولت
تصور فرموده دائما ازایراد کوائف خوشی مزاج
معه کار خدمات لائقه سرفراز و کامیاب می فرموده باشند
که باعث افتخار خود ازان متصور است فقط

زیاده جمعیت باد

عرضی

خیرطلب مسٹر ٹامسن

P. Tomson.

رقعه ۱۳۸

۱۸۵۴ء

بعد عرض می رساند بندگان عالی متعالی خداوند نعمت بسیار مهربان سرور سرپرست مهاراجه سالک راؤ بهادر دام اقباله آدابیکه در خور بندگیها تعلق دارد بتقدیم رسانیده معروض خدمت فیضدرجت می گرداند اگرچه بحسب ظاهر از باعث کثرت کاربار سرکار از احضار دربار عالی تبار دور مهجور مگر در باطن هر لحظه و هر ساعت از اوصاف ذات حمیده صفات رطب اللسان عذب البیان می باشد درین زمانه که بغیر صدور نوازش نامجات خاطر را یک گونه بخاطر راه یافته بود که پروانه حضور فیض گنجور محرره ۳۰ شعبان سنه هجری بخلاصه ارشاد این معنی که آنچه چوبدستی به زمان سابق بدست کاسی سوا بحضور این جانب آمده بود کهنه گردید چوبدستی یعنی چهڑی دیگر به نمونه وضع سابق دیگر ارسال حضور سازند در ساعت سعید و زمان حمید شرف صدور یافته هزاران هزار سرفرازی و کامرانی بخشیده واز صدور نوازشنامه مادہ عزت و افتخار این خیرخواه با اوج آسمان رسیده او سبحانه تعالی آن ذات عالی را تا آب در گهر و تاب در مهر انور

مہاراجہ صاحب عالی دودمان رفیع المنزلت سمو
المکان نوازش فرمائے مخلصان زاد شوکتہ"

بعد شرح تمنائے ملاقات بہجت آیات کہ خلاصہ
مطالب دلی و بہین مآرب قلبی است مشہود ضمیر عطوفت
تدخیر نمودہ می آید اشفاق نامہ تلطف آمود کہ از
ہر سطرش بوئے محبت و ولا بہ مشام جان میرسید
و ہر حرفش بہ نشر و رائح خلت و صفا دماغ اشتیاق
و تمنا معنبر و معطر می گرداند در عین انتظار رنگ
وصول بدان محبت ریختہ سرور و مشکور مہربانیہا
ساخت و خاطر نیاز ماثر کہ از عدم ادراک مژدہ صحت
و اعتدال مزاج سامی نگرانیہا داشت طمانیتی وافر فرا
اندوخت امید کہ خاطر مخلص را پیوستہ تمشتاق مکارم اخلاق
خود تصور فرمودہ بہین منوال تا حصول ملاقات بہجت
سمات بترقیم و ترسیل الطاف نامجات یاد فرما و کرم
نما باشند زیادہ ایام بہجت و شادمانی مدام بکام باد

المرقوم سیزدھم ماہ اپریل ۱۸۴۲ء عیسویہ

A. P. Currie.

به مندرجها مفصل مطلع ساخت و عزیز القدر مشارٌ الیه نیز
از ملاقات خود و اظهار اخبار اخیار و مراتب یگانگی های
آنطرف بمرتبهٔ نهایت مسرور و منبسط نمودند و مشاهده
اطوار و اوضاع برگزیده موی الیه موجب ازدیاد
ابتهاج و انشراح گردید و در خاطر شریف یقین
تصور دانند که بمقتضای موانعت و مواحدتیکه به
فضلهٔ تعالی فیما بین هر دو سرکار بلا مغائرت و مباینت
زیب استحکام دارد عزیز القدر مشارٌ الیه همواره مورد
توجهات این سرکار خواهند بود نترصد که مخلص را
پیوسته مترصد و منتظر دریافت نوید صحت و عافیت ها
تصور داشته مدام به ارقام مهربانی نامجات بهجت
آیات سمات مسرور و شادکام می ساخته باشند۔
زیاده چه برطرازد

G. H. Barlow.

رقعه ۱۲۷

بتاریخ ۱۳ ر اپریل سنه ۱۸۴۲ ع

بمطالعه ساطعه مهاراجه صاحب مشفق مهربان سمو
القدر بلند مکان سرمینت پیشوا سوائی مهاراجه باجی راؤ
پنڈت پردهان بهادر

گلشن دولت واقبال چمن حشمت واجلال مهاراجه
صاحب مشفق مهربان سموالقدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصون ومحروس بوده همواره سرسبز وشاداب
وشگفته وخندان باد

مهربانی نامه نو دد افزا متضمن اینکه از قدیم الایام
فیمابین سرکار آن مشفق وسرکار کمپنی انگریز بهادر رابطه
خلت ودولا منوط ومربوط بوده وحالا از طرفین مدارج
یگانگی واتحاد ترقی وتزاید پذیرفته ازین جهت نظر
براین معنی که خیر خیریت مخلص به آن مشفق ونوید صحت
مزاج مهربانی امتزاج آن مشفق مخلص علی الدوام
می رسیده باشد خصوصیت دستگاه عزیز القدر هری
ادهو به صیغه وکالت از سرکار آن مشفق مامور شده
اند که در بنجار سیده به اظهار مدارج دوستی پرداخته
از حاضر باشی خود مسرت افزائے خاطر دوستی ماثر با
دیگر مراتب یگانگی ویک جهتی ما به صحابت عزیز القدر
مشارالیه وصول بهجت شمول نموده مبتهج ومسرور

ارباب عظام مدار المهام کمپنی انگریز بهادر
لوازم حکومت مدراس به مخلص مفوض گشته زسام
اهتمام آن به قبضهٔ اختیار در آورد - چنانچه اینمعنی
را مرقوم قلم اخلاص رقم می گرداند نحریر مراتب مسرت
خاطر خلت مظاهر از ملاحظهٔ ضوابط محبت صمیمی و روابط
مودت قدیمی که فیما بین سرکار آن مشفق (شفیق)
و سرکار کمپنی انگریز بهادر حسن توثیق پذیرفته است
مقدم بر جمیع امور دیگر می سازد و هم به طمانیت
آن مشفق می پردازد که در اجرائے اقتدار مفوضه
همگی نیت حق طویت مخلص در امریکه گلشن محبت و
وفا را آب و رنگ افزاید و گلبن مودت و صفا را به
تازگی گراید مرعی و مصروف خواهد بود ترقب که همواره
به رشحات سحاب گرامی مفاوضات گلزار همیشه بهار
یگانگی و یکدلی را خورم و خندان دارند -
زیاده ایام بهجت و شادمانی مدام به کام باد -

رقعه ۱۲۶
تاریخ ۲۹ دسمبر سنه ۱۸۰۴ع

زبده نوایان عظیم الشان رفیع المکان شرف
الامرا سر جارج هنگر یارل یوارث گورنر جنرل
بهادر ناظم ممالک محروسه سرکار کمپنی
انگریزی متعلقه کشور هند سنه ۱۲۱۹ هجری

واجب ولایق است مسرت بر مسرت خواہد افزود
ترقیکہ ہموارہ بہ رشحات سحاب گرامی مفاوضات
توجہ آیات گلزار ہمیشہ بہار یگانگی ویکتادلی بہ شگفتگی
ہائے گوناگون وازہار بوقلمون ریان وخندان دارند۔
زیادہ ایام شادمانی مدام بہ کام باد۔

رقعہ ۱۲۵

بتاریخ ۳۰ر اگست سنہ ۱۸۰۳ء

بہ سامی مطالعہ راؤ صاحب مشفق مہربان پنڈت
پردھان قدردان کرمفرمائے مخلصان سلمہ اللہ تعالیٰ فایز باد
دوازدہم جمادی الاول سنہ ۱۲۱۸ھ
۱۷ر جمادی الآخر سنہ ۱۲۱۸ھ

راؤ صاحب مشفق مہربان قدردان کرمفرما، مخلصان
سلمہ اللہ تعالیٰ

بفضل ایزدی اتفاق ورود محب با اخلاص بہ بلدۂ مدراس
صورت بستہ بہ استحسان واستصواب جناب فلک
رکاب شاہ کیوان بارگاہ بادشاہ جمجاہ انگلستان
ادام اللہ ملکہ واقبالہ۔ وبرطبق قرارداد۔

راؤ صاحب مشفق مہربان پنڈت پردھان قدر دان
کرم فرمائے مخلصان سلمہ اللہ تعالیٰ ؛
نافہ مملوئے مشک مہربانی یعنے نمیقہ انیقہ گرامی معرفت
ناگوجی راؤ وکیل موصول شادمانی شمول گردیدہ مشام
اتحاد را بہ روایح محبت و وداد معطر نمود از انجاکہ اطمینان
کلی حاصل است کہ صلاح و فلاح سرکار آن مشفق و سرکار
قوم انگریز بہادر در ملک ہند نوعے مختلط است کہ گویا
حکم واحد یت دارد لہذا از ملاحظہ اینکہ تصدیق این مقال
بر صفحہ خاطر صفا گستر سامی نیز مرتسم است موجب مزید
مسرت خاطر و فرحت باطن و ظاہر گشت بہ محاسن میامن
مکنونات صدر بین الدولتین آن مشفق بر دسادہ ریاست
بزرگان مجدداً متمکن گردیدند و مراتب امنیت کہ از چندی
زایل شدہ بود در وسعت آباد ملک سامی از سر نو جلوہ
نمائے عرصہ ظہور گشت و ترقب چنان است کہ بعون وصون
الٰہی مداومت مکنونات مودت آیات مرقومہ موجب
حسن استقرار و استحکام امنیت و رفاہیت عامہ و رعایا
و کافہ برایا در جمیع ممالک ہند کہ ہموارہ این معنی پیش نہاد
ہمت ارباب ریاست انگریز است خواہد بود۔ تقریر
ناگوجی راؤ بنا بر حاضر باشی اینجا خیلی مستحسن نمود و در
رعایت مراتب اعزاز و اکرام کہ نسبت وکیل سامی

صاحب ممدوح به دریافت آن مشفق رسیده باشد
تمامی مراتب مرکوزات خاطر مخلص که نسبت به این
مقدمات است مفصل و مشروح از اظهار شهامت
دعوالی مرتبت ابهت و معالی منزلت کرنیل کلوس
صاحب بهادر که بالتخصیص جهت سوال و جواب جمیع
امور فیمابین سرکار انگریز بهادر اختیار و اقتدار
می دارند هویدا ئے خاطر مهربانی مآثر خواهد گردید
نرصد که مخلص را پیوسته خواهان خیر و خوبی های تصور
داشته مدام به ارقام مهربانی نامجات صحت و
یگانگت آیات سرور و شادمان می نموده باشند
زیاده چه برطراز د

Wellesley.

رقعه ۱۲۴

۱۰ جولائی سنه ۱۸۰۳ ع

بسامی مطالعه راؤ صاحب مشفق مهربان
پنڈت پردهان قدردان کرمفرمائی مخلصان
باجی راؤ رگھوناتھ بھکھی پردهان راجه ساهو
چھترپتی هرش ندهان سلمه الله تعالی فایز باد

۲۰ ر شهر ربیع الاول سنه ۱۲۱۸ ھ

ریٹ هانریبل
اڈورڈ لارڈ کلیو
بهادر گورنر آن
چنابین وغیره متعلقه
[illegible]

جمیع سرداران آن سرکار روابط و یک جهتی و اتحاد
همواره منوط و مربوط بوده و هست بمقتضائے نیکو
خواهی که این جانب پیوسته نسبت به جمیع سرداران
سرکار دارد ترصد و ترقب ولی چنان است که فیمابین
سرداران موصوف بنیان موافقت و موالفت حسن
استحکام و زیب التیام پذیرد و علی الخصوص نظر بر
کمال محبت و اتحادیکه فیمابین والد ماجد آن مشفق
سریمنت رگهوناتهه راؤ بیکنٹهه باشی و سرکار انگریز
بهادر و حسن سلوک و ارتباطے که درمیان بیکنٹهه باشی
و آن مشفق و اهالی این سرکار جاری بود و تمنائے
آرزوئے سود و بهبود آن مشفق زیاده تر در دل
محبت منزل منقوش و مرتسم است برای آسایش
و آرامش ممالک هند و دکن و رفاه و فارغ البالی سکنه
رعایا و عامه برایائے ممالک مزبوره در جمیع اوقات مطمح
نظر و نصب العین میدارد و یقین که مکمن و مبطون بودن
همین قسم تمنا و خواهش در خاطر خورشید مظاهر نواب صاحب
والا قدر عالیشان نواب میر نظام علیخان بهادر هم که
کلے امور متعلقه سرکار نوابصاحب معز و سرکار انگریز
بهادر به عینه حکم والا دارد از نوشته جات نواب

خط گورنر جنرل بہادر بتاریخ بست و پنجم شوال المکرم
سنہ ۱۲۱۷ھ رسید۔
مرقومہ ۱۸ ماہ جنوری سنہ ۱۸۰۳ع مطابق ۲۳
شہر رمضان المبارک سنہ ۱۲۱۷ھ

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال
راؤ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان
از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بودہ
دائما سرسبز و شاداب و شگفتہ و خندان باد۔
مہربانی نامہ تودد افزا متضمن کیفیت ظہور مقابلہ
و مجادلہ بسبب بعض مخالفت فیمابین جسونت راؤ ہولکر
و سرداران مہاراجہ سندھیہ بہادر و تشریف بردن
مہاراجہ صاحب مشفق سری منت پنڈت پردہان
بہادر بہ طرف قلعہ مہاڈ و تشریف آوردن آن
مشفق در مقام پونہ و اطلاع دادن این معنی بمخلص
نظر بر محبت و یک جہتی ہا با دیگر مراتب یگانگی و
یکرنگی وصول بہجت شمول آورد مسرور و بہ مندرجہ ہا
مفصل مطلع ساخت بہ فضل الٰہی فیمابین سرکار انگریز
بہادر و سرکار سرکمینت پنڈت پردہان بہادر و

دمبارک باد پرداختہ است درین صورت لوالی
تجدید مبارکباد وابراز تمنائے استدامت مکنت
وحشمت آن مشفق دیگر چہ بہ خامہ اتحاد در آرد
نرصد کہ مخلص را پیوستہ مترصد دریافت مژدہ خیریتہا
انگاشتہ ہموارہ ہمبرین بہ ارقام مہربانی نامجات
تود دآیات مسرور ومبتہج می نمودہ باشند۔
زیادہ چہ برطرازد

J. Shore.

رقعہ ۱۲۳

تاریخ ۱۸ جنوری
سنہ ۱۸۰۳ع

زبدہ نوآئینان عظیم الشان
گورنر جنرل عمدۃ الملک
دستکار کمپنی متعلقہ کشورہند

بمطالعہ ساطعہ راؤ صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلند مکان راؤ امرت راؤ صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ۔
موصول باد

شادمان می کرده باشند ؎

زیاده چه برطرازد

J. Shore.

رقعه ۱۲۲

بتاریخ ۲ر مئی سنه ۱۷۹۷ع

گلشن دولت اقبال چمن حشمت اجلال مهاراجه صاحب مشفق مهربان سموالقدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بوده همواره سرسبز و شاداب و شگفته و خندان باد ؎

مخلص بعد ورود از سفر لکهنؤ به مقام کلکته به وصول مهربانی نامه که متضمن بر مژده مخلع شدن آن مشفق به خلعت پیشوائی به تاریخ چهارم شهر جمادی الثانی وغیره مراتب تودد و اتحاد بود بمرتبه نهایت مسرور و مبتهج گشت از انجا که قبل ازین به مقتضائے یگانگت و یک جهتی ها به ارقام تهنیت

رقعہ ۱۲۱

بتاریخ ۱ر مئی سنہ ۱۷۹۷

گلشن دولت و اقبال و چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بودہ ہمواره سرسبز و شاداب شگفتہ و خندان باد

مخلص کہ درین روزہا جہت حصول مواصلت صوری نواب صاحب والاقدر عالیشان نواب وزیر الممالک بہادر در لکھنؤ رفتہ بود چندی در عالم مجالست و مصاحبت یکدیگر مسرور الوقت بودہ از آنجا مراجعت ساختہ بتاریخ اول ماہ مئی سنہ حال مطابق سیوم شہر ذیقعدہ مع الخیر و العافیت وارد مقام کلکتہ شدہ بیاد اخلاق و الاشفاق دوستان تر زبان و بنا بر دریافت نوید خیریت ہائے محبان منتظر و نگران است رجا کہ مخلص را دوست بے ریا و مصروف دوستیہا انگاشتہ مدام بہ ارقام مہربانی نامجات خیریت سمات مسرور و

رقعہ ۱۳
اپریل سنہ ۱۷۹۷ء

گلشن دولت و اقبال ریاض چمن و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان مخلصان فیضرسان زمان افضال ایزد متعال سرسبز و شاداب باد۔

بعد تقدیم مراسم بندگی و نیاز مشہود رائے خورشید ضیائے می گرداند۔ عنایت نامہ تلطف مشحون کہ بہ توجہات کمال شرف صدور یافتہ عزورود فرمود جمیع مراتب توجہات بے غایات عالی زبانی لالہ انندرام دریافت نمود لالہ مشارٌ الیہ از جناب اقدس اعلیٰ وصاحبان انگریز و جناب عالی وزیر الممالک بہادر صاحب مدظلہ العالی دل جمعی نمودہ شرفیاب خدمت فیض مواہب می گردد نیازمند چرا منت گرامی را سعادت نمی داند مفصل لالہ مومی الیہ معروض خواہد ساخت امید کہ ہموارہ بہ ورود شفقت نامجات عنایت سمات معزز و مسرور میبشدہ باشد ایام دولت و کامرانی مدام باد۔

بدوستان و دولت خواہان دور و نزدیک خصوصًا
مبارک و مہنا فرماید چون از قدیم فیمابین این دو
دولت خداداد یعنے سرکار آن والا قدر و سرکار کمپنی
انگریز بہادر رابطہ واحدیت و یک رنگی و واسطۂ
یگانگت و یک سوئی منوط و مربوط است چنانچہ نواب
صاحب معلّی الالقاب نواب گورنر جنرل سر جان
شور برونٹ صاحب بہادر دام اقبالہٗ بہ وفور
انبساط محبت نامہ بہ مضمون این معنی از کلکتہ
مرسل فرمودہ باشند مراتب انضباط سررشتہ
اختصاص محبت و موالفت از مضمون آن واضحرائے
مہر انجلائے خواہد گردید نظر بر آن نیازمند
شرائط مبارک بادی بہ تقدیم رسانیدہ
برائے استدامت ذات والا کمالات آن والا قدر
از حضرت کبریا جلّشانہٗ بہ صدق دل دست بدعا
است نیازمند را مستدعی ترقیات و عافیات روزافزون
پنداشتہ ہموارہ ہمین قسم بہ ورود شفقت
نامجات لطف سمات معزز و مشکور می فرمودہ
باشند۔ زیادہ ایام بہجت مدام باد

G. F. Cherry.

شده بودند به سزائے اعمال رسیدند و آن والا
قدر به فرخی و فیروزی داخل نواح پونه شدند راؤ
صاحب مشفق مهربان راؤ بالاجی جنادن از ضلع
کوکن رسیده مستفید ملازمت آن والا قدر شدند و
بعد قران السعدین یعنے ملاقات آن والا قدر و ابا
صاحب بهادر آن والا قدر به خلعت پیشوائے و
ابا صاحب بهادر و جمیع سرداران به قدر مناصب از
حضور پر نور میمنت مهاراجه صاحب بهادر مخلع شدند - چون
اطلاع این نوید به دوستان و خیر اندیشان دور و
نزدیک واجب بود بنابران به نیاز مند نیز که از قدیم
خیر اندیش صمیم است مطلع فرموده ورود مسعود فرموده
دماغ جان را معطر و مشام روح و روان را معنبر
ساخت این نامهٔ اقبال کز ان سو آمد دولت
ز نشاط تهنیت گو آمد خدا شاهد حال است که به
اطلاع این گلبانگ بشارت آنقدر سراپا تگین خاطر
مالا مال رحیق شادمانی گردید که اگر شمه از ان تسوید نماید
دفترے باید ایزد تقدس تعالی جل جلاله این جلوس
میمنت مانوس به ذات مصدر حسنات آن والا
قدر بر جمیع هواخواهان آن دولت خداداد عموماً و

کلام است زیاده ازین دولت و اقبال شامل حال
آن فرخنده فال باد ٭

D.L.Seton .

رقعه ۱۱۹

دسمبر سنه ۱۷۹۶ ع

گلشن دولت و اقبال و چمن حشمت و اجلال
مهاراجه صاحب والا قدر عالیشان سمو المکان به
آبیاری افضال ایزدی دائماً مخضر و سیراب باد
گلدسته بوستان صفوت و صفا یعنی رنگین نامه بهار
افزا که از هر حرف و لفظش رائحه موالفت معنوی و
شمائم و موانست باطنی به مشام جان محبت نوامان
فائز می شد هنگامیکه بر خاطر ابواب انبساط باز
بود متضمن برنوید بهجت جاوید اجلاس مسند ریاست
گری و تمکن بر منصبهٔ دولت عظمی و اینکه خیره سران
عداوت نشان که مصدر تخلل دران دولت خداداد

پنڈت پردھان والاشان بلند مکان خلوصیت مستر
دانیل سیٹن بعد اہدائے ہدیہ اخلاص و دعا و استحاف
تحفہ محمدت و ثنا مبرہن رائے عالم آرائے بیضا
ضیاء میدارد کہ ورود عنایت نامہ لطف شمامہ
باعث افتخار گردید و از استماع مضمون مژدہ موزون
یعنے عنایت خلعت اقبال طلعت و رونق افزا
شدن بر چار بالش پیشوائے از مہاراجہ زبدہ
قدرہ و فور نشاط و کمال انبساط بہمہ خیر خواہان
قرب و بُعد محصل گشتہ - حق سبحانہ تعالیٰ آن سرچشمہ
فیض را بہ شاد کامی و اقبال باغرت و عشرت زیبندہ
مسند ریاست تا ابدالدہر داشتہ کامیاب مقاصد
صوری و معنوی دارد و حبہ و کرمہ شکر این عطیہ کبریٰ
بجناب ایزد متعال بجا آوردہ او جلشانہ از کرم عمیم
خویش مبارک و میمون و فرخندہ و ہمایون کناد کہ شکر و
ادعہ خیر اندیشان دیباچہ میمنت است امید از قادر
مطلق آنکہ مابین سرکار عالی و سرکار اقبال پناہ کمپنی بہادر
ہمیشہ دوستی و اخلاص باسرشتہ مربوط و استوار باشد
و از ایماء فرمایشات این صوب ذخیرہ اندوز نشاط
می فرمودہ باشند کہ در التزام آن حصول بہجت مالا

دوستی ما ثر است رفع گردید رجائے واثق کہ فواید
حسن اتفاق و یک رنگی منقوش خواطر یگدیگر گشتہ
حالا بعنوانیکہ سررشتہ موافقت و مصالحت بہ تازگی
التیام و انضباط پذیرفتہ است از فضل الٰہی مدام
و مستدام منضبط و مستحکم خواہد بود نرصد کہ مخلص را
مترصد دریافت مژدۂ صحت و سلامتی ہا انگاشتہ
پیوستہ بہ ارقام مہربانی نامجات مسرت آیات
مسرور و شادمان پنداشتہ باشند۔
زیادہ چہ برطراز د۔

J. Shore.

رقعہ ۱۱۸

بتاریخ ۴ دسمبر سنہ ۱۷۹۶ ع

ادام اللہ تعالیٰ اقبالہ
زینت بخش مسند و زیب افزائے چار بالش حشمت
و کامگاری رفیع الدرجت ذوی القدر عظیم المنزلت

بہادر پنڈت پردہان سلمہ اللہ تعالیٰ ۔

موصول باد ۔

۷ شہر محرم سنہ ۱۲۱۱ ہجری رسید ۔

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان از صرصر حوادث حوادث زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ سرسبز و شاداب شگفتہ و خندان باد ۔

مہربانی نامہ تودد شمامہ بہ پایہ رفیعہ الوداد متضمن حالات جنگ و درمیان آمدن صلح و آشتی کہ منتہائے آرزوئے جز طلبان یکرنگ آن متصور نبود در خوش ترین ہنگام رشتہ وصول ابتہاج شمول نمودہ مسرور و بہ مندرجہ ہا مفصل مطلع ساخت مخلص از ملاحظہ صورت ناموافقت و منازعت فیمابین سرکار آن مشفق و نواب آصفجاہ بہادر بہ مقتضائے کمال یگانگت و یک جہتی ہا کہ مابین سرکارات موصوف و این ریاست متحقق است تشویش و تردد یکہ بدرجہ انم لاحق حال داشت ۔ الحمدللہ از دریافت نوید تجدید موافقت و مرافقت فیمابین کہ موجب کمال سرور و شادمانی خاطر

فیمابین آن ہر دو سرکار کہ توقع قوی بر عدم ظہور آن دارد تر قیم مافی الضمیر خود کہ ابراز آن بہ ذریعہ دوستی و اتحاد موثقہ فیمابین سرکار مہاراجہ صاحب و این سرکار و سرکار نواب صاحب معزبہ دوستدار میرسد بے اختیار و بلا مکث و تانی پرداخت باقی مراتب از تقریر صاحب موصوف واضحرائے مہر انجلائے مہاراجہ موصوف و آن مہربان خواہد گردید نترصد کہ این جانب را خواہان خیریتہا انگاشتہ بہ ارقام مکاتبات مسرت آیات مسرور و شادمان میداشتہ باشند۔ زیادہ چہ بر نگارد ؛

J. Shore.

زبدہ نوابینان عظیم الشان سر جان بروہت شور بہادر گورنر جنرل ممالک محروسہ سرکار انگلیز نیز متعلقہ شور ہند

رقعہ ۱۱۷

تاریخ ۲۴ جولائی ۱۷۹۵ء

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان پیشوا سوائی مادھوراو نارائن

اطمینان هم ازین بدوستدار حاصل است که جهت
حصول تصفیه فیمابین سرکار مهاراجه صاحب و نواب
صاحب معزو برائے انسداد پیرخاش که هرآئینه
منتج نقصانی سود و بهبود سرکار مهاراجه صاحب
و نواب صاحب موصوف متصور است در سعی و
کوششها هیچ نوع قصور از دوستدار به عمل مشاهده
و این معنی هرکسیکه دوست و متحد آن هر دو سرکار است
لازم و مفترض بود ماورائے آن در خاطر دوستی
ماثر این معنی هم جلوه ظهور داشت که بحال و برقرار
بودن یگانگت و اتحاد فیمابین هر سه سرکار که از قدیم
الایام زینت استحکام یافته در سود و بهبود سرکار
کمپنی هم دخلے کلی دارد پس از مشاهده این معنی که
مساعی متکاثرها دوستدار پیش رفت نشد و اینکه
از عدم ابرا از مواجب ناموافقت فیمابین سرکار
مهاراجه صاحب و نوابصاحب ممدوح برائے تقدیم
لوازم صلاح مقتضائے عالم دوستی که در باب تعیین
طریق تصفیه مؤثر تواند بود قابو دست نه داد تاسف
هائے کمال بخاطر دوستی ماثر راها یافت بالآخر دوستدار
به مقتضائے این مراتب و نظر بر قبایح عظیمه پیرخاش

سابق ازین سرکار مہاراجہ صاحب مشفق مہربان
سموالقدر بلند مکان راؤ پنڈت پردھان صاحب
بہادر و سرکار نواب صاحب آصف جاہ بہادر
و سرکار کمپنی انگریز بہ کمال واحدیت و یکیت در
یک معاملہ متفق اللفظ والمعنی بود و فوائد عظیمہ کہ
از تردد و جان فشانی ہر سہ سرکار در انجام
مہم ٹیپو سلطان حاصل شدہ بالفعل ازین معنی
کہ فیمابین سرکار مہاراجہ صاحب موصوف و
سرکار نواب صاحب معزبا وجود سعی و کوششہائے
کہ بہ مدنظر تصفیہ بہ عمل آمدہ صورت نا موافقت
مشاہدہ می شود بسا تاسف و ملال در خاطر اتحاد
ماثر رو دادہ دوستدار را رجائے واثق
ہمین بود کہ از مشاہدہ فواید موافقت و منافعت
بایان دوستی فیمابین ہر سہ سرکار روز بروز ترقی خواہد پذیرفت
و درین سررشتہ یگانگت و اتحاد کہ تا بحال و برقرار بودن وسیلہ قوی
استدامت ہر سہ سرکار و امنیت ملک ہندوستان است
امریکہ موجب خلل باشد بہ وقوع نخواہد آمد و مدت
مدید است کہ خلاصہ این ہمہ مراتب بہ مہاراجہ صاحب موصوف
از اظہار احتشام الدولہ سر چارلس واسالٹ بہادر واضح شدہ است و

موجب مزید مسرت و باعث کمال فرحت خواہد بود
و آن قدردان یقین خاطر باشند۔ در ہر امر یکہ
باعث استحصال این مطالب مرغوب بودہ باشد
مخلص بہ توجہ موجہ مجدد مساعی خواہد بود زیادہ
ایام جمعیت و شادمانی مدام باد۔

رقعہ ۱۱۶

زبدہ نوابینان عظام الشان
سرجان بروئت شور بہادر گورنر جنرل
ممالک محروسہ سرکار انگریز
متعلقہ کشور ہند

تاریخ ۷ ار فروری ۱۷۹۵ء

راو صاحب بسیار مہربان دوستان راؤ بالاجی
پنڈت صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ۔
بست و ہشتم رجب المرجب سنہ ۱۲۰۹ھ بر مقام ہیگنی
بر کنارہ سینا۔
معرفت مسٹر مالٹ رسید۔

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان سلامت
اینجانب بیاد حالات اوقات ماضیہ این کہ چندے

۱۲ر صفر سنہ ۱۲۰۹ھ
۸ر ربیع الاول سنہ ۱۲۰۹ھ معرفت مسٹر مالٹ
از دست سید نور الدین حسین رسید۔

رائو صاحب مہربان پنڈت پیردہان قدردان کرم فرما مخلصان سلمہ اللہ تعالیٰ۔

بعد اظہار اشتیاق مواصلت کثیر المسرت مشہود رائے تودد اقتضا نمودہ می آید درین ایام مخلص وارد چناپٹن گردیدہ حسب الارشاد فیض بنیاد ارباب عظام مختار الانتظام امور سرکار ملک انریل کوینی انگریز بہادر و بہ صوابدید بادشاہ سکندر جاہ گریٹ برٹن سعادت وطن خلد اللہ ملکہ وسلطنتہ ایام انتظام ریاست اینجا بحوزہ اختیار و اقتدار خود در آوردہ فی الفور برائے اطلاع بہ آن مہربان نگارش نمودہ ازین جا کہ بہ فضل الٰہی فیمابین سرکارات ہمدیگر مراتب یگانگت و موافقت و مدارج موالفت و مخالصت بہ آئین بہین منوط و مربوط است شادابی و سرسبزی چمنستان یکرنگی و یک جہتی و نضارت پیرائے گلستان یگانگت و یکتادلی بہ دوست دار

بہادر مبارز جنگ بہ ذریعہ اعانت سرکار کمپنی بہادر
بر مسند ریاست موروثی خود کہ در باب حقیقت نواب
صاحب موصوف است بہ ریاست مزبور جمیع خاص و
عام اعراف دارند متمکن شدند - وچون ازین امر
بلا وقوع نوعی ہنگامہ و فساد صورت پذیر شدہ -
موجب مزید مسرت و ابتہاج خاطر گشت - این
معنی را واسطہ سرور و انبساط خاطر اشفاق ماثر
تصور ساختہ بہ خامہ و داد در آمدہ تر صدد کہ مخلص را
پیوستہ مترصد دریافت خیریت ہا انگاشتہ ہموارہ
بہ ارقام مہربانی نامجات مسرت آیات مسرور و
شادمان می نمودہ باشند -

زیادہ چہ برطرف زد -

J. Shore.

رقعہ ۱۱۵

بتاریخ ۸ ستمبر سنہ ۱۷۹۴ ع

بہ سامی بمطالعہ راؤ بسیار مہربان قدردان کرمفرمائے
مخلصان سلمہ اللہ تعالی فائز باد -

زبدہ نوآئینان عظیم الشان
سرجان برونٹ شور نبہادر گورنر
جنرل کمپنی ممالک محروسہ سرکار
انگریز متعلقہ کشور ہند

رقعہ ۱۱۴

تاریخ ۲۹ر جنوری سنہ ۱۷۹۴ع

مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان مہاراجہ مادھوراؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت پردھان بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ کہ

۲۶ر ربیع الثانی سنہ ۱۲۰۸ھ معرفت مستر مالٹ رسید

گلشن دولت واقبال چمن حشمت واجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون ومحروس بودہ ہموارہ سرسبز وشاداب وشگفتہ وخندان باد۔

ازانجا کہ روابط یگانگت ویک جہتی ہا فیمابین منوط ومربوط است وامورات طرفین بمنزلہ واحد منصور درین صورت بہ خامہ استحاد می آرد کہ بہ مقتضائے لوازم انصاف واحقاق حقوق کہ ہر آئینہ پاس است پیوستہ ملحوظ ومطمح نظر سرکار کمپنی انگریز بہادر است

نواب صاحب والاقدر عالیشان نواب سعادت علیخان

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان از صرصر
حوادث زمان مصون و محروس بودہ ہمواره سرسبز
و شاداب و شگفتہ و خندان باد ۔

در ہنگامیکہ خاطر محبت ماثر مستدعی و منتظر
دریافت نوید فرخندہ جاوید میمنت و شادی و
بہجت و مبارک بادیہا بود از مضمون مراسلات
سرچارلس مالٹ بہادر بہ اطلاع گلبانگ حسن انجام
طوی آن مشفق مہربان آنقدر اسباب مسرت
و ذخیرۂ شادمانی ہا اندوخت کہ شرح آن درین مختصرات
نہ گنجد ایزد برحق و خالق مطلق ظہور این شادی میمنت
مبادی بذات مجمع حسنات آن مشفق خصوصاً بر جمیع
دوستان دور و نزدیک عموماً مبارک و مہنا سازد
و نتائج ثمرات حسنات ارزانی فرماید مخلص بہ وفور
انبساط و فرط نشاط بہ ادائے مبارک بادی پردازد
و برائے قیام عمر و دولت آن مشفق مہربان از حضرت
منان مسالت می نماید ۔

زیادہ چہ برطراز د ۔

Cornwallis.

به عهده گورنر جنرلی ماموره اندرجا که آن مشفق سررشته
مراسلات دوستی و یک جهتی قسمیکه ازین مخلص جاری
می داشتند از صاحب معزالیه نیز مسلوک خواهند داشت
یقین خاطر مخلص است که صاحب معزالیه هم به پاس
دوستی و حفظ مراتب یگانگت و یک جهتی زیاده از
مخلص بدل مصروف خواهند بود ۔

زیاده چه برطراز د ۔

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوابیان عظیم الشان گورنر جنرل
چارلس ایل کارنوالس بهادر سپه سالار
افواج پادشاهی و کمپنی متعلقه کشور هند

رقعه ۱۱۳

بتاریخ ۱۵ اکتوبر
سنه ۱۷۹۳ع

بمطالعه ساطعه مهاراجه صاحب مهربان سمو القدر
بلند مکان پیشوا سوائی مادهوراؤ نارائن پنڈت
پردهان سلمه الله تعالی ۔ موصول باد
بست و پنجم ربیع الاول سنه ۱۲۰۸ھ رسید ۔

سوائی پیشوا صاحب بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ ۔

موصول باد

دہم صفر المظفر ۱۲۰۸ھ مقام پونہ معہ مستر مالٹ

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ سرسبز و شاداب شگفتہ و خندان باد ۔

سابق ازین تمامی مراتب روانگی خود از کلکتہ و توقف چند روز باعث روبکار بعضی امورات در چناپٹن و بعد از آن ارادۂ ولایت در ایام روانگی جہاز مفصل بہ آن مہربان نوک ریز خامہ و داد گردید یقین کہ مبرہن رائے محبت پیرا شدہ باشد درینولا کہ بہ عنایت الٰہی و بہ اقبال محبان از امورات متعلقہ این طرف فراغ دست داد و بتبدیل ہوا برای روانگی جہاز بہ سمت ولایت باد مراد حسب دلخواہ میسر آمد مخلص از مقام چناپٹن بالای جہاز سوار گشتہ روانہ ولایت شد از انجا کہ سرجان شور صاحب بہادر بعد مخلص

روانہ گردیدہ امورات این ریاست را تا وقت عزیمت
سمت ولایت در چناپٹن بہ این جانب و دیگر صاحبان
کونسل تفویض فرمودند چون اطلاع این معنی بہ آن مہربان
لازم دانستہ درین صورت بقلم محبت رقم در آوردہ
نرصد کہ بہ مدنظر رابطہ اتحاد و یگانگت کہ فیما بین سرکار
کمپنی انگریز و آن مہربان منوط و مربوط است بارقام
مراسلات خیریت آیات متضمن بر مراتبانے کہ موجب
استحکام بنیان مؤدت و وداد نواند بود مسرور و
مبتہج میساختہ باشند۔

زیادہ چہ برنگارد

P. S.

رقعہ ۱۱۲

بتاریخ ۱۷ ستمبر ۱۷۹۳ء

مکرم الدولہ بہادر
اسد جنگ
پیشوا

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلند مکان مہاراجہ مادھو راؤ نارائن پنڈت پردھان

پنداشته اکثر به اطلاع آن مسرور و منبسط می نموده باشند ۔ زیاده چه برطرازد ۔

Cornwallis.

۱۸
مکرم الدوله بهادر
اسد جنگ
پیشتر

رقعه ۱۱۱

بتاریخ ۱۳ر اگست سنه ۱۷۹۳ع

راؤ صاحب بسیار مهربان دوستان راؤ بالاجی پنڈت سلمه الله تعالی ۔

راؤ صاحب بسیار مهربان دوستان سلامت

مفصل مراتب عزیمت نواب گورنر جنرل بهادر به سمت چناپٹن بنا بر انتظام و التیام امورات متعلقه آنجا از مراسلات نوابصاحب موصوف به اطلاع آن مهربان در آمده باشد چنانچه نوابصاحب موصوف به تاریخ سیزدهم ماه اگست سنه حال در کلکته

دلنشین و خاطرنشان سرجان شور صاحب بهادر خواهد
نمود هرچند صاحب معزالیه در هنگام اجلاس ریاست
مفصل از مدارج دوستی و اتحادات فیمابین سرکارات
عالیه واقف و آگاه شده موجب خوشنودی خود
پنداشته اند و در تقدیم لوازم خیرخواهی نسبت باین
دوستدار بدرجه مسادی باعث مزید انبساط و انشراح
خاطر خود می پنداشتند تاهم درینولا دوستدار بمقتضای
وفور محبت و وداد لنوک ریز خامه اتحاد می سازد
که بعد روانگی دوستدار سمت ولایت صاحب معزالیه بر
خدمت ریاست مامور شد پیرشته دوستی و خیرسگالی را
بخدمت راؤ پنڈت پرزهان بهادر و نسبت به
آن مهربان بدستور بذریعه ابتهاج و شادمانی خود تصور
نموده به تقدیم مدارج ارتباط قدیم را سخ دم و ثابت
قدم خواهد ماند چنانچه رقیمه الشوق صاحب معزالیه متضمن
بر اظهار مراسم دوستی و یک جهتی برای حصول مسرت
خاطر آن مهربان مطاوی مؤدت نامه ابلاغ می دارد
تولا که تا رسیدن موسم روانگی جهازه که دوستدار به
دستور مصروف و مستعد به علاقه مامور است آنمهربان
که دوستدار را مستدعی خیریت و خوبیهای عافیت

۲۳ ذیقعده ۱۲۰۷ هجریه رسید

راؤ صاحب بسیار مهربان دوستان سلامت

از انجاکه مقتضائے حب وطن ارادہ روانگی خود سمت ولایت مصمم ساخته مدت چند ها گذشت که دوستدار درخواست استقرار شخصے جهت انتظام امورات متعلقه سرکار کمپنی انگریز بهادر درهنگامی که دوستدار روانه سمت ولایت خواهد شده بالفعل از مضمون مراسلات ولایت چنان به دریافت درآمد که استدعائے دوستدار مقرون به اجابت گردید سرجان شور صاحب بهادر که سابق ازین در اجلاس ریاست بنگاله مامور شده به اتفاق دوستدار در تمشیت امورات می پرداختند بخدمت گورنر جنرلی برافراز گشتند اگرچه صاحب موصوف وارد کلکته شده اند لیکن نظر بر عدم موافقت ایام روانگی جهازه دوستدار تا عرصه چهار پنج ماه که دران هنگام از فضل الهی بادمراد مساعد سفر جهاز خواهد شد توقف ساخته است تا انقضائے ایام مذکور که دوستدار مراتب محبت و اخلاص سرکار راؤ پندت پردهان پیشوا صاحب بهادر و آنمهربان که نسبت به سرکار کمپنی انگریز بهادر متحقق و منضبط است

مخلص ہم ازین کیفیت از اخبارات دریافت
نمودہ بنا در و مکان متعلقہ آنہا را در بنگالہ بہ
تصرف خود آوردہ انشاء اللہ تعالی تدبیرات
و ترددات نوعی بہ عمل خواہد آورد کہ ثانی الحال
این گروہ خذلان پژوہ را قدرت برہم زنی سررشتہ
آشتی و امنیت در قرب و جوار ہندوستان و دکن
نخواہد بود ترصد کہ این جانب را ہر گونہ خوبی خواہ
خود دانستہ مدام بہ ارقام مکاتبات خیریت سمات
مسرور و مشغوف می کردہ باشند۔
زیادہ چہ برنگارد۔

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدۂ نوابان عظیم الشان گورنر جنرل
چارلس ارل کارنوالس بہادر سپہ سالار
افواج بادشاہی کمپنی متعلقہ کشور ہند

رقعہ ۱۱

بتاریخ ۳ جولائی ۱۷۹۳ء

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان راؤ بالاجی پنڈت
صاحب سلمہ اللہ تعالی۔

مطلق گردانیده چه تعجب که سلوک غضناک و ناشروع
بطوریکه در ملک خود بعمل آوردند نسبت به اقوام دیگر
هم پیش نهاد خاطر خود داشته باشند چنانچه در بینولا
از روئے اخبارات ولایت چنین به استماع در آید
که این فرقه طاغیه با وصف کمال بے انتظامی و آشوب که در
ملک خود با انگیخته اند نائره جدال و قتال با اکثر
رؤسائے معظمه و محتشمه ولایت اشتعال نموده اند و هر
چند به مقتضائے بے انتظامی و بے بندوبستی چند
سال جائداد اخراجات لابدی رو به تنقیص و تخلیل
آورده افواج بحر و بر به مدنظر عدم اخراجات و نافرمان
برداری قریب الانهدام رسیده تا هم به اقوام انگریز
مثل سرداران دیگر علم فتوت و فساد برافراشته اند اگر
چه قوم انگریز همیشه حفظ مراتب محبت و اخلاص با کهه و مه
قسمیکه از مدتها مرعی داشته اند ملحوظ و مطمح نظر می دارند
معهذا این قسم سلوک از فرقه مذکوره که محض بے سبب و
بے واسطه به وقوع آید کی گوارائے خاطر می تواند
نمود بنابران تردداد و تدبیرات تلافی این حرکات
لازم دانسته جهت سزا رسانی بانیان این فساد
هم در ولایت و هم در هندوستان به عمل آورده اند و

که هر آئینه ختم بهتری و شادابی امورات یکدیگر بود
و همیشه سرداران ذیشان هر دو قوم مرعی میداشتند
درینولا مدت سه چهار سال خواهد بود که کهترین و عوام
سکنائے ملک فرانسس که بخار فتنه پردازی و خود
سری در سر آنها پیچیده به مقتضائے اغوائے
شرارت پیشگان و سرکشان سررشته نظم و نسق
ریاست برهم زده و قوانین حکمرانی را در ملک خود
منهدم ساخته امرایان و خوانین ذی رتبه و خطاب
را که در هر اقلیم ستون سلطنت متصور اند بدره کرده حسب
تعلیم و تلقین شیطانی مرتکب انواع شر و فساد شده
دست تطاول بے ادبی و گستاخی به دامان حال معاندان
بادشاه خود رسانیده به سر پنجه بے تمیزی گرفتار
ساختند آخر بر تبهٔ علم سرکشی و بدعملی برافراختند که به ضرب
تیغ بے دریغ آن گروه شقاوت پژوه بادشاه مذکور
رخت هستی خود ازین دار فانی به عالم جاودانی کشید
درین صورت سررشته ریاست و حکمرانی دران ملک
منقطع گردیده و مشیران و کارپردازان با فهم و فراست
را که لایق اجرائے امورات با بادشاهان و رئیسان
ممالک اطراف قسمکه شد آمد صدها سال است بوجهه معدوم

باشد زیاده از سابق این سررشته خداداد مضبوط و
مربوط و مستوجب تحسین و آفرین عالم خواهد گردید
چنانچه مخلص این معنی ها را بالیقین ذهن نشین مزاج
خود ساخته و آن مهربان را یگی از دوستان و خیر
خواهان کمپنی انگریز تصور نموده اطلاع و انکشاف
پیش آن مهربان از هر روبکارات و سوانح که دران
قوم انگریز به نوعی و به وجهی علاقه داشته باشند -
منجمله مستلزمات محبت و اخلاص می نگارد و هرچند
از باعث زین وقوعات در ولایت تحرک و جنبش
سلسله آسودگی و رفاهیت که از فضل الهی و اقبال
محبان در کل هندوستان و دکهن مملو بر آرام و امنیت
خلایق است چندان ممکن به خاطر منصور نیست تاهم
عدم کوشش گذار این معنی از مهربان خلاف آئین محبت
و اخلاص پنداشته و حسب المراسم یگانگت و یک
جهتی ها نه انگاشته بلاتکلف به مدعا می پردازد از
مهربان مخفی نه خواهد بود که مابین قوم انگریز - و
فرانسس از عرصه چند سال حفظ مراتب محبت و اخلاص

قیام وبقائے عمر ودولت آن مشفق مہربان از حضرت
منان مسالت می نماید۔
زیادہ چہ برطراز د

Cornwallis.

رقعہ ۱۰۹

بتاریخ ۱۳ر مئی سنہ ۱۷۹۳ء

راؤ صاحب بسیار مہربان مخلصان سلامت
ہرچند فیمابین سررشتہ دیگانگت ویکسوئی وسلسلۂ
محبت ویکتادلیہا بذریعہ حفظ مراتب صدق مزاجی
وراسخ القولی روز بمستحکم ومنضبط وعلوّ مدارج
محبت واخلاص بہ مقتضائے جلوہ ظہور سرسبزی
وشادابی امورات یکدیگر یوماً فیوماً بہ تزاید وتضاعف
تاہم بنا بر تقدیم سلوک باصفا وبے حجاب مغایرت
وبہ لحاظ سلسلہ طمانیت واعتماد کہ مملو براطلاع بر
اسرار وغوامض وانکشاف ہر رو بکارات اتفاقی

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر
سپہ سالار افواج بادشاہی
و کمپنی متعلقہ کشور ہند

رقعہ ۱۰۸

بتاریخ ۲۸ ر اپریل سنہ ۱۷۹۳ع

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان پیشوا پنڈت
پردھان سوائی راؤ مادہو راؤ نارائن بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ
۱۶ ر رمضان سنہ ۱۲۰۷ھ رسید معرفت مسٹر مالٹ

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
در ہنگامیکہ خاطر محبت ماثر مستدعی و منتظر دریافت نوید
فرخندہ جاوید میمنت و شادی و بہجت مبارکبادیہا
بود بہ اطلاع گلبانگ حسن انجام جشن طوی آن مشفق
مہربان آن قدر اسباب مسرت و ذخیرہ شادمانیہا اندوخت
کہ شرح آن درین مختصرات نگنجد ایزد برحق و خالق مطلق
ظہور این شادی میمنت مبادی بذات مجمع حسنات آن
مشفق خصوصاً و بہ جمیع دوستان و خیراندیشان دور
و نزدیک عموماً مبارک و مہیا سازد و نتائج و ثمرات
حسنات ارزانی فرماید مخلص بہ وفور انبساط و فرط
نشاط بہ ادائے مبارک بادمی پردازد و برای

بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ۔

شانزدہم رمضان ۱۲۰۷ھ معرفت مسٹر مالٹ رسید

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
مکاتبہ آن مشفق کہ در مقدمہ مامور شدن لالہ گلاب رائے
درینجا بہ کار پدر متوفی خود بنام صاحب گرامی قدر مستر
شور بہ صاحب بہادر شہامت جنگ قبل ورود مخلص
در کلکتہ وصول یافتہ بود مخلص بہ مطالعہ آن خورسندیہا حاصل ساختہ و نیز تقرر کار مزبور
بہ لالہ مشار الیہ کہ در حقیقت مردم ہشیار و ستودہ اطوار
اند مخلص انسب و اولیٰ و ہم مستوجب کمال ابتہاج و انبساط
خاطر محبت ماثر گردید چنانچہ ازین سرکار ہم در باب عزت
و قدر افزائی مومی الیہ ہرچہ بہ مقتضائے یگانگت و یک
جہتی ہا لازم و مناسب بود بہ عمل آمد یقین کہ لالہ مشار الیہ
بہ اطلاع این معنی ہا مسرت افزائے خاطر آن مشفق
خواہید شد ترصد کہ مخلص را پیوستہ مترصد دریافت
خیریت ہائے مزاج محبت امتزاج تصور داشتہ گاہ
گاہے بہ ارقام مکاتبات تودد آیات مسرور و مبتہج
می نمودہ باشند۔

زیادہ چہ برطرازد۔

Cornwallis.

گشته باد دیگر مراتب خلق و خوبیهای ایشان در خوش
ترین زمان چهره وصول افروخته مسرور به مندرجه مطلع
ساخت از انجا که آن مهربان دوست قدیم این ریاست
و محب صمیم مخلص اند یقین که از اطلاع این خبر بشاشت
اثر فراوان خورمی و خورسندی به آن مهربان دست داده
باشد - او تعالی سرور و شادمانی این معنی بر جمیع
دوستان مبارک گناد ترصد که این جانب را هر
گونه خوبی خواه خود دانسته همچنین نمط اکثر به ارقام
مکاتبات خیریت سمات مسرور و شادمانی می کرده
باشند -

زیاده چه سر نگارد -

Cornwallis.

رقعه ۱۰۷

بتاریخ ۲۸ / اپریل سنه ۱۷۹۳ ع

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوآئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارکارنوالس بهادر سپه
سالار افواج بادشاهی و کمپنی متعلقه مشورت

راؤ صاحب بسیار مهربان دوستان هری پندت تاتیا صاحب

داده شود۔

زیادہ ایام بہجت و کامرانی بکام باد

J. Kunnaway.

رقعہ ۱۰۶

اگست سنہ ۱۷۹۲ع سلامت

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان

مکاتیبہ مسرت طراز متضمن براین معنی کہ بہ مقتضائی فرط محبت و وداد دل دوستی منزل آن مہربان بہ دریافت مژدہ صحت و عافیت ہائے اینطرف متعلق و منتظر و بہ تذکار دوستی و اخلاص این جانب زیادہ از حد مصروف چنانچہ در ینولا زبانی صاحب بسیار مہربان سر چارلس وار مالٹ صاحب بہادر بہ استماع خبر بہجت اثر عطائے خطاب منتطاب از جناب شہنشاہ گردون رکاب یعنے بادشاہ جمجاہ ولایت خلد اللہ ملکہٗ و سلطنتہٗ نسبت بہ این جانب سرور موفور بہ آن مہربان حاصل

عنان شبدیز خامہ را ازین وادی معطوف ساختہ بہ
مدعا پرداختہ می شود چون از پیشگاہ مدار المہام بہادر
تاکید در باب پیشقدمی آن مہربان اصدار یافت
چنانچہ از نوشتجات مسٹر مالٹ صاحب متواتر معلوم شدہ
یقین است کہ آن مہربان برطبق آن و بموجب فرمودہ
شریف بمواجہہ دوستدار در ملاقات اول بہ سرعت
سریعہ پیش قدمی نمود بہ اتفاق فوج مغللا سرکار بنگالہ
عالی کہ از نوشتہ مستر اسٹوارٹ صاحب متعین صاحب
فوج مغللا معلوم می شود کہ چندے صورت توقف فوج
مذکور در رایچوئے بہ نظر می آمد الحاق با فوج کمپنی کہ
از مضمون مکاتبہ جناب عالی گورنر جنرل لارڈ کارنوالس
بہادر دام اقبالہ مرقومہ بست و پنجم شہر رجب دریافت
گردید کہ از بنگلور برائے الحاق فوج مغللا مذکور کوچ
کردہ طرف کورمکنڈہ متوجہ شدہ بہ عمل خواہند آوردہ
ہموارہ خاطر دوستی ماثر را جویای عافیت ہا و منتظر
اخبار اخبار تصور نمودہ بہ نگارش حالات مفصل بر
سبیل تواتر مسرور و مطمئن می ساختہ باشند۔
تا بجناب گورنر جنرل بہادر از اخبار اخبار ہمین اطلاع

خواہش و تمنائے دوستدار درین بود - الحمد للہ کہ درین وقت محض بہ افضال الٰہی شاہد این مرام بمنصۂ ظہور جلوہ گر شد آن صاحب دست داد این اتفاق و موافقت را از مغتنمات تصور خواہند فرمود کہ رونق و خوبی بسا امور درین امر متیقن است ۔

زیادہ شادمانی باد ۔

رقعہ ۱۰۵

تاریخ ۳۰ مارچ سنہ ۱۷۹۲ء

کپتن جان
کنوی جنگ بہادر

بمطالعہ ساطعہ صاحب بسیار مہربان مخلصان ہری پنڈت پھڑکے سلمہ اللہ تعالیٰ - موصول باد ۔

تاریخ نہم شعبان رسید

مرقوم ششم شہر شعبان المعظم

صاحب بسیار مہربان مخلصان سلامت

شرح اشتیاق دل در زبان قلم امریست مشکل لہذا

دارد از شرح و بیان مستغنی اما حق این است که
صداقت و وداد همدیگر احبائے صادق الوداد بر اوقات
استعانت به امتحان میرسد - للہ الحمد کہ پاس این
امر نظر تقدیم اتحادات از طرف سامی یقین خاطر صفوت
مظاہر است مراتب محولہ به اظہار جنار دن راؤ واضح
رائے تفقد پیرا خواہد کردید از انجا کہ درین کارگاہ ست
اساس امریکہ نقش یادگار بر جریدہ روزگار ثبت بماند غیر
از سلوک طریق محبت و اتحاد نیست ہر آئینہ بر طبق -
اظہار راؤ مذکور لازمہ لطف و مہربانی ہا کہ موجب ترقی
آب و رنگ حدیقہ یکرنگی و اتفاق و استحکام روز افزون
مبانی مودت و وفاق باشد مرعی خواہد گردید - و
بہ مقتضائے انصاف و حق پرستی لوازم امداد و
اعانت دوستان بہ اثبات حقوق منظور و مطمح نظر
سامی خواہد ماند لارڈ کارنوالس بہادر در سلطنت
والی عظیم الاقتدار ولایت انگریز بمرتبۂ اعلیٰ و بہ اول درجہ
امارت اتحاد و اختصاص دارند و بہ فطرت رسا و خوبیہا
ممتاز و بہ اصلاح مقدمات اینطرف و تشئید بنیان
موافقت و دوستیہائے فیمابین سامی و کونینی انگریز
بہ کمال صفائی ساعی اند بخود اشر سالہائے دراز عین

ایشان پیشتر آمده و ملحق گردیده به اتفاق یک دیگر
شامل فوج لارڈ کارنوالس بہادر شوند احیانا به
آن مہربان قبل ازین ملحق فوج بہادر معزز شده باشند۔
چشمداست که ایشان به اتفاق بہادر موصوف پیشتر
آمده برخوردار مسطور را با خود متفق سازند و
از خیریت استقامت خود به برخوردار را اطلاع دہند
تا آن طرف کوچ خواہند نمود ہموارہ از خیریت خود
و منظومات و تردادات طرفہائے و مہم روبکار نویسان
باشد چرا که ایشان را از خود تصور می نمایند۔

رقعہ ۱۰۴

سنہ ۱۷۹۱ء

ابواب بہجت و شادمانی اسباب مسرت و کامرانی بر
روئے روزگار فرخندہ آثار امارت و ایالت مرتبت
ابہت و بسالت منزلت سموالقدر بلند مکان راؤ صاحب
مہربان دوستان کشادہ و آمادہ باد۔
به فضلہ بنائے اتحادیکہ از چہار پشت فیمابین بزرگان
سامی و بزرگان مخلص و آن صاحب و مخلص انضباط

اطلاع آن مهربان نگارش یافت چشمداشت که
به او سوار ملاقات جسمانی از مکانتبات خیریت
آئین مسرور دارند ؛

رقعه ۱۰۳

سنه ۱۷۹۱ء تاریخ ۹ شعبان سنه

عزیز القدر راجه مهربان من

بدیدن ایشان آنچه دل میخواهد است تا کجا شرح
آن نماید اما همه چیز موقوف بروقت است امروز
نهم شعبان المعظم است که این جانب بر ساحل دریای
تنگ بهندر ادرکرنول به فاصله دو کروه منزلت خرام
گردیده برخوردار اقبالمند جگرپیوند لچمن راؤ را به
معه سرداران عظیم الشان و فوج ظفر موج به طرف
ایشان روانه نموده شد چنانچه برخوردار طولعمر
ازراه گنجی کوته عازم آن صوب خواهند شد باید که

تمامی محصوران قلعه عاجز و زبون گشته تنگ آمدند
آخر الامر بتاریخ دوم شهر شعبان همان مسطور و متمتع
مردمان قلعه از خود امان خواسته بیرون آمدند و تهانه
سرکار دولت مدار در قلعه نشست او سبحانه ظهور
این امر متبرک به جمیع هواخواهان و محبان خصوصاً بآن
مهربان مبارک سازد و دوستدار به غرهٔ شهر مذکور
در خدمت نوابصاحب والا مناقب نظام الدوله
آصفجاه بهادر رخصت گرفته در فوج مغلائی که از
گهاٹ الغور عبور دریائے تنگ بهدرا نموده فرود
آمده بود و داخل شد و بتاریخ دهم شهر صدر حسب الارشاد
فرض مواد سریمنت خداوند بر طبق ایماء مدار المهام
برخوردار اقبال مند جگر پیوند لچهمن راؤ معه سرداران
عظیم الشان و فوج ظفر موج بنا بر الحاق جنرال لارڈ
کارنوالس بهادر روانه نموده شد یقین که برخوردار
مسطور به کوچهائے نو آمد از راه گنجے کوته شامل فوج
نصرت طراز کمپنی انگریز بهادر گردیده از جنرال موصوف
ملاقات خواهد نمود و دوستدار از کرنول به فاصله دو کروه
بر کناره دریائے مذکور مقرب خیام است - برائے

خوشی این معنی با هزاران بهجت و کامرانی بر آن
مهربان بر جمیع دوستان مبارک و مهنا گرداناد باقی
مراتب زبانی سر چارل وارمالٹ بهادر واضح خاطر عاطر
خواهد گشت نر صد که مخلص را دوست یکرنگ و خواهان
سرسبزی و سررشته شراکت هر سه سرکارات عالیه
تصور نموده مدام به ارقام مکاتبات خیریت سمات
و اطلاع حالات آن طرف ها مسرور و مطمئن می
فرموده باشند۔

زیاده چه برطراز د -

Cornwallis.

رقعه ۱۰۲

سنه ۱۷۹۱ ع

مهربان محبان سلامت

سابق ازین مهربان پیرسرام محاصره نمود خان قلعدار
آنجا و دیگر متعلقان در جنگ از خود قصور نه کردند چنانچه

بست وچہارم شہر ربیع الثانی قلعہ ساونتی دُرگ عرف
ماکنڑلی کہ بہ حصانت وزہ انت ضرب المثل روزگار و
بہ انضباط واستحکام منتخب قلاع این دیار بود بہمین نیت
درست ومزاج حق پرست شد کا کہ بفضل الٰہی در پاس
مراتب دوستی وتقدیم مراسم یگانگت ویک جہتے مثل
سدِ سکندر ثابت ومستقل اند بہ زور بازوئے بہادران
لشکر ظفر پیکر کمپنی انگریز بہادر بہ وقت برآمدن یک و
نیم پاس روز از راہ حملہ ویورش بحیطہ تسخیر درآمد
وجماعت کثیر وجم غفیر از مقاہیر قتیل واسیر گردیدہ -
موجب رعب وہراس بے قیاس بخاطر مخالف
سُست اساس گشت ازانجا کہ ظہور این قسم فتوحات
تازہ ومبشرات بے اندازہ باعث شگفتگی خاطر
دوستان متصور اگرچہ بہ سبب قرب اتصال پنڈت
صاحب بسیار مہربان راؤ ہری پنڈت تانتیا صاحب
بہادر از وقوع این فتح خداداد منظر بہ سرسبزی امورات
شرکا، موجب انبساط خاطر جانبین می گردد تاہم بمجرد نظر
بعد مسافت وانشراح خاطر آن مہربان نسبت بہ امورات
متعلقہ فیمابین کہ بفضلہ تعالیٰ یوماً فیوماً حسب خواہش طرفین
رونق پذیر است بہ ارقام تہنیت می پردازد اولتعالیٰ

آن مهربان زبانی صاحب معزالیه دریافت خواهد گردید۔
زیاده چه برطرازد ؎

Cornwallis.

رقعه ۱۰

بتاریخ ۲۱ ر دسمبر سنه ۱۷۹۱ع

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مهاراجه صاحب مشفق مهربان سموالقدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بوده همواره سرسبز و شاداب شگفته و خندان باد۔

درین زمان میمنت اقران و آوان بهجت نشان که آوازهٔ فتوحات تازه از چارسو بگوش بشارت نیوش می رسید و از هر دیار و امصار اخبار فرحت آثار فتح و فیروزی سامع افروز ساکنان این دیار می شد الحمدلله والمنة که بتائید ربانی و استمداد آسمانی بتاریخ

ذہن نشین مزاج آن مشفق گردیدہ باشد الحمد للہ والمنۃ
کہ از توجہ محبان مخلص فضل الٰہی شامل حال خود پنداشتہ
بہ عجلت تمام بہ عرصۂ قلیل از مقام کلکتہ در چناپٹن بہ
بخیریت تمام بتاریخ ششم شہر ربیع الثانی داخل گردید
جمد نظر سلسلۂ دوستی و یگانگت و نظر بر عہود و میثاق
قدیم فیمابین ہر دو سرکار عالیہ در رنج و راحت در جۂ مساوات
متعلق جانبین پنداشتہ مخلص عدم اطلاع ورود خیریت
آمود خود درین مقام آن مشفق بعد از رو ابط یگانگت
دیکتا دلیہائے خود ہا متصور گردید و بلا استجاوز و تساہل نوک
ریز خامہ وداد می سازد۔ حق تعالیٰ این وداد استحادرا
ذریعہ نصرت و فیروزی و صورت بر آمد مقصود جانبین
گرداند مخلص امید قوی دارد کہ تائید الٰہی درین معنی مشمول
تصور نمودہ و این ایام اتفاق عدم مبائینت فیمابین آن
مشفق و مخلص نسبت بہ مقام کلکتہ از یمن قدرت کاملہ الا
متصور مزاج جانبین گردید نسبت بہ سابق سرشتہ رسل و
رسائل متضمن بر انکشاف و اطلاع اسرار و غوامض
فیمابین یکدیگر پیشتر از پیشتر مروج و سلوک خواہد گردید
و در خطوط موسومہ مسٹر مالٹ صاحب بہادر ہمگی مراتب
مرکوز خاطر خود بنا بر اطلاع آن مشفق نگارش یافت

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلند مکان امیر الامرا مختار الملک وکیل مطلق مدار المہام سلطنت
عمدۃ الاراکین خلافت یار وفادار سپہ سالار سعادت مند
فرزند خاص بجان پیوند خاص الخاص سلمہ اللہ تعالیٰ ؎

موصول باد رسید
شنبہ

تاریخ ۲۶ شہر ربیع الثانی سنہ ۱۲۰۵ ہجری مقام پونہ بروز

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب
مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان
مصون و محروس بودہ ہموارہ سرسبز و شاداب و شگفتہ
و خندان باد ؎

از مضمون مکاتبات محبت طراز سابق مذکور و مکنون
خاطر مخلص متضمن برار ادائے روانگی سمت چنا پٹن بمجرد
و تیاری و مہیائے جہاز لایق سواری خود در خدمت سامی
مطلع و منکشف گردیدہ باشد و نیز از زبان صدق ترجمان
مسٹر مالٹ صاحب بہادر و از مضمون مکاتبہ محبت
طراز مذکور کل کیفیت متوقعات این عزم معظمہ کہ صورت
تقرر در مزاج این طرف منقوش گشت بہ وجہ احسن

پنڈت صاحب بسیار مہربان مخلصان سلامت

از انجا کہ فردا روز میمنت افروز عید سعید دسہرہ نزہت افزائے چمن دلہائے عالم و عالمیان و طراوت پیرائے ریاض خاطر جہان و جہانیان رست نظر بر آرایش خدم و حشم و زیب و زینت نقارہ و علم کہ لازمہ جشن این روز بہجت اندوز و باعث نشاط خاطر آن مہربان است یک زنجیر فیل بہ رسم شگون دوستی ارسال می دارد نرصد کہ آن مہربان بہ مقتضائے سررشتہ واحدیت و استحاد فیمابین کہ خوشی خاطر دوستان عین خورسندیہا متصور خواہد بود بہ اقبال فیل مذکور مسرت پیرای خاطر محبت ماثر خواہد شد۔

زیادہ چہ برطراز د۔

Cornwallis.

رقعہ ۱۰۰

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان زبدہ نوابینان عظیم الشان گورنر جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر سپہ سالار افواج بادشاہی و کمپنی متعلقہ کشور ہند

تبالیخ ۱۳ دسمبر سنہ ۱۷۹۱ء

حقیقی این فتح فیروزی را مقدمه فتوحات بر آن
مشفق و بر جمیع دوستان مبارک گناد رجاکه نیازمند
را جویای نوید صحاح مزاج وهاج متصور نموده مدام
به ارقام مهربانیها نا مجات خیریت سمات معزز و مطمئن
می فرموده باشند ۔

باقی مراتب زبانی مسٹر مالٹ صاحب بهادر
واضح رائے محب اقتضائے خواهد گشت ۔

زیاده چه بر طراز د ۔

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوآئینان عظیم الشان
گورنر جنرل چارلس ارل کارنوالس
بهادر سپه سالار افواج بادشاهی
و کمپنی متعلقه کشور هند

رقعه ۹۹

بتاریخ ۶ اکتوبر ۱۷۹۱ء

صاحب بسیار مهربان مخلصان هری پنڈت
تانتیا صاحب بهادر سلمه الله تعالی

شده اند در خوشترین هنگام و اسعد ایام چهره وصول
ابتهاج شمول افروخته مسرور و به مدارج مرقومه کماهی آگهی
بخشید از انجاکه افواج سرکار نامدار و سرداران ذیشان
متعینه لشکر آن مهربان بنام آوری و شجاعت و جوانمردی
مشهور چار دانگ هندوستان و دکن اند هر آئینه از
کارگزاری و طریق سپه داری سرداران موصوف علی
الخصوص از تهوّر و تدبیر بهادر صاحب معز الیه بدولت
خواهی سرکار این چنین کارنمایان از مشارٌ الیه
به وقوع آمده یقین خاطر مخلص گردید که عنان عزیمت
سواران لشکر آن مهربان به عزم رزم بهر سو که منعطف
خواهد گشت فتح و نصرت غاشیه بردار رکابش گرفته
اگر حصن حصین مخالف مثل سد سکندر مستحکم و مضبوط
خواهد بود بحیطه تسخیر افواج قاهره خواهد آمد الحمد لله
والمنته که در ینولا به تمامی تائیدات غیبی مژدهٔ فتوحات
هر سه سرکار عالی از هر چهار طرف به گوش عالمیان
می رسد و موجب سرور دل دوستان و کاهیدگی
سینه مخالفان می گردد مخلص از دریافت این مژده
فتح و نصرت به مرتبه ذخیره نشاط و انبساط اندوخت
که شرح شمه آن درین مختصر گنجایش ندارد فتاح

بمطالعہ ساطعہ راجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر
بلند مکان امیرالامرار مختارالملک وکیل مطلق مدارالمہام
سلطنت عمدۃ الاراکین خلافت یارو وفادار سپہ سالار
سعادت مند فرزند خاص سری منت پنڈت پیردھان
مہاراجہ دھراج سوائی مادھوراؤ سزائن راؤ بہادر سلمہ اللہ
تعالیٰ۔

پنجم محرم الحرام سنہ ۱۲۰۶ھ معروفت مسٹر مالٹ برمقام پونہ رسید

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصون و محروس بودہ سرسبز و شاداب و شگفتہ
وخندان باد۔

سامی صحیفہ نلطف طراز متضمن تسخیر قلعۂ دھارواڑ
کہ بہ تہور و دلاوری بہادران لشکر ظفر شعار و بہ حسن
تدبیر راؤ صاحب بسیار مہربان پرسرام بہاؤ صاحب
بر روئے کار آمدہ بندوبست سرکار دران مکان قرار
واقعی گردید و آن مہربان بر روابط یگانگی و یک جہتی کہ فیمابین
سرکار دولت مدار کمینی انگریز بہادر و آن مشفق از قدیم
منوط و مربوط است اطلاع این خبر فرحت اثر بہ این
صوب لازم انگاشتہ مسرت پیرائے خاطر نیاز مآثر

وصوابدید خواہد سنجید کہ اشتمال لشکر ہمراہی خود با فوج
ہمراہی این جانب کہ فی الواقع این معنی باعث انبساط
خاطر مخلص خواہد شد صورت کامیابی بہ مقاصد دلی
تواند گردید یا لشکر ظفر پیکر پنڈت پردھان بہادر
متعلقہ آن مہربان را کوچ کنانیدہ وصرف با متصل مقام
ظہور جانفشانی ہائے مخلص ہمراہ آوردہ کوشش و محنت
چنانچہ باید جہت استحصال امورات متوقع شریکان بہ
عمل آوردہ کدام صورت اولی وصلاح خواہد انگاشت
درصورتیکہ آن مہربان اشتمال ہردو افواج با یکدیگر
صلاح ومستحسن خواہد پنداشت مخلص این معنی را اہم
مطالب خود انگاشتہ باحسن وجوہ صلاح ومشورہ انجام
این مراتب را بہ آن مہربان موجب خوشنودیہا خواہد
دانست باقی مخلص را خونی خواہ خود دانستہ اکثر بہ ارقام
مکاتبات مسرور می کردہ باشند۔

زیادہ چہ برطراز د۔

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زینت افزایان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس
بہادر سپہ سالار افواج
بادشاہی کمپنی متعلقہ کشور ہند

Cornwallis.

تاریخ ۴ مرستمبر ۱۷۹۱ء رقعہ ۹۸

شده فوج سرکار نواب صاحب معظم الیه در سربلندی
و نام آوری که حق تعالی ثمره مثمره جانفشانی های این
طرف و نتیجه حق و انصاف امورات مرجوعه کنا د فواید
مشارکت بردارند مخلص سرکار نامدار پنڈت پیردهان
پیشوا صاحب بهادر راؤ سرکار نواب صاحب والا قدر
نواب نظام علیخان بهادر را بدرجه مساوات نسبت به
سرکار کمپنی انگریز بهادر سرگرم و متوجهه حسن انجام این
محاربه روبکار پنداشته و آن مهربان نیز در تدبیرات و
تردد انی که حسب قوانین دانایان دوراندیش و سرداران
ذی شان و فاکیش صورت استحصال منافعات عظیم و
تقدیم مراد شریکان عظیم الشان متصور تواند شد به دل
مصروف داشته مستصلح آن مهربان گشت صورت برکت
و ترقی امورات متوقع شریکان و نیز تقدیم مراسم امداد
و اعانت یک دیگر که بلاشک و شبه مراد دلی سرداران
خیرخواه سرکارات ذیشان که از فضل الهی مثل سد سکندر
سررشته دوستی و یگانگی و یکدلی منضبط و مستحکم منقوش
خاطر دارند هست و خواهد شد از اتصال لشکر هر سه
سرکار و تقرر به مرکز مخلوط جان فشانی ها و ترددات
لشکر ظفر پیکر هر ایک از شریکان این هم بعجلت و خاطر
جمع جلوه ظهور خواهد یافت آن مهربان در میزان عقل

باطن وظاهر شد که به وافر طویل الذیل شرح پذیر نمی
تواند گشت حق تعالی این امر مفوضه را با همه سربلندی
ونام آوری بر آن مهربان مبارک گردانیده ذریعه
رونق وسرسبزی امورات متعلقه هر سه سرکار عالیه
سازد درینولا مخلص با فوج سنگین بار وسوار ان
آزموده کار وتوپ خانه حسب دلخواه معه اضراب انواپ
قلعه شکن در مقام کولار بخیریت رسیده بلا تامل
واغماض ساعتی جهت محاصره وتسخیر قلعه بنگلور روانه
می شود وانشاء الله تعالی به توجه دوستان در عرصه قلیل
در آنجا خواهد رسید ونواب صاحب والاقدر نواب نظام
علی خان بهادر بنا بر انصرام امورات مرجوعه فیمابین
هر سه سرکار عالیه والحمد لله والمنته که درین ایام هر سه
سرکار در تقدیم مراتبات عهود ومیثاق مثل قیام دنیا
ثابت ومستقل آیند فوج ظفر موج باختیار راؤ صاحب
مهربان راجه سجونت بهادر متصل کنچی کوته متعلقه ملک
مخالف علم نصرت برافراخته اند وانشاء الله انجا که فیمابین مقام
مذکور وکنده کاه لشکر ظفر پیکر همراه مخلص مسافت بعید
متصور نیست لهذا بنام راجه صاحب معزالیه نگارش
رفت که سواران همراهی خود آورده با لشکر مخلص ملحق

راؤ صاحب مہربان دوستان سلامت

از مضمون خطوط مرسلہ مستر مالت صاحب بہادر احوال روانگی آن مہربان از مقام پونہ باکل کیفیت کوچ و ورود متجندہ سرکار مادھوراؤ نراین سوائی پنڈت پردھان بہادر به اختیار آن مہربان بدریافت مخلص درآمدہ موجب سرور و مسرت بے اندازہ گشت و بمد نظر رسوخیت صمیمی و خیر خواہی قلبی آن مہربان نسبت به عزت و احترام و سرسبزی و شادمانی امورات سرکار ممدوح و سرگرمی و دولت خواہی منقوش مزاج آن مہربان درباب حسن انجام مقدمات مرجوعہ موحدہ فیمابین سرکار پیشوا صاحب بہادر و سرکار نوابصاحب والاقدر نواب نظام علیخان بہادر و سرکار کمپنی انگریز بہادر فی الواقع از تقرر آن مہربان بسرکردگی و مختاری فوج متعینہ جہت انصرام مہام مرجوعہ به سمت ممالک مستقرہ لوائے نصرت و فیروزی سرکار کمپنی و نواب صاحب موصوف مراتب جہان دیدگی و بلند حوصلگی پیشوا صاحب بہادر جلوہ افروز گردیدہ آن قدر موجب مسرت خاطر و انبساط

آن مہربان بوجہہ احسن یقین مساوی منقوش مزاج
آن مہربان است تواند شد بہ عمل خواہند آورد و باقی
مراتب بہ اظہار مستر مالٹ صاحب بہادر کہ معتمد
و بجائے مخلص اند مفصل حقایق حالات تدبیرات
واقعی آن مہربان بہ این مخلص اطلاع می دہند بہ
دریافت آن مہربان خواہد در آمد ؎
زیادہ چہ برنگارد ؎

Cornwallis.

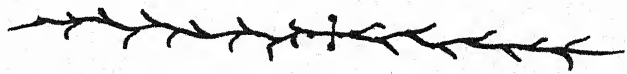

رقعہ ۹۷

تاریخ ۲۳ر مارچ ۱۷۹۱ء

راؤ صاحب مہربان دوستان راؤ ہری
پنڈت تاتیا صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ
بتاریخ ۱۷ر رجب ۱۲۰۵ھ

اثبات مراتب صدق ارادت منقوش خاطر خود برائے
انقراض تطاول و اندادرخنہ فساد ٹیپو نایک و نیز
برائے تقدیم مستلزمات دوستی قدیم و رفاقت صمیم با
اہلکاران ریاست پونہ ہم بنا بر عمل آوری واجبات
لایق شراکت بر عہد نامجات کہ از فضل الٰہی فیمابین ہر سہ
سرکار دولتمدار مستحکم و مشید گردیدہ است، در ہر
حال منظور خاطر صفوت ماثر این اخلاص مند است۔
لہذا این عزم را مصمم ساختہ بہ مجرد آمادہ شدن جہاز
لایق سواری از کلکتہ راہگزائے منزل مقصود خواہد گشت
مخلص مزاج خود را نسبت بہ رفاقت و واحدیت اہل
کاران ریاست پونہ کہ بہ اندراج ظہور ثابت قدمی
و راسخ القولی خود ہا نمودہ اند کہ مخلص لمحہ تصور است
نوعدیگر در خاطر خود جا می تواند داد طمانیت کلی حاصل
ساختہ عازم آن طرف می گردد و چنان متوقع و امید
قوی دارد کہ آن مہربان ارادہ مخلص را بذات خود محض
از باعث استدعائے منقوش خاطر جہت انتظام
امورات ہم لایق الاعزاز پنداشتہ آنچہ تدبیرات
و ترددات و جہد و کوششی کہ صورت استحصال و
کامیابی امورات متوقعہ مخلص کہ بہ لحاظ تندی سرکار

بدرجہ اتم مستحکم و موثوق گردیدہ است و بمد نظر
انجام مراتبات متوقعات عہدنامہ مذکور کہ فی الواقع
بنا بر سزا رسانی و گوشمالی عدوئے باطع دانہ و
حق تعالیٰ راست آرد - برائے ارتقاے و افزایش و
ترصیص اساس مدارج اتحاد و وداد فیمابین ہر سہ
سرکار دولتمدار تا ابد الدہر تزدادات چنانچہ باید و شاید از
ہر سہ سرکار بہ عمل می آید مخلص این مکنونات و مرکوزات
مزاج خود در باب حالات ظفر شعار روبکار کہ اگر بہ
فضل الٰہی کہ بشر را ازان گریز نیست اختلاف نکند -
مشتمل بر انصرام و انجام مطلب حسب دلخواہ خواہد بود
چنان مطمح نظر دارد و مطمئن است کہ این ایام را
کہ امورات متعلقہ ریاست بنگالہ بوجہ احسن منتظم
است اتفاق وقت پنداشتہ عزیمت چناپٹن را کہ
خود در آنجا رسیدہ اجراء مہم بائیپو مذکور نماید ۔
مستحسن و جلی بجا متصور شدہ در مزاج خود مصمم ساخت
و از انجا کہ امورات متعلقہ بندر چناپٹن بدرجہ مساوات
مقبوضہ اقتدار مخلص است و سرسبزی و
شادابی معاملات و مقدمات سرکار کمپنی انگریز
بہادر در ہر علایق ملحوظ خاطر مخلص و استدعائے

انجام مہم بابٹیو نایک بہ تقویت تمام وبلا اغماض کہ
مستدعش خاطر است بوجہ احسن مستر نالٹ صاحب بہادر
دہن نشین مزاج آن مہربان ساختہ باشند پس چہ
احتیاج کہ درین باب مکرر مکلف خدمت سامی
گردد ہرچند سابق ازین وقوعات را مشاہدہ نمودہ
مخلص از مسرت خاطر بے اندازہ خود درباب تردد وتدبیرات
واقعی کہ از طرف سرکار آن مہربان بہ وقوع آمدہ و بہ
مدنظر استحکام بنیکنامی سرکار آن مہربان دربارہ ثابت
قدمی وراسخ القولی بہ عہود ومیثاق فیمابین وبنا بر
انقراض تطاول وانداد رخنہ اقتدار معاملہ کہ سررشتہ
یگانگت ویکدلی وشراکت ویکسوئی کہ بالفعل فیمابین
مستحکم ومنضبط مثل سد سکندر گشت دریافتہ تدبیر
بنا بر عدم وقوع متوقعات شرکا حتی الامکان فرو
گذاشت نخواہد ساخت جہد وسعی از طرف سرکار آن
مہربان جلوہ ظہور یافتہ نوک ریز خامہ اتحاد ساختہ
است لیکن درینولا نہ بہ اندرجہ در مزاج محبت امتزاج
مخلص ابتہاج بے اندازہ ومسرت تازہ راہ یافت
کہ از تشریح آن زبان را ازین مقالات باز دارد
ایزد کارساز وقادر توانا توفیق عدو سوزی ودشمن
گذاری نصیب اولیائے دولت ہریکے از شریکان
این رنج وراحت سازد۔ الحمد للہ قطعہ عہد نامہ فیمابین

الٰہی دنوجہہ دوستان بازہ بہ تصرف سرکار در آمدو در آن مکانات صعب تہانہ سرکار کمپنی انگریز بہادر قایم گشت واز فوج مخالف متنفسی بہ مقابلہ فوج ظفر موج این طرف نمودار است اطلاعاً این مراتب مرقوم خامہ وداد گردید۔

زیادہ چہ

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان زبدہ نوربنان عظیم الشان گورنر جنرل چارلس کارنوالس بہادر سپہ سالار افواج بادشاہی و کمپنی متعلقہ کشور ہند

رقعہ ۹۶

بتاریخ ۲۱ فروری سنہ ۱۷۹۱ء

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان بالاجی راؤ پنڈت سلمہ اللہ تعالیٰ۔

ہفدہم شہر جمادی الثانی سنہ ۱۲۰۵ھ بر مقام پونہ۔

معرفت چمن لال رسید۔

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان سلامت

از انجاکہ تمامی مراتب و پیش نہاد خاطر مخلص در باب

دوستان همگی امورات متعلقه این هم رویکار به همین
وتیره حسب دلخواه انصرام خواهد یافت رجا که مخلص را
جویائے نوید صحت و استدامت مزاج مهربانی
امتزاج تصور نموده مدام به ارقام مکاتبات خیریت
سمات مسرور و شادکام می فرموده باشند۔
زیاده چه برطرازد ؎

Cornwallis.

رقعه ۹۵

دسمبر سنه ۱۷۹۰ء

ثانیاً آنکه

نظر به مصلحت وقت چند اضراب اتواپ و
مورچال مقبوضه از قبضه این طرف گذاشته شده
بود بعد ازان به سهولت و عجلت تمام مورچال مذکور
از کنار دریائے کاوری سراسر تا شهر کنجام معه
اضراب و اتواپ مذکوره و دیگر اسباب و ادوات
جنگ که مخالف نتوانست برداشت به عون عنایت

همت بهادران لشکر ظفر پیکر از راه حمله مسخر و مفتوح
گردید و محصوران مقهور از هیبت و صلابت تهمتنان
قلعه کشا و بیم صدمه شیران بیشه وغا چون رمه از جا
آرمیده اکثری در ظلمت شب که شام نکبت انگرده
شقاوت پژوه بود ریسمان به کنگرهٔ حصار قلعه
آویخته فرو شده رو به فرار نهادند و بعضی قتیل و
قلعه با چند نفر اسیر گشته به حبالهٔ قهر الهی گرفتار آمد
از انجا که ظهور این فتح تازه مقدمه فتوحات روز
افزون است او تعالی خوشی این معنی بر آن مهربان
و بر جمیع دوستان مبارک کناد اگرچه مفتوح شدن
قلعه مذکور چندان کار نبود اما نظر بر این که ماندن -
چنین مکان مستحکم بدست مخالف هر آئینه موجب
تعرض و تخلل در آمد و رفت بیچاره و غیره متردد باشد
این سرزمین متصور و هم خالی از فائده هر سه سرکارات
مشار که نبود بنا بر سعی و تردد درین امر به کار برده کار
تعرض و آزار اهل حصار از دامن روزگار متردد دین این
دیار بر چیده به کنار انداخت - یقین خاطر است که الحال
در رسیدن رسد خله معرفت تجار ها به لشکر فیروزی
اثر نوعی تخلل رو نخواهد داد و بفضل الهی و از توجه

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوائینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر
سپہ سالار افواج بادشاہی
وکمپنی متعلقہ کشور ہند

رقعہ ۹۴

بتاریخ ۱۹ر نومبر سنہ ۹۰ء

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان امیرالامراء مختارالملک وکیل مطلق مدارالمہام سلطنت عمدۃ الارا کیین خلافت یاروفادار سپہ سالار فرزند سعادت مند خاص سریمنت پنڈت پردھان مہاراجہ دھراج سوائی ماذھوراؤ - موصول باد ۔

یازدہم ربیع الاول سنہ ۱۲۰۶ھ مقام
معرفت مسٹر مالٹ درلشکر رسید۔

گلشن دولت واقبال چمن حشمت واجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان ازصرصر حوادث زمان مصون ومحروس بودہ سرسبز وشاداب شگفتہ وخندان باد ۔

الحمدللہ والمنۃ کہ درین ولا بہ افضال ایزدی وتائید سماوی درشب ہیجدہم ماہ اکٹوبر قلعۂ نندی دُرگ عرف گردون شکوہ کہ حصن محکم وحصار مستحکم مخالف بود نیروئے

سرسبز و شاداب و شگفته و خندان باد ۔

درینولا نواب صاحب والا قدر نواب وزیر الممالک بهادر حقیقت محصول تیرتھ پراگ یعنے الہ آباد که به مدنظر آرام و رضاجوی رایان به نسبت به ایام پیشین خیلے تخفیف نمودند برائے اطلاع مخلص لطف فرموده اند و مخلص به مقتضائے محبت و وداد نقل افراد مرسوله نواب صاحب ممدوح تقدیم مرقسم پیش آن مشفق ارسال می دارد و رجائے واثق که اراده نواب صاحب معظم الیه به همان طریق از فرط رحم و شفقت که مملو براطمینان و حفاظت رایان است بوجهه احسن جلوه ظهور خواهد یافت باقی مراتب از اظهار مسٹر مالٹ صاحب بهادر به اطلاع آن مشفق خواهد در آمد مخلص را خواهان خیریت و مستدعی ترقیات پنداشته مدام به وصول شفقت نامجات خیریت سمات مسرور و مشکور می فرموده باشند ۔

زیاده چه سرطراز د ۔

Cornwallis.

راه دادن پلٹن مسطور از لشکر خود بیروانگی خواهند داد
زیاده چه برطراز د ۔

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوآئینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل نگار نوالس
بہادر سپہ سالار افواج
بادشاہی و کمپنی متعلقہ کشور ہند

رقعہ ۹۳

تاریخ ۲۸ ر اگست سنہ ۱۷۹۰ ع

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر
بلند مکان مہاراجہ مادھوراؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت
پردھان بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ ۔ موصول باد ۔

بتاریخ ۱۶ ر شہر ذیحجہ سنہ ۱۲۰۴ ھ در پونہ رسید
معرفت سید نورالدین حسین خان وکیل انگریز ۔

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصون و محروس (مامون و مصون) بودہ ہمواره

زیاده چه برطرازد ؎

Cornwallis.

رقعه ۹۲

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوابان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بهادر
سپه سالار افواج بادشاهی
و کمپنی متعلقه کشور هند

بعد ماه مئی سنه ۱۷۹۰ ع

بمطالعه ساطعه پنڈت صاحب بسیار مهربان
مخلصان هری پنڈت تانتیا صاحب بهادر سلمه الله تعالی
موصول باد

پنڈت صاحب بسیار مهربان مخلصان سلامت
درین ولا چند پلٹن لشکر مخلص از سمت گهاٹ
جهت داخل شدن به لشکر می آیند چنانچه که در راه
آمد پلٹن مذکور از لشکر آن صاحب است . لهذا
نوک ریز خامه وداد می گردد که شخصے صاحب متعلق
پلٹن مذکور بخدمت آن مهربان می رود ترصد که آن
مهربان همراه صاحب مذکور به اهلکاران سرکار خود جهت

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال راؤ
صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان از صرصرِ
حوادث زمان مصون و محروس بوده سرسبز و
شاداب و شگفته و خندان باد۔

نمیقه انیقه در جواب رقیمهٔ الوداد الاشتیاق
مشعر بر رسید تحایف مرسله این سراپا وفاق و
مراتب حسن اخلاق آن مشفق معدن اشفاق
معرفت لاله سیوک رام رونمائے وصول مباهجت
شمول گردیده ذریعهٔ توفیر اسباب شادمانی و واسطهٔ
مزید با تحف و هدایائے آن ضلع معرفت صاحب مهربان
مستر مالٹ صاحب وصول نموده بود مکاتبه دوستی
طراز در پاسخ آن مع رسید هدایائی مرسوله آن مشفق
سمت ابلاغ یافت انشاء الله تعالیٰ بذریعه صاحب
موصوف خواهد رسید و مراتب دوستی و پاس اخلاص دیرینه
که در هر آن مطمح نظر و پیش نهاد خاطر دوستدار است
دلنشین و خاطرنشان آن مشفق خواهد گردید رجا که
تا دست داد مسرت مواصلت که خلاصه دلهائی
مخلصان است همواره همین قسم بیاد آوریها مسرور
منبسط خواهد داشت ✤

حقیقت حال غریمت خود سمت چناپٹن بالفعل
موقوف نمود چون اطلاع این معنی بہ آن مشفق
ضرور بود لہذا کریز خامہ محبت یگانگت نگار گشت
رجاکہ مخلص را ہر گونہ خواہان خیریت مزاج شفقت
امتزاج تصور نمودہ مدام بہ وصول صحائف شریف
مسرور و منبسط باید داشت دیگر مراتب از زبانی
منشر مالٹ صاحب دریافت خواہد شد۔
زیادہ چہ برطراز د۔

Cornwallis.

رقعہ ۹۱

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوایان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر
سپہ سالار افواج بادشاہی
و کمپنی متعلقہ کشور ہند

تاریخ ۴ مئی سنہ ۱۷۹۰ء

بمطالعہ ساطعہ راؤ صاحب مشفق مہربان سموالقدر
بلند مکان راؤ مادھو راد نارائن پیشوا سوائی پنڈت
پردھان بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ۔ موصول
بتاریخ نوزدہم شہر شعبان سنہ ۱۲۰۴ھ مصحوب گلاب رای رسید

تاریخ ۱۵ ر جمادی الثانی سنہ ۱۲۰۴ ہجری

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بودہ سرسبز و شاداب و شگفتہ و خندان باد۔

سابق ازین رقیمۂ الوداد متضمن برعزیمت خود سمت چناپٹن برائے تنبیہ و تدارک واقعی پنٹونایک کہ بلا سبب کہ ازین طرف بخلاف عہد و مواثیق خود و سرکار کمپنی انگریز بہادر سررشتۂ اخلاص را گسیختہ متحرک سلسلۂ نفاق گشتہ بود ابلاغ خدمت سامی نمودہ یقین است کہ بمطالعہ ساطعہ در آمدہ موضح حالات گردیدہ باشد بمعہ ترسیل رقیمۂ الوداد مذکور بہ اطلاع مخلص چنان در آمد کہ جنرل صاحب والاقدر جنرل میڈس کہ در فن سپاہگری عدیم المثال و در ہر ریاست و سروری وحید العصر اند موافق حکم سرکار کمپنی انگریز بہادر بہ علاقہ گورنری چناپٹن وغیرہ معمور شدند چون مخلص را بردانائی و ہوشیاری و شجاعت کار آزمودگی جنرل صاحب معزالیہ اعتماد کلی است و نظر بر درایت

و فی الواقع بر روئے کار آمدن این ستودہ مستحسنہ
فیمابین دو سرداری ذوالاقتدار آرزو ولایت بعید این
مسافت در حقیقت گویا برائے انتفاع از تحفے وہدایات
بے منتہائے تجاران ولایت یکدیگر کہ رقم شناس اجناس
ولایات ہمدیگر اند متصور است دیگر مراتب پیش
نہاد وعزم مصمم مخلص بہ پاس مراتب دوستیہا مشروحا
از اظہار مسٹر مالٹ صاحب بدریافت آن مشفق
خواہد آمد مخلص را منظر و مشتاق وصول شفقت نامجات
خیریت آیات و مستدعی و خواہان ترقیات از نہایات
پنداشتہ اکثر یاد فرما باشند۔
زیادہ چہ برطرازد۔

Cornwallis.

رقعہ ۹۰

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوابینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس
بہادر سپہ سالار افواج بادشاہی
و کمپنی متعلقہ کشور ہند

بتاریخ ۲ر مارچ سنہ ۱۷۹۰ء

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند
مکان مہاراجہ مادہوراؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت پردہان
بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ موصول باد

فیوماً در تزاید و تضاعف است معه جنس اقمشهٔ آن
ضلع که بطریق هدایا و تحایف لطف فرموده بودند
در خوشترین زمان و بهترین آوان بموجب فرد
تفصیل معرفت صاحب بسیار مهربان مستر مالٹ صاحب
اشعهٔ وصول نمود فروغ گلشن مایهٔ دلها گشت و دلیل بر
کمال محبت و اتحاد و فرط مودت و وداد گردید
از انجا که فیما بین روابط اخلاص معنوی و مدارج
واحدیت قلبی به منزلهٔ سدِ سکندر تربص و تاسیس
رسیده و از فضل الٰهی بنائے این یکتا دلی ها روز
بروز به استحکام و انضباط قوائم و ارکان اتفاقات
و مواسمات به مرتبهٔ اقصیٰ و مترتبهٔ اعلیٰ فایز و جاگیر
سراست درین صورت حفظ سررشته موالفت دیرین
و نگاهداست سلسلهٔ موالفت پیشین ملحوظ و مطمح نظر
همدیگر چون مشفق در ترسیل این چنین جنس بے هنگامه
در عالم یک جهتی و یکرنگیها بهتر ازین تحفه و خوشتر ازین
هدیه بهم نمی رسد موفور خورسندی خاطر و فرط انبساط
طبیعت مهربانی و لطف را مرعی داشته بهر مخلص بے
ریا اگرچه خلاف معمول خود متصور است لیکن مطبوع
طبع ساخت و مشکور یاد فرمایئهای آن مشفق گشت

قصور نخواهد رفت زیاده زیاده توسن ایام
مرتبت و کامرانی رام باد ۔

رقعه ۸۹

بتاریخ ۳ جنوری سنه ۱۷۹۰ء

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبده نوابان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بهادر
سپه سالار افواج بادشاهی و کمپنی
متعلقه کشور هند

بمطالعه ساطعه مهاراجه صاحب مشفق مهربان سمو القدر
بلند مکان راؤ مادهو راؤ نارائن پیشوا سوائی پنڈت
پردهان بهادر سلمه الله تعالی ۔ موصول باد ۔
شانزدهم ربیع الثانی سنه ۱۲۰۴ھ رسید

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مهاراجه
صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصون و محروس بوده سرسبز و شاداب و شگفته
و خندان باد ۔

صحیفه بهجت آگین و ملاطفه مسرت قرین مشتمل بر کمال اخلاق
و اشفاق و وفور ذوق و اتفاق که بفضل ایزدی علی الاطلاق یوماً

رقعہ ۸۸

۱۲۰۲
جمس ہرتلی

بتاریخ ۱۷ر جون سنہ ۱۷۸۹ع

بہ گرامی مطالعہ نانا صاحب بسیار بسیار مہربان الطاف نشان کرم فرمائے نیازمندان بالاجی پنت زنار دھن دام لطفہ - نہم رمضان

۲۲ر رمضان سنہ ۱۲۰۳ ہجری رسید

نانا صاحب بسیار بسیار مہربان کرمفرمائے نیازمندان سلامت بعد از اشتیاق ملاقات سراپا بہجت ملتمس آنکہ چون مسرت نامہ فرحت شمیمہ از راہ کمال الطاف و تخلص ترقیم بود از وکیل سرکار فیض آثار رگھناتھ رپنجھوڑ ورجین بہین شرف ورود یافتہ از نگہت آن مشام دلہا معطر گردیدہ بہ مضامینش آگاہی تمام رو داد و از زبانی مشارٌالیہ نیز بہ ظہور پیوست ازین باعث خوشنودی بدرجہ اتم این نیازمند است ترصد کہ بدین نسق این نیازآئین را ازان خود شمردہ ہرکاری کہ باشد ایما نمایند حتی المقدور در سرانجام آن

مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند که به زودی بدریافت
حسن اتفاق از رسیدن این جانب در بندر معموره
مبنی بتاریخ چهارم ماه ذیحجه اطلاع می دهد که مطابق
حکم عالیشان امرایل کورت در کرتی الفور تعلقه
حکومت از مستر رامسی صاحب در اقتدار خود در
آورده وچنانچه به پاس دوستی و یک جهتی که به استماع
آن خوشی خاطر گردیده که از مدت بسیار درمیان هر دو
حکومت نامدار منوط و مربوط است ارادہ این جانب
است که همیشه آنچه خوبی در اقتدار این جانب باشد
به عرصهٔ ظهور خواهد آورد ویقین است که نیز ارادہ آنمهربان
به مطابق خواهش این جانب برای زیادتی بهبودی
طرفین را اجرا وارسال گرامی مفاوضات دوستی سمات
یافته خواهد شد زیاده بجز شوق از دیاد مواد محبت و
وداد چه ترقیم رود۔

ایام بهجت و شادمانی مدام باد۔

تاریخ نهم ماه ذیحجه سنه ۱۲۰۲ھ

Wm. Medose.

To, The Peshwa. Bombay. 11th Sept.

Wm. Thos. Sandiford, 1788.

R. H. Boddam.

To. The Peshwah,

1. August, 1788.

رقعہ ۸۷

بتاریخ ۱۱ ستمبر سنہ ۱۷۸۸ ع

انشاء اللہ تعالیٰ بہ گرامی مطالعہ ذیشان منبع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنڈت پردھان دام شفقتہ - موصول باد -

تاریخ ۱۵ ربیع الثانی ۱۲۰۳ ھ مقام پونہ

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہموارہ بر روئے روزگار خجستہ آثار ذی شان منبع المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامعہ حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت

صاحب مشفق مهربان سراپا لطف و الاحسان بجامعه
حسنات ستوده صفات صاحب حشمت و شوکت
پیشوا صاحب اعظم مهادو راؤ نارائن پنت پردهان کشاده
و آماده باد ۔

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت و افی المباهجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند که چون حکم آنجناب
در باب واگذاشت غراب قادری معه وجهه قیمت مال محموله
آن بابت تجار متعلقه این سرکار بنام دهولسه صوبیدار
اصدار یافته بود به صوبه دار مذکور داده شده آما مشارالیه
به مخلص غراب مذکور نپرداخت و نه وجهه قیمت ادا کرد ازین
معنی باعث بس تعجبات خاطر اخلاص مظاهر گردید نظر بران
ضرور نمود که بازه درین باب متصدع خدمت سامی گردد
و منتصد که توجهه فرموده حکم تاکید قاطع در باب مخلصی غراب
مذبور و ادائے زر قیمت مال محموله آن حواله حامله رقیمة
الشوق فرمایند که درین جا نزد مخلص صادق الوداد بیارد
تا دوستدار از ینجا معه آدم خود نزد صوبه دار موصوف
ارسال نموده و به دعوائے مطالب خود پرداخته غراب
و مبلغ قیمت مال آن قابض و متصرف شود زیاده
بجز شوق ازدیاد مواد محبت چه تحریر رود ۔

ایام بهجت و شادمانی مدام باد

نظر بر آن اطلاع ہر مقدمہ و احوال آن مشفق از جملہ
واجبات و محتمات اشت چشم داشت از دوستیہای
قدیم آن است کہ ہموارہ بہ تبلیغ و ترسیل مفاوضات
خیریت آیات کہ اکثر خاطر بدریافت آن متعلق میباشد
مورد سرور و آمادہ انبساط نا محصور می ساختہ باشند۔
زیادہ چہ برطراز د

Cornwallis.

رقعہ ۸۶

بتاریخ ۱۰ اگست سنہ ۱۷۸۸ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذیشان منیع المکان صاحب
حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم بہادر راؤ نارائن
پنت پردھان دام شفقتہ۔ موصول باد۔
محررہ بست و ششم ذیقعد سنہ ۱۱۹۹ھ

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ ببروئے روزگار رنجتہ آثار ذیشان منیع المکان

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوینان عظیم الشان گورنر جنرل
چارلس ارل کارنوالس بہادر سپہ سالار افواج
بادشاہی و کمپنی متعلقہ کشور
ہند

بتاریخ ۱۱ر جنوری سنہ ۱۷۸۸ع

راؤ صاحب مشفق مہربان
سمو القدر بلند مکان راؤ مادھو راؤ
نارائن پیشوا سوائی پنڈت پردھان بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ۔
غرہ ربیع الثانی سنہ ۱۲۰۲ھ بمقام پونہ

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال راؤ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصون و محروس بودہ سرسبز و شاداب و شگفتہ
و خندان باد بہ فضل الٰہی مخلص از سیر مقامات و ملاحظہ
افواج متعینہ ملازم سرکار کمپنی انگریز بہادر متعلقہ صوبہ
جات خود و علاوہ آن تا فرخ آباد بخیر و خوبی فراغت
حاصل ساختہ بہ بدرقہ عنایت ربانی ہم عنان عافیت
و قرین خیریتہا بہ تاریخ شانزدہم صفر سنہ ۲۹ داخل بلدہ
کلکتہ گردید چون فیمابین این ریاست و سرکار دولت
مدار آن مشفق واسطۂ دوستی و محبت و روابط یکتا
دلی ہا و مصادقت بہ درجہ واحدیت متحقق و مشید است

خیرخواه آن سرکار است و خوبی و فیروزی هردو سرکار
در دوستی یکدیگر می بیند و همیشه باین معنی صلاح و اظهار
می نمود و به فضل الهی جل شانه مدت است که هیچ جدائی
به نظر نیامده است و از دانائی آن مشفق و یار کارنوالس
صاحب بهادر که از امرایان کلان ترین بادشاه ولایت
هستند و حالا صاحب کلان اینجا یقین است که باغ دوستی
طرفین همیشه سرسبز خواهد ماند و جان میکفرسن بهادر که سابق
صاحب کلانها بودند حالا نیز نزدیک لارڈ صاحب در کونسل
هستند و به صاحب معزالیه دوستی صمیمی دارند و وقتیکه
سرمینت راؤ بهادر دو ساله بودند مخلص در حضور بر سر
معاملت بود الحال از شنیدن جوانمردی و شجاعت و
دلیری و عقل مندی راؤ صاحب بسیار خوشی و خورمی
حاصل گشت امید که آن صاحب یاد دهی نیازمندی
در حضور راؤ معزالیه خواهند نمود +

زیاده ایام بهجت و عشرت مدام بکام باد -

N. Macpherson.

رقعه ۸۵

R. H. Boddam.

To. Nana Furnaveese.

Bombay. 23th Dec. 1787.

Wm. Thom. Sandiford.

رقعہ ۸۴

سنہ ۱۷۸۷ء

بمطالعہ راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان تفقد فرمائے
مخلصان بالاجی پنڈت پھرنویس صاحب سلمہ اللہ تعالی
موصول باد

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان تفقد فرمائے مخلصان
سلامت ۔

بعد شرح تمنائے ملاقات مسرت آیات کہ حدی
و نہایتی ندارد مکشوف خاطر مہربانی مظاہر می گرداند
مہربانی نامہ تفقد شمامہ مملو از حرفہائے صداقت آمیز
مشحون از نکتہ ہائے تودد انگیز چہرۂ آرائے وصول
مباہجت شمول گردید بہ دریافت مزاج وہاج ذخیرہ
اندوز نشاط و شادمانی گشت دوستدار از قدیم

ذی شان منیع المکان خصوصیت و اخلاص توامان
سلمہ المنان

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت و افی المباهجت
کثیر الفرحت مکشوف رائے مہر انجلائے می گردانند
کہ در ینولا حکومت بندر معمورہ بہ بمبئی گذاشتہ
رفتن در ولایت بر جہاز جنرل مقرر
نمودہ لہذا برائے اطلاع کردن کہ چنانچہ
در ارادہ است کہ در اوایل ماہ جالوری سوار
جہاز شدہ روانہ گردد۔ ہیچ کاری متضمن اقتدار
این جانب مرکوز خاطر گرامی باشد بزودی
ضرور است و چنانچہ رفعت مرتبت
مستر رامسی صاحب بالفعل حکومت خواہند کرد
آنچہ فرمایشات باشد از ترقیم نمودن بہ ایشان
حاصل خواہند شد و ہموارہ خیریت و جمعیت و خوشی
و مسرت گرامی مطلوب اینجانب است زیادہ
بجز شوق از دیاد مواد محبت چہ ترقیم رود ایام
بہجت و شادمانی مدام باد۔

بتاریخ دوازدہم ربیع الاول سنہ ۱۲۰۲ھ

ایام بہجت و شادمانی مدام باد۔

بتاریخ سلخ شہر صفر المظفر سنہ ۱۲۰۲ھ

R. H. Boddam.
To. The Peshwa, Bombay. 10 Ib
Dec. 1787.
Wm. THom. Sandi-
-ford.

رقعہ ۸۳

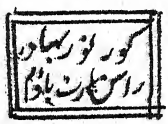

بتاریخ ۲۳ر دسمبر سنہ ۱۷۸۷ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ شہامت و بسالت پناہ ذی شان منیع المکان خصوصیت و اخلاص توامان بالاجی پنڈت صاحب سلمہ المنان موصول باد۔

بتاریخ ۵ر ربیع الاول سنہ ۱۲۰۲ھ

شہامت و بسالت پناہ شوکت و جلادت دستگاہ

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ مفاوضہ خلت
معاوضہ محررہ ہفدہم شہر محرم مصحوب بابو جی بھیم جی بر
قضیہ فیمابین مشارٌ الیہ و برادر کلان او برائے
تقسیم نمودن املاک پدر ایشان در زمان بہترین و
آوان خوشترین چہرہ وصول بہ کشود و از مضمون
فرحت مشحون بہجت بر بہجت افزود لہذا نگارش
می رود کہ از تاکید کردن بہ گماشتہ پدر ایشان بنام
دیوی داس بنظر نمی آمد کہ ملک پدر ایشان در حوالہ
او شدہ یا نزدیک او برائے تسلیم آن املاک ہیچ
حکم بودہ ازین باعث بہ گماشتہ مذکور بہ جہت نوشتن
بہ خاوند خود بھیم راؤ کہ معلوم شدہ است کہ در دوارکا
باشد برائے دریافتن آنکہ در املاک او بچہ طور عمل نماید
و برائے دانستن ہمہ مفصلات در بابت آن املاک
حکم دادہ شدہ است و قتیکہ از انجا جواب خواہد رسید
بہ ترقیم در آمدہ ارسال داشتہ خواہد شد۔

ازان دا ضحائے گرامی خواہد گردید زیادہ بہ جز
از دیاد مواد محبت چہ ترقیم رود۔

حالات آنجا بمنیج و منبسط خواہد داشت ۔
زیادہ چہ نگاشتہ شود ۔

Cornwallis.

رقعہ ۸۲

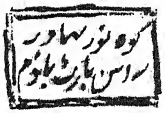

بتاریخ ۱۰ ر دسمبر سنہ ۱۷۸۷ ع

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ دیشان منیع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنت پردھان دام شفقتہ ۔ موصول باد ۔
تاریخ ۲۳ ر شوال سنہ ۱۲۰۲ ھ بمقام پونہ رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہمواره بر روئے روزگار فرخندہ آثار ذی شان منیع المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد ۔

مرسوم دوستی و حفظ سررشته یک جهتی که فیمابین
سرکار دولتمدار کمپنی انگریز بهادر و سرکار پیشوا
صاحب به خوبی و بهترین منوط و مربوط است از طرف
آن سرکار پیش صاحب معزالیه رسیده بود و ندانه انجا
که استحکام آئین بنای خلت و موالفت فیمابین هردو
سرکار عالیه پیش خاص و عام ضرب المثل روزگار
است صاحب معزالیه هم در وثوق مراسم اتحاد و داد
ثابت قدم بوده دقیقه فروگذاشت ننموده بالفعل
این جانب هم در ازدیاد مواد یک جهتی و موانست
و یکرنگی زیاده از سابق بدل محو و مصروف خواهد
بود لاله چمن لال استدعائے رخصت آن طرف ازین
جانب نمود - حسب التماس موصی الیه را رخصت نموده
شد و قدرے تحائف به رسم دوستانه برائے
پیشوا صاحب موافق فرد علیحده حواله مشارالیه نموده
شد هرچند این بضاعت قلیل قابل آن نیست
که مجیب خدمت گرامی پیشوا صاحب تواند شد
لیکن به رسم دوستی و اخلاص که از قدیم مرسوم
دوستان صمیم است مترصد آن است که به اقبال
و پذیرای آن اینجانب ممنون و مسرور خواهد ساخت
و همواره به ارقام مکاتبات خیریت سمات و اطلاع

زیادہ چہ برطراز د

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوینان عظیم الشان گورنر جنرل چارلس
ارل کارنوالس بہادر سپہ سالار افواج
بادشاہی و کمپنی متعلقہ کشور ہند
۱۲۰۰ھ

رقعہ ۸۱

بتاریخ ۴ر نومبر ۱۷۸۷ء

رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان بالاجی
پنڈت سلمہ اللہ تعالیٰ ؛

بست و سوم محرم الحرام سنہ ۱۲۰۲ھ مقام پونہ رسید

رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان سلمہ اللہ تعالیٰ
سابق ازین در عمل مستر جان مکفرسن صاحب لالہ رحمن
لال برادر وکیل و معتمد سرکار پیشوا صاحب بہادر با
قدرے لوازم شگون برائے صاحب معزالیہ بہ پاس

چون ارتباط مدارج دوستی و واحدیت والضباط
فردیت موالفت ومخالصت فیمابین آن مهربان و
دوستدار به مرتبه استحکام پذیرفته که ضرب المثل ابنای
روزگار است نظر بر آن اطلاع حالات به دوستان
قریب وبعید واجب دانسته نوک ریز خامه محب
نگار می گردد که اطلاع دقایق ریاست و دریافت
غوامض حکومت خاصه جمیع سرداران والاکام عماید
مدار المهام است لهذا اصلاح مخلص برائے سیر
مکانات تعیناتی فوج کمپنی انگریز بهادر متعلقه صوبه
جات خود و علاوه آن مستحسن ومستصلح گردید. نظر
بران درآورده ماه رمضان المبارک به این عزیمت
کوچ مخلص مقرر است انشاء الله تعالی بروقت معهوده
عازم خواهد گشت چون فیمابین این جانب وآنمهربان
واسطه بود و وفاق سررشته اتحاد و اتفاق به خوبی
مثبت ومتحقق است یقین که بدریافت این معنی
دلیل اثبات دوستی ویک جهتی دوستدار متصور خواهد
شد لازمه اخلاص و اختصاص است که همواره بورود
مهربانی نامجات بهجت سمات که المکتوب نصف الملاقات
متصور است مسرور و مبتهج می ساخته باشند ۔

شادمانی مدام باد کے

بست و پنجم شهر شعبان المعظم سنه ۱۲۰۱ ع

R. H, Boddom.

To. Mahadoo Raow Narain, Peshwa.

Bombay. 12th Jun, 1787.

Wm. Thom. Sandiford.

رقعه ۸۰

بتاریخ ۱۸ / اکتوبر سنه ۱۷۸۷ ع

شیر خاص حضور سلطان انگلستان زبده توپخانان عظیم الشان گورنر جنرل چارلس ارل کارنوالس بهادر سپه سالار افواج بادشاهی کمپنی متعلقه کشور هند

صاحب بسیار مهربان اعتضاد دوستان بالاجی پندت بهادر سلمه الله تعالی

مرقوم پانزدهم رمضان سنه ۲۹

ششم محرم الحرام سنه ۱۲۰۲ ه در پونه رسید -

صاحب بسیار مهربان اعتضاد دوستان سلامت

مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گردانند که مفاوضه عطوفت
معاوضه متضمن بر بندبودن مسمی شیوپرشاد ازان
صوبه دار بندر چیول موصول گردید وحسب درخواست
گرامی که آن مهربان حسن مافی الضمیر وخواهش
این جانب به خلوصیت ورمیان هردو سرکار
نامدار زیاده تیقن گردد وجهت گذاشتن آن
حکم داده شده لهذا توقع که آن امارت مرتبت نیز
حسن مافی الضمیر گرامی که رائے این حکومت باشد
جهت تیقن این جانب درباب کلبت بنام توکلی
که دوسال است کلبتهائے انجنویل آنرا ضبط نموده
در بندر چیول برده اند تدبیر خواهند فرمود اگرچه
بندیل قول نامه بردن همراه خود از بینجا فراموش کرد
امّا این حقیقت بیشک است که آن کلبت مال انگریز
است ونیز بوجه احسن بفرد استنباط از کتاب مسجل
که پیش رفعت مرتبت مستر مالٹ صاحب فرستاده
شده به نظر درآمد البته آن قدردان ضروریت
همرائے رهانیدن آن کلبت خواهند دید وبصوبه دار
چیول براین کار حکم خواهند داد زیاده بجز شوق
انزدیاد مواد محبت چه تحریر رود ایام بهجت و

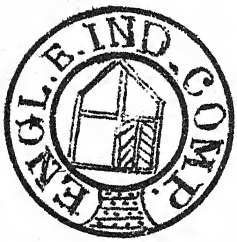

رقعہ ۷۹

بتاریخ ۱۲ر جون ۱۷۸۷ء

مہادو راؤ نارائن پنت پردھان دام شفقتہٗ
ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ بر روئے روزگار مجستہ آثار ذی شان منیع
المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان
مجمع حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت
پیشوا صاحب اعظم کشادہ و آمادہ باد۔
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت و افی المباہجت

آنہا خوشی خاطر این جانب خواہد شد بہ عامل
اورن برائے گذاشتن غلہ مذکورہا بدون گرفتن
زکات و بلا حرکت وحیلہ حکم صادر شدہ است
لہذا یقین خاطر است کہ آن مہربان تصور خواہند
فرمودہ کہ چنین کار از راہ دوستی و مروت
بہ عمل در آمدہ است و آئندہ در چنین کار پردازان
سرکار گرامی خیال و قیل و قال نخواہند کرد کہ از راہ
دوستداری است بلکہ خواہند پنداشت کہ در بغولا
مخلص این کار بہ سبب خواہش آن حشمت منزلت
کہ مافی الضمیر این ہمواخواہ است دوام سلامتی
آن مہربان واز دیاد نیکو دوستی و حسن سلوک
درمیان سرکار والا تبار گرامی و حکومت نامدار
انگریز در ممالک ظہور در آمدہ است
زیادہ بجز شوق از دیاد مواد محبت و وداد چہ تر قیم
رود ایام بہجت و شادمانی مدام باد -

برب العباد

بتاریخ ۲۷ شہر رجب المرجب سنہ ۱۲۰۱ ہجری

R. H. Boddam,
To. Mahadoraou, Narain Peshwa,
Bombay, 16th May, 1787.

صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
مہا دھورا ؤ نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد۔
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباحبت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گردانند کہ بہ وصول گرامی
مفاوضہ عطوفت معاوضہ متضمن خواہش سامی
برائے گذاشتن غلۂ شالی از خلیج اورن کہ بفرستادن
آن پیش از تنزل باران جہت خرچ قلعہ نامی ویجے درگ
کریا رغبت آن مہربان است مسروری خاطر این
جانب گردید و در رقیمۃ الشوق سابق این مخلص اسباب
ناپذیرائی درخواست اوّل آن قدردان مفصل
نگارش رفتہ بود لیکن چنانچہ تا حال و خود خواہش
سامی است کہ درین ایام پذیرا شود اگرچہ چنین وجہہ
خلاف معمول است این دوستدار سبب تصدیق آن
رفعت مرتبت کہ مرکوز خاطر این خیر اندیش است خرسندی
رسانیدن بہ سرکار نامدار آن عوالی منزلت و نیز
برائے تحقیق آن والاشان کہ خواہش کمال این محب
صمیم است بہ آبادانی و پایداری باحسن سلوک و نیکو
دوستی کہ الحال در میان ہر دو حکومت نامدار بخوشی
و خوبی جاری است و پیوستہ در زیادتی و نشو نمائی

صورت سلوک انگریزان عازم بہ طرف متعلقہ
مفوضہ جہانسی شدند فوج تکوجی راؤ ہولکر
و مہدجی راؤ سندھے بہ سرداری ہری باباجی
تعین بود چنانچہ درین روزہا سرمینٹ دادا
صاحب از سردار فوج متعینہ ہنگامہ آرا
شدند برائے اطلاع آن صاحب مرقوم خامہ
مؤدت طراز کردید و مہدجی راؤ سندھے نیز
تردد و تدبیر این امور مستعد اند۔

زیادہ چہ بقلم آید ایام بکام باد۔

رقعہ ۸

بتاریخ ۱۶ ار مئی ۱۷۸۷ء

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و
شادمانی ہموارہ بر روئے روزگار خجستہ آثار
ذی شان منیع المکان صاحب مشفق مہربان
سراپا لطف و الاحسان مجامعہ حسنات ستودہ

مشبت بدستخط خود به آئین ایما حروف معمّا و اشاره
تیار نموده پیش مسٹر مالٹ صاحب سمت تبلیغ
می گردد صاحب موصوف مفصل مضمون آنحرف
به حرف ذهن نشین آن صاحب خواهند ساخت
مترصد اتحاد دلی و دوستی چنان است که از صاحب
معز الیه جمیع مراتب مدارج و مضمون مسنوده مذبوره
دریافت فرموده آن چنان معتبر تصور باید فرمود
که گویا زبانی مخلص است و همیشه مخلص را به تصور
دوست یک رنگ خود به مهربانی نامجات خیریت
سمات مسرور و مبتهج خواهند داشت که
زیاده چه بر طراز د

Cornwallis.

رقعه ۷

سنه ۱۷۸۶ ع

نواب صاحب مشفق مهربان کرمفرمای مخلصان سلامت
درچنین که سرمینت دادا صاحب بعد دست داد

رقعہ ۷۶

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ توبیان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ارل کارنوالس بہادر
سپہ سالار افواج بادشاہی و کمپنی
متعلقہ کشور ہند

بتاریخ ۲ ردسمبر سنہ ۱۷۸۶ع

انشاء اللہ رفعت وعوالی مرتبت اعتضاد دوستان
بالاجی پنڈت سلمہ اللہ تعالی
دہم ذیحجہ سنہ ۱۲۰۱ھ دہم صفر المظفر سنہ ۱۲۰۱ھ مقام پونہ رسید

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
چون درین روزہا باعث بلند شدن نائرہ فساد و
منازعہ بہ ضلع ہندوستان خطرہ خطیر در راہ ہا
بہ ارقام سخنان مرکوز و راز اندیشہ بسیار است
بمقتضائے ہوشیاری و دور اندیشی ہمین کہ ترقیم
خطوط مرکوزات در ایما و حروف معمّا و اشارہ
جاری باشد چنانچہ بالفعل مخلص روانگی خطوط
ازین طرف بہ خدمت آن صاحب از مستحسنات
می دانست نظر بر خطرہ مصدورہ بہ نہج قویم آن
تامل و توقف نمودہ الحال قطعہ مسودۂ انگریزی

رقعہ ۷۵

بالا

معزز

راؤ ہری پنڈت

نیاز مندان

بتاریخ ۳۰ ر اکتوبر سنہ ۱۷۸۶ع

سردار سپہ سالار مشفق قدردان کرم گستر

سردار سپہ سالار مشفق قدردان سلامت

کرم گستر نیاز مندان بعد ابلاغ مراسم محبت و وداد مشہود رائے شفقت اقتضائے می دارد کہ تا حالت تحریر کہ ہفتم ماہ محرم است مزاج قدرے بہ اعتدال آمدہ لاکن ہنوز در سواری ضیق النفس لاحق می شود و خطوط کہ از پیش آمدہ بہ خدمت مدار المہام نانا صاحب مرسول داشتہ تمام کوائف از ان واضح خواہد شد توقع کہ تا دست داد ملاقات صوری از خیریت مزاج خود دلنوید خود حقیقت سرمینت و نانا صاحب اطلاع می فرمودہ باشند زیادہ ایام عمر و دولت بہ کام باد

امورات گورنر جنرلی داخل کلکته شده مسند نشین
خدمت گورنر جنرلی شد چون فیمابین کمپنی و آن
مشفق استحکام محبت و ولا و انضباط اتفاقات
و مواساکه از قدیم است به تمام عالم ظاهر و مراتب
خلوص و احلیت قسمیکه با گورنران سابق منوط و
مربوط مانده است انشاء الله تعالی الحال نیز پاسداری
آن زیاده ازان پیش نهاد خاطر اخلاص مظاهر خواهد
ماند - وجهات دوستیها کنفس واحد یوما فیوما در تزاید
و تضاعف خواهد بود و بیشتر از پیشتر به ظهور خواهد
آمد و بهر صورت به هیچ نوع از مخلص صمیم بیاس لوازم
دوستی و اتحاد قصور نخواهد رفت ترصد از مهر با نیها
این است که مخلص بی ریب و ریا را به تصور محب
یک رنگ خود همیشه از خیریت مزاج شریف دائما و
استمارات هر امور که تمشیت آن عین راحت دلیست
مسرور و شاد کام باید داشت ؛
زیاده چه برطراز د ؛

Cornwallis.

بنا بر خاطر جمعی آن صاحب از واجبات دانسته رقیمه اتحاد ہذا به صحابت لاله چمن لال وکیل سرکار که بالفعل از دوستدار مرخص گردیده روانه خدمت شریف می شوند فرستاده می شود مفصل حقایق از روئے موالات نامه ہذا و زبانی چمن لال مسطور به دریافت سامی خواهد در آید مترصد اشفاق و واحدیت چنان است که دوستدار به تصور محب یکرنگ خود همیشه از خیریت محبت آیات مسرور و شادمان می نموده باشند +

زیاده چه بر طرازد ؎

رقعه ۷۴

حسین محرے
سید نور الدین

بتاریخ ۱۲ ر ستمبر سنه ۱۷۸۶ع

راؤ صاحب مشفق بسیار مهربان مخلصان سلامت امروز که تاریخ هیجدهم شهر ذیقعده سنه ۲۸ موافق دوازدهم ماه ستمبر سنه ۱۷۸۶ع است مخلص از ولایت به مختاری جمیع

در ملک اوشان به رود اما به پاس دوستی دو احدیت
پیشوا صاحب به صاحبان مبعی نوشته خواهد شد
که هر قدر افواج پیشوا صاحب را برائے مقابلت
لشکر مخالف ضرور و منظور باشد متعین خواهد نمود
و یقین متصور که وکیل سرکار آنصاحب اطلاع این
معنی بخدمت شریف نموده باشد چنانچه درمیان
وقت به نواب نظام الملک نظام علیخان بهادر
که نیز متحد بدل و دوست واقعی آن صاحب اند چند
فقره بدین مضمون ارقام نموده بود که موافق عهد نامه
سابق که فیمابین کمپنی و نواب صاحب موصوف شده
است صاحبان انگریز در اعانت و استمداد آن به
جان و دل حاضر اند قسمیکه انضباط و استحکام وحدیت
و دوستی از ظهور طریقه مصدوره خواهد شد و لو عیکه ارادهٔ
دوستدار مصروف نیز از دیار دیگانگت روز بروز است
بطور دیگر هرگز نه خواهد شد در ینولا افواه چند در چند
جانب لاهور و کرناٹک و بالا گهاٹ که از هر چهار طرف
به سمع مخلص می رسد این خبر راست یا دروغ هر چه
باشد کسے طور دوستدار از دوستی آن مشفق بیرون
نیست بجان و دل حاضر است ارقام این معنی

بتاریخ بست و پنجم ماه دسمبر که در مذهب انگریزی روز تولد
عیسیٰ صلواۃ اللہ علیہ وسلم و ساعت سعید است و آن را
روز کلان گویند چمن لعل وکیل آنصاحب و عزیز القدر
بسمبر پنڈت وکیل مودھوجی بھونسلہ صاحب و بھگونت
راؤ وکیل جانب مہاجی سندھے صاحب را طلبیده
همین چند کلمات بدین نمط گفته شده که ارادہ جمیع
صاحبان انگریز برین مصروف است که ریاض خلوص
خلت و مودت بموجب عهد مواثیق سابق که فیما بین
پیشوا صاحب شده است به اقطار و اطراف یکیت
کنفس واحد سرسبز باشد و یوما فیوما غنچهای حدایق
آن به آب پاشی اتفاق شگفته گردد و گردیده باشد
و نیز به این طور به وکلای مرقوم الصدر فهمانیده گفته شده
که مستر مالٹ صاحب از جانب سرکار کمپنی بحضور پیشوا
صاحب گرفته بودند محض برای این معنی انشاء اللہ
تعالیٰ در تزاید و تضاعف تشید موالات و مودت و
مواخات خواهد پرداخت و این هم به آنها گفته شده
که اگرچه بیاس و موجب عهدنامه که به جانبین کمپنی و
ٹیپو سلطان شده است ممکن نیست که افواج کمپنی نظر
بر مخالفت ٹیپو سلطان برای مقابل افواج او شان

عالی اصدار فرمایند که مبلغ یکهزار روپیه کمی را آئنده
برابر کرده هشت هزار روپیه واصل می ساخته باشند
آنچه که نواب به این مخلص بے ریا ظاهر کردند مفصل
بخدمت عالی ترقیم پیوست که بر رائے مرحمت اقتضائے
مبرهن گردد زیاده متصدعه اوقات حسنات نه گردد
ایام دولت و شادمانی مدام باد -
تاریخ الرشهر رمضان سنه ۱۲۰۰ ھ

گورنر جنرل بهادر ۱۱۸۹
مسٹر جان مانکفرسن

بتاریخ ۲۰ جولائی سنه ۱۷۸۶ ع رقعه ۷۳
رفعت دعوالی مرتبت اعتقاد دوستان
بالاجی پنڈت سلمه الله تعالی -
نوزدهم ذیقعد سنه ۱۲۰۰ ھ مقام پونه رسید

راؤ صاحب مشفق بسیار مهربان مخلصان سلامت
قبل ازین متواتر خطوط از نزد مهاجی سندهے صاحب متضمن
برمتفق ساختن افواج انگریزی با لشکر آن مشفق بتاکید
تمام پیش مخلص رسیدند و علاوه آن از روی اخبارات
جوانب و اطراف مکرر بدریافت آمده که ٹیپو سلطان در تیاری
افواج خود بنا بر مقابله با لشکر آن صاحب مستعد هستند لهذا

وزیر آصف جاه بود و از جانشین شیخ محمد طاهر نامی
عملدار درین جا می ماند از پرگنه بلساڑ مبلغ هشت
هزار روپیه فی سال سوائے لوازم ماندوی میگرفت
بعد ازان حافظ مسعود خان درخواست این مکان از
نواب صفدر خان نموده در تصرف خود آوردند ایشان
هم بموجب دستور مذکور وصول می نموده بودند و دیگر
نواب معزالیه در تجویز معمول قدیم بسیار ساعی گشتند
هیچ تفاوت صورت نه گرفت و نیز نواب صاحب گفتند
که بپاس خاطر دیسایان و رعایائے پرگنه مذکور مبلغ یکهزار روپیه رعایت
کرده مبلغ هفت هزار روپیه گرفته و راضی نامه دیسایان مرقوم
نزد نواب مشار الیه ناطق است و سوائے جمیع پرگنه
بلسار مبلغ دو هزار و سی صد روپیه در پرگنه پارنیره علیحده
اند و نواب معزالیه در عوض مسترد کردن مبلغ سه هزار
روپیه ماخوذه خود بر عکس آن چشم امید از سرکار
دولت مدار سرمینت صاحب می دارند که پاس
توجهات خود که انصاف بزرگان سرگ باسی با
بزرگان نواب معزالیه که بود ملحوظ خاطر فیض مآثر
داشته چنان احکام عاطفت برکار پردازان سرکار

۴ با مشار الیه است و توجهات که

انشاء اللہ تعالیٰ بشرف مطالعہ گرامی حضرت سرسمیت
صاحب بلند مکان رسانند۔
تاریخ ۱۱ ماہ رمضان سنہ ۱۲۰۰ھ

حضرت سرسمیت صاحب پنڈت پردھان بلند مکان
فیض مظہر مخدوم قدردان صاحب ام پیشوا صاحب مدظلہ
بعد گذارش اظہار شوق گرامی خدمت سراسر
برکت کہ از اندازہ معرض بیان بیرون است مشہود
رائے مہر انجلائے گردانیدہ می آید کہ درین ایام نیک
فرجام عنایت نامہ تلطف آمود بہ معرفت آنند راؤ
بھکاجی گماشتہ ار پرگنہ بلساڑہ پیرتو ورود ارزانی
داشت و از کیفیت مندرجہ آگاہی بخشید مرقوم فرمودہ
بودند کہ نواب صاحب بندر سورت از پرگنہ بلساڑہ
و بھوت سرد بھواری مبلغ سہ ہزار روپیہ افزود گرفتہ
اند لہذا بمعز الیہ سوال و جواب کردہ ماخوذہ مذکورہ
مسترد کنانند بر طبق مرقومہ عالی از نواب مشار الیہ
بوجہ معقول گفت و شنود نمودہ نواب صاحب ہمین
پاسخ گفتہ فرستادند کہ پرگنہ بلساڑہ در جاگیر نواب

مخلص خاطرداری آن عالیشان و نواب موصوف
می دارد و خواهش بسیار در بهبودی هریک سرکار است
لهذا فرحتے وافر روبداد که به سبب این هوا خواه امری
بزرگ به انجام پیوست رجا که آینده سببی پدید گردد
که چنین اتفاق و یکدلی که برای ناموران ضرور است
پایدار باشد و تفصیل حقیقت مذکور ها برکاسی ناتھ
گذاشته و هر وقت باعث شادمانی این جانب
خواهد بود که به هر کار که در اقتدار دوستدار باشد
ایماء فرمایند زیاده بجز شوق ازدیاد مواد محبت
چه ترقیم نماید- ایام بهجت و شادمانی مدام باد ۔

R.H. Boddam,
To, Mahado Raou, Peshwa,
Bombay, 4th July, 1786,
Wm. Thom, Sandiford

هوالمعز

رقعه ۷۲

بتاریخ ۸ جولائی سنه ۱۷۸۶ع

رفعہ ۷۱ ہوالمنان

تبالیخ ۴ جولائی سنہ ۱۷۸۶ع

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذیشان منبع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنت پردھان دام شفقتہ۔

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہمواره بر روئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منبع المکان صاحب شفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد۔

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت و افی المباہجت مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گردانند کہ در ینولا بہ خوش دلی خود بہ آن عالی شان اطلاع می دہد کہ توجہہ احسن قضیہ کہ فیمابین کاسی ناتھ ہری و سرکار نواب قایم الدولہ بابت چوتھ بندر مبارک سورت بود بہ معرفت و استصواب مستر رامسی سردار بندر موصوف فیصلہ یافت و این

که در هر کار بار سامی که باصلاح و صواب خواهند
پرداخت فتح و فیروزی و نصرت و بهبودی میسر و
محصل گردد و در البطه اخلاص که فیمابین آن عوالی
نشان و اقبال پناه کمپنی بهادر ارتباط و انتصباط یافته
است روز بروز ترقی و تزاید باشد تا سود و
بهبود طرفین به عرصهٔ ظهور خواهد آمد و علی الدوام در
انجام این مرام اینجانب را به رعیت تمام مستعد مالا
کلام خواهد انگاشت زیاده بجز شوق ازدیاد مواد
محبت چه تر قیم نماید ؛

ایام بهجت و شادمانی مدام باد ؛

ببرب العباد

R. H, Boddam,

To, Mahada Rdou Narain, The,
Peshwa, Bombay.

The 14 th May, 1786,

Wm. Thom. Sandiford.

المباهجت مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر میگردانند که مفاوضه
خلت معاوضه محرره بست و پنجم ماه جمادی الثانی در حین
بهبین و آوان خوشترین چهره وصول میمنت شمول
کشود مسرور و مبتهج گردانید و مخلص صادق الوداد
در جواب آن رقیمه سامیه به محرم اسرار رفعت و عوالی
نشان مستر مالٹ صاحب قلمی نموده است مستر معز
الیه تمامی مصالح این سرکار در باب ارقام گرامی اظهار
خواهد ساخت و مستر موصوف را از معتمدان و معتبران
تصور فرمود در هر وقت هرچه بهبودی هر کار بار هر دو
سرکار نامدار و بدبهد دران میان بلا وسواس خاطر
عاطر به استصواب مستر موصوف می پرداخته باشند -
و آنچه که مستر موصوف مطابق ارقام دوستدار در
خدمت آن والا اقتدار گذارش خواهد نمود آن را
بوجه احسن ذهن نشین خاطر مبارک می فرمایند
ترقب که آن عوالی نشان نیز تمامی مصلحت این
مقدمه را مفصل در بنگاله بخدمت حشمت پناه شوکت
دستگاه گورنر جنرل مستر میکفرسن صاحب بهادر قوم
فرمایند تا ازین سرکار بموجب حکم خصوص سرکار
گورنر موصوف به عمل آورده خواهد شد توقع است

چہار سہ روز تا گھاٹ رسیدہ خواہد شد۔

رقعہ ۷۰

بتاریخ ۱۴ ماہ مئی سنہ ۱۷۸۶ع

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذیشان منبع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنت پردھان دام شفقتہ موصول باد۔

محررہ ۱۵ ماہ رجب المرجب سنہ ۱۲۰۰ھ

بست و پنجم رجب سنہ ۱۲۰۰ھ سواری رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہموارہ بر روئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منبع المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامعہ حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد۔

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی

رقعہ ۶۹

حسین محمد
سید نور الدین

بعد سنہ ۱۷۸۶ء

انشاء اللہ تعالیٰ بمطالعہ ساطعہ راؤ صاحب مہربان کرمفرما گوپال راؤ جیو موصول باد۔

راؤ صاحب مہربان کرمفرما سلامت

بعد اظہار مراتب اتحاد مشہود رائے شریف باد کہ سابق عنایت نامہ مدار المہام صاحب ورود فرمود۔ چنانچہ مضمون آن را بخدمت جنرال صاحب اقبال اطلاع دادہ در جواب نوشتند کہ موسم گرما سخت است وعنقریب نانا صاحب ہم معاودت می فرمایند تا آن وقت در پونہ انتظار بکشید لہذا این مضمون را بہ امرت راؤ جیو اطلاع دادم۔ اوشان فرمودند کہ شما بہ طرف منبئ ہمین وقت کوچ بہ کنید چنانچہ بموجب حکم ایشان بہ طرف منبئ نمودہ شد وخرچ درین باب بخدمت مدار المہام صاحب نوشتہ ام توقعہ کہ بخدمت ایشان بگذرانید۔ زیادہ زیادہ در عرصہ

حالا تابع رائے صاحبان است برائے اطلاع به
سامی خدمت نوشتہ کہ امروز در دیہ پاسنہ فروکش
شدہ ام و از دیشب بہ سبب گرمی را ما قدرے
کسل ہم بر مزاج مستولی داشت توقع کہ کدام مکان
با فرحت برائے سکونت بیروانگی خواہند گرفت و
صورت ملاقات بخدمت نانا صاحب و ملازمت
سر بمینٹ و دیگر آنچہ اصلح باشد صلاحًا بہ فقیر
بہ طرح واضح آن تر قیم فرمایند دیگر بہر امورات
بالمواجہہ سامی گذارش نمودہ خواہد شد عرض این
است کہ قسمت بعد مدت از ملاقات صاحبان مسرور
می سازد بسیار اشتیاق داشتم پیشتر اختیار
دوستان است خریطہ۔

جز ال صاحب برائے سر بمینٹ صاحب ہم ہست

زیادہ زیادہ مکرر آنکہ

خطیکہ برائے نانا صاحب نوشتہ ام در ان نیز
حوالہ زبانی آن مشفق است حالا توجہات در بیان
کردن احوال شخصیت فقیر ضرور

در راه باشد درین باب نیز هر قدر جلدی به کار رود اولی و انسب زیاده ایام مدام بکام روایها باد۔

رقعه ۶۸

حسین محرے
سید نور الدین

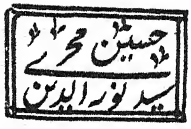

سنه ۱۷۸۶ع

انشاء الله تعالی بخدمت راؤ صاحب مشفق کرمفرما منشی نراین راؤ جیو ۔

راؤ صاحب مهربان مشفق برادران سلامت

بعد تمنائے سامی مواصلت اکسیر خاصیت که درین ولا از قرائن قریب الوصول معلوم می شود مشهود رائے مؤدت اقتضائے باد که درینولا جنرال با اقبال مسٹر باڈم اسکویر فقیر را از منبئ در خدمت سرمینت دام اقباله برائے حصول دوام ملازمت و حاضر باشی که موجب ازدیاد محبت و یک جهتے طرفین است روانه پونه فرموده در اینجا رسیده معلوم شده که نانا صاحب و تمام افواج سرکار روانه پیش شده

مردم آنجا خلاف عهد و پیمان نموده به قبض آورده
بودند و به سند واگذاشت سرمینت صاحب که
موافق عهدنامه حاصل شده جهاز مخلصی یافت
وارد شده چنانچه خط سرمینت صاحب بخدمت
شریف ترسیل یافته وخط نامی سامی انشاء الله
تعالی عنقریب بالمواجهه رسانیده می شود و از
خارج مسموع گردیده که درین ایام جهازه مرکب
که از بندر بمبئی روانه کرده بودند در بندر گریان
مردم سرکار پنڈت پردهان صاحب برده اند توقعکه
به مجرد استماع این مقدمه موافق عهد و مواثیق سند
به تقید بلیغ در باب واگذاشت معه جواب خط ملفوفه
گورنر جنرال صاحب بهادر جنرال بنگاله معه جواب خط
نزد این جانب به زودی به رسد و سابق بوقت
داخل شدن پونه خط جناب گورنر صاحب بهادر
جنرال بنگاله دو قطعه خط خداوند جنرال صاحب بمبئی
و من بعد دو قطعه گورنر صاحب بهادر جنرال بنگاله
به تفاوت ایام به خدمت شریف مرسول نموده
جواب یکے از آنها تا حال تا حال نرسیده اغلب که

انشاء اللہ تعالیٰ بمطالعہ ساطعہ مدار المہام صاحب
بسیار مہربان والا فطرت عالی مکان ذی شان تفقد
فرمائے مخلصان بالاجی جنار دھن صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ
موصول باد
بتاریخ بست و دوم شہر جمادی الاوّل سنہ ۱۲۰۰ھ متصل
پل برھما متصل موضع اہولی ؎

گلشن عز و اقبال حدیقہ امانی و آمال مدار المہام
صاحب بسیار مہربان والا فطرت عالی مکان ذیشان
تفقد فرمائے مخلصان برشحات سحاب مکرمت ایزد
منان پیوستہ سرسبز و ریان باد ؎
بعد شرح اشتیاق و آرزوے حصول مسرت
سامی مواصلت کثیر المباہجت کہ از احاطۂ تحریر زبان
قلم افزون و از حصر بیان قلم زبان بیرون است ۔
مکشوف ضمیر منیر مہر تنویر گردانیدہ می آید کہ درین ولا
خط از کلکتہ بہ نام سرمینت صاحب و آن مدار المہام
معہ نوشتہ بہ نام این جانب درباب واگذاشت
جہانہ انگریزی کہ بہ سبب طوفان در گریبان رفتہ

در استحکام و انضباط دوستی و اتفاقات به
بردارند چنانچه سندھے صاحب نیز اطلاع این
معنی به آن مهربان خواهند نمود و مستر صاحب موصوف
هم بخدمت آن مشفق رسیده جمیع حالات از شرح
و بسط ظاهر خواهند ساخت و تحایف و نفایس جانب
اطراف و این بلاد که معرفت صاحب موصوف برائے
آن مشفق سمت تبلیغ می یابد اگرچه لایق آن مشفق
نیست امّا مترصد به مقتضائے وفور اتحاد دلی چنان
است که از دست مسرت و واحدیت در پذیرائے
آن مخلص را مرهون اشفاق و اتحادات دلی ساخته
از مهربانی نامجات JOHN MACPHERSON.

(سند دوم)

خیریت آیات که جمعیت باطنی ازان متصور باد و
شاد می نموده باشند زیاده چه برطرازد ؎

JOHN MACPHERSON.

رقعه ۶۷

تبلیغ ۲۳ مارچ ۱۷۸۶ء

چارلس وارلٹ ۱۱۹۶

راؤ صاحب موصوف از مرکوزات و مکنونات مخلص
واقفیت تمام دارند غالب که نظر حقوق نمک آن
مشفق و روابط اتفاقات معنوی که بجان وبتن مخلص
دارند اطلاع این معنی نموده باشند چون بالفعل ارادہ
مخلص بر این نمط مصروف که شخصے وکیل مختار از طرف
این سرکار بر ائے سوال و جواب ہر مقدمات متعلقہ
کمپنی پیش آن مہربان و کار پرداز ان حاضر باشد
لہذا مسٹر مالٹ صاحب را از جملہ ملازمان کمپنی
انگریز بہادر تجویز نموده بنابر حاضر باشی بحضور آن
مشفق معین ساختہ و اگر آن مہربان را نیز استقامت
صاحب موصوف در یونہ منظور باشد بہ صاحب موصوف
خلاصہ ارقام فرمایند کہ بمجرد ورود خط آن مہربان
بحضور آن مشفق ذخیرہ اندوز فوائد و دوستی و مہربانی
آن مشفق شوند چون در ایام تقرر یافتن عہد نامہ
فیما بین آن مہربان و کمپنی انگریز بہادر مادھو راؤ
سندھے مختار بودند لہذا مخلص از پیشتر درین معنی
مسٹر مالٹ صاحب بدین نمط ارقام ساختہ
بود کہ ازین معنی پیش سندھے صاحب موصوف رسیدہ

بموجب عزت وسود و بهبود طرفین به عمل آمده بود
کارپردازان سرکار آن مهربان هم ازین معنی واقف
اند ازان مدت تا این زمان اتحاد فیمابین آن
مهربان وصاحبان انگریز بهادر روز بروز درازدیاد
است وتاکه مخلص گورنر جنرل این حکومت بحال ومقرر
خواهد ماند در پاس عهد و مواثیق خود بهیچ وجه من الوجوه
سر مو تجاوز و تفاوت نخواهد گشت در حکومت آن
مهربان مخلص به دوستی و اتحاد هرگز قصور نخواهد ساخت
و آن مهربان قسمیکه رفیق اند به کسی انگریز بهادر از
موافق آن دیگرے را در تمام هندوستان رفیق خود
متصور نمیداند وچون صاحبان انگریز بهادر ملک
زیاده از ملک متصرفه خود نمی خواهند وکفایت بموجب
مسطور را نمیداند لهذا آن مهربان را یقین متصور
باشد که هرچه فواید از رفاقت صاحبان انگریز بهادر
چه در ایام صلح وجنگ خواهند یافت از دیگرے هرگز
به ظهور نه خواهد رسید و افتتاح ابواب رسل ورسایل
فیمابین مادهو راؤ سندهے همواره می دارد و نظر براینکه
راؤ صاحب مسلسل سلسله این دوستی و اتحادات که
هستند دوست بدل ومحب یکرنگ خود میداند چنانچه

بتاریخ ہفدہم جمادی الاول سنہ ۱۲۰۰ھ در لشکر بمقام متصل کنارۂ کرشنا رسید ؎

در پونہ بروز سہ شنبہ ۶ ر جمادی الاول سنہ ۱۲۰۰ھ رسید

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان توجہہ پیرائے مخلصان سلامت ؎

مکاتبۂ مسرت طراز در جواب رقیمۃ الوداد مشعر بر این کہ از تقرر امر ریاست بنگالہ بجائے گورنر ہشتن بہادر بہ این مخلص سرور نامحصور بہ آن مشفق رو نمود و نظر بر این کہ مخلص دوست یکرنگ و خواہان رونق و سرسبزی امورات آن سرکار است ہر آئینہ بپاس مراتب دوستی و اتحاد و ازدیاد مواد و مؤدت فیمابین سرکار کمپنی و آن مشفق ہمگی ہمت مصروف دارد با دیگر مراتب معہ یک خلعت کہ بہ مقتضائے کمال دوستی و واحدیت برائے مخلص مرسل فرمودہ بودند اشعہ وصول مباہجت شمول افروختہ مسرور و مشکور اتحادات دوستی و مہربانیہائے دلی و مطلع بر حقایق کما ینبغی ساخت احوال تردد و تدبیر مخلص کہ بمجرد رسیدن در ہندوستان سنہ ۱۷۸۱ع برائے استحکام دوستی و یگانگی فیمابین آن مہربان و صاحبان انگریز بہادر و رفع مناقشہ

روانہ شدہ عزم لشکر فیروزی اثر نمود وانشاء اللہ تعالیٰ
عنقریب مسرت اندوز سامی مواصلت موفور المعاشرت
خواہد شد ودرین ایام دو قطعہ نامجات یکے بہ اسم گرامی
آن صاحب وثانی بنام عظامی سر یمنت صاحب از
پٹیل صاحب نزد این جانب رسیدہ بہ عالی خدمت
مرسول داشتہ شدہ بگرامی مطالعات خواہد رسید۔
دیگر حقائق زبانی بہیرون پنت جیو واضح رائے عالی
می شود زیادہ ترقی دولت وحشمت حسب خواہش
دلہائے دوستان یکدل باد ؛

رقعہ ۶۶

بتاریخ ۱۸ مارچ ۱۷۸۶ء

گورنر جنرل بہادر
مسٹر جان ماکفرسن

بمطالعہ ساطعہ صاحب مشفق بسیار مہربان توجہ پیرائی
مخلصان راؤ مادھو راؤ نارائن سوائی پنڈت پردھان
بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ موصول باد ؛
در شہر صفر ۱۱۹۹ھ

مہربان والا فطرت عالی مکان ذی شان تفقد فرمائے
مخلصان بالاجی جنارد ھن مدار المہام سلمہ اللہ تعالیٰ
موصول باد
بتالیخ یازدہم جمادی الاول سنہ ۱۲۰۰ھ بمقام موضع
ہرتال کنارۂ کشنا رسید۔

گلشن عز و اقبال حدیقۂ امانی و آمال صاحب بسیار
مہربان والا فطرت عالی مکان ذی نشان تفقد فرمائی
مخلصان مدار المہام صاحب برشحات سحاب مکرمت
حضرت ایزد منان پیوستہ سرسبز و ریان باد۔
بعد شرح اشتیاق آرزوئے حصول مسرت
سامی مواصلت کثیر المباہجت کہ از احاطۂ تحریر زبان
قلم افزون و از حصر بیان قلم زبان بیرون است مکشوف
ضمیر منیر مہر تنویر گردانیدہ می آید کہ شفقت نامہ گرامی
در جواب مراسلہ این جانب پرتو ورود ارزانی
فرمود چون متضمن بر دوستی ہر دو سرکار و خوشی خاطر
عاطر از خبر رسیدن این جانب بود نہایت خورمی
و نشاط دل تو دد محفل افزود چونکہ اشتیاق ملاقات
فرحت سمات زیادہ از حد داشت عجلتاً از منبعی

درباب جواہر گروی مزبورہ ادا خواہند جواہر مذکورہ حوالہ
سرکار سامی نمودہ خواہد شد والا نہ جواہر مذبور بہر قیمت
در فروخت خواہد آورد فلہذا مترقب کہ توجہ فرمودہ در
این باب از جواب آخر مسرور فرمایند و در ینولا باز رفعت
نشان نورالدین حسین خان را ہمراہی حشمت پناہ محرم اسرار
مستر چارلس وارمالٹ صاحب در پونہ روانہ نمودہ است
و تمامی مفصل مذکورات ضروریات از اظہار مستر موصوف
بہ آن جناب ہویدا خواہد گردید زیادہ بجز شوق ازدیاد
مواد محبت چہ ترقیم رود۔ ایام بہجت و شادمانی مدام باد
بربّ العباد

R. H. Boddam,
Bombay, The, 12 th February, 1786,
To, The Peshwa.

رقعہ ۶۵

چارلس وارمالٹ ۱۷۹۶

بتاریخ ۱۲ مارچ سنہ ۱۷۸۶ء

انشاء اللہ تعالیٰ بمطالعہ ساطعہ مدار المہام صاحب بسیار

بر روئے روزگار خجستہ آثار ذی شان منیع المکان صاحب
مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ حسنات ستودہ
صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہاد ہو راؤ
نارائن پنڈت پردھان کشادہ و آمادہ باد ۔

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت و افی المباہجت مکشوف
ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ سہ مفاوضہ خلت معاوضہ در
اجوبہ رقایم دوستدار باد و پیرو انہ یکے از طرف جیواجی گوپال
سر صوبہ دار بنام عملدار کریہ بنابر خلاصی غراب قادری
و ثانی سرکار سامی بنام عملدار دلوئی بنابر تحویل نمودن آلات
حربی وغیرہ اقبال نشان کمپنی بہادر کہ آنہا مردمان این سرکار
بوقت خالی نمودن شہر دلوئی در آنجا نہادہ اند مع رفعت نشان
نور الدین حسین خان سمت ترسیل فرمودہ بود ند در حین ہمین
موصول گردیدند زینت ارقام نمودہ اند کہ بہ مایان مفہوم
گردید کہ از ولایت باین جانب حکم رسیدہ است ۔
کہ آنچہ کہ رگھوناتھ راؤ مرحوم جواہر خود در قرض اقبال
نشان کمپنی بہادر گروی داشتہ اند بدون وصول مبلغ
گروی آن را مسترد نمایند در جوابش نگارش می رود کہ درین
باب ہرچند از ولایت چنین حکمی بمایان نہ رسیدہ اگر استرضای
خاطر سامی باشد و مبلغ شش لک و بست و پنج ہزار روپیہ

قبول فرمایند زیادہ بجز شوق ازدیاد مواد محبت چہ ترقیم رود
ایام بہجت و شادمانی مدام باد۔

بحرب العباد

R.H. Boddam,
Bombay, 10th February. 1786,
R.A. Thersy.
To, Mahadoo Raou, Narain, Peshwa,

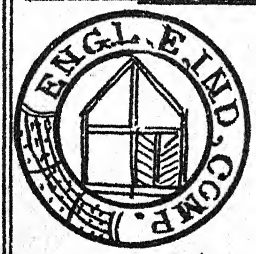

رقعہ ۶۴

بتاریخ ۱۲ فروری سنہ ۱۷۸۶ع

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذیشان منبع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن بہنت پردہان دام شفقتہ موصول باد

محررہ یازدہم ماہ ربیع الثانی سنہ ۱۲۰۰ھ

بتاریخ ہفدہم جمادی الاوّل سنہ ۱۲۰۰ھ در لشکر بمقام متصل کنارۂ دریائے کشنا رسید۔

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہمواره

ابواب بہجت وکامرانی و اسباب مسرت وشادمانی
ہموارہ بر روئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ حسنات
ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
مہادھو راؤ نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ نظر بر اعتبار صدق
مروت آن مہربان درینولا محرم اسرار رفعت نشان
مستر چارلس وارمالٹ صاحب را از طرف قوم انگریزان
وکیل مطلق بنا بر ماندن در دربار سامی فرستادہ شدہ
ویقین است کہ آن عوالی نشان مستر موصوف را مردم
معتبر و خواہان بہبودی سرکارین متصور خواہند فرمودہ
وازین رقیمۃ الوداد متصدع خدمت شدہ درخواست
می نماید کہ آنجناب مستر معزالیہ را در خلوت جا دادہ بمدارائے
ومحبت لائقہ سرفراز فرمایند ومسموع رفتہ کہ مزاج آن
عالی جاہ بر اشیاء ہر قسم دیگر اطراف بسیار تلطف پذیر
است فلہذا بہمراہی مستر موصوف یک خوب وجوان
شتر مرغ کہ درین روزہا از سواد حبش برائے این مخلص
آمدہ بود ارسال داشتہ است مترقب کہ متوجہ شدہ

فرمایند کہ پنڈت مذکور تمامی آلات حربی مذبورہ حوالہ مردم
کہ از سردار بندر مبارک سورت تا از کوٹھی وار اقبال
نشان کمپنی بہادر متعلقہ بھروچ برائے تحویل آن خواہد
رفت بہ نماید زیادہ بجز شوق از دیاد مواد محبت چہ ترقیم رود
ایام بہجت و شادمانی مدام باد
برب العباد

R. H. Boddam.
Bombay. 26 Ih De 1785.
R. A. Thersy.
To, Mahado Raou Narain Peshwa.

رقعہ ۶۳
۱۰ فروری ۱۷۸۶ء

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان محلصان بہادر
راؤ تارین پیشوا اسدی منت پنڈت پردھان بہادر سلمہ اللہ
تعالیٰ۔

بست دوم ربیع الثانی ۱۲۰۰ھ
معرفت مسٹر مالٹ رسید

حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نراین
پنت پردھان دام شفقتہ موصول باد ۔

بست وچہارم محرم سنہ ۱۱۹۹ھ بہ مقام پونہ رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہمواره
بر روئے روزگار خجستہ آثار ذی شان منیع المکان صاحب
مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ حسنات
ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب
اعظم مہادھو راؤ نارائن پنڈت پردھان کشادہ و آمادہ باد۔
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت مکشوف
ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ درینولا اظہار نمودہ می شود
کہ آن عوالی نشان سندی بنابر تحویل آلات حربی اقبال
نشان کمپنی بہادر کہ آن را بہ مقتضائے بارش
مردمان این سرکار بوقت خالی نمودن شہر دبوئی در
آنجا نہادہ بنام پنڈت آنجا ارسال فرمودہ بودند رسید۔
امّا پنڈت مذکور تاحال آلات حربی مذکور حوالہ مردمان
مایان نہ کرد و تمرّد کہ این سند بنام من نیست فلہذا بہ آن
جناب درخواست کردہ می شود کہ توجہ فرمودہ بازسند
جدید بنام پنڈت آن جا کہ حال دران تعلقہ قایم است ارسال

پردازد که اگر مرضی خاطر شریف به رہا نیدن آن جواہر گروی مبلغ شش لک روپیه میباشد و مبلغ مذکور در سرکار به طریق گرو ارسال دارند مخلص برائے واپس دادن آن جواہر مستعد است والاّ نه جواہر مذکور بخوب ترین وجه بدست خریداران فروخته خواہد شد نظر بر ارتباط رسوخ اخلاص فیمابین آن والا شان واقبال نشان کمپنی بہادر به دوستدار حضور گردید که ازین معنی آن گرامی را مطلع نماید ۔

زیاده بجز شوق ازدیاد مواد محبت چه ترقیم رود ۔
ایام بہجت و شادمانی مدام باد ۔

Bombay, 21st Dec. 1785

R. H. Boddam, R. A. Thersy.

To. Mahadoo Raou Narayan

Peshwa.

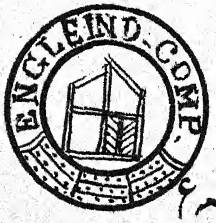

رقعه ۶۲

بتاریخ ۲۶ دسمبر ۱۷۸۵ع

انشاء الله تعالی بشرف مطالعه ذیشان منبع المکان صاحب

مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند که قریب مدت
دو سال است که مفاوضه لطف معاوضه محررهٔ دهم ماه
جنوری ۱۸۰۸ء ارسال فرموده بودند وصول میمنت شمول
نمود مرقوم قلم تود در رقم شده بود که داداصاحب یعنے رگھناتھ
راؤ متوفی در حین حیات خود جواہر مبلغ شش لکھ
وبست وپنج ہزار روپیه بطریق امانت در سرکار نگاه
داشته اند لہذا درین باب باجی راؤ وعمومی مایان به
آن مخلص مہربان مفاوضه نگارش نموده اند که جواہر مذکوره
بحضور ارسال دارند وآن مفاوضه را ہمراه مہاداجی رام
چندر فرستاده شده است - جواہر مسطوره را مصحوب
مہاداجی مشارالیه ترسیل فرمایند چنانچه آن مفاوضه هم
رسید ودرجواب آن ترقیم شده بود که رگھوناتھ راؤ متوفی
جواہر مذکوره را در عوض قرض لکوک اقبال نشان کمپنی
بہادر گرو داشته اند عنداورے زر قرض اقبال نشان
کمپنی بہادر واپس داده خواہد شد عوالی نشانا تا این
مدت مخلص صادق الوداد بنابر انتظاری جواب درین
باب خاموش ماند اما الحال به جائے خود چنان مقرر
نموده است که جواہر مذکوره را به فروخت آرد بنابران
ازین رقیمهٔ الوداد متصدع شده به اطلاع این امر می

Jon Macpherson,

30 Nov. 1785.

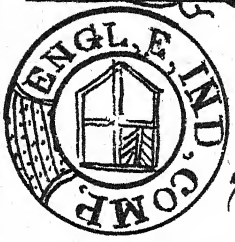

رقعہ ۶۱

بتاریخ ۲۱ / دسمبر سنہ ۱۷۸۵ ع

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذی شان منیع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنت پردہان دام شفقتہ موصول باد ۔

ہفتم ربیع الاول سنہ ۱۲۰۰ ھ بمقام پنڈھرپور رسید ۔

محررہ ۱۷ / ماہ صفر سنہ ۱۲۰۰ ھ

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہمواره بر روئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم سوائی مہادو راؤ نارائن پنت پردہان کشادہ و آمادہ باد ۔

بعد تمنائے دریافت سامی سواصلت وافی المبا ہجت

۱۱۹۹
مسٹر جان مکفرسن بہادر

رقعہ ۶۰

بتاریخ ۳۰ نومبر ۱۷۸۵ء

رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان بالاجی پنڈت سلمہ اللہ تعالیٰ

رفعت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان سلمہ اللہ تعالیٰ مفاوضہ مسرت معاوضۂ مملو بوفور مہر و محبت و مشحون بصنوف انس و مودت متضمن براینکہ از دریافت تعلق پذیری حکومت و ریاست و اقتدار رتبۂ گورنر جنرالی بنگالہ بجائے گورنر مسٹر ہشتن بہادر سرور موفور بہ ایشان رو نمودہ۔ با دیگر مراتب مہربانی و ہدایائے مرسولہ دوستی چہرہ وصول مباہجت شمول نمود دو بالاکن سرور و نشاط خاطر شد۔ فی الواقع چونکہ آن اعتضاد بدل دوست کمپنی و این دوست دار ہستند۔ یقین حاصل است کہ البتہ خوشی این معنی بہ ایشان زیادہ از دیگران رو نمودہ باشد او تعالیٰ با این ہمہ خوبیہا ہمیشہ خرم و شاد و خانۂ دوستی آباد دارد ترصد کہ این جانب را ہرگونہ محو و مصروف دوستی و واسطۂ استحکام موانست فیما بین کمپنی و آن سرکار راسخ و ثابت تصور نمودہ ہمبرین نمط بہ نمایق مسرت علایق مسرور و مبتہج می کردہ باشند

John Macpherson.

بندر مبارک سورت به طریق شکایت مرقوم فرموده بودند
که خلاف دستور قدیم ... می کنند مفهوم گردید در بیولا به آن
جناب اظهار نموده می آید که .... مخلص صادق الوداد به
سردار بندر مبارک سورت مرقوم نموده است وحکم
کرده است که در اجرائے تعلقه چوتھ پیشوا صاحب خللے و
حرکتی در پیش نه آرند و کاروبار چوتھ و هرچه متعلق آنست
مطابق دستور مستمره جاری دارند اما درخواست کرده میشود
که آن عوالی نشان علی الخصوص بچوتھ بندر مبارک حکم اصدار
فرمایند که مشارالیه در دیگر مقدمات بجز متعلقه خود مداخلت نکنند
ومطابق چوتھ هائے سابق اوضاع خود به ظهور ..... در پیش
آوردن قانونات جدید در متعلقه خود جرأت نه نمایند- عوالی
نشان به سبب آنچه که مخلص درین باب به سردار بندر
مبارک مرقوم نمود انشاءالله تعالی در عنقریب جواب
آن خواهد رسید تر صدا ست که شکوه و شکایت از طرفین
مندفع خواهد گردید- زیاده بجز شوق از دیاد مواد محبت چه
تر قیم رود- ایام بهجت و شادمانی مدام باد بحرمة العباد

The 24 Octo. 1785.

R. A. H.

R. H. Boddam.

مطابق سیزدہم شہر شوال سنہ ۱۱۹۹ھ

Thomas Day,

رقعہ ۵۹

بتاریخ ۱۴ اکتوبر سنہ ۱۷۸۵ء

انشاء اللہ تعالیٰ - بگرامی مطالعہ ذی شان مبنع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ نارائن پنت پردھان دام اقبالہٗ موصول باد

چہارم محرم الحرام سنہ ۱۲۰۰ھ رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہمواره بر روئے روزگار رنجہ آثار ذیشان مبنع المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادھو راؤ نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت و افی المباہجت مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ مفاوضہ خلت معاوضہ درحین بہین چہرہ وصول کشود و آنچہ کہ در باب نواب

ادام اللہ اقبالہٗ - بگذرد

زینت بخش و سادہ امارت و نامداری زینت افزائے
مسند ابہت و کامگاری ادام اللہ اقبالہٗ

صاحب رفیع الدرجت عظیم المنزلت مشفق مہربان عالی
شان مظہر لطف بیکران بعد ابراز مراسم خلوصیت و نیاز
کہ شیوہ عقیدت مندان صداقت طراز است مبرہن رائے
بیضا ضیاء گردانیدہ می آید کہ عنایت نامہ گرامی رسید کیفیت
بوضوح انجامید زینت نگارش یافتہ بود کہ کارپردازان
بندگان عالی نواب صاحب در ادائے وجہ لوازم کاستہ
روغن زرد بابت چوتھ سرکار عالی وقت ہا بہ عمل می
آرند درین معنی چوتھ سرکار آن مہربان بحضور این
جانب ظاہر نکردہ و معلوم شدہ کہ کارپردازان نواب
صاحب در ادائے آن موافق معمول بوجہی قاصر ہستند -
فی الحال اگر قصورے دران راہ خواہد یافت و آدمان سرکار
سامی بہ این جانب اطلاع خواہند کرد - البتہ تاکید کردہ
خواہد شد - چون فیمابین سرکار گرامی و اقبال پناہ کونہنی
اخلاص جدائیہا نیست ہموارہ بصدور شفقت نامجات
مورد الطاف می شدہ باشد زیادہ چہ متصدع شود
مراتب دولت و اقبال روز افزون باد

تحریر فی التاریخ بست و ششم ماہ اگست سنہ ۱۷۸۵ ع

مہادھو راؤ نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ رفعت نشان سید نورالدین
حسین خان ورنچھوڑ شیونے بہ این دوستدار اظہار نمودند
کہ شوق آن جناب براین طیر بسیار است نظر بران درینولا
قفس تیار نمودہ ہمراہ مردمان سرکار سامی ارسال داشتہ
است توقع کہ آنرا پسند فرمایند تا باعث فرحت خاطر
اخلاص مظاہر خواہد گردید زیادہ بجز شوق ازدیاد مواد
محبت چہ ترقیم رود - ایام بہجت و شادمانی مدام باد
برب العباد

To, The Peshwa,
Bombay, 18 AUGUST, 1785,
R. H. Boddam,

دی ۱۱۹۸ ٹامسن اسکویر

رقعہ ۵۸

بتاریخ ۲۶ اگست ۱۷۸۵ء

بتاریخ ۲۵ ذیقعد ۱۱۹۹ھ

بنظر مبارک صاحب رفیع الدرجت عظیم المنزلت مشفق مہربان
والاشان مظہر لطف بیکران مادھو راؤ پنڈت پردھان صاحب

رفاقت وحسن سلوک سرکارین پیرداند
زیادہ بجز شوق اندیاد مواد محبت چہ ترقیم رود
ایام بہجت وشادمانی مدام باد
بربّ العباد

R. H. Boddam,
To. Nana Furnavese, Bombay,
11th July, 1785.

رقعہ ۵۷

بتاریخ ۱۸ر اگست سنہ ۱۷۸۵ع

رفعت وعوالی مرتبت مہربان دوستان سکھا رام
پنڈت صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ

۲۴ر شہر ذیقعدہ سنہ

ابواب بہجت وکامرانی واسباب مسرت وشادمانی
بر روئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان صاحب
مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامع حسنات ستودہ
صفات صاحب حشمت وشوکت پیشوا صاحب اعظم سوالی

انشاء اللہ تعالی بگرامی مطالعہ شہامت بسالت
پناہ شوکت و جلادت دستگاہ ذی شان منیع المکان خصوصیت
و اخلاص توامان بالاجی پنڈت جیو سلمہ اللہ موصولباد
رمضان ۱۱۹۹ ہجری

شہامت و بسالت پناہ شوکت و جلادت دستگاہ
ذی شان منیع المکان خصوصیت و اخلاص توامان سلمہ اللہ تعہ
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت کثیر الفرحت مکشوف
رائے مہر انجلائے می گرداند کہ مفاوضہ خلت معاوضہ محررہ
بست و چہارم رجب المرجب در خوشترین زمان موصول
گردید و چند روز است کہ رقیمہ رفعت نشان مسٹر مالٹ
باین مخلص نہ رسیدہ فلہذا دوستدار را معلوم نمی شود
کہ کے رفعت نشان مذکور بہ پونہ خواہند آمد اما بمجرد رسیدن
خبر کہ رفعت پناہ موصوف بنا بر آمدن دربار سامی در راہ
اند فی الفور بہ اطلاع آن خواہد پرداخت و عزت آثار
رنچھوڑ شیونے چند مذکورات مطابق حکم آن عوالی
نشان اظہار نمود جوابش بہ مومی الیہ دادہ شدہ ترصد
کہ مشار الیہ آن را بلا اشتباہ برائے مطالعہ آن
جلادت دستگاہ خواہد فرستادہ و آن شہامت
پناہ یقین تصور فرمایند کہ مرکوز خاطر دوستدار مصروف
بر این است کہ بہ اجتہاد تمام خود در ازدیاد

پنجھوڑ کرشین شیونے بہ آن عوالی نشان عیان خواہند ساخت توقع کہ آن شہامت پناہ چنان تصور نہ نمایند کہ بہ سبب ابطال و محو این دستور قدرے صورت نقص در اخلاص طرفین واقعہ خواہد شد عوالی نشانا جائیکہ ارتباط اخلاص دلی در پیش است بنا بر ازدیاد آن حاجت مبادلت نذر چیست و ازین مخلص بنا بر پاس مروت استحاد فیما بین سر مو قصوری بہ عمل نخواہد آمد و پنجھوڑ شیونے بعد آمدن بندر معمورۂ چنا متولی مرض شد کہ یک بارہ بہ جہت ملاقات آمدنو تمامی مذکورات مطابق حکم اظہار نمود جواب آنہا متعاقب فرستادہ خواہد شد زیادہ بجز شوق ازدیاد مواد محبت و وداد چہ تقدیم رود۔ ایام بہجت و شادمانی مدام باد ۔

R. H. Boddam,
To, Nana Furnavese Bombay,
13 th July, 1785,

رقعہ ۵۶

بتاریخ ۱۷ جولائی ۱۷۸۵ء

"تاریخ ۱۸ شعبان سنه ۱۱۹۹ھ رسید بمقام
انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذی شان منیع المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم سلوائی مادھو
راؤ نارائن پنت پردھان دام شفقتہٗ موصول باد
محررہ ۱۱ ماہ شوال سنہ ۱۱۹۹ء

شہامت و سپالت پناہ شوکت و جلادت دستگاہ ذی
شان منیع المکان خصوصیت و اخلاص توامان سلمہ اللہ تعالیٰ
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت کثیر الفرحت
مکشوف رائے مہر انجلائے می گرداند کہ مفاوضہ خلعت
معاوضہ مع مادہ اسپ و آہو ہمراہ رنچھوڑ کرشین شیونے
سمت ترسیل فرمودہ بودند در بہترین زمان و خوشترین آوان
موصول گردید و از مشاہدہ آن باعث فرحت خاطر اخلاص
مظاہر بہم رسید و مخلص بس آزردہ خاطر گردید کہ اسپ و
آہو را مسترد نماید دیگر غزالان چند در این جا و چند
در اثنائے راہ مردہ نظر بر یاس مراتب صدور فرمان
پادشاہ و حکم اقبال نشان کمینی بہ حکامان و عملداران
و نوکران خود بروجہ دقیق صادر فرمودہ اند کہ بر بہانہ
از کسے مایل نذرہ نشوند و نہ گیرند و معنی حکم حضور وکیل
سرکار رفعت نشان نور الدین حسین خان دعوت آثار

اقتدار مختار حقیقی است خواست بنده پیش امر هیچکاره
آن مهربان بهمه وجوه عاقل و دانا و کارروائے عالم و
عالمیان اند تولا کردن سود و بهبود دولت و استراحت
خلق اللہ و خوشنودی روح مرحوم مغفور و استحکام امور باشد
دران کوشیده سعی یاد داده مصروف دارند و راحت بدل
عالم رسانند و از متکلمان دعائے خیر کنز عقبش ذکر خیر
زنده کنند نام را گیرند این مخلص صافی نهاد است از صفائی
خاطر تسطیر گردید و هر وصیت خداوند نعمت مستقیم بوده آرزوئے
ریاست و حراست برائے اطاعت بندگی مفوضه خویش
نه دارد اگر سلوک با خاندان خداوند نعمت ماست بموجب
نوشتجات سابق پرداخته روانگی اعظم مشار الیه بر
طبق ارقام حال و استقبال به عرصهٔ ظهور آرند - مخلص
مرهون منت اشفاق یاد داده مهربان و صاحبان
پونه خواهد شد زیاده چه مبالغه نماید - ایام محبت
و مخالصت روز افزون باد -

رقعه ۵۵

تاریخ ۱۳ جولائی ۱۷۸۵ء

معاد دوستان اعظم نانا صاحب والا درجت انگاشته آنچه
مقاصد قلبی و مطالبی لاریبی بلا تصور جدائی خاندان کنفس
واحدِ از بزرگان متصور سر گذشت احوال وصیت خداوند
نعمت بهشت منزلت منظر نموده در انتظاری آمد آمد
جواب با صواب از مهربانان والا اقتدار مدت
چهار ماه گذشت و بمثابه روز اوّل در حصول جواب
بر آمد و آوازه بیاختراع نوازشگونه دیگرگون استماع
یافته خاطر استحاذ خایر از فحوائے آن بسیار بسیار خرسندگی
حاصل کرد که صورت انجاح امورات دنیا انتظامی برین
مراتب پیش مخلصان دولت استحکام پذیر شده که
در استعجال روانگی رفعت و عوالی پناه اعظم بهکاجی
پنت صوبه دار بر طبق مرقومه سابق و لاحق خیلے وقفه
و تعویق گرفت زهے خوشی آنچه در مصلحت دانایان
دهر و مشفقان عصر نیکو و پسندتر آمد از جمله خیر و صواب
است چه زهره که انحراف آن کند خنک آنست که گوئے
نیکی برد باوجود بمقتضائے این دانش و فطانت آن
مهربان و اعظم معز الیه متوجه بر فهمایش رونده اینجا شده
صورت وصیت و نوشتجات یک سو نهاده کرم فرما
شدند بهترین بهتر مقدر عالم استحکام انجاح مرام در قبضه

مستر هشتن بهادر موصوف کردند مترصد آنکه مخلص را به طور مستر هشتن بهادر دانسته همواره ترقیم و ترسیل نامجات مسرور و مبتهج می نموده باشند زیاده چه برطراز د

John. Macpherson.

رقعه ۵۴

بتاریخ ۱۷ مئی سنه ۱۷۸۵ ع

بگرامی مطالعه و مبهج ابهت و عوالی مرتبت مهربان دوستان اعظم هری پنڈت پھر کے جیو زاد شفقته موصولباد

۲۹ شهر جمادالاول

گلشن حشمت و اجلال ریاض دولت و اقبال مهربان دوستان از ترشحات سحاب مخالصت و اخلاص همواره سرسبز و خندان باد

بعد اظهار مراتب اشتیاق گرامی ملاقات کثیر المباهجت مکشوف رای زرین خرد دوربین گردانیده می آید که ذات ستوده اوصاف حمیده وصاف در انجاح مطالبات هر عوام و خواص به محامد ذکر خاص مشهور الافاق به قرب منزلت موصوف صفت و منصفت پیش ملاذ مهربان

رقعہ ۵۳

گورنر جنرل بہادر
مسٹر جان ملکفرسن

بتاریخ ۱۷ اپریل ۱۷۸۵ء

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت

بتاریخ ہشتم ماہ فروری ۱۷۸۵ء انگریزی مطابق بست و ہفتم شہر ربیع الاول ۱۱۹۹ ہجری نواب صاحب مشفق قدردان نواب امیر الممالک عماد الدولہ گورنر جنرل مسٹر ہشتن بہادر جلاد بجنگ از بالائے جہاز مسمی برتن استعفاء خدمت گورنر جنرلی بنگالہ و جائے سکونت خود کہ در نوکری کمپنی میداشتند نوشتہ فرستادند چنانچہ در دو حکمنامہ سابق یکے در سنہ سیزدھم دوم در سنہ بست و یکم جلوس شاہ والا گریت برتن مرقوم است کہ ہرگاہ گورنر جنرل بنگالہ فوت خواہد کرد یا استعفائے خواہد داد یا تغیر خواہد شد و جائے او خالی خواہد ماند ہر کسے کہ در کونسل درجہ دویمی از گورنر جنرل خواہد داشت جانشین گورنر موصوف خواہد گردید چون بوقت دادن استعفا مسٹر ہشتن بہادر این جانب درجہ دویمی از اوشان می داشت لہذا نظر بر استحکام مبانی محبت و وداد فیمابین اطلاع می دہد کہ از تاریخ مرقوم مخلص گورنر جنرل بنگالہ شد و قسم گورنر جنرلی نمودہ جانشین

مذکور تحصیل می کنند فلهذا قاضی معزالیه بسیار زیر
نقصان وخساره می آمد از انجاکه قاضی مذکور مردم
عمده ودوستدار از عمدگی اوشان نیکو واقف ویقین
متصور است که این همه تردد تصرفات موضع معلومه بدون
اطلاع آن صاحب خواهد بود نظر بران بجناب پیشوا صاحب
درخواست کرده می شود که پروانه جدید مطابق پروانه معافی
بالاجی راؤ پیشوا صاحب ومهادهو راؤ پیشوا صاحب عنایت
فرمایند وهم حکم تاکید بنام گماشداران حال وآینده بتاکید
تمام وقدغن بلیغ عنایت فرمایند که آئنده نوعی ونحوی موضع
مذکور را تصدیع نه رسد ومخلص ازین معنی مرهون منت
خواهد گردید وفی الحقیقت در ظهور این امر باعث نیک
نامی وانتشار عدل وانصاف درجهان خواهد بود زیاده
بجز شوق ازدیاد مواد محبت چه ترقیم رود ایام بهجت
وشادمانی مدام باد ـ بربّ العباد

To, The Peshwa, Madhorao Sowae

24 Dec., 1784. R, H, Bodda.
M

Bombay. Ed, C, W, M,

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباهجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند که چون حین سکونت
مخلص صادق الوداد در بندر مبارک سورت در خدمت آن
صاحب در باب موضع دیکانو پرگنه سوپا متعلقه سرکار بندر
سورت مرقوم نموده بود که این موضع موجب فرمان قضاجریان
وقت پادشاهی حضرت شاهجهان حواله بزرگان شریعت
پناه قاضی ابوالحسن بنابر اخراجات درگاه حضرت خواجه
دیوانی صاحب قدس سرّهٗ بود - چنانچه خواجه مذکور جدّ
از قاضی ابوالحسن مذکور می شوند و بالاجی راؤ پیشوا صاحب
این عطیهٔ عظمی حضور انور را قبول نموده پروانه معافی
من کل الوجوه صادر فرمودند بفضل الٰهی موضع مذکور چند
مدت بوجه خوب آباد گردید - اما گماشتگان سرکار
آنصاحب از راه غیر واجبی بهانه ها پیدا نموده مبلغ سی صد
و پنجاه روپیه سالیانه طلب خود بران موضع داشتند و
وقتیکه این معنی در خدمت مهادو راؤ پیشوا صاحب ظاهر
گردید باز پروانه معافی بنام قاضی ابوالحسن که حال خادم
درگاه اند صادر فرمودند دوستدار نیز وقت بودن عمل
خود برانتهادسی مطابق پروانه به عمل آورد و در تصدیع موضع
مذکور نه کوشید و به اذیت آن نه پرداخت اما وقت عمل
سرکار آن گرامی گماشتگان سرکار تمامی وصول موضع

بودند و روز سویم محرم آڈمرل کہ داروغہ دربار بادشاہے
است در بندر بمبئی فروکش شد خلیطہ بخدمت مربی
مرسل است امید کہ با حصول ملاقات بہ دو کلمہ عنایت
و آنچہ براے این بے مصلحت باشد یاد و شاد فرمودہ
باشند ایام دولت و اقبال مدام باد

رقعہ ۵۲

بتاریخ ۲۴ دسمبر ۱۷۸۴ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذیشان منیع المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ
نارائن پنت پردھان دام شفقتہ موصول باد
محررہ ۲۴ صفر ۱۲۰۰ھ ہفتم ربیع الاول ۱۲۰۰ھ
بمقام پنڈھرپور رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ بر روئے روزگار خجستہ آثار ذی شان منیع المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامعہ حسنات
ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
مہادھو راؤ نارائن پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد

اختیار می نماید چنانچه در خط فقیر قلمی است که تو نوشته
بودی که به سبب تخالف الفاظ عهدنامه جواب دهی در خدمت
مدار المهام نمی شود لهذا برائے تحقیق الفاظ عهد نامه
بصاحب بنگاله خصوصًا در مقدمه قلم دوستان هر دو سمت
مسطور گردیده تا آنوقت در تدبیر این امر خطیر
توقف و تعطیل را خواهد یافت پس توقع از سرکار شهی
منت هم همین است که تا حصول جواب از ملک شرقیه در
سد تخریب سیدی موصوف نه پردازند و خلیطهٔ دیگر
از سرکار در مقدمه طلب شتربان صادر گردیده بود
در جواب آن نوشته اند که هر دو سرکار هرگاه واحد
است شتربان معه سپاهی سرکار کمپنی و جواب خلیطه
سرکار سابق روانه نموده ایم فقیر از حامل رقایم تحقیق
نموده که شتربان مذکور و جواب خلیطهٔ سرکار تا حال
پیش فقیر نه رسیده است و جز این می نویسد که سابق
فرستاده شده این چه طور است حامل خطوط کیست
که رو برو ئے من پیشتر از روانگی من چهار روز شتربان
از راه پنوبل معه سپاهی سرکار کمپنی روانه گشته است
ظاهرًا در تھانه که وطن اوست چیزے وقفه شده باشد
عنقریب بر سد دیگر آمدن دربار بادشاهی از روئے
اخبار به خدمت عرض شده باشد روز غره آمده

تنجاور به خامه وداد در آمده بود مفهوم گردید پیش
ازین تاکید درین باب به مردمان علاقه ازان خود
دران جا قلمی گردید که کسے به تعرض و مزاحم خطوط نه
شوند در خطوط رسانی سرکار آن مهربان و آمدن آنجا
از کسے تعرض نمی شود و آئنده نیز هرگز نه خواهد شد همواره
به ارسال محبت نامجات فرحت سمات مسرور و مبتهج
می نموده باشند - زیاده ایام جمعیت و شادمانی مدام باد -

رقعه ۵۱

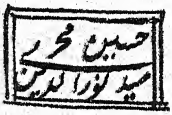

بتاریخ ۲۱ نومبر ۱۷۸۴ع

والا قدر بلند مرتبت عالی مقام سلامت

امارت منزلت مشفق امیدگاه مخلصان مدار المهام دایما
برمندے کار روائی بعد اظهار مراتب بندگی و نیاز
معروض رائے خورشید ضیاء میگرداند که حسب الارشاد
سامی آنچه در عقل ناقص این هیچمدان خطور نموده بخدمت
جزال با اقبال مع خلیطه سرکار نوشته روانه نموده شود
ازانجا که سخن شنیدن هیچ دولت واقعه است و هر قومی را
که حق سبحانه و تعالی اقبالی یاور میگرداند این سبق پسندیده، ما را

وکوپنی انگریز باستصواب گورنر جنرل مستر هستن
بهادر عماد الدوله ابلاغ خلعت معه رقم جواهر وصول
مباهجت شمول نموده ابتهاج پیرائے خاطر اتحاد ماثر
گردید کیفیت این است که باآنکه جنار دهن شیو رام
در شهر جمادی الاول سنه ۱۱۹۹ هجری دربنجاره شده از
رسیدن خود هیچ آگهی به این مخلص نه نمود مگر به بست و سیوم
شهر محرم الحرام سنه ۱۱۹۹ هـ خطوط آن مهربان به این دوستدار
رسانید مخلص پیش ازین به ورود جواب آنچه طور می توان
پرداخت لاچار بعد از وصول بمایق مذکور مومی الیه را
طلبیده موجب نه رسانیدن خطوط استفسار نمودیم
لاکن مومی الیه عذر هائے لایانه بزبان آورد و بعد
ازان گفته شد که خلعت وغیره آورده شما از طرف
آن مهربان روز دیگر مقرر کرده بیارید که تا برسم
معمول گرفته شود اما مومی الیه روز هم مقرر نه کرده
واز سبب آن نیز خبر نداده از انجا که دوستی به سر کار
آن مهربان وکوپنی انگریز از بس ملحوظ و مرکوز خاطر
آنست که تا ابدالدهر قایم باشد بنا بران ظهور قصور
جنار دهن رام موجب ملال خاطر گردید و سه روز بعد رسانیدن خطوط
آن مهربان خطے از طرف صاحب مهربان مادهوراؤ سدا شیوه
رسانید چنانچه جواب ایشان نیز بتسطیر آمد آنچه در ماده تعرض و مماطلت خطوط راجه

یافته است و باز مندرج است که دوستان و دشمنان
سرکارین شریک طرفین اند و مخلص را با سرکار گرامی
عین آرزوست که روز بروز افزونی مواد محبت گردد و
مترصد است که موافق خاطرخواه مخلص جواب باصواب به
راقم بزودی ارسال می نموده باشند که ازان به ظهور
خواهد پیوست که مافی الضمیر آنصاحب هم مصروف بریگانگت
و یک جهتی است زیاده بجز شوق ازدیاد مواد محبت
چه ترقیم رود ؎ ایام بهجت و شادمانی مدام باد

To The Peshwa Bomboy, 18 Oct 1784
ED. C.W.M. R.H.Boddom,

رقعه ۵۰

بتاریخ ۷ نومبر ۱۷۸۴ء پنت پردان تعالی
راؤ صاحب مهربان قدردان کرمفرمائے مخلصان سلمه الله
بعد از اظهار اشتیاق مواصلت کثیر المسرت مشهود رائے تودد
اقتضائے نموده می آید دو قطعه نمیقه انیقه تودد مشحون مشعر
ظهور دیری بوصول مکاتبات خلت آیات این طرف با
وصف استقرار دوستی و مصالحت فیما بین سرکار آنمهربان

دشمنی در باب این چنین شخصے کہ او را بر ضامندی آنمہربان
در وقت قرارداد و مساطت گوویند سیورام در پناہ اقبال نشان
کمپنی بہادر گرفتہ است و باوجود مخلص ہم در باب مشارالیہ در
رقیمہ خود مرقوم نمود کہ سیدی عبدالرحیم خان جیو یکی از رفیقان
و مخلصان اقبال نشان کمپنی بہادر اند ضرور می شد کہ از این
معنی مطلع می نمود و الحال مخلص توسط خود را در ہر باب کہ صورت
تفاوت با سیدی معزالیہ آن صاحب رو بداده باشد
در انفصال آن تقدیم می نماید درین کار آن مہربان یقین خاطر
دارند کہ مخلص بلا طرفداری واز راہ انصاف بنا بر تسلی آن
مہربان و سیدی معزالیہ درین امر چنان مایل خواہد شد کہ
اگر احیانا از معزالیہ صورت تفاوت خلاف سرکار سامی کہ بعمل
خواہد آمد بدون باز پرسش بہ صبر و تحمل آن تخواہد پرداخت
و دیگر مخلص را ضرور و پر مطلوب است کہ آن مہربان را اظہار
نماید کہ نسبت مراتبہ حکومت این جانب را نالایق است
ہرگاہ کہ بر وابستہ اقبال نشان کمپنی بہادر یورش ہجوم و حملہ بہ
وقوع رسد در مدد و معاونت اغماض ننماید چنانچہ موجب
قرارداد عمل رفعت نشان چارلس کرم لین سرکار گرامی
مدد و امداد مشارالیہ لازم و بجا - علی الخصوص در اقرار و
مدار حال کہ در مقام سنال بمعرفت رفعت نشان مہاداجی
سندھے بہادر بہ عمل آمدہ است این صورت تقرر و تصدیق

محرره دوازدهم ماه ربیع الآخر سنه ۱۲۰۰ھ متعلقه
تاریخ هفدهم جمادی الاول سنه ۱۲۰۰ھ در لشکر مقام وریا
در پونه روز سه شنبه رسیده کنارهٔ کشنا رسید

ایواب بهجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی همواره ببر روئے روزگار خجسته آثار ذیشان منیع المکان صاحب مشفق مهربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات ستوده صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مهادیهو راؤ نارائن پنت پردهان کشاده و آماده باد

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت و افی المباهجت مکشوف رائے مهر انجلائے میگرداند که در رقیمهٔ الوداد محرره پنجم ماه ذیقعد تمامی ماجرائے راجپوری برداد آن وقت مرقوم کم رفته اما تا حال از کمال توجه بجواب مسرور نفرمودند درین اثنا باز سیدی عبدالرحیم خان جیو از سر نو بمقتضای مربوط اخلاص و یکجهتی با اقبال نشان کمپنی بهادر که از قدیم است درخواست مدد معاونت و دستدار نمودند و از بعضے اطراف مخلص را هم مفهوم گردید که افواج سرکار گرامی در سرحد ملک سیدی عبدالرحیم خان از خیال مخاصمت روانه می شوند اما مخلص برین اعتبار ندارد چرا که مخلص را یقین مستصور که بنا بر بودن خلص اخلاص آن مهربان با اقبال نشان کمپنی بهادر در اجوبه آخر رقیمه دوستدار قبل از تردد خلاف راه

و باطره بصیرت مشهود است که آنچه از کتم عدم
به وجود می آید از ملاء وجود باز به عدم می رود
به ارادهٔ متکفل نظام کل است خموشیدن به از
خروشیدن است و آرمیدن به از جوشیدن درین
صورت بغیر از رضا بقضای الهی و تسلیم بتقدیر ازلی
مسلکی قویم و منهجی مستقیم نیست باید که آن عوالی نشان
نیز راه مصابرت پیش گرفته و از ارادهٔ خود گذشته
با ارادهٔ الهی سازند زیاده بجز شوق از دیاد محبت و داد
چه ترقیم رود - ایام بهجت و شادمانی مدام باد

To Babaji Rao, Pandit, Madarulmham
Bombay, 4 October 1784 E, C, W, M,
R, H, BODDAM.

هوالمنان

رقعه ۴۹

بتاریخ ۱۸ اکتوبر سنه ۱۷۸۴ ع

انشاء الله تعالی به گرامی مطالعه ذیشان منیع المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مهادهو راؤ
نارائن سینت پردهان شفقتنه موصولباد -

مکشوف رائے مہر انجلائے میگرداند کہ چون گلدستۂ بزم
و محفل نشاط ناگہان ازین جہان فانی و خاکدان ظلمانی
رخت اقامت بربست و قالب عنصری او درہم شکست
و سلوک براہی کہ ہمہ را ناگزیر است اختیار نمودہ و
و بحجابات خفا و نقاب عدم مختفی و محتجب گردید بمقتضائے
بشریت لابد کہ ازین واقعہ جانفرسائے و حادثۂ اندوہ
افزائے عیش محافل سپہر مشاکل منغض و مکدر شدہ
و خاطر محبت مظاہر غبار آلودہ گردیدہ باشد افسوس
ہزار افسوس کہ بادہ این خمخانہ دُرد آلود ست و نبات
شکرستان ہلاہل اندود عالم سرابیست تشنہ فریب و منزلست
پر فراز و نشیب مستی این بزم را در پئے خماریست
و عافیت این سودا در سر بخاری کدام دل کہ ازین
واقعہ جگر خون نیست کدام دیدہ کزین حادثہ جگر گون
نیست این تودۂ خاک گذشتنی و گذاشتنی است
و این تیرہ مغاک پر کردنی و انباشتنی و پیوندہائے ہمہ
بریدنیست و خون نابہائے ہمہ کشیدنی از جدائی ظاہری
آن عدیم المثال آثار تالم و تحسر عظیم در شہرستان باطن
راہ یافتہ کہ عبارت در تعبیر و تفسیر آنحال کوتاہ است
و اشارت نیز بصد کوتاہی عذر خواہ لاکن بدیدہ سریرت

پیشوا صاحب بوقت حاجت ورود این چنین ضروریات
توجه فرموده اند نظر بر مراتبهٔ اخلاص طرفین و وثیقهٔ حسن
مهر نظر آنجناب یقین خاطر است که حال هم در این امر
از سرکار شریف حرکتے در پیش نخواهد رسید زیاده بجز
شوق از دیاد وداد و استحاد چه ترقیم رود ایام بهجت
و شادمانی روز بروز در تزاید باد بربّ العباد
محرره بست و پنجم ماه رمضان المبارک سنه ۱۱۹۸ھ

(هوالمنان)

رقعه ۴۸

راهین هایات دم

تاریخ ۴ ماه اکتوبر سنه ۱۷۸۴ع

انشاء الله تعالیٰ بگرامی مطالعه شهامت و بسالت
پناه شوکت و جلادت دستگاه ذی شان منیع المکان
خصوصیت و اخلاص توامان بالاجی پنڈت جیو سلمه
محرره ۱۷ ماه شهر ذیقعده سنه ۱۱۹۸ھ

شهامت و بسالت پناه شوکت و جلادت دستگاه
ذی شان منیع المکان خصوصیت و اخلاص توامان
سلمه الله تعالیٰ

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت کثیر الفرحت

حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم سوائی مادھوراؤ
نارائن پنت پردھان دام شفقتہ موصول باد۔

ودم شوال ۱۱۹۵ھ

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ بروئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامع
حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا
صاحب اعظم بہادر مہادیو راؤ نارائن پنت پردھان
گشادہ و آمادہ باد

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند کہ چون درین روز
اطباء حکیمان این جائے بہ اتفاق یکدیگر چنان مقرر
نمودہ اند و صلاح دادہ اند کہ آب گرم نزدیکے بانکوٹ
درحق چندے معتبر انگریزان مریض بسیار مفید و نافع
است و رفتن آنجا ضرور و پر مطلوب نظر بران درخواست
کردہ می شود کہ آنجناب متوجہ شدہ بصوبہ دار مہار متعلقہ
سرکار را تاکید بلیغ عنایت فرمایند کہ ایشان اگر دیگران
گرفتار چنین حالت برائے سکونت خود در آنجا جائے و
مکانے کہ خواہند بست صوبہ دار مذکور بمبالغت آن نپردازد
و تاکہ در انجا خواہند ماند مانع و مزاحم نشود از انجا کہ ہمیشہ

کنجی موسی ساکن تالیجری باوصف مسموع رفته است که
غراب مذکور باقول ونشان انگریزی سفری شده بود
باوجود بودن چنین از مادیان سرکار آنصاحب گرفته
رکریه برده اند نظر برمراتبات حق اخلاص بدعوی -
درخواست آن غراب پرداخت امّا آنندراؤ دھولپ
ظاهر کردند که بوقت ضبط غراب قول ونشان انگریزی
نبود ازین سبب مخلصی غراب بعمل نیامده - فلهذا
برائے تحقیقات این بتالیجری قلمی نموده است نظر بران
ازین رقیمه الوداد متصدع خدمت گرامی است که تاوصول
جواب از تالیجری تاکید فرمایند که غراب معه مال محموله
آن درحفظ واحتیاط امانت باشد زیاده بجز
شوق ازیاد مواد محبت چه ترقیم رود ایام بهجت و
شادمانی روزافزون باد بربّ العباد -

To, The, Peshwa, Bomboy, 23 June 1784
E. D, C.H, M, R. H, Boddam,

(هوالمنان) رقعه ۴۷

بتالیخ ۸ ر اگست سنه ۱۷۸۴

انشاء الله تعالی بگرامی مطالعه ذیشان مبلغ الکان صاحب

بهر اندوزخواهند کرد و خطیکه قبل ازین مرقوم بود خواهند
گذرانید در بینولا خطے از چوتهه آن جناب بنام مخلص
آمده بود نقل آن درین رقیمه ابو داود ملفوف و مرسول
خدمت گرامی است چون شکوه و شکایت نوکر سرکار صاحب
بید و ستدار ضرور گردید از روے آن باعث نگرانی خاطر
افزود اما بعد ملاحظه و مطالعه نقل مرسله بجاے خود منصور
خواهند فرمود که باعث ناخوشی اینجانب به طرح محرر
مضمون مرقومه خط بجا است این مقدمه را قریب سه سال
گذشت که بحین بودن تعلقه حکومت بندر مبارک سورت
بصلاح نواب بندر مبارک به تنجویز خوب بعد تامل بسیار
استفسار این مقدمه فرموده و به سراغ تحقیقات که سابقا از
پیشوا صاحب مهادو راؤ و داماجی راؤ گایکوار مرحوم قضیه ها
مفروغ شده اند نه پرداخت و از حقیقت آنچنان واقف
شده این مقدمه را فیصل نموده است و در هر مقدمه رضامندے
هر دو طرف معدوم طرفیکه در عدم رضامندیست اگر بوساطت
و توسل شخصے دیگر تحریص و ترغیب محنت و تکلیف صاحب
حکومت خواهند کرد مجوز درهم و برهم زدگی حکومت خواهد
گردید و باستفسار باز قضیه مفروغه هیچ یک دستور العمل
صاحب حکومت قایم نخواهد ماند دیگر قادری نامی غراب بابت

حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مادھوراؤ نارائن
پنت پردھان دام شفقتہ موصول باد

دوم رمضان سنہ ۱۱۹۸ھ رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ بر روئے روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان صاحب
مشفق مہربان سراپا لطف والاحسان مجامعہ حسنات ستودہ
صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادہو راؤ نارائن
پنت پردھان کشادہ و آمادہ باد۔

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباہجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر میگرداند کہ مفاوضہ لطف معاوضہ
چہرہ وصول نمود درباب رخصت شدن رفعت پناہ سیادت
و نجابت دستگاہ سید نور الدین حسین خان از پونہ تفصیل تحریف
کہ مرقوم نمودہ بودند بوضوح پیوست منظور نظر مخلص اینکہ اصلاً
در رجوع نمودن رقیمہ مرسلہ ہم چیزے کم و بیش صورت بوقوع
آمدہ باشد از انجا کہ از قدیم مرکوز خاطر و حال ہم مطمح نظر ہمین کہ
آنچکہ اخلاص و اتحاد درمیانست بانضباط و روز افزونی
آن پردازد از روئے نوشتہ سامی باعث فرحت خاطر رو بداد
کہ ما فی الضمیر حسب خاطر خواہ بہ عمل خواہد رسید درین روز مطابق
ایماء گرامی خان موصوف را روانہ نمودہ است مستفید خدمت
صاحب شدہ بگذارش مطالبات مصادقت دوستدار خود را

خاطر که آنچه در حق معتمدی سرکار ازین ماجرات ناشائسته
رو داده است بے حکم آنجناب و هم بدون اطلاع مدار المهام
که در لشکر تشریف داشته اند خواهد بود بنابران درخواست
خدمت صاحب اینکه بعد وصول این رقیمة الشوق حکم
تاکید و قدغن بلیغ بنام کارپردازان پونه شرف اصدار
فرمایند که در آئنده نوعی و نحوی خللے و حرکتے در حق آدم
سرکار به عمل نیارند و مجوز سخن بیجا نه شوند اگر مرضی
صاحب در ماندن آدم سرکار در پونه نه باشد پس باید
که دوستدار را ازین معنی مطلع نمایند تا که مخلص قاعده
سرکار صاحب را دستور العمل تصور کرده بر آن عمل نماید
زیاده بجز شوق ازدیاد مواد مودت چه ترقیم رود ـ

ایام بهجت و شادمانی روز بروز تزاید باد برب العباد

To The Peshwa Bombay, 29th April,
ED, R, H, Boddam, 1784.

هو المنان

رقعه ۴۶

بتاریخ ۲۳ جون سنه ۱۷۸۴ع

انشاء الله تعالی بگرامی مطالعه ذیشان منیع المکان صاحب

پیشوا صاحب باشد نظر برایام گرما نزدیک رسیدن فصل
باران که به عجلتا مدار المهام باشکر از کثرت اشتغال
امورات متعلقه مهمات فراغ یافته مراجعت دریونه
خواهند کرد و فراغ خاطر به اشتغال امورات سرکار خواهند
پرداخت در ان وقت مستفید خدمت شده بجواب و
سوال مرجوعه سرکار پردازد حکم شد که در یونه به مانند
و ملحوظ خاطر دوستدار این بود که در یونه سکونت گرفته
خطوط هائے هر دو سرکار را بوساطت خود می رسانیده
باشد دیروز خطے خان موصوف رسید از وے آن
چنان معلوم می شود که بدون خان موصوف در لشکر نمی روند
کار پردازان یونه بخان موصوف تاکید نمودند که بمبئی بروید
پیشوا صاحب ظهور این امر خلاف معمول و عدم وصول جواب
رقیمه الوداد که همراه خان موصوف سمت ترسیل یافته است
پس عجیب و غریب می نماید از انجا که بمقتضائے حسن اتفاق
ارتباط مرکوز خاطر دوستدار بر افزونی اخلاص و ازدیاد
اتحاد است از روئے این چنان دانسته می شود که کار پردازان
یونه سرکار صاحب نمی خواهند که بالعکس آن به عمل آرند
و کدورت خاطر پیدا سازند نظر بر سفارش معتمدے سرکار
که بسجدست صاحب ترقیم یافته و تواضع و مراعات آدمان
سرکار که در ینجا آمده اند ازین مخلص به عمل می آید یقین

ابواب بهجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
همواره بر روی روزگار خجسته آثار ذی شان منیع
المکان صاحب مشفق مهربان سراپا لطف و الاحسان مجامع
حسنات ستوده صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا
صاحب اعظم مهادو راؤ نارائن پنت پردهان گشاده
و آماده باد ۔

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت و افی المباهجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر میگرداند که مدت یک ماه
است که منظر برائے دیاد مراتب استحاد که در عنفریب فیمابین
هر دو سرکار زینت استحکام پذیرفته است سیادت و
نجابت نشان سید نور الدین حسین خان نامی مرد نجیب و
مزاج دان معتمد خود را در آنجا روانه نموده است
چنانچه رسم قدیمی است که وکیل سرکار در آنجا می باشد و
حال وکیل سرکار صاحب هم در ینجا حاضر و موجود از وقتیکه
وکیل مذکور در ینجا آمده مانده است غور و رعایت او
حتی المقدور در عمل می آید خلاصه خاطر اینکه داشته شود
و مشهور گردد که در میان هر دو سرکار محبت و یگانگت قلبی
است و خان موصوف بعد رسیدن پونه ظاهر نمودند که مدار المهام
معه لشکر آنجناب بیرون تشریف فرموده اند و حکم از مخلص
درخواست نموده بودند که بنده در لشکر رود یا مستفید حضور

فرمایند حصول ملاقات نماید به آن وقت در پونه اقامت
کنند همین کیفیت به راؤ صاحب امرت راؤ بخوبی ظاهر
کردم فرمودند که شما به طرف منبئ کوچ کنید هرگاه نانا
صاحب خواهند آمد شما باز خواهید آمد بدست داد!
بهائی این پیغام رسید رقم رقعه به این مضمون نوشته
بدهید کیفیت همین رقعه است صبحدم کوچ بکنید - انشا
الله تعالی این وقت شب بسیار رفته است صبح کوچ خواهیم
کرد برائے اطلاع نوشته فرستادم زیاده عمر و دولت باد

هوالغنی

رقعه ۴۵

بتاریخ ۲۹ راپریل سنه ۱۷۸۳ء

انشاء الله تعالی بگرامی مطالعه ذیشان منبع المکان صاحب حشمت
و شوکت پیشوا صاحب اعظم مادهو راؤ نارائن پنت پردهان دام
شفقته موصول باد از جانب جزال رابرٹ ابرکرمبی
تاریخ ۵ رجمادی الاوّل سنه ۱۲۰۴ھ

تاریخ ۱۱ رشهر جمادی الاول سنه ۱۲۰۴ رسید

جیو اطلاع داده اوشان فرمودند که بالفعل همین وقت
کوچ به طرف منبئ بکنید هرگاه لشکر خواهد آمد باز خواهند
رسید چنانچه موافق حکم ایشان کوچ کرده شد بنابر
اطلاع بخدمت نوشته امروز باز آن سوار مدتها قریب
ده بیهوره مقام است فردا بیشتر خواهد شد عنقریب
به بمبئی انشاء الله تعالی نزد جزال صاحب رسیده خواهد شد

رقعه ۴۴

بتاریخ ۲۸ اپریل ۱۷۸۴ء

انشاء الله تعالی بخدمت فیضدرجت والاقدر بلند مرتبت
مدار المهام نانا صاحب معزز بعد ۶ جمادی الثانی ۱۱۹۸ھ رسید
والاقدر بلند مرتبت عالیشان مدار المهام سلامت
پیش ازین عریضه بخدمت شریف ارسال داشته بود در
جواب آن یاد فرمائی معلوم شد فقیر اسباب خود درست
کرده درین ماده خطے بخدمت جزال صاحب نوشت
روزیکه ارادهٔ برآمدن لشکر بود جواب رسید نوشتند
که بالفعل موسم گرم است هرگاه نانا صاحب معاودت

بیماری اسپ سواری وخرید بعضے ضروریات سہ چار روز
وقف خواہد شد من بعد برسم زیادہ زیادہ ؛
خط فقیر را باید گزرانید و جواب باید گرفت

رقعہ ۴۳

۱۱۸۰ محرے
رسید نورالدین حسین

بتاریخ ۲۷ ر اپریل سنہ ۸۴ ع
ششم جمادی الثانی سنہ ۱۱۹۸ ھ رسید

والا قدر بلند مرتبت عالی شان سلامت

مدار المہام بعد اظہار مراتب نیاز مندی مشہود رائے خورشید ضیا باد کہ سابق حقیقت آمدن خود معہ خریطہ برائے سرکار مینت صاحب بخدمت شریف معروض داشتہ چنانچہ در جواب آن یاد فرمائے از طرف آن عالیشان بہ عمل آمدہ چنانچہ اطلاع ازان بہ طرف مبنئ ہم نمودہ جزال با اقبال نوشتند کہ بالفعل موسم نہایت گرم است و نانا صاحب ہم عنقریب معاودت نہ فرمایند درینصورت انتظار تشریف فرمودن مدار المہام در پونہ بکار بردہ ہرگاہ اینطرف رونق افزا شوند از حصول ملاقات مسرت ہا حاصل نماید چنانچہ تفسیر این مقدمہ بخدمت امرت راؤ

اینجا دل تنگ بودم انشاء اللہ تعالیٰ عنقریب در خدمت
شریف مشرف می شوم در بعضے ضروریات سہ چہار
روز خواہد کشید خیریت درکار است ایام جمعیت بکام باد۔

رقعہ ۴۲ ۱۸ اپریل سنہ ۱۷۸۴ء

بمطالعہ شریف بسیار مہربان کرم فرما گوپال پنڈت صاحب
۲۵ جمادی الاول سنہ ۱۱۹۸ھ پنڈھرپور رسید

راؤ صاحب بسیار مہربان کرم گستر سلامت

عنایت نامہ مدار المہام بنام فقیر در جواب رسید موجب فرحت
و مسرت گردید لاکن آن مہربان استحادے کہ درمیان من و
منشی صاحب یاد ہر برادرے است معلوم ندارد و ہر برائے فقیر
ہمیشہ در خط سرکار سرمنت رفعت و سیادت نشان القاب
است و خطوط نانا صاحب مکررہ پیش من ہستند دوام لفظ
مہربانی می نویسند و تعریف آن کرم فرمازبانی تا نتیا صاحب
بسیار استماع یافتہ و صاحب را می باید کہ قسمی کہ محبت
و اتحاد ایشان است نیز در مزید حرمت این جانب کوشش
فرمایند کہ مقدمہ خود است عنقریب (در عنقریب) در عرصہ
چند روز بخدمت سامی ملاقات ہا میسری آمد و اینجا در تنہائی
دل تنگی بود در صحبت محبان خوش خواہد گذشت بہ سبب

واز راه عجز واجبی گرفتگی کشتی مذکور که به ظهور آمده است
مالکش زیر بار نقصان می آید زیاده بجز شوق از دیاد
سواد محبت چه ترقیم رود - ایام بهجت و شادمانی مدام باد
برب العباد

R, H, BODDAM, 25 Ja, 1784,
To, The Peshwah,

رقعه ۴۱

۱۱۸۶ محرر سید نورالدین حسین

بتاریخ ۱۸ اپریل سنه ۱۷۸۴ع

انشاء الله تعالی بخدمت شریف والاقدر بلند مرتبت
مدار المهام نانا صاحب معزز باد
بست و هفتم جمادی الاول سنه ۱۱۹۸ھ بر مقام پنڈھرپور

والاقدر بلند مرتبت سلامت

مدار المهام عنایت نامه شریف در بهین حین ورود
خورسندی شمول فرمود آنچه در باب طلب فقیر ارشاد
رشاد شده شکرانه یاد فرمائی ادا کرده و مرضی عاصی
همین بود که در خدمت شریف حصول مقاصد نماید بلکه

ابواب بهجت و کامرانی و اسباب مسرت شادمانی
همواره بر روئے روزگار خجسته آثار ذیشان منیع المکان
صاحب مشفق مهربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات
ستوده صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
مهادورا و نار این بیت پردهان کشاده و آماده باد -
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباهجت
مکشوف ضمیر منیر شفقت تخمیر می گرداند که کشتی مهالکهی مالک
رستم جی جیو لوکر اقبال نشان کمپنی بهادر باشنده بندر
مبارک سورت را از ما و آن رغبت نشان گرفته در بسے
برد نظر بران دیسال مخلص صادق الوداد در باب خلاصی
کشتی مذکور به صوبه دار بسیئے مرقوم ساخت چنانچه صوبه دار
موصوف در جوابش مرقوم نمود که کشتی مذکور قولی کهنه دارد
فلهذا بوداد آن نه پرداخت باز دوستدار بموجی الیه
مرقوم ساخت که قولی که در کشتی است البته بمقتضائے
فرامو شی آمده باشد چرا که خود مالکش کشتیها بسیار اند
و قولی هم بسیار دارد صوبه دار مذبور ارقام نمود که بدون
حکم پیشوا صاحب خلاصی آن کرده نخواهد شد بنابران ازین
رقیمه الوداد متصدع می شود که توجهه نموده حکم فرمایند - که
کشتی مذکور معه مال محموله و اجناس آن حواله مالکش گردد

فیصل نشد دوستدار در چند روز از کلکته به سرداری چنانده
گڈھ که نزدیک کاشی است روانه شده به گڈھ مذبور
رسیده سکونت خواهد کرد و همیشه از شنیدن خبر خیریت آن
مهربان خوشی و خوری حاصل خواهد شد لیکن در باب
امورات دوسرکار همیشه به گورنر جنرال صاحب آنمشفق
خواهند نوشت دوست مستهام علی الدوام به یاد آن
مهربان مشغول است - زیاده زیاده است
بهجت و کامرانیها مستدام باد

J. UPTON.

رقعه ۴

بتاریخ ۲۵ جنوری ۱۷۸۴ع

انشاء الله تعالی در پونه بگرامی مطالعه دیشان
منیع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مهادو راو
نارائن پنت پردهان دام شفقته - روانه ۲۰ ذیقعد
سنه ۱۱۹۹ هجری دوم ذیحجه سنه ۱۱۹۹ هجری رسید

خط مذکور کشیدن صلاح نیک نمی داند و بنده می خواهم
که جواب خط شما و جواب خط من هر دو یکجا ازین جا
هر دو بهتر است که تا کار بزودی شود۔

MONTIGNY.

هو

رقعه ۳۹

سنه ۱۷۸۳ء

بهادر ۱۱۸۹
کرنیل جان اسپنن

بمطالعه ساطعه باپو صاحب مشفق بسیار مهربان استظهار
مخلصان باپو سکهارام پنڈت صاحب سلمه الله تعالی موصول باد
باپو صاحب مشفق بسیار مهربان استظهار مخلصان سلامت
بعد شرح اشواق مواصلت سراسر مباهجت مکشوف خاطر مهربانی
ماثر گردانیده می آید شفقت نامه مهربانی طراز چهره وصول
افروخت از دریافت خیریت مزاج وهاج مسرت وشادمانی
دست داد مهربان من اطلاع جمیع مقدمات بخدمت گورنر
جنرال صاحب وکونسل اعظم نموده شد تمامی مطالبات وکیفیات
مفصل دریافتند گورنر جنرال صاحب بموجب آن به آمهربان
خواهند نگاشت به تعجب مذکور میکنند که تا حال ملک ۳ لک

سرکار کمپنی بیرون کنند و در پس پنڈارم در ملک تعلقہ
آن مہربان بروند با وصف اوصاف ذاتی وصفاتی شریف
این چنین حرکت قبیح و نالایق کہ بعمل آمدہ یقین خاطر است
کہ بے اطلاع آن مہربان بود باشد لہذا از روئے انصاف
و راستی گرامی لازم است کہ بہ آنہا سزا دادہ شود۔ و
مردمان را کہ تاراج نمودہ اند راضی سازند دوستدار می
خواست کہ بہ آنہا ہمین طور بہ عمل آرد لیکن مخلص محض راہ
انصاف و واجبی منظور نظر میدارد۔ زیادہ چہ مستدعی شود
ایام بہجت و کامرانی مدام باد

رقعہ ۳۸

سنہ ۱۷۸۳ع

بہ گرامی خدمت راؤ صاحب مشفق مہربان

بعد از سلام معلوم باد کہ امروز ہشت روز شد خط صاحب
بھوسے دادہ شد و این جانب جواب خط مذکور خود نوشتہ
تیار کنانیدم لیکن انتظاری جواب خط آن مہربان بسیار
میکنم و گنیش پنڈت امروز فردا جواب خط مذکور می کشند۔
لہذا جواب خط فرستادن ضرور است بسیار تاخیر در جواب

مودی ساختہ از جناب کبریائے حضرت ایزد بیچون خیریت
وانہ دیاد عمر و ترقی راؤ موصوف و آن صاحب مسانت می
دارد درینولا از انتقال حیدر علیخان بہ آن مہربان فرصت
دست داد جواب سوال صلح و صلاح کہ معرفت مستر اندرسن
و مہادجی راؤ سندھے بہ میان آمدہ آنرا منظور داشتن خیلے
موقع و بجا چون بجمیع وجوہ در آنچہ کہ بہتری و بہبود طرفین
بہ ظہور میرسد از جانبین بہ عمل آید با وجود کہ این جانب مرد
سپاہی است لیکن بمقتضائے خیر خواہی فیمابین ظاہر
نمودہ می شود چرا کہ دوستدار خواہان نیک نامی است
و نیز اگر اینجانب در خدمت گزاری و حکم برداری آقائے خود
مقصر باشد شایان نیست خوشی و افزایش جاہ و جلال آقائے
خود را بیشتر از ہمہ چیز متصور دارد و از صداقت وصاف
دلی برائے راج و ریاست سامی آنچہ حسن رائے ازین
طرف بوجہ ظہور رسیدہ راستی و درستی آن ازین مرقومہ
برائے گرامی ہویدا خواہد شد و باین جانب واجب کہ بہ آن
مہربان اظہار نمودہ شود دو ہزار پنڈارہ آن مہربان در پرگنات
سرکار اقبال پناہ کمپنی انگریز دارد گردید و بیرونہ موضعات
پرگنہ ملسر و مہوہ و بارڈولی را تاخت و تاراج کردند - معہذا
ازین جانب بہ سواران خود حکم نمود کہ آنہا را از تعلقہ پرگنات

موجب ازدیاد عشرت و انبساط و تسکین خاطر دوستدار
از ان ... افعل آید - زیاده ایام جمعیت و حشمت روز بباد

C. Morgan,

رقعه ۳۷

هو الغنی

بتاریخ ۲۵ مارچ ۱۷۸۳ء

انشاء الله تعالی برائے مطالعه نانا صاحب مشفق
مهربان توجه پیرائے مخلصان بالاجی راؤ جنار دهن سلمه الله تعالی
بست و دوم ربیع الاول ۱۱۹۵ھ

نانا صاحب مشفق مهربان توجه پیرائے مخلصان سلامت

بعد از گذارش مراتب اشتیاق مواصلت کثیر المباهجت که زیاده
از حوصله بیان است مکشوف رائے مهر انجلائے میگرداند
پیش ازین رقیمه بعد وصول مکاتبه شریفه به این دوستدار لازم
بود که به آن مهربان مراسله درینجانب نگارش آرد - لیکن
الحال از غایت خوشی مرقوم می سازد و مبارک باد شادی
کتخدائی راؤ صاحب پنڈت پردهان مادهو راؤ نراین

جمن مرقوم قلم نمود سمت ترسیل یافته چنانچه در جواب
آن از نه طرف کسامی به این نمط ورود شده در ینولا
نیز از طرف راؤ مهربان مهادجی راؤ سندهے خطے
موصول گشته که جمعیت انگریزی در ضلع بندر سورت
موجود است بروقت بکار مشورت عمده خواهد افتاد
ازین صوب در باب جواب آن و بعضے مراتب از
راه منصوبه و مشورت به راؤ سندهے قلمی نموده
انتظار جواب آن در میانست بعد وصول جواب
به آن مهربان اطلاع کرده خواهد شد جهت نهضت
فوج انگریزی انقضائے ایام باران در میان
است جواب هم خواهد رسید مشفق من درین روزها
از نوشته مستر اندرسین صاحب به دریافت رسیده
که مهادجی راؤ سندهے خطے بنابر فرستادن دستک
راهداری وغیره بآن صاحب ابلاغ داشته اند - الحال
ازین سبب متصدعه می شود که درین وقت دستک راهداری
آن صاحب نزد دوستدار ارسال فرمایند به کوچ فوج
که بعد انقضائے بارش در پیش است عارضه و تاخیر درمیان
نخواهد ماند توقع که به ابلاغ گرامی نامجات معه مژده
حالات مزاج و مهاج فرحناک می فرموده باشند که

توقع کہ آن مہربان نیز بہ ارقام گلدستہ محبت و وداد
شاد کام و مسرور میکردہ باشند کہ المکتوب نعم البدل
ملاقات است و باعث مزید یک جہتی ہا می شنود دیگر آنکہ
بنو پندت و حارسان و جاسوسان و خدمتگاران سرکار
کہ ہمراہ بودند تا مقام مذکور ہمراہ این جانب حاضر ماندند۔
از انجا مشارالیہا را مرخص کردہ شد بخدمت خواہند رسید
زیادہ چہ نگارش رود۔

D.WATHERSTON.

رقعہ ۳۶

ہوالغنی

سنہ ۱۷۸۲ع

نانا صاحب مشفق مہربان کرمفرمائے محبان سلامت
بعد گذارش مراتب اشتیاق سامی سواصلت کثیر البرکت
نسیم المسرت کہ زیادہ از اندازہ بیان است مکشوف رائے
تلطف اقتضائے گردانیدہ می آید پیش ازین رقیمہ متضمن
درخواست دستک راہداری بہ مہر و دستخط پیشوا صاحب
و بہ مہر و دستخط شریف و بعد انقضائے ایام بارش کوچ
نمودن و دستدار معہ فوج انگریزی از ینجا بہ طرف دریائے

رقعہ ۳۵

بستاریخ ۱۷ مارچ سنہ ۱۷۹۲ء

سلامت

پنڈت صاحب بسیار مہربان تو جہ فرمائے مخلصان

بعد شرح شوق سامی مواصلت بہ مدعا می پیرازد از نزد آن مہربان رخصت شدہ امروز کہ تاریخ دوم شہر ربیع الثانی سنہ ۱۱۹۶ھ روز شنبہ است بہ فضل الٰہی بخیریت و خوشی خاطر طی مسافت نمودہ در بندر پنویلی رسیدہ شد و ہمانوقت بہ سواری کشتی در بندر بمبئی رفتہ بہ ملاقات جرنیل کادر صاحب مسرور دل حاصل میکند و خطوط آن مہربان ملاحظہ کردیدہ در جواب آن شوق نامجات نویسانیدہ روانہ می نماید و اظہار حسن خوبیہائے و اتحاد آن معدنِ لطف کہ منظور خاطر است بوجہ احسن و آئین خوب کردہ خواہد شد - انشاء اللہ تعالیٰ امید قوی ہست کہ آنچہ ارادہ طرفین منظور است حسب المدعا بہ ظہور خواہد آمد و روز بہ روز بناءِ دوستی و اخلاص فیمابین استحکام و ترقی خواہد یافت دیگر آنکہ چون ہمیشہ ازین طرف ابواب رسل و رسایل متضمن احوالات مفصل مفتوح خواہد بود

16224

نیز از کلوله توپ کشته می شود و نواب شکسته فاش خورده
اینقدر معلوم شد که در حضور معروض داشت و آئنده
فدوی امیدوار حکم منتظر هستم بهر طور که حکم عالی صادر گردد
برطبق آن به عمل روم واجب بود عرض رسانید ۔

رقعه ۳۴

سنه ۱۷۸۱ع

به سامی مطالعه راؤ صاحب مشفق مهربان مخلصان
سکهارام پنڈت صاحب سلمه الله تعالی موصول باد
روانه ۱۲ ار شهر ذیحجه سنه ۱۱۹۰ھ
بتاریخ ۱۷ ار محرم سنه ۱۱۹۱ھ رسید روز چهارشنبه

راؤ صاحب مشفق مهربان مخلصان سلامت
نواب عماد الدوله ستر هستن بهادر جلاد بجنگ از بنگاله
به آن مهربان که خریطه ها فرستادند چنانچه به موجب ایماء
نواب معز الیه بدست هرکاره ها فرستاده شد خواهد رسید
زیاده جمعیت باد ۔

وخبر جنگ انگریز کہ ہر چند بسیار غالب آمد و سرداران عمدہ آن از انگریز برگشتہ شدند بعد از نوشتن عرایض حضور با سوالات مذکور تصدیق و تکذیب این خبر را نیز فدوی از جزال تحقیق کردم در جواب گفتند کہ ہنوز کشتہ شدن سرداران حیدر تحقیق خبر بما نرسیدہ است و کاغذ نیامدہ است از ینجا معلوم شد کہ آن خبر تحقیق نیست ہرگاہ از لشکر حیدر نزد جزال کاغذ خواہد رسید دریافت نمودہ مفصل عرض والا خواہد ساخت

رقعہ ۳۳

بتاریخ ۲۴ ستمبر سنہ ۱۷۸۱ ع

مشرف

این پرچہ نیز بحضور فیض گنجور جناب سر کمینت دام اقبالہ پنجم شوال سنہ ۱۱۹۵ ہجریہ رسید

باز عرض حضور عالی آنکہ

از راہ خشکی خبر لشکر حیدر در کواچین رسیدہ است کہ مستر ہشتن گورندر کلکتہ لشکر برای کمک کرنیلکوٹ فرستادہ و مابین حیدر و کرنیل مذکور جنگ عظیم می شود و پسر نواب حیدر در ان جنگ کشتہ می شود و موسی لالی

این عرض را هم بجناب فیض مآب معلی القاب سرمینت
دام اقباله

روانه ۱۲ رمضان روز یکشنبه وقت صبح
پنجم شوال ۱۱۹۵ھ رسید

باز معروض حضور آنکه بعد از نوشتن عرضی جنرال از بنده
گفتند که در حضور سرمینت اطلاع بدهید که اگر سرکار پیشوا
از بادشاه ما آشتی فرمایند و اخراجات سولداد پرتکیش
از ضروریات مرحمت سازند و طلب استمداد نمایند هر آئینه
پادشاه ما اعانت خواهد نمود چون بنده سوالجواب اینجا
را تفویض نداشت جواب دادم که البته اگر دوستی و
اخلاص پادشاه صاحب را منظور خواهد بود سرکار فیض
آثار پیشوا هم در یگانگت و اتفاق قصور نخواهند فرمود -
لاکن باالفعل احتیاج استمداد سرکار دولت الاقتدار
پیشوا نه دارند چراکه الحال به سبب مناقشه انگریز حکم راؤ
صاحب بر جمیع اعیان و انصار دکن بل در تمام بلاد نافذ
شده است که از انگریز برگردند و قشون درین جا حاضر
کردند یقین تصور فرمایند که از اراده سرمینت ۳ لک
قشون در رکاب می تواند رسید ازین سبب حاجت به فوج
دیگر نیست اکثر این سوال و جواب از فدوی با جنرال میشود

یافتہ وقوت قدرتی بہم رسانیدہ از چاشت خوری ارادہائے
باطل بہ خود راہ دادہ نخوت آراستہ انداگر چندے
دیگر اغماض چشم پوشی بہ عمل آید استیصال آنہان متکفل
خواہد شد الحال نقشہ کہ تقریر یافتہ لبیار موقع و بجا
یعین حاصل کہ درین نقشہ متجوزہ انشاء اللہ تعالیٰ خاطر
خواہ تنبہ مخالفان بہ عرصہ ظہور خواہد آمد بفضلہ پیش
نہاد خاطر مبارک بندگان حضرت رادر ہمہ حال متوجہ احوال
خیر مآل و در ترقی و انتظام مہام سرکار پنڈت پردھان
کہ طرفین واحد است بران مصروف متصور گردد بہ ہیچ
وجہ جدائی و مغائرت ملحوظ نہ شود و مخلص خیر خواہ سرکار
پنڈت پردھانست بعضے مراتب از جیواجی پنڈت
گذارش نمودہ بہ اطلاع آن مہربان خواہند پرداخت
مخلص را یکے از مخلصان خود متصور نمودہ از مسرت
نامجات یاد آوریہا باید بود۔ زیادہ چہ بر طراز د۔

ایام جمعیت و شادمانی بکام باد

رقعہ ۳۲

سنہ ۱۷۸۱ع

رتن بن
بڑا سن سعد اللہ
خان ۱۱۸۲ھ

پنڈت صاحب مشفق مہربان مخلصان سلامت

مفاوضہ مسرت طراز متضمن اینکہ فیمابین بندگان
حضرت جناب عالی و پنڈت پردھان واحدیت ہاست
بوجہی جدائی و مغائرت نیست و ازین مہم صلاح و مشورت
و عزم و تدبیر واحد در ملک دکن ریاست بندگان جناب والا
و پنڈت پردھان ہر دو عمدہ و معتبر باوجود این درین
زمان انگریزان دریا باش مرتکب گستاخیہا شدہ ارادہای
باطل در دل میدارند بندگان جناب والا نفقتہ مشورت
بہ تنبیہ آنہان تجویز ساختہ بہ آن صوب ارشاد فرمودند
حسب الارشاد فیض مواد از مودھاجی بھونسلہ و حیدر
علیخان اتفاق یکدلی نمودہ در تنبیہ مخالفان شریک و شامل
گردانید در اندک ایام سرداران عالیشان با فوج و سرانجام
در ضلع گجرات روانہ خواہند شد و فوج بھونسلہ مسطور
در نواح بنگالہ نمود خواہد گشت و حیدر علیخان با جمعیت
شائستہ بہ سمت چنا پٹن خواہد رفت موصول گشت
فراوان بہجت و شادمانی گردانید فی الواقع درین ملات
دکن سوائے جناب بندگا نحضرت و پنڈت پردھان
ریاست دیگر نیست نصارا از چند مدت شیوہ رعیتے
را از دست دادہ بوجوہات چند از چند لذت ملک کردہا

در آن مصروف باشد - چنانچه پیش ازین شروط دوستی دایمی کمپنی و قوم انگریز ترقیم یافته است در صورت عدم قبول ایشان مالاچار گشته هرچه بنابران بوقوع خواهد آمد حرف به ما نخواهد بود لیکن متقین خاطر این جانب است که آن مهربان نظر بر مناسبت و منصفی شروط مطلوبه نموده بخوشی خاطر قبول خواهند کرد و از کرنیل گاردر صاحب عهدنامه شروط مسطوره به عمل خواهند آورد هرآئینه این معنی موجب تجدید و آراستگی و استحکامی دایمی دوستی و اتحاد فیمابین پیشوا و کمپنی و قوم انگریز و باعث نیکنامی آن مهربان خواهد بود ۔

زیاده چه برطراز د ۔

رقعه ۳۱

سنه ۱۷۸۰ع

بمطالعه ساطعه پنڈت صاحب مشفق مهربان مخلصان سلمه الله تعالی - موصول باد

روانه هشتم ربیع الاول سنه ۱۱۹۴ھ

بتاریخ ۲۱ ربیع الاول سنه ۱۱۹۴ھ

برائے ساختن قول قرار از رؤسائے ہندوستان نمیداشت
چنانچہ اطلاع این معنی در وقت فرستادن کرنیل اپٹن صاحب
علانیہ بران مہربان وغیرہ کار پردازان دادہ شدہ
والا نہ در صورتیکہ گورنر کونسل منبعی این قسم اختیار میداشتند
فرستادن کرنیل مسطور بنابر موقوفی قول قرار ساختہ آنہا
از رہگذر تھراؤ و مقرر کردن عہدنامہ از طرف این سرکار
کہ در نمامی متعلقات کمپنی در ہندوستان محض اختیار درین
چنین باب میدارند اختیاجے و مناسب نبود در چنین صورت
لازم و مناسب بود کہ قول قرار ساختہ آنہا بحال و مستحکم
باشند اما در ماجرائے حال ظاہرا سرداران کہ نام خود
بر کاغذ گذرانیدہ ایشان بمقام تلیگانون بمندرج ساختہ
اند اصلا اختیار این معنی از گورنر و کونسل منبعی نمیداشتند
درینصورت ہا قول قرار مذکور بہیچ وجہ لایق و مناسب و
منظور نمی توانست شد و بالفعل این جانب مکرر بقلم می آرد
کہ عہدنامہ مسطور بہیچ وجہ قبول نیست کہ در اصل باطل و
نامنظور محض است و آن مہربان درین معنی دلیل تکرار نداند
زیرا کہ با وصف تصدیق نامنظوری ہم چنین قول قرار بقبولیت
آن مرتکب شدہ اند اظہر من الشمس است کہ خواہش اینجانب
بمصالحہ ہائے رؤسائے ہندوستان تا قایم بودن آنہا

رقعہ ۳۰

سنہ ۱۷۷۹ء

بہادر ۱۱۷۵
عماد الدولہ

رفعت دعوالی مرتبت اعتضاد دوستان سلمہ اللہ تعالیٰ
در سیولا بہ رسیدن افواہ وقوعات آن طرف بآن مہربان
ترقیم ساختہ وازمرکوزات خود دران بابت ہا بہر قدر اطلاعے
کہ رسیدہ بود مطلع نمود ونیز در مادہ قرار یکہ بہ استماع رسیدہ
کہ فیما بین سرداران فوج منبعی وآن مہربان تقریر یافتہ بوجہ
صاف بآن مہربان اطلاع دادہ کہ قرار مذکور باطل وناشنظور
محض است بعد ترسیل آن خط آن مہربان سہ منقل قول قرار
مذکور وصول گشتہ از ملاحظہ آن ودریافت اینکہ سرداران
فوج منبعی عہد نامہ کہ باعث مضرت تمام حقوق کمپنی وسبکی و
بے حرمتی کلیہ نام انگریز بہ ظہور آوردند نصیحتہاے کماں عاید
حال گشت ماسوائے آن استعجاب تمام تر براہ یافتہ کہ آن مہربان
قرار نامہ از جانب شخصان بے اختیار قبول کردہ نوعے شروط
دران نویسانیدند کہ از قبول آن مردمان کہ نام انگریز
برخود گرفتہ باشد بے حرمتی وبے عزتی برخود اختیار کردہ
اند زیرا کہ بہ آن مہربان پوشیدہ نبود کہ سرداران مذکور
بلکہ گورنر وکونسل منبعی کہ آقاے آنہا اند ہیچ اختیار

رقعہ ۲۹

بہادر
کرنیل جان اپین

سنہ ۱۷۷۷ء

بمطالعہ ساطعہ نانا صاحب مشفق بسیار استظہار
مخلصان بالاجی پنڈت صاحب سلمکم اللہ تعالیٰ موصول باد

نانا صاحب مشفق بسیار مہربان استظہار مخلصان سلامت
بعد اظہار تمنائے مواصلت وافر المسرت کہ چون اشفاق گرامی
پایان نہ دارد و مکشوف ضمیر شفقت تخمیر گردانیدہ می آید الحمد للہ
کہ دیشب خطے از کونسل اعظم کلکتہ رسید بطورے کہ در ایام
سابق و لنشین و یقین آن مشفق کردہ بود و کونسل موصوف
حسب المدعا و خاطر خواہ آنصاحب قبول نمودند مخلص بطریق
مژدہ بہ قیمۃ الوداد را بہ زودی مرسل خدمت سراسر مسرت
نمودہ انشاء اللہ تعالیٰ در عرصہ یک دو روز مفصل و مرقوم
خواہد ساخت یا آنکہ چون راؤ صاحب بسیار مہربان مخلصان
مادھو راؤ آیا صاحب تشریف فرمائے این شہر خواہند شد
بہ شرح و بسط بالمشافہ گذارش خواہد کرد زیادہ زیادہ
است ایام بہجت و شادمانی مدام باد بحرمۃ العباد ۔

مبتهج می ساخته باشند،
زیاده چه برطراز د،

رقعه ۲۸

سنه ۱۱۷۷ ع

خصوصیت دستگاه اخلاص انتباه لاله سیوک رام
وکیل مورد الطاف مراحم و الاحسان باشد،
از پیشگاه حضور پرنور ایشان بنابر استحکام بنیان
محبت وصفا نزد گورنر جنرل عماد الدوله مسٹر هستن جلاد
بجنگ بهادر و کونسل کلان بندر کلکته فرستاده شد
باید که ایشان جمیع مراتب و مطالب به عنوان به همین
ذهن نشین بهادر معزز و کونسل کلان ساخته جواب و سوال
گذاشت بندر سالث و رگهناتهه راؤ موافق حکمنامه درست
نمایند و ساخته و پرداخته ایشان در حضور منظور و مقبول
خواهد شد بر طبق نوشته صدر درین باب ایشان را مختار
نموده شد - تحریرا فی التاریخ ۲۵ ر ذیحجه سنه ۱۱۹۱ هجری
نقل از خط مختارنامه به مهر مسرمیت پندت پردمان بنام
لاله سیوک رام - تحریر ۲۵ ر ذیحجه

که بر متعلقات کمپنی آنطرف هندوستان در پیش اند
به اطلاع دوستدار رسیده درین صورت لازم و لابد
دانسته جماعت فوج از لشکر این سرکار جهت حفظ و
حراست متعلقات مسطوره فرستاده شده از ان جا
که شاید کوچ جماعت مرقوم از راه بعض متعلقات سرکار
مرهٹه می تواند افتاد لهذا متصدع می گردد که آن مهربان
نظر بر دوستی طرفین پروانجات به عاملان خود برائے
عدم مزاحمت راه آنها و نیز جهت امداد و اعانت ضروری
روانه نمایند که جماعت مسطوره بفراغت تمام به جائے مقصود
برسد از ینطرف به سردار جماعت مرقوم حکم تاکید بلیغ
رفته است که بهر صورت نهجی سلوک که لایق اتحاد و یکتا
دلی متحققه جانبین بوده باشد به عمل آورند دوستدار
مکرر متصدع می گردد که اراده مضبوط این سرکار همین است
که بلا تفاوت سر مو همان شروط قول و قرار مستحکم باشد
و ازین طرف بهیچ نوع در کالی و استقلالی صلح حتی المقدور
قصور نخواهد رفت یقین که آن مشفق هم این معنی را
هم مرکوزه منظور داشته به پاس آن مصروف خواهند
بود لازمه اتحاد آن است که همواره جویائے خیریت ما
متصور نموده به ارسال نمایق بهجت علایق مزدرو

متحققہ سرکارات طرفین کہ ازان فوائد جانبین متصور باشد بعید است یقین کہ این اشارہ بہ تلافی نوعی حرکات کہ ازان ہیچ رخنہ پیدا نہ تواند شد یک نفی خواہد بود لازم کہ این جانب خواہان اخبار اختیار تصور نمودہ از حالات خیریت مسرور می ساختہ باشند زیادہ چہ برطرازد -

مگر آنکہ این جانب و صاحبان کونسل در تقدیم شرائط عہود قول قرار بلا تجاوز و تفاوت سر مو مضبوط و مستقل ہستم لازم کہ ازانطرف ہم مدنظر این معنی توجہ باشد۔ زیادہ چہ نگارد۔

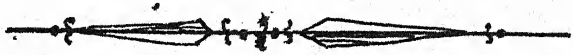

رقعہ ۲۷

چارلس وارہٹ ۱۷۹۶

سنہ ۱۷۷۷ع

بمطالعہ ساطعہ مدار المہام صاحب بسیار مہربان والا فطرت عالی مکان ذیشان تفقد فرمائے مخلصان بالاجی مدار المہام صاحب جنار دھن سلمہ

بتاریخ ۸ رجمادی الثانی سنہ ۱۲۰۰ ہجریہ

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت

چون درینولا خبر مفصل و متواتر در مادہ ارادت فائدہ

رقعه ۲۶

سنه ۱۷۷۷ع

رفعت وعوالی مرتبت مهربان دوستان سلامت

دو قطعه خط آن مهربان یکی متضمن خواهش تمام تر به انجام رسانیدن شروط قول و قرار و نالشات تکراره به نام گورنر و کونسل بمبئی دوم مشتمل بر رسیدن سردار فرانسس در پونه و مراعات سلوک به اوشان وصول نموده بمراتب معروجه مطلع ساخت پیشتر ازین در خط مرقومه هفتم شهر شعبان سنه ۱۹ در ماوه یکے نالشات مرقومه سلمت تحریر یافته گر از ان ارادهٔ مستحکم این سرکار باستقلالی قول و قرار فیمابین بلا ریب بتصریح دریافت می تواند شد لهذا امکرره ارقام آن ضرور نصور نه کرده جواب این همه مراتب در خط مسطور حواله ساخت قبل ازین رسیدن خط آن مهربان خبر رسیدن سردار فرانسس در پونه و داون بندر متصل بمبئی بنام برده و جواب و سوال و قول و قرار نمودن به ایشان نزد این جانب رسیده و ازین معنی تعجب تمام شر گشت زیرا که به آن مهربان ظاهر و هویدا خواهد بود که چنین حرکات از قول و قرار دوستی مضبط

وحصۂ ملک سریمنت دادا صاحب بر کرسی راج نشانید
هرچه بخواهند از ما بگیرند و ملک هم قریب این ضلع در حق ماده
جی سندھے هرچه منظور دادا صاحب باشد به اتفاق راجه هائے
عمله می تواند شد وخصوصًا راجه بوندی و راجه جسونت سنگه
وغیره سرداران حاضر اند و بالفعل پسر ایشان راجه راگهوداس
همراه راجه رام سنگه است و قلعه گوپال نیز بدست ایشان
است و بالفعل هشت هزار سوار همراه دارند و اگر نخواهند
فوج کثیر جمع کنند و مسلح هائے بسیار در خانه خود دارند
و اینقدر مستعد اند که اگر راجه رام سنگه و جنابعالی خط
هندوی برائے دادا صاحب نوشته اند و فرموده اند که
از انجا جواب فارسی باید نوشت که بدست دیگرے افتتاح
نشود و برائے همین هندوی نوشته اند که دادا صاحب خود
ملاحظه فرمایند و پس آن مشفق برائے مقدمه سند نو
جناب عالی فرمودند که مرا نوشتن مناسب نیست - شما در
عرضی خود برائے دادا صاحب بنویسید چنانچه فقیر نوشته
است این را گذرانیده سوال جواب نموده جواب
مرحمت فرمایند۔

عرضی رسیدند ازین طرف نیز دو جوری پیش ازین روانه
شده و جوری حالا روانه است توقع که آنچه سعی در کار
سرکار باشد دریغ نه فرمایند که در کرسی نشینی این مقدمه
همه برائے صاحب است و کارے باید کرد که خطی از بابو
صاحب یا هر که درین ایام پیش باشد و مالک کار باشد
ازاد و باید نویسایند که کار جاگیر بدون آمدن نورالدین حسین
خان صورت نخواهد گرفت ایشانرا زود نوشتند درینصورت
آنچه قرارداد و نوشت و خواند فیمابین بنده و سامی است
قایم خواهد ماند و اگر قدم شخص ثالث درمیان آمد برائے
ما خود بدی ندارد و برائے اینکه هرگاه داخل سرکار چیزے شود
از هر جا که باشد مرا بهر صورت نفع خواهد شد اما مقدمه
سامی که در آنجا مقرر کرده ایم بالکل صورت می پذیرد پس از
تسلی صاحب دانا و مهربان اندر هر چه مناسب باشد به عمل آرند
و برائے سبیکه داد صاحب نیز تاکید برائے من باید نوشت
که زود به فرستند - زیاده زیاده به بهاسکر راؤجی ولالہ
فتح چندجی سلام ۷

مکرر آنکه مقدمه راوت جسونت سنگه روبرو هم
بخدمت گفته شده بود درینولا ایشان هم خریطه برائے بابو
صاحب و سرکمینت صاحب فرستاده اند و برائے ضلع

ازین طرف در لواح جهانسی رسیده فسادے برپا کرده
اند و این معنی را مخلص بخدمت نواب صاحب وزیر الممالک
بهادر عرض نموده موقوف کرده اند ورود مسرت شمول فرموده
مسرور و مطلع گردانیدند چنانچه مخلص حسب الترقیم آن صاحب
مشفق تقریب این معنی به عنوان شائسته نموده معلوم کرد
که فیما بین نواب صاحب وزیر الممالک بهادر و آن صاحب مشفق
از قدیم دوستی و یک جهتی منوط و مربوط است و بالفعل هم
نواب صاحب وزیر الممالک موافقت و مرافقت مرکوز میدارند
انشاء الله تعالی در ینولا که مهاراجه پرسوتم بنیڈت که رسیدند
صورت تصفیه مرکل را بجیو به عمل خواهد آمد تا دست داد
مواصلت صوری مترصد یاد فرمائیها است ؛

زیاده چه ایام به کام باد

رقعه ۲۵

حسین ۶۶ محرے ۱۱
سید نور الدین

سنه ۱۷۷۶ ع

بخدمت راؤ صاحب مهربان دوستان منشی نراین راؤ کشن معزز

راؤ صاحب مهربان دوستان سلامت

مهربانی نامجات مصحوب جوری سرکار رقاصدان انعامی معه

بمشارٌ الیہ گفتہ شود بنابران بایو کامنت را نزد آن
مہربان می فرستم ہرچہ کہ گفتن باشد بہ مشارٌ الیہ بگویند
می خواہم کہ مدام اخلاص و دوستیہا روز افزون شود
عیش و نشاط افزون باد۔

تحریر بست و یکم ماہ مئی سنہ ۱۷۷۶ انگریزی دوم شہر ربیع
الثانی سنہ ۱۱۹۰ ہجریہ

رقعہ ۲۴

جان برسٹو

بتاریخ ۱۶ ماہ جولائی سنہ ۱۷۷۶ ع

بگرامی مطالعہ راؤ صاحب مشفق مہربان قدردان
مخلصان سوائی مادھو راؤ پنڈت پردھان سری راجہ
رام پرتھی مکرم بندہ مادھو راؤ ہری پنت پردھان معزز بالا
۲۶ رجب سنہ ۱۱۹۰ ھ
تعالی
راؤ صاحب مشفق مہربان قدردان مخلصان سلمہ اللہ
بعد آرزوئے مواصلت کثیر الافادت مکشوف خاطر مہربانی
ذخایر بالا۔

در ینولا تلطف نامہ متضمن اینکہ جماعہ نقل نویسان وغیرہ

نوکر کہنہ اوشان بغیر خبر ما نزد اوشان آمدہ باشند۔
بیرون خواہند کرد آنہا جنگی نیستند خدمتگاران وغیرہ
شاگرد پیشہ باشند ملاقات و قدمبوس کردہ بہ اوطان
خود خواہند رفت سفینہ ازین خبر در خاطر نہ دارند نوشتہ
اند چہار آدم در شہر ہستند ازان بہ مخلص اطلاع نیست
ہرگز بہ آنہا رضائے این خبر نخواہد شد آن مہربان خاطر
نشان بدارند کہ ما و عمل ما زینہار قبول نخواہد نمود کہ آنہا
در پناہ ما و عمل ما اقامت دارند حکم محکم است کہ آنہا در شہر
سکونت نہ نمایند اگر مخفی خواہند آمد و در عمل ما معلوم خواہد شد
ہمان وقت آنہا را بیرون خواہم کرد خاطر جمع دارند درین
خبر تفاوت نہ خواہد شد بابت فیلان و شتران و اسپان
وغیرہ داد اصاحب نوشتہ بودند ستر کام ہمیر جواب
صاف این معنی بہ آن مہربان دادہ اند کہ این مال خود
داد اصاحب است و مایان بدون حکم آقائے خود نمی توانم
بہ آن مہربان بدہیم ہرگاہ مرضی شما باشد درین باب
بہ آقائے مایان بنویسند برائے حوالہ نمودن ہر کتاب امروز
چہار روز است کہ بر لکھو پیدٹ آدم آن مہربان حکم نوشتہ
دادہ ایم یقین است تا این وقت بہ شما خبر شدہ باشد شما
اطلاع دادہ اند کہ چند مذکور در قلم نمی آید آدم معتمد بفرستند

رقعہ ۲۳

تاریخ ۲۱ ماہ مئی سنہ ۱۷۷۶ء

بمطالعہ منہج صاحب مہربان دوستان عالی شان ہری پنت بلال سلمہ اللہ تعالیٰ در آید ۔

بتاریخ دوم ربیع الآخر سنہ ۱۱۹۰ھ

To. Hurry Phurkia,

عنایات الٰہی شامل حال صاحب مہربان دوستان عالیشان باد بعد اظہار مراسم اخلاص مشہود ضمیر منیر میگرداند مفاوضہ مودت طراز وصول نمود مضمونش پیرایۂ ایضاح یافت در روابط دوستی کہ معرفت کارنیل اپٹن فیمابین آقائے ما و سرکمینت پنڈت پردھان مربوط شدہ از طرف ما تفاوت راہ نخواہد یافت حکم است و میخواہم کہ اساس دوستیہا ہمیشہ مستحکم باشد اگر اول رقیمہ قلمی میکردید بس خوش می شد اما دیر و زود اختیار تعلقہ سرداری گرفت کاروبار بدست دوستدار نبود ۔ آن مہربان نوشتہ بودند کہ ہزار دو ہزار آدم دادا صاحب در شہر آمدہ این معنی کسے غلط بہ شما ظاہر ساختہ حکم محکم دادہ است کہ زیادہ از دو صد آدم پیش دادا صاحب نباشد و آن آدم آدمیان جنگی نیستند ۔ بعد ازان چندے آدم

آن مہربان بما رسید مضمون ہمگی معلوم شد مضمون خط آخری
کہ در باب پس دادن پرگنات امروز صبح وصول نمود بما معلوم
ہست چونکہ ترجمہ آن نشدہ اختیار سرداران کہ کارنیل اسٹن
را بہ پونہ فرستادند بما معلوم ہست شما و ہر عالم اعتبار نمایند
کہ ما یک چیز نخواہیم کرد کہ سرکار اقبال پناہ کو بیمنی کہ ما نوکری
اوشان میکنیم نقصان خواہد رسید حکم کہ ما متابعت اوشان
میکنم اوشان خواہند کرد ما قبول نمود بعمل خواہیم آورد بصلح و
دوستی ہمیشہ ما خوش ہستیم و محنت می نمائیم کہ این دو چیز
بعمل آید خاطر آن مہربان جمع باشد کہ ما از حکم چندرا بصاحب
دکونسل بندر مبئی اند کے ہم تفاوت نخواہیم نمود آن مہربان خود
میدانند کہ بسیار سببہا شما از مدت خواستند کہ با کارنیل کیٹن
اتفاق کردہ ہمہ کار بغیر یاد کردن ما بمشارٌ الیہ ظاہر بکنند ازین
سبب قدرے توقف در کار شما شد - لہذا سہو شما است
سخن انگریزان ہمیشہ ثابت و در دوستی ہموارہ قائم است
اما ایشان نوکر کسے نیستند بنابران کسے جواب و سوال با ایشان
برطبق آن کہ آقا بر نوکر بکند ننماید ما در ہر وقت مستعد
کہ کار شما بسازیم کہ شما خوش شوند ایام انبساط دوام باد

تحریر دوازدہم ماہ مئی ۱۷۷۶ء انگریزی - بست و سویم
شہر ربیع الاول سنہ ۱۱۹۰ ہجری

مجوزہ احدیت ہمدیگر نہ شوند بنابران ایشان در تمامی
لشکر خود تاکید مؤکد سازند کہ لشکریان ایشان مردمان
آیندہ ہا و روندہ ہا سرکار سری سنت پیشوا صاحب را بہ
ہیچ وجہہ ممانعت و مزاحمت نہ رسانیدہ مجوز اذیت نخواہند
شد اگر احیاناً برخلاف این معنی بعمل در آید دانستہ خواہد شد۔
کہ ایشان برخلاف قرار نمودہ و برقرار داد می نمایند۔
زیادہ ازین زیادہ است

رقعہ ۲۲

ہو المعز

تاریخ ۱۲ مئی ۱۷۷۶ء

بمطالعہ منہجہ صاحب مہربان دوستان عالیشان ہری
پنت بلال سلمہ اللہ تعالیٰ۔ موصولباد
بتاریخ ۲۵ بست و پنج شہر ربیع الاول رسید۔

عنایات الٰہی شامل حال صاحب مہربان دوستان عالی
شان باد۔
بعد اظہار مراسم اخلاص مشہود ضمیر منیر میگرداند چند خطوط

خواهش خاطر ما چنین که صلح درین ضلع باشد بعنوانیکه
لازم و واجب است ۔
زیاده چه ازین تشریح دهد

رقعه ۲۱

تاریخ ۲۲ / اپریل ۱۷۷۶ء

انشاء الله المستعان بمطالعه ساطعه مهربان اعتضاد
دوستان هری هینت بلان جیو سلمه الله تعالی ۔

روز سوم صفر ۱۱۹۰ھ بوقت صبح ششم صفر رسید

مهربان اعتضاد دوستان سلامت

امروز حکمنامه جنرل صاحب و کونسل ایران مبنی معه تعهد نامه
قرارداد بنام اینجانب رسید مضامین آن بخدمت سرکمیت
پیشوا صاحب ظاهر کرده خواهد شد تا رسیدن خط اینجانب
بنام آن مهربان ایشان از انجا کوچ نکنند و از کتل عبور
نسازند در تعهد نامه مرقوم است که احدے از لشکر طرفین

سلمہ اللہ تعالیٰ - روانہ تاریخ ۲۸ محرم الحرام سنہ ۱۱۹۰ ہجریہ
روز سہ شنبہ ۵ صفر المظفر سنہ ۱۱۹۰ ہجریہ رسید

مہربان اعتضاد دوستان سلامت

متواتر مراسلات ودت آیات یکے مرقوم بست و دوم
وثانی محرر بست وچہارم محرم الحرام اول بہ بست وہفتم
ودوم بہ بست وہشتم شہر مذکور وصول نمودہ ومضامین -
مندرجش اطلاع دست داد مہربانا پیش ازین متضمن این
معنی ہرگاہ کہ مراسلہ اولین ایشان وصول نمود ازان بازدو
قطعہ رقیمۃ الوداد مشعر در جواب آن ابلاغ یافتہ یقین کہ
بمطالعہ ایشان درآمدہ باشند ہرآنچہ کہ حقیقت وکیفیت
اینجانب میدانم دران مرقوم است وتال تحریر اینجانب
را ہیچ حکم مُبنی مشعر صلح نرسیدہ واینجانب میدانم
کہ سری منت پنت پردھان پیشوا صاحب دام اقبالہ
بہ این امور ہرگز پذیرا نخواہند کرد وبرایشان چنین لازم
است کہ بعمل می آرند خوب ہرآنچہ کہ بروقت بعمل آمدنیست
بنظر خواہد درآمد مرقوم بود کہ ریاض ودت وولا سرسبز
وشاداب باشد اعتضادا ہرگاہ کہ تخم نہ پاشیدہ باشند
پس بار چگونہ خواہد آورد بلکہ امکان بار آمدنے نیست و

خواہد نمود مترصد کہ ایشان درین عرصہ بردارادن متعلقہ
خود برائے موقوفی جنگ و جدل از فوج کمپنی انگریز بتاکیدات
تمام خواہند نوشت کہ موجب مزاحم و متعرض صلح و مصالحہ
بوقوع نیاید اینمراتب مخلص برائے بہ تجدید آئین صلح و
دوستی از قوم مرہٹہ و قیام و استحکام خوبی و بہبودی معاملات
کمپنی انگریز کہ سپرد اینجانب است بقلم آمد از آوازہ دانائے
وقیافہ و ہوشیاری آن مہربان کہ از ہر طرف بگوش اینجانب
میرسد اعتماد کلی بر ایشان می دارم کہ برائے وقوع اینمعنی ہا
رفیق و ساعی بودہ حتی المقدور قاصر نہ خواہند گشت کہ بر
تقدیر مطابق ارادات و مرکوزات یکدیگر بہ ظہور نیاید قصوری
و قباحت این معنی بہ اینجانب و ایشان نخواہد شد۔

J. M. ؟ زیادہ چہ برطراز د۔

رقعہ ۲۰

بتاریخ ۱۹ مارچ ۱۷۷۶ء

انشاء اللہ العزیز بمطالعہ مہربان دوستان ہری پنت بلال

شریک شدہ فوج کثیر برائے انجام وانصرام و قیام
پیشوائے راؤ مذکور کہ مرکوزہ و مطلوب اوشلانست
روانہ ساختہ اند ازانجا کہ اینمعنی برخلاف حکماء کمپنی کہ
دور احتراز از سبقت محاربہ و خلشہا از سرداران ہندوستان
بجمیع متعلقان بتاکید تمام صدور یافتہ و نیز برعکس احکام
ولی نعمت ما پادشاہ انگریز کہ در ساختن قول و قرار
یا شروع مجادلہ بے صواب دید و اجازت گورنر جنرل و
کونسل بنگالہ پناہی و کماہی بجمیع کار پردازان کمپنی در
مکانات ہندوستان شرف نفاذ یافتہ منظور است
لہذا ازینجانب و کونسل اینجا حکم بہ گورنر و کونسل مبنبی فرستادہ
شدہ کہ فوجیکہ برائے امداد رگھناتھ راؤ فرستادہ اند۔ باز
طلبند و از دیگر حرکات جنگ با کسے سرداران قوم مرہٹہ
مگر در جائے کہ ضرور تر کہ بحفاظت خود ہا میباید احتراز نمایند
اینجانب ارادہ میدارد کہ شخصے معتمد و لایق و فہمیدہ بہ پونہ
کہ دارالحکومت سرکار پیشوائے و نزدیک از مبنبی است
برائے سوال و جواب سبب خلش فیمابین سرکار مرہٹہ
و سرداران مبنبی و استحکام شروط مصالحہ و مضبوطی دوستی
و یکی فیمابین بفرستند لیکن تا رسیدن جواب رقیمہ ہذا دریافت
مرکوزات آن مہربان در روانہ ساختن آنکس موقوف

خیر اندیشان دور و حضور آن عالی دودمان مبارک
همایون ساخته مسند دولت و اقبال فراوان سال
بوجود فیض آمود متجلی دارد - ترقب که بصدور عنایت
نامجات محبت سمات منبسط و مشمول مهربانیها بوده باشد
آفتاب جاه و جلال از مطلع دولت و اجلال دوام طالع
ولامع باد تحریر بیست و چهارم ماه اکس ۱۷۷۴ انگریزی
۱۵ ار شهر جمادی الثانی سنه ۱۱۸۸ هجری

رقعه ۱۹

سنه ۱۷۷۵ ع

رفعت و عوالی مراتب مهربان دوستان سلامت
چون یقین بخاطر اینجانب است که مختاری کلی و حکومت
سرکار مرهته در دست آن مهربان است لهذا لازم
و مناسب میداند حالا تیکه فیما بین سرکار ایشان
و کمپنی انگریز در منبعی بوقوع آمده درین باب آنمهربان
بنویسد از روئے خطوط گورنر و کونسل آنجا بدریافت
در آمد که آنها به رفاقت جنگ و جدل بار گهناتهه راؤ

رقعہ ۱۸

روبرٹ کام پیم

بتاریخ ۲۴ راگست سنہ ۱۷۷۴ع

از نظر فیض مظہر رفیع الدرجت عظیم المنزلت ذوی
القدر والاشان بلند مکان مادھوراؤ نرائن پیشوا
ادام اللہ اقبالہ بگذرد

عظیم المنزلت والاشان بلند مکان ادام اللہ تعالیٰ اقبالہ
زینت بخش مسند ایالت و نامداری زیب افزائے جایگاہ
بالش حشمت و کامگاری رفیع الدرجت ذوی القدر
بعد اہدائے ہدیہ دعا و اخلاص و اتحاف تحف محمدت و ثنا
مبرہن رائے عالم آرائے بیضا ضیاء میدارد و عنایت
نامہ نامی مشعر عطائے خلعت فاخرہ مدارج پیشوائی از
جناب دولت مآب مہاراجہ عالی درجہ بہ آن زیب
افزائی و سادہ ایالت و اشتغال آن رفیع الدرجت
بہ تنظیم مہمات مالی و ملکی وصول مکرمت فرمودہ مسرور
و مشکور گردانید بعد تقدیم مراسم تہنیت و مبارک باد
از حضرت وہاب علی الاطلاق مستدعی کہ او سبحانہ
جاشانہ این لطیفہ بہ آن والاشان و جمیع مخلصان و

ایام دوستی وجمعیت دائما باد۔

رقعہ ۱۷

بتاریخ ۱۷ اکتوبر ۱۷۷۳ء

راؤ صاحب پنڈت پردھان مہربان قدردان فیضرسان
امیدگاہ نیازمندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق
محسن آفاق سلمہ اللہ تعالیٰ۔

بعد تمہید قواعد اختصاص وآرزوے دریافت خدمت
دراریم المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند۔ بتاریخ ہفدہم
ماہ اکتوبر سنہ ۱۷۷۳ء مطابق بست ونہم ماہ رجب سنہ ۱۱۸۷ ہجری
اخلاص نامہ اختصاص ختامہ متضمن خبر وفات یافتن نارائن
راؤ از دست بعضے مردم بار وصول گردید چنانچہ تفکر اینکہ
از باعث این حادثہ بظہور رسیدہ آن قدر بود کہ اگر مصحوب
آن نوید مسرت جاوید عزم جانشینی آن مکارم اخلاق
نمیرسید موجب تاب آوری نمی شد چنانچہ ہر آن در انتظار
بوقوع رسیدن مژدۂ مذکور می باشم نظر بر اینمعنی آن
مکارم اخلاق توجہ فرمودہ ہر قدر کہ زود می تواند شد از
مژدہ مذکور اطلاع بخشند کہ موجب مسرت وانبساط خواہد شد
ایام دوستی وجمعیت دائما باد۔

رقعہ ۱۶

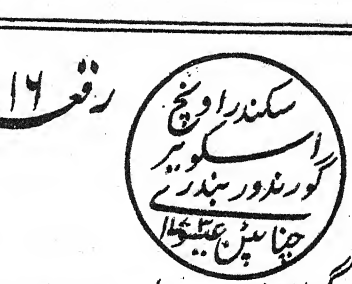

بتاریخ ۲۴ فروری ۱۷۷۳ء

بگرامیخدمت راؤ صاحب قدردان فیضرسان امیدگاہ مخلصان منبع الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق نارائن راؤ صاحب سلمہٗ فایز یابد

راؤ صاحب قدردان فیضرسان امیدگاہ مخلصان منبع الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق سلمہ اللہ تعالیٰ

بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوے دریافت خدمت دایم المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند نظر بر استحکام دوستی کہ فیمابین اہل کونپنی و آنصاحب منوط و مربوط است - مخلص کیفیت گورندور مستر دوپری کہ عازم ولایت گردیدہ و اینکہ مخلص جانشین گورندور مذکور در گورندوری امورات اینضلع مامور شدہ است مرقوم ساختن مناسب میداند چنانچہ سعی دلی و دایمی مخلص برائے اجراء و استحکام دوستی کہ فیما بین آنصاحب و کونپنی و فیمابین آنصاحب و نواب والاجاہ بہادر منوط و مربوط است مصروف خواہد شد زیادہ چہ سبر طراز د-

خیریت و جمعیت خود مسرور نه گردیده در اخلاص نامه که مخلص
در تاریخ نهم ماه جنوری ۱۷۷۱ع مطابق بست و دوم رمضان
المبارک ۱۱۸۴ هجری بنام آنصاحب نگارش نموده بود ارقام
رفته بود که یکدفعه از وکیل آنصاحب یعنے مادهوراؤ سدا شیو جیو
ملاقات کرده شد و احوال بقلم اتحاد رقم می در آرد که دوست
طرفین آنصاحب و مخلص که هست یعنے نواب والاجاه بهادر
از بعضے مراتب که از وقتیکه مادهوراؤ معز الیه در بینجا رسیده ظاهر
کرده اند مفصل با مخلص ظاهر نمودند - چنانچه درین باب آنچه
نوشتن بود به ولایت نوشته شد و در عرصهٔ قلیل امید رسیدن
جهازات با فوج سنگین از انجاهست دیگر مراتب اتحاد بر نوشته
دوست طرفین مذکور گذاشته فقط همین درخواست دارد
که آنصاحب توجه نموده پیوسته از ارسال اخلاص نامجات
متضمن خیریت و عافیت مسرور حال و فارغ البال میساخته
باشند ۱

زیاده چه برطراز ایام دولت و کامرانی برتر باید باد بحرمة العباد

J. D. M. P. 9

نامجات متضمن خیریت و عافیت سامی مسرور الحال
و فارغ البال باید فرمود۔ زیادہ چہ برطرازد۔
ایّام بکام محبان باد

J. D. M. P. ۹

رقعہ ۱۵

بتاریخ ۹ر اگست سنہ ۱۷۷۲ع

بگرامیخدمت راؤ صاحب قدردان فیضرسان امیدگاہ مخلصان
منبع الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق
مادھوراؤ صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ۔ فایز باد۔
بتاریخ ششم جمادالاول سنہ ۱۱۸۸ھ ششم اگست سنہ ۱۷۷۲ع

راؤ صاحب قدردان فیضرسان امیدگاہ مخلصان منبع
الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق سلمہ اللہ تعا
بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوے دریافت خدمت دایم
المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند الحال مدت مدید
شد کہ مخلص از وصول ہیچ اخلاصنامہ از طرف آنصاحب متضمن

محسن آفاق مادھو راؤ صاحب سلمہٗ اللہ تعالیٰ موصول باد
بست و ششم ماہ ربیع الثانی ۱۱۸۶ھ مطابق ۲۸ جولائی ۱۷۷۲ء
راؤ صاحب پنڈت پردھان قدردان فیضرسان امیدگاہ
نیازمندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق محسن آفاق
سلمہٗ اللہ تعالیٰ۔
بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوے دریافت خدمت دایم المسرت
مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند۔ اخلاص نامہ اتحاد شمامہ
متضمن فتحیکہ سرداران عظیم الشان آنمہربان بر قوم روحیلہ
در اضلاع سکرتال یافتہ اند وصول گردید موجب کمال مسرت
و راحت گردید حق سبحانہٗ تعالیٰ جمیع دوستان را ازین نوید
مسرت جاوید خوش و خورم گرداناد خوشیکہ از سبب اینمعنی
بمخلص حاصل گردید احتیاج ارقام ندارد چیرا کہ دوستی آن
صاحب و مخلص کہ ہست از طرفین مستحکم است و از طرفین
چنان قسم است کہ بطور اعلیٰ ترین رونق کارہائے یک دیگر
گویا رونق کارہائے خود از جانبین تصور کردہ می شود پس
نظر براین معنی کثرت وافر دلی خوشیہا کہ بمخلص رسیدہ
است ہیچ زبان را قدرت نیست کہ بیان آن بکند آرزوے
حال خوشی خویش دریافت خواہند فرمود۔ چنانچہ دریافت
آن بران گذاشتہ شد استدعا مخلص اینکہ ہمیشہ از وصول اخلاص

بهائیصاحب مشفق من سلامت

امروز از خدمت شریف مرخص شده قریب ۹ نه شام در مقام انبندگری رسیده آنچه از مدار المهام جواب بابت تقرر مکان رسیده بود به نواب احتشام الدوله بهادر گفته بنابران نواب صاحب موصوف مخصوص برائے این مقدمه خطے بخدمت نانا صاحب و آنصاحب نوشته مقرر نموده بودند و به سبب عدم مکان بسیار در تفکر اند درین اثنا خط جنرال صاحب خداوند از منبعی بنام سرمینت رسیده ملفوف خط خود نموده ارسال داشته این را باید که دانید و جواب بابت مکان ضرور باید گرفت زیاده خیریت ها باد

چٹھی باجی با ملفوف است

رقعه ۱۴

تاریخ ۲۸ جولائی ۱۷۷۲ء

بگرامیخدمت راؤ صاحب پنڈت پردهان قدردان فیض رسان امیدگاه نیازمندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق

مشفق مہربان قدردان نیازمندان بابو سکھارام صاحب
سلمہ اللہ تعالیٰ بگذرد۔

راؤ صاحب مشفق مہربان قدردان نیازمندان سلامت
شفقت ہائے آن قدردان کہ بحال این مخلصان مبذول است
محتاج تقریر و تحریر نیست و ہمین قسم این نیازمندان ہم در
خدمت شریف خلوص اتحاد داریم و تا دم امنت خواہد ماند و
یوماً فیوماً رو بہ ترقی خواہد آورد ہر جا کہ ہموارہ از عنایت نامجات
یاد شاد میفرمودہ باشند کہ باعث کمال خوشی این نیازمندان
خواہد شد در بنولا بندا خبار از شاہجہان آباد آمدہ بود مصحوب
معتمدان بخدمت از سالیانہ آن قدردان ملاحظہ فرمودہ از نظر
سری منت پیرد ھانصاحب مدظلہ اللہ گذرانیدہ - جنابعالی محض بر
توقع فرمودہ شریف روانہ آن سمت شدہ اند شرم دانستہ بذات
شریف است - زیادہ چہ کے

سنہ ۱۷۷۱

رقعہ ۱۳

سید نور الدین حسین صحیح

بمطالعہ بہائیصاحب مشفق مہربان پنڈت جیو سلمہ اللہ
تعالیٰ در آید

که از دل مصروف دولت خواهی جنابعالی اند برائے ہر
امرے که در خدمت شریف ظاہر نماید توجہ خواہند فرمود۔
و آنرا سرانجام بعنوان خوب خواہند داد و مخلصان را
فراموش نفرمودہ ہمواره از محبت نامجات یاد فرما
باشند۔ زیادہ۔

مگر آنکه بندا اخبار شاہجہان آباد وغیرہ از جے پور
آمدہ بود فرستادہ شدہ ملاحظہ خواہند نمود بلکه مطلب
آن در خدمت سریمنت پنڈت پردھان صاحب مدظلہٗ
و بابو صاحب ظاہر خواہد فرمود و برائے امورات جنابعالی
مقید و سرگرم باید بود که آنصاحب روبروئے این مخلصان
بہ زبان خود گفتہ اند که من از دل میخواہم که کار جنابعالی
کرسی نشین شود برگفتہ خود قایم باید بود۔ زیادہ چہ

رقعہ ۱۲ سنہ ۱۷۷۱ء

اینجا گذاشته بطرف هندویت راجه بندیلکهنڈ تشریف بردند
وبسیار خسارها و پریشانی جنابعالی درین توقع کشیدند واین
مقدمه تا حال درست نیست امید که تاکید نامه جات بنام بالا
جیو پنڈت وخط شریف بنام ویساجی پنڈت وتاکید
نامه بنام مکاسه دار جهانسی و رنگراؤ پوار ضرور باید فرستاد
که مکان را مستخلص رسانیده اند و نه شود که با وجود آمدن جنابعالی
سبکی شود شرم پردهٔ خود را باید کرد - زیاده زیاده

حسین ۱۱۸۶ محرر
سید نور الدین

رقعه ۱۱

حفیظ الله
محمد ۱۱۸۴
خان بهادر

سنه ۱۷۷۱ع

مشفق مهربان ..... سلمه الله تعالی

راؤ صاحب مشفق مهربان سلامت
از روزے که ازان مشفق اتفاق رخصت افتاد و عازم
اینطرف شده ایم یک آن و یک لمحه از دیاد شریف غافل
نیستم درینولا جنابعالی متعالی لاله سکهرام را برای بودن آنجا
روانه فرموده اند نزد آن مشفق هم حاضر خواهد ماند آن مشفق

این سال در سرکار رسید غرضکه هیچ صورت کار ما تا حال
نیست و تعجب است که خود بدولت مکرر فرمودند۔ سر کمینت
صاحب بچه دادند و اینقدر کار سهل برائے همچو شخصی که در
تمام هندوستان مشهور شد که نواب وزیر را راؤ صاحب
مکان دو لک روپیه تواضع کردند و آخرش هیچ لهذا قیمتی
قرار یافت که بعد یکے آنکه موسم برشکال میرود۔ جناب عالی
خود معه قبایل تشریف می فرمایند هرچه خواهد شد روبرو
خواهد شد ورک نام پرگنه از انجا نوشته می آید در پرگنه
مذکور می نشستند بیشتر هرچه مزاج مبارک باشد
زیاده زیاده۔

سید نور الدین حسین ۱۱۸۶

رقعه ۱۰

۱۷۷۱

بخدمت شریف نانا صاحب مشفق مهربان قدردان کرمفرمائی
نیازمندان۔

نانا صاحب مشفق قدردان مهربان نیازمندان سلامت
بعد از اظهار مراتب نیازمندی مشهود رائے خورشید پیرائے باد که سابق
تمام کیفیت پرگنه کلسرا و رفتن خود معه وسواس راؤ و عدم حصول
مدعا بخدمت شریف مفصل نگارش نموده بود درینولا جناب عالی
خود اینجا یعنے در ساکی تشریف فرمودند و سوال و جواب اینجا
بدستور است لهذا بنده را همراه صاحبزاده و قبایل سرکار معه وسواس راؤ

را زود باید فرستاد که ہر مقدمات ملاقات را فیصل کردہ بروند

رقعہ ۹

حسین محمد
سید نور الدین

سنہ ۱۷۷۱ء

شفقت راؤ صاحب قدر افزائے مخلصان

بابو سکھارام صاحب ۔

راؤ صاحب قدر افزائے مخلصان سلامت

بعد از عرض بنیاز معروض رائے شفقت پیرائے می گرداند کہ بموجب ارشاد فقیر معہ وسواس راؤ در لشکر انبا جیو رسید وحصول ملاقات نمودہ در مقدمہ جاگیر سرکار جنابعالی اسناد حوالہ کردہ زبانی احوالات گذارش رفت نوعہ امروزہ فردا تا بہ سرمدا آوردہ اند و صاف میگویند کہ مکان دو لک روپیہ وصولی بشما تنخواہ شد دو لک روپیہ تنخواہ است - در تنخواہ چہارم حصہ وصول میشود و سہ بندی ذمہ خود درین صورت جواب صاف است و فرمودند کہ اگر بابو صاحب نام پرگنہ شمارا در آنجا داخل سند کردہ می دادند قضیہ خوب فیصل می یافت حالا از سال آئندہ بہ شما مکان خواہد شد و مبلغ

سرداران فرنگ که جنابعالی نوشته اند و برائے دادا صاحب
هم خواهد رسید و در مقدمه سند اینقدر درنگ چیرا ست
از دادا صاحب خود جنابعالی توقعات بسیار دارند جواب
خطوط زود باید فرستاد اندیشه فرنگی همدرین خطوط اقلمی
است ملفوف عرضی بنده است بخدمت دادا صاحب عرض
این مقدمه مفصل باید کنانید و سند جاگیر حاصل باید وصول
درین بابها تا کجا تاکید نوشته اند از راه هم تاکید معلوم
خاطر خواهد شد اگر در خانه کس است یک حرف بس است ؛

رقعه ۸

سنه ۱۷۷۱ع

بخدمت راؤ صاحب مهربان نراین راؤ جیو ؛

راؤ صاحب مهربان سلامت

فردیکه دیروز بخدمت فرستاده شد هنوز او را قرار
نخواهند داد که جناب عالی سوائی اسمهائی صاحبزاده ؛
و برادران موقوف فرموده اند مگر دو سه اسم که برائے
آنها در اینجا خواهند فرستاد بهاسکر راؤ و فتح چند جیو

راؤ صاحب مہربان سلامت بعد اظہار مراتب محبت
و اتحاد کہ حدے ندارد مکشوف خاطر سامی باد کہ از وقت مراجعت
دکہن یک خط سامی در اینجا رسید و سہ جوری سرکار آنجا رفتہ
ہیچ معلوم نیست کہ کار سرکار بچہ عنوانست و صاحب خطوط خود را
خود البتہ موقوف بر جواب داشتہ زود زود میفرستادہ باشند
کہ موجب اطمینانہا باشد دریولا حقیقت ہندوستان از
خارج ہم سمع شریف رسیدہ باشد کہ تمام ملک متصرف پیشوا
صاحب شجاع الدولہ وغیرہ مردم متصرف شدند و سال آئندہ
تدارک این امر مشکل خواہد شود مقدمہ فرنگی بسیار خوبست
کہ زور ہم دارد۔ و شجاع الدولہ بادشاہ ہرد و تابع او ہستند
از جنابعالی نور لطف حاجی محمد خان آنہا دوست شدہ اند۔
چنانچہ عرضی محمد خان کہ در حضور نوشتہ و خط حاجی محمد خان کہ
بہ برادر خود نوشتہ مفصل مطالعہ داد اصاحب باید کنانید
این ذمہ برائے بندوبست ہندوستان بسیار خوب و
عجیبست و بادشاہ زادہ در میان سلاطین یکے بسیار
خوب است و بر سلطنت او فرنگی وغیرہ ہم حاضر اند۔ چنانچہ
بہ او ہم نوشت خواند دارند این مقدمہ را ذہن نشین داد
صاحب باید کنانید و جواب درین مادہ داد اصاحب منتظمی
نویسند کہ لایق بدیدن سرداران فرنگ باشد و تعاقب خط

عظیم المنزلت - بعد اهدائے ہدیۂ اخلاص و دعا و اشتیاق
تحف محبت و ثنا مبہن رائے عالم آرائے بیضا
ضیاء میدارد از مطالعہ سامی ملاطفہ کہ برچند روز
وصول مکرمت فرمودہ دیگر کہ بآن والا شان اطلاع
شدہ کہ برائے کار آن بلند مکان کہ با متصدی
اینجا است جواب سوال مخلص نہ کردہ اما مخلص از
جواب سوال کردن مقصر نماندہ الحال معلوم شد کہ نسبت از معمول
تقاضائے آن والا شان بیشتر است چنانچہ بمتصدی اظہار
میکنند کہ این مقدمہ را انفصال نمایند و تصور دارد کہ بخوبی
وجہ فیصل می سازند بمقتضائے دوستی عمل جانبین مدام
از سر انجام نمودن کار آن والا شان مسرور است آفتاب
عمر و اقبال دائما درخشان باد - تحریر بست و ششم ماہ مئی سنہ ۱۷۷۱ع
انگریزی - ہشتم شہر صفر سنہ ۱۱۸۵ ہجری

D. Draper,

رقعہ

سنہ ۱۷۷۱ع

بہ راؤ صاحب بھاسکر راؤ جی سلام
بہ لالہ منج چند جی سلام - راؤ صاحب منشی نزاین راؤ جیو

و ماه رمضان تا قلیل ایام اظهار مرکوزات طرفین به
تفصیل موقوف کرده شد اما مجردیکه ایام عیدهائے مذکور
منقضی گردد که در اندک ایام میشود اینجانب انتظار دارد
که باز از ملاقات مهربان دوستان مادهوراؤ سداشیو
مذکور که مرد سنجیده و دانا اند مسرور خواهد گردید و درین
اثنا برائے یقین ساختن آن مهربان باز آرزو و خواهش
اهل کمپنی جهت تزاید دوستی و صلح با هر یک کس و ازین
باعث خصوصًا بآنصاحب مهربان که دوست قدیم و صمیم
کونپنی اند این اخلاص نامه مخلص مرقوم ساخته است
زیاده چه برطرازد - ایام مسرت و شادمانی روز بروز
افزون باد

J.D.M.P.G

رقعہ ۶

تاریخ ۲۶ ماه مئی سنہ ۱۷۷۱ء

والاشان بلند مکان ادام الله تعالیٰ اقباله
زینت بخش مسند ایالت و نامداری زیب افزائے
چار بالش حشمت و کامگاری رفیع الدرجت ذوی القدر

محسن آفاق مادھوراؤ صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ وصول باد۔
تاریخ ۲۲ رمضان سنہ ۱۱۹۴ھ
نہم جنوری سنہ ۱۷۷۱ع

راؤ صاحب پنڈت پردھان قدردان فیضرسان امیدگاہ
نیازمندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق
محسن آفاق سلمہ اللہ تعالیٰ۔
بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوئے دریافت خدمت
دائم المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند اخلاص نامہ
دوستی شمامہ مصحوب مہربان دوستان مادھوراؤ سدا شیو
وصول گردیدہ مسرور و مبتہج ساخت چنانچہ نواب والاجاہ بہادر
کہ دوست طرفین اند راؤ مذکور را ازین مخلص ملاقات
کنانیدند۔ چون آن مہربان قدردان در اخلاص نامہ
دوستی شمامہ مذکور تفصیل حقیقت نکردند و برای آگاہی
آن ارقام ساختند کہ از زبانی مہربان دوستان مادھوراؤ
سدا شیو مذبور ظاہر خواہد شد مخلص از ملاقات راؤ مذکور
باتفاق نواب والاجاہ بہادر مسرور گردید چنانچہ در ملاقات
مسطور بعضے مقدمات را مذکور کردہ شدہ است اما درین
اوقات بہ سبب درمیان آمدن روزہائے عید عیسویان

اگر ارادہ طلبیدن خیرخواہ باجمعیت درحضور باشد
المحال ارقام شود کہ جمعہ پلٹن درخدمت رسیدہ جوہر شجاعت
را نیز محک امتحان کامل بجائے رساند و درصورت تشریف
آوری سرداران والاشان کہ بہندوستان تشریف آوردہ
برفاقت آنہا حاضر گردد لیکن سرداران درباب اتحاد و
اتفاق و موافقت روبرو آوردہ شود کہ از سرکار دانستہ۔
در زمرہ نوکران پیشوا صاحب منسلک گردانیم و نوشتہ جات
بمہر شریف بنام سرداران دادہ شود، کہ بدست او ہران
ملاقات کردہ برطبق ارقام دائما و انمایند تشریف و استصواب
سرداران بتقدیم بندگیہائے مہمات سرکار پردازد۔
زیادہ چہ گزارش رود۔

حسین محرر
سید نور الدین

رقعہ ۵

بتاریخ ۹ جنوری سنہ ۱۷۷۱ء

بگرامیخدمت راؤ صاحب پنڈت ہردیال قدردان فیضرسان
امیدگاہ نیازمندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق

ولیم ٹیلر — رقعہ ۴ — سنہ ۱۷۷۰ء

بمطالعہ سامی دادا صاحب قدردان مشفق کرم فرمائے
دادا مُورا پنڈت جی سلمہ اللہ تعالیٰ وصول باد -
چہار روپیہ بقاصد انعام بدہند -

دیوانصاحب مشفق مہربان امید گاہ نیازمندان سلامت
بندہ کہ از کلکتہ بہندوستان رسیدہ بود از مدت یکسال
بر فاقت نواب نجف خان بہادر معہ پلٹن و اضرابہائے
توپخانہ قیام دارد بہ اتفاق وقت راؤ عوالی قدر راؤ
ناگھا پنڈت جی درین ضلع اقامت دارد - تواتر از راؤ
وحوالہ ملاقات دست داد بدریافت مراتب قدرشناسی
مردم شناسی وجوہر ذاتی وصفائی ذات گرامی طبیعت سار
رطوبت بسیار خرسند گردید دل نیازمندان بے اختیار
بران شد کہ معہ پلٹن بحضور گرامی رسیدہ سعادت ملاقات
حاصل نماید - راؤ موصوف از مخلص گفتہ کہ بہ باپو صاحب نوشتہ
جواب طلبیدہ میدہم - بعد ازان ارادہ باید نمود - چنانچہ
مراتب مفصل از نوشتہ راؤ صاحب دریافت خواہد گردید

سلمہ اللہ تعالیٰ۔

بعد تمہید قواعد اخلاص و آرزوئے دریافت خدمت دائم المسرت کمشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند قبل ازین گورنر دور سابقہ یعنی مسٹر ٹوچیر یک قطعہ اخلاص نامہ مرقوم بست و نہم رمضان المبارک در باب عزم گذاشتن خدمت گورنر دوری اینضلع و جانشین شدن اینجانب بجائے خود بہ آنصاحب اطلاع داده بودند۔ چنانچہ مرقوم قلم اتحاد رقم میگردد کہ مخلص بخدمت مذکور بر ذمہ خود گرفتہ است و اینکہ آنصاحب متیقن باشند کہ در تزاید دوستی فیمابین سرکار آنصاحب و سرکار کمپنی و سرکار نواب والاجاہ بہادر و ازدیاد اخلاص کہ فیمابین آنصاحب و مخلص واقع ہست سعی دلی خواہد کرد زیادہ ازین چہ برطرازد۔ عمر و دولت و جمعیت مسرور و محصل باد۔

مکرر آنکہ

بہمون روز کہ گورنر مذکور بعزم ولایت بر جہاز سوار شده اند مخلص از ملاقات وکیل آنصاحب مسرور شده بود چنانچہ اخلاص نامہ بمعہ تواضع کہ از زبان وکیل معلوم شده کہ آنصاحب برائے مخلص فرستاده اند در عرصۂ قلیل روزہا باحترامی کہ لائق کمال دوستی فیمابین واقع است گرفتہ خواہد شد

مخلص یک شخص شائستہ را نزد آنصاحب روانہ خواہد کرد
و یا مستر مشارٌ الیہ پیش آنصاحب اگر بالفعل ہم باشند بہ
مستر مذکور درین باب از نسبت سابق بتفصیل نوشتہ
خواہد شد ہمیشہ از ارقام رقایم مسرت شمایم مسرور الحال
و فارغ البال میفرمودہ باشند۔ زیادہ چہ برطرازد مکرر آنکہ
از راہ نشان اتحاد یک جفت تحفہ پستول کہ ہر فردش
دونالی دارد مرسول است قبول باید فرمود زیادہ چہ برطرازد۔

رقعہ ۳

دوپری
جوساس اسکویر
گورنر دوربندرے
چناپٹن ۱۷۷۰ء

مورخہ ۱۰ ماہ فروری ۱۷۷۰ء
تاریخ نہم ذیقعد بمقام مدن کونڈہ رسید ۱۱۸۳ھ

بگرامیخدمت راؤ صاحب قدردان فیض رسان امیدگاہ
مخلصان منبع الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن آفاق
مادھو راؤ صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ موصولباد

تاریخ سیزدہم ۱۳ شوال ۱۱۸۳ھ ۱۰ فروری ۱۷۷۰ء

راؤ صاحب قدردان فیض رسان امیدگاہ مخلصان
منبع الجود والاحسان مجمع المکارم اخلاق محسن زمان آفاق

اللہ تعالیٰ بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوئے دریافت
خدمت دایم المسرت مکشوف ضمیر منیر خورشید نظیر میگرداند
اتحاد نامہ بمعہ خلعت معرفت لالہ تلکچند رام وکیل کہ از راہ
مہربانی مرسول داشتہ بودند وصول بہجت شمول آورد -
مسرور و مبتہج نمود گویا نشان عدم انتساخ اتحاد استحکام
تصور کردہ شدہ وکیل مذکور باز نزد آنصاحب معاودت
و مراجعت میکند - چنانچہ از زبانی مشارٌالیہ آنچہ کہ مخلص
در باب استحکام دوستی دائمی فیمابین آن صاحب
انگیزان ظاہر کردہ است از زبانی مومی الیہ تمام و کمال واضح و
لائح خواہد شد مصحوب اخلاص نامہ مثنیٰ خط اولین
کہ قبل ازین مخلص بنام آن صاحب ابلاغ داشتہ بود ملفوف
مرسول است و ہمراہ خط اولین مذکورہ یک قطعہ خط بنام
مستر بردم ابلاغ داشتہ شدہ بود بمشارٌالیہ در باب
اظہار کردن بعضے مطالبات کہ موجب استحکام دوستی
و رفاقت باشد تاکید ساختم - چون ہنوز نہ از طرف
آن صاحب و نہ از طرف مشارٌالیہ جواب خطوط مذکور
نہ رسید بنا بران مخلص نمی داند کہ مطالبات مذکورہ
مقبول خاطر آن صاحب ہست یا نیست اگر مرضی باشد

به بندر بمبئی مراجعت کرده اند باوصف این چون آرزوئے
مخلص جهت ازدیاد وداد طرفین قسمیکه سابق بود همون قسم
است بنابران مراجعت مستر مشارٌ الیه متعرض اطلاع مرکوزات
خاطر مخلص نخواهد شد بفضل حق سبحانهٗ تعالیٰ قسمیکه آن محسن
آفاق ارقام فرموده اند دوستی و یگانگی طرفین که هست
مثل سدِ سکندر هست که گاهے مُبدّل و متغیر نمی گردد دوستی
نواب والاجاه بهادر هم از طرفین همین قسم است و نظر
برین که نواب موصوف هم یک قطعه اتحاد نام موسومه
سامی ارقام فرموده اند - چنانچه درخواست مخلص همین که
آنصاحب بطریق تواتر و توالی از آگاه فرمائے خیریت و
عافیت و رونق افزائے کارهائے مسرور الحال و فارغ
البال می فرموده باشند زیاده چه بنگارش آرد -
ایام محبت و مؤدت روز بروز افزن باد ؎

رقعه ۲

فروری سنه ۱۷۶۸ عیسویه

راؤ صاحب قدردان فیض رسان امیدگاه نیازمندان
منبع الاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق سلمه

رقعہ ۱ (۷۸۶) فروری ۱۷۶۸ء

راؤ صاحب - قدردان فیض رسان امیدگاہ نیاز مندان منبع الاحسان مجمع الامتنان محسن آفاق مکارم اخلاق سلمہ اللہ تعالیٰ - اخلاص نامہ آن صاحب متضمن اظہار تعجبات واشتباہ خود چہ از عدم رسیدن خبر از طرف مخلص وچہ از سبب آنکہ مستر برووم کہ از بندر بمبئی نزد آن صاحب رسیدند - ہیچ جواب وسوال این طرف نہ کردند - وصول مسرت شمول آوردہ مسرور ومبتہج ساخت تعجبات تنکیہ آنصاحب ازین معنی دارند - زیادہ از تعجبات مخلص نیست چرا کہ مخلص آن مکارم اخلاق را دوستان اولین وبہترین خود شناختہ مکرر سہ کرر اتحاد نامجات بنام آن مکارم اخلاق مرسول داشتہ است ونیز مستر برووم را ہم تاکید کردہ است کہ اگر مرضی آن محسن آفاق در تشریف آوردن این اطراف باشد از بعضے مقدمات کہ موجب پسند خاطر آن صاحب خواہد بود ونیز باعث استحکام اتحاد بطریق مضبوط تر بین تواند بود در خدمت آن صاحب اطلاع بدہد - لیکن از روے اخبار کہ در ینولا رسید معلوم شد کہ مستر مشار الیہ

اسامی رجال واماکن	نمبر عدد مکاتیب
وسواس راؤ	۹ ۱۰
وسئ	۴۰
ولندیز بتائے جنرل (۲-۱)	۱۳۱
ولیم تھامس سنڈی سنڈی فورڈ ...	۷۰ ۷۱ ۷۸ ۸۲ ۸۳ ۸۷
ویساجی پنت	۱۰
ویسلی	۱۲۳
(ہ)	
ہرٹلے جمس	۸۸
ہری ادھو وکیل	۱۲۶
ہری پنت پھڑکے	۶ ۲۰ ۲۳ ۵۴ ۷۷
القابش	۷۵
تہنیت نامہ از کارنوالس	۹۷
دندرانہ فیل بروز دسہرا سنہ ۱۷۹۳ء ..	۹۹
مختلف	۱۰۱ ۱۰۵ ۱۳۳
ہسٹن وار (در ...) ہنومنت راؤ گماشتہ	۱۲۹
ہندو پت راجہ بوندیلکھند	۱۰
ہندوستان ضلع	۴ ۷۶
(ی)	
یگانگت دوستان	۹۷ ۹۸

تمت تمام شد

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
قایم الدّولہ	۱۷
نجیف خان	۴
بندگان عالی	۳۱ ۳۵ ۵۸ ۵۹ ۱۰۵
وزیر الممالک	۲۴ ۹۳ ۱۲۰ ۱۲۱
والاجاہ ارکاٹ	۱-۳-۵-۱۵
صفدر خان	۷۳
نور لطف حاجی محمد خان	۷
(و) واتھرسٹن - ڈی	۳۵
وارن ہسٹن عماد الدّولہ بہادر ..	۱۹ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۳۰
مکتوب بہ نانا فرد نویس متعلق فرانس ...	۱۹
عہدنامہ کہ باعث مغفرت تمام حقوق کمپنی وسبکی وبیجرمتی کلیہ نام انگریز بظہور آوردند درین صورتہا قول قرار مذکور بہیچ وجہ لایق ومناسب ومنظور نمی توانست شد...	۳۰
مختلف	۳۳ ۵۰ ۶۰ ۶۶
ویجے دُرگ قلعہ	۷۸
ورگ پرگنہ	۹
ورگانو برکنارۂ پارنہ	۱۲۹

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
نارائن راؤ پیشوا	۱۶
تعزیت نامہ	۱۷
نارائن راؤ کشن منشی	۷-۸-۱۰-۱۳
〃	۲۵-۶۸
ناگھا پنڈت	۴
ناگوجی راؤ وکیل	۱۲۴
نانا فرد نویس	۱۹ ۲۹ ۳۰ ۳۱
	۳۶ ۳۷ ۴۱ ۴۲
〃	۴۳ ۴۴ ۵۴ ۵۵
〃	۵۶ ۶۵ ۶۷ ۷۵
〃	۷۶ ۸۰ ۸۱ ۸۳
〃	۸۴ ۸۸ ۹۲ ۱۰۶
〃	۱۰۹ ۱۱۱ ۱۱۶ ۱۳۰
〃	۱۳۴ ۱۳۷ ۱۱۹
نظام الملک نظام علی خان بہادر ..	۷۳ ۹۳ ۹۷ ۱۲۳
نندی دُرگ (گردون شکوہ) مسخر و مفتوح گردید بتاریخ ۱۸ ستمبر سنہ ۱۷۹۰ع ..	۹۴
نواب والاجاہ ارکاٹ	۱۰۴
نوابصاحب	۷۷
〃 آصفجاہ وزیر	۷۲ ۱۰۲ ۱۱۶ ۱۳۳
〃 احتشام الدولہ	۱۳

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکانیب
سلوسجھان	۱۴۱
ملھار راؤ ہولکر	۱۳۱ ۱۳۲
مودھوجی بھوسلہ	۳۱ ۷۳
مورو پنڈت	۴
موسی لالی	۳۳
موسی بیل جنرل	۱۳۲
مہاڑ	۴۷
مہادجی راجندر	۶۱
مہادجی سندھ	۳۶ ۴۹ ۶۵
//	۶۶ ۷۳ ۷۷
//	۱۲۳
مہاراجہ صاحب چھترپتی ساتارکر ...	۱۲۷
مہالکشمی نام غراب	۴۰
مہو	۳۷
میڈوز ولیم	۶۷ ۹۰
میلاد مسیح ۲۵ دسمبر	۷۳

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مسکانتیب
مانیٹنی	۳۸
مالٹ سر چارلس وار	
وکیل کمپنی پونہ دربار	۵۶ ۶۳ ۶۴
//	۶۵ ۶۶ ۶۷
//	۷۰ ۷۳ ۷۶
//	۷۹ ۸۹ ۹۱
//	۹۳ ۹۶ ۹۷
//	۹۸ ۱۰۰ ۱۰۱
//	۱۰۵ ۱۰۶ ۱۱۳
//	۱۱۶ ۱۳۰ ۱۳۳
متبرک دوارکا	۸۲
محمد عارف وکیل سورت	
نسبت ولندیز	۱۳۷ ۱۳۸
محمد خان حاجی	۷
مدار المہام صاحب	۴۳
ناتا صاحب	۴۴ ۵۱
سرکل راؤجی	۲۴
ملسر پرگنہ	۳۷

اسامی رجال و مکاتیب	نمبر عدد مکاتیب
لکشمی راؤ	۱۰۲ ۱۰۳
لکھو پنڈت	۲۳
(م)	
مادھوراؤ بلال پیشوا	۹
تحفہ پستول کہ ہرفردش دونالی داشت از گورنر چاپین ...	۲
مختلف	۳ ۵ ۱۴ ۱۵
ماکفرسن جان گورنر جنرل بتاریخ ۸ ماہ فروری ۱۷۸۵ء	۵۳
نذرانہ از پیشوا	۸۱
مختلف	۶۰ ۶۶ ۷۳
〃	۸۴
ماکلی آڈ	۱۳۵
مادھوراؤ سداشیو وکیل	۱۵ ۵۰ ۵۱
مادھوراؤ اپا صاحب	۲۹
مادھوراؤ سوائی پیشوا (درسوائی مادھوراو) مارگن سی	۳۶ ۳۷ ۱۳۴

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
گورنر جنرل گریٹ برٹن	۹۶
گووند شیورام وکیل	
مابین عبدالرحمٰن و انگریزان	۴۹
گووند پنت	۱۳۷
گیامبیر رابرٹ	۱۸ ۲۲ ۲۳
(ل)	
لارڈ کلیف گورنر جنرل بندر چنا پٹن ..	۱۲۵ ۱۲۹
لال پوش	۲۴
لالہ انند رام	۱۲۰
" گلاب رائے پسر سیوک رام	۱۰۷ ۱۳۰
" چمن لال وکیل	۷۳ ۸۱
" تلجا رام وکیل	۲
" فتح چند	۷ ۸
" سکھ رام	۱۱
" سیوکرام بوکالت در کلکتہ	۲۸
" وتقرر گلاب رائے بجائے خود	۱۳۰ ۱۴۱
لاہور	۷۳

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
کوٹ کرنل	۳۳
کولار	۹۷
کیمٹن کرنل	۲۲
(گ)	
گاڈرجنرل	۳۵
گریان بندر	۶۷
گاشن یگانگت	۲۰ ۷۳ ۸۴
〃	۸۹ ۱۱۵ ۱۲۵
〃	۱۳۰
گنجام شہر	۹۵
گنجی کوٹ	۹۷ ۱۰۲ ۱۰۳
گنجی موسی ساکن تاسپچری	۴۶
گنیش پنڈت	۳۸
گوپال پنڈت صاحب	۴۷ ۴۲
گوپال راؤجیو	۶۹
گورم کونڈا	۱۰۵
گورنر بنگال آئین تقرر	۵۳

اسامی رجال و اماکن	عدد مکانیب نمبر
کارا پور	۱۲۸
کاشی ناتھ ہری	۷۱
کاشی پوار	۱۲۸
کاویری کنارہ	۵۶
کرناٹک	۷۳
کرملین چارلس	۴۹
کرنول برکنارۂ رود تنگ بھدر	۱۰۲ ۱۰۳
کری - اے - پی	۱۲۷
کشن راؤ بلال	۱۳۹
کلکتہ	۴ ۲۹ ۱۰۰
کلوا پرگنہ	۱۰
کلوز صاحب کرنل	۱۲۳
کندہ کاہ	۹۷
کنگ ٹامس	۲۰ ۲۱
کنوے جے	۱۰۵
کوا	۳۳
کوپال قلعہ	۲۵

اسامی رجال واماکن	نمبر عدد مکاتیب
فرخ آباد	۸۵
(ق)	
قاضی ابوالحسن موضع دیوگانو	۵۲
(ک)	
کارنوالیس	۷۴
تقرر بر حکومت گورنر جنرل	۷۶ ۸۰ ۸۱
"	۸۴ ۸۵ ۸۹
"	۹۰ ۹۱ تا ۱۰۳
"	۱۰۵ ۱۱۰ ۱۱۲
"	۱۱۳ ۱۳۰ ۱۳۳
رفتن برائے دیدن صوبجات و تھانہ جات	۸۰
با فوج بر کنارۂ سوبھدر مقام کردن	۱۰۲
معائنہ فوج ..... نذرانہ ..	۸۵ ۸۹
مشورۂ نواب ارکاٹ ...	۱۰۴

اسامی رجال واماکن	نمبر عدد مکانتیب
ضلع گجرات	۳۱
(ع)	
عالیجناب	۷ ۱۰
عبدالرحیم خان	۴۹
عمادالدولہ بہادر وارن ہسٹنگز	۱۹ ۲۶ ۲۷
〃	۳۰
عملدار کرنیہ	۶۴
عید دسہرا نذرانہ فیل ازطرف کارنوالیس بہ ہری پنتھ پھڑکے ...	۹۹
(غ)	
غدر پنڈھاری وتاراج کردن سہ دہ کمپنی	۳۷
غراب قادری	۴۶ ۶۴
التماس کارنوالیس برائے رہائی آن غراب ...	۸۶
(ف)	
فتح چند	۲۵

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
شاہجہان آباد	۱۲
شاہجہانی	۱۱
شجاعۃ الدولہ	۷
شکرتال	۱۴
شور سرجان	۱۰۷ ۱۱۰ ۱۱۲
"	۱۱۴ ۱۱۶ ۱۱۷
"	۱۱۹ ۱۲۱ ۱۲۲
شیخ محمد طاہر عملدار پرگنۂ بلسار ...	۷۲
شیوپرساد صوبیدار چیول را گرفت	۷۹
(ص)	
صاحبزادہ	۱۰
صنعت حروف	۷۶
سورت بندر (قبضہ کردن) ..	۴۶ ۵۹ ۶۲
"	۱۳۹
تقاضائے نواب برائے زیادتی	۷۲
منازعت برائے چوتھ	۷۱
(ض)	

اسامی رجال واماکن	نمبر عدد مکاتیب
شوق آنجناب براین طیر بسیار است جان ماکفرس وقتیکه سرمینت راو بهادر دوساله بودند مخلص درحضور برسر معاملت بود	۵۷ ۸۴
شتر مرغ افریقه نذرانه ازطرف بادم	۳ ۶
تحفه ازطرف کارنوالیس	۸۱ ۹۱
تهنیت نامه ازکارنوالیس برائے طوی	۱۰۸ ۱۱۳
منازعت با نواب	۱۱۶
ونیز صلح واتحاد	۱۱۷
رفتن والده به نیرنته	۱۳۵
سید نورالدین حسین خان مهری	۷ تا ۱۱
مقام انندگری	۱۳ ۲۵ ۴۱
القاب	۴۲ ۴۳ ۴۴
〃	۴۵ ۴۶ ۵۱
وکیل کمپنی از بمبئی	۵۵ ۵۷ ۶۴
	۶۶ ۶۹ ۹۵
(ش)	
شالی - غله شالی	۷۸

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکانیب
سعادت علیخان بر تخت لکھنؤ آمد...	۱۱۴
سکارام باپو	۴ ۹ ۱۱
〃	۱۲ ۲۵ ۳۴
〃	۳۹
سکندر و مینیج گورنر چناپٹن بعد از ڈوپرے ۱۷۷۳ء	۱۶
سنڈی فورڈ (در ولیم تھامس سنڈی فورڈ)	
سمپت راؤ	۱۳۷
سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱۸ ۲۴ ۲۷
〃	۳۱ ۴۰ ۴۵
〃	۴۶ ۴۷ ۴۹
〃	۵۲ ۵۳ ۵۷
〃	۵۸ ۵۹
〃	۶۱ ۶۲ ۶۳
〃	۶۴ ۷۰ تا ۷۵
〃	۷۸ ۷۹ ۸۲
〃	۸۵ ۸۶ ۸۷
〃	۸۹ ۹۰ ۹۱
〃	۹۲ ۹۴ ۹۷
〃	۹۸ ۱۰۰ ۱۰۱
〃	۱۰۴ ۱۱۰ ۱۱۳
〃	۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۷
〃	۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۳
〃	۱۳۵ ۱۴۰

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
رتن بن بڈھن سعداللہ خان	۳۲
رستم جی خادم کمپنی انگریز سورت ...	۴۰
رگھوناتھ رنچھوڑ وکیل	۸۸
رنچھوڑ شیتوے	۵۵ ۵۶
〃	۵۷
(س)	
ساگر پرگنہ	۱۰
سالسی	۲۸
سالگڈہ قلعہ	۱۲۹
سانتی دُرگ عرف ماکسرلی قلعہ	۱۰۱
سٹورٹ	۱۰۵
سیٹون ڈانیل	۱۱۸
سرداران فرانس۔ رائے کمپنی سرکار و وارن ہیسٹن	۲۶
مکتوب کارنوالیس بہ نانا فرد نویس برائے تاراج کردن فرانس ..	۱۰۹
سروبھواری	۷۲

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
راؤ صاحب پنڈت پردھان	۱۷
دادا	۱۹ ۲۵
تیاری جنگ دادا	۷۷ ۱۴۰
زیادہ از دو صد مردم پیش دادا صاحب	
نباشد و آن آدم آدمیان جنگی نیستند	۲۳
رہن جواہرات با انگریزان قیمت	
شش لک دبست و پنجہزار روپیہ	
و طلب کردن آن ...	۶۱ ۶۴
باکمپنی دوستی	۱۲۳
راگھوداس	۲۵
رام سنگھ	۲۵
رام چندر گنیش	۱۲۹
رامسی	۷۱ ۷۲
بعد از باڈم گورنر بمبئی شدن	۴۳
راؤ صاحب	۴ ۶۶
رائچوری	۱۰۵

اسامی رجال واماکن	نمبر عدد مکاتیب
دھارواڑ قلعہ	۹۸
دھولپ راؤ	۴۶
دیگاؤ پرگنہ سورت بندر	۵۲
دیویداس بھیم جی	۸۲
(ڈ)	
ڈبوئ	۶۲
ڈرے پر ڈانیل	۶
ڈوپرے جوسس گورنر بندر چناپٹن	۳ ۵ ۱۴ تا
//	۱۶ ۱۷
ڈے تھامس	۵۸
(ر)	
راجپوری	۴۹
راجہ جسونت سیو	۲۵
راجہ تیجونت بہادر	۹۷
راگھوبا دادا پیشوا	۷

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
حافظ مسعود خان	۷۲
حیدر علیخان	۳۱ ۳۲
	۳۷
شکست و وفات	
پسرش	۳۳
(خ)	
خواجہ حضرت دیوانی صاحب	۵۲
(د)	
دادا بھائی	۴۴
دادا صاحب مورو پنڈت	۴
داماجی راؤ گائیکواڑ	۴۶
دریا تنگ بھدر مقام کرون	
کارنوالیس در فوج مغلہ	
بر کنارۂ تنگ بھدر	۱۰۲

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
جے پور	۱۱
جیواجی گوپال سر صوبہ دار	۶۴
جیواجی پنڈت	۳۱
(چ)	
چمن لال وکیل لالہ	۷۳
چناپٹن بندر کمپنی در مدراس	۱ - ۲
	۳ ۲۱ ۹۰
رفتن کارنوالیس "	۹۶ ۱۱۱ ۱۱۲
بطرف چناپٹن	۱۰۰
چنار گڈھ	۳۹
چنتامن دِکشِت	۳۲
چوتھ	۵۸ ۵۹
چیری - جی - ایف	۱۱۹
چیول بندر	۷۹
(ح)	

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
توکلی نام جہاز	۷۹
(ٹ)	
ٹامسن	۱۲۸
ٹیپو سلطان	۷۳ ۹۶
رفتن جنرل میڈوز برائے انسداد بدطوری	
بر خلاف عہد	۹۰ ۱۱۶
صلح	۱۳۱ ۱۳۳
ٹیلر ولیم	۳ ۴
(ج)	
جنار دھن راؤ	۱۰۴
جنار دھن شیو رام	۵۰
جھانسی	۱۹ ۷۷ ۱۴۱

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
پرشرام بھاؤ صاحب پٹوردھن	۹۸
و محاصرہ دھارواڑ	۱۰۲
راؤ صاحب	۱۳۱ ۱۳۲
پرگنہ بلسار وصول محصول	۷۲
پرگنہ پارنیر	۷۲
پرتور	۱۴۰
پنویل بندر	۳۵
پی - ایس	۱۱۱ ۱۱۵
(ت)	
تاتیا صاحب	۴۲
تالچری	۴۶
تکوجی راؤ ہولکر	۷۷
تلیگاؤن	۳۰
تنجاور	۵۰

اسامی رجال واماکن	نمبر عدد مکاتیب
بہرو پنت	۶۵
بھیرو پنڈت	۱۳
بھڑوچ	۶۲
بھکاجی پنت صوبیدار	۵۴
بھگوان راؤ گووندراؤ	۱۲۹
بھگونت راؤ وکیل سندھ	۷۱ ۱۲۹
بھوسی	۳۸
بیگ دولت	۵۰
بھیم راؤ ساکن دوارکا	۸۲
(پ)	
پاٹ کر	۱۲۹
پارنا رود	۱۲۹
پاشان ضلع پونہ	۶۸
پانڈورنگ راؤ	۱۲۹
پیرتکیش	۳۲
پیرشوتم مہاراجہ پنڈت	۲۴

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
بالاجی راؤ پیشوا	۲ ۵
بالاگھاٹ	۳ ۷
بانکوٹ۔ آب گرم بانکوٹ درحق چندے معتبر انگریزان مریض بسیار مفید و نافع است	۷ ۴
برسٹو جان	۴ ۲
بروم صاحب چارلس (مقام پونہ) از ۲۵ جنوری تا ۲۷ فروری سنہ ۱۷۶۸ء	۱ - ۲
بمبئی	۱ ۱۳ ۳۵
	۶۹ ۸۳
شکست انگریزان	۱۴۰
بندگان عالی	۳۱ ۳۵ ۵۸
	۵۹ ۱۰۵
بندیل	۷۹
بنو پنڈٹ باد اتھرسٹن بود	۳۵
بنگلور قلعہ	۹۷ ۱۰۵
بوچر گورنر مدراس چنا پٹن قبل از سنہ ۱۷۷۰ء	۳
بھاسکر راؤ	۷-۸-۲۵

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
باجی راؤ رگھوناتھ پیشوا	۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳
رفتن بطرف قلعہ مہاڑ	۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶
مکتوب ڈانیل سٹون	
برائے خلعت پیشوائی (تہنیت نامہ)	۱۱۸
باڈم آر - ایچ - گورنر بمبئی	۲۳ ۴۰
〃	۴۵ ۴۹
〃	۵۲ ۵۵
〃	۵۷ ۵۹
〃	۶۱ تا ۶۴
〃	۶۸ ۷۰
〃	۷۱ ۷۸ ۷۹
〃	۸۲ ۸۳ ۸۶
بارڈولی	۳۷
بارلو جارج - ایچ	۱۲۶
بالاجی پنڈٹ	۱۰

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
وکیل انگریزان و دربار پونہ	۴۵
اوصاف انگریزان	۶۶
مطمح نظر انگریزان	۱۲۳
بالفعل احتیاج استمداد سرکار دولت الاقتدار پیشوا نہ دارند چرا کہ الحال بہ سبب مناقشہ انگریز حکمرا و صاحب بر جمیع اعیان و امصار دکن بل در تمام بلاد نافذ شدہ است	۳۲
نوشتن القاب کمپنی	۱۳۶
انند گری	۱۳
انندرا و بھکاجی گماشتہ بلسار پرگنہ	۷۲
قبضہ بر خلیج اورن ...	۷۸
ایساجی سندھے کولھار والہ	۱۲۹
ایشونت راؤ ہولکر	۱۲۳
ایشونت رسنگھ (راوت)	۲۵
(ب)	
بابوجی بھیم جی و برادر کلان و منازعہ فیمابین	۸۲
باجی باپو ..... بابو کا نسبت	۲۳ ۱۳

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
انباجی	۹
انجنویل	۷۹
انڈرسن	۳۶ ۳۷
انقلاب فرانس	۰۹
انگریز- ہیچکس از انگریزان کمپنی نذرانہ نباید گرفت	۵۵
دیگر حرکات جنگ باکسے سرداران قوم مرہٹہ مگر در جائے کہ ضرور نزکہ بحفاظت خود ہا می باید احتراز نمایند	۱۹
شکایات برائے گرفتاری غراب بنام قادری	۴۶
گرفتار شدن چہار جہاز	۶۷
در جنگ ٹیپو پیشوا صاحب را مدد دادن	۷۳
طلب کردن آلات کہ بوقت ہزیمت از شہر دبوئی گذاشتہ بود	۶۲
از چاشت خوری ارادہائے باطل بہ خود راہ دادہ نخوت آرا شدن	۳۱

فہرست اسامی رجال و اماکن نمبر بمقابل اسامی مراد از نمبر مکاتیب است

اسامی رجال و اماکن	نمبر عدد مکاتیب
اباصاحب بہادر	۱۱۹
اباجی پنڈٹ	۱۴۰
ابوالفضل (عبارت)	۴۸
اپٹن کرنل جان	۲۲ ۲۳ ۲۹ ۳۰ ۳۳ ۱۴۱
احمد علیخان	۱۳۱
الہ آباد = نواب وزیر الممالک بہادر حقیقت محصول تیرتھ پراگ یعنے الہ آباد کہ بنظر آرام و رضاجوئی زایران بہ نسبت ایام پیشین خیلی تخفیف نمودند	۹۳
امرت راؤ پیشوا	۴۳ ۱۲۳ ۶۹

کل مکتوب	مرسل	مرسل الیہ	عدد شمار	نمبر مکاتیب
	〃	مہاراجہ	۱	۱۲۰
	〃	راؤ صاحب	۲	۱۴۰ ۵۰
	〃	سکارام باپو	۱	۳۴
	〃	سیوک رام	۱	۲۸
	〃	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۵۴
	〃	غیر معلوم	۳	۱۳۶ ۱۰۲
				۱۴۱

کل مکتوب	مرسل	۱۲ مرسل الیہ	حدد شمار	نمبر مکاتیب
۱	مانیٹنی	راؤ صاحب	۱	۳۸
۱	محمد عارف وکیل ولندیز	نانا پھرنویس	۱	۱۳۷
۱	میدوز- ولیم	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۸۷
۱	نواب ارکاٹ	سوائی مادھوراؤ پیشوا	۱	۱۰۴
۱	واٹھرسٹن- ڈی	پنڈت صاحب	۱	۳۵
۲	ولندیز	پرشرام بھاؤ ملھار راؤ ہولکر	۱	۳۱
	〃	کشن راؤ بلال	۱	۱۳۹
۱	ویلسلی	امرت راؤ پیشوا	۱	۱۲۳
۱	ویچ سکندر	نارائن راؤ بلال پیشوا	۱	۱۶
۱	ہرٹلے جمس	نانا فرد نویس	۱	۸۸
۴	ہسٹن وارن عماد الدولہ بہادر	نانا فرد نویس	۱	۳۰
	〃	راؤ صاحب	۲	۱۷ ۱۹
		غیر معلوم	۱	۲۶
۱	یعقوب ولیم	نانا فرد نویس	۱	۱۳۸
۱۴	غیر معلوم	پنڈت صاحب	۲	۳۱ ۱۳۹
	〃	سرمنت صاحب	۱	۳۳
	〃	نوابصاحب	۱	۷۷
	〃	مہربان راجہ	۱	۱۰۳

کل مکتوب	مرسل	مرسل الیہ	عدد شمار	نمبر مکاتیب		
	〃	مہربان پنڈت	۱	۹۲		
	〃	مہربان راؤ صاحب	۱	۹۶		
	〃	ہری پنتھ پھڑکے	۲	۹۷	۹۹	
	〃	غیر معلوم	۴	۹۵	۱۱۲	
	〃	〃		۱۳۰	۱۳۳	
۱	کری۔ اے۔ پی	مہاراجہ ساتارا	۱	۱۲۷		
۲	کلیف لارڈ	باجی راؤ رگھوناتھ پیشوا	۲	۱۲۴	۱۲۵	
۱	کنوے جان	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۱۰۵		
۲	کنگ ٹامس	ہری پنتھ پھڑکے	۲	۲۰	۲۱	
۲	گیامبیر رابرٹ	سوائی مادہو راؤ پیشوا	۱	۱۸		
	〃	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۲۲		
۳	مارگن چارلس	نانا فرد نویس	۲	۳۷	۱۳۴	
	〃	نانا صاحب	۱	۳۶		
۵	مالکفرسن جان	سوائی مادہو راؤ پیشوا	۲	۵۳	۷۳	
	〃	نانا فرد نویس	۲	۶۰	۸۴	
	〃	راؤ صاحب	۱	۶۶		
۱	مالکلی آڈ۔	مادہو راؤ پیشوا	۱	۱۳۵		
۲	مالٹ سر چارلس وار	نانا فرد نویس	۲	۶۵	۶۷	

	〃	نارائن راؤ منشی	۴	۷	۸
				۲۵	۶۸
	〃	سکارام باپو	۲	۹	۱۰
	〃	راؤ صاحب	۱		۱۱
	〃	بہرو پنڈت	۱		۱۳
	〃	گوپال راؤ رگھوناتھ	۳	۴۲	۶۹
۱	سٹون ڈانیل	باجی راؤ رگھوناتھ پیشوا	۱		۱۱۸
۵	شور سرجان	سوائی مادھو راؤ پیشوا	۲	۱۱۴	۱۱۷
	〃	باجی راؤ رگھوناتھ پیشوا	۲	۱۲۱	۱۲۲
	〃	نانا فرد نویس	۱		۱۱۶
۲۷	کارنوالیس لارڈ	سوائی مادھو راؤ پیشوا	۱۳	۷۴	۸۵
	〃	〃		۸۹	۹۰
	〃	〃		۹۱	۹۳
	〃	〃		۹۴	۹۸
	〃	〃		۱۰۰	۱۰۱
	〃	〃		۱۰۷	۱۱۳
	〃	نانا فرد نویس	۶	۷۶	۸۰
	〃	〃			۸۱ ۱۰۶
	〃	〃		۱۰۹	۱۲۰

کل مکتوب	مرسل	مرسل الیہ	عدد شمار	نمبر مکاتیب
۱	برسٹو جان	سوائی مادھو راؤ پیشوا	۱	۲۴
۱	بیل جنرل موسی	ملہار راؤ ہولکر و پرشرام بھاؤ ٹوردھن	۱	۱۳۲
۱	پی - ایس	نانا پھرنویس	۱	۱۱۱
۱	ٹامسن	مہربان	۱	۱۲۸
۱	ٹیلر ولیم	مورو باد ادا فردنویس	۱	۴
۴	چناپٹن بندر	سوائی مادھو راؤ پیشوا	۱	۱۱۵
	"	راگھو باد ادا پیشوا	۱	۱۷
	"	مہربان راؤ صاحب	۲	۱ - ۲
۱	چیری - جی - ایف	باجیراؤ رگھوناتھ پیشوا	۱	۱۱۹
۴	ڈریپر جوسٹس	مادہو راؤ بلال پیشوا	۴	۳ ۵ ۱۴ ۱۵
۱	ڈوپرے ڈانیل	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۶
۱	ڈے تھامس	سوائی مادہو راؤ پیشوا	۱	۵۸
۱	رامسے انڈروز	سوائی مادھو راؤ پیشوا	۱	۷۲
۱	رتن بن بڈن سعد اللہ خان	چنتامن دِکشت	۱	۳۲
۱۶	سید نور الدین حسین خان مہری	نانا پھرنویس	۴	۴۱ ۴۳ ۴۴ ۵۱
	"	نانا صاحب	۱	۱۰
	"	ہری پنتھ پھڑکے	۱	۷۵

فہرست اسامی مرسل و مرسل الیہ

نمبر شمار	مرسل	مرسل الیہ	عدد خطوط	نمبر مکاتیب
۲	اپٹن	نانا فرد نویس	۱	۲ ۹
	〃	سکارام باپو	۱	۳ ۹
۲۳	باڈم آر۔ ایچ	سوائی مادہو راؤ پیشوا	۱۸	۴۰ ۴۵ ۴۶
	〃	〃		۴۷ ۴۹ ۵۲
	〃	〃		۵۷ ۵۹ ۶۱
	〃	〃		۶۲ ۶۳ ۶۴
	〃	〃		۷۰ ۷۱ ۷۸
	〃	〃		۷۹ ۸۲ ۸۶
	〃	نانا فرد نویس	۴	۴۸ ۵۵
	〃	〃		۵۶ ۸۳
		ہری پنت پھڑکے	۱	۲۳
۱	بارلو سر چارج ایچ	باجیراؤ رگھوناتھ پیشوا	۱	۱۲۶

۱۵ - مکاتیب بہ مہاراجہ ستارا ۱۲۷ ۱۲۸
۱۶ - مکاتیب ڈچ ۱۳۱ ۱۳۲

۱۷ - دیگر متفرقات بر مشورات کاروبارِ سلطنت
وغیرہ ۴ ۵ ۶ ۷ ۹ ۱۰ ۱۴ ۱۵ ۱۹
۲۱ تا ۲۷ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۶ ۳۷ ۳۹
۴۹ ۵۰ ۵۲ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۷۱ ۷۲
۷۷ ۸۰ ۸۲ ۸۵ ۹۰ ۹۴ ۔

۱۸ - مکاتیب وارن ہستن متعلق راگھوبا دادا
و گورنر بمبئی ۱۶ ۲۶ ۲۷ ۳۰

۱۹ - مکاتیب ویلسلی ,, برائے آسائش و آرامش
ممالک ہندوستان دکن و رفاہ و فارغ البالی سکنہ و رعایا
و عامہ برایائے ممالک مزبورہ بر جمیع اوقات مطمح نظر
و نصب العین می دارد ۔ ۱۲۳

۵ - مکتوب بنام راگھوبا دادا قابل خواندن است ۱۰۷

۶ - شکایات متعلقہ جہازات وغرابات ۴۰ ۴۶ ۷۸ ۷۹ ۸۶ -

۷ - آب گرم بانکوٹ ۴۷

۸ - جواہرات بقیمت شش لک وبست وپنج ہزار روپیہ کہ رگھوبا دادا نزد انگریزان رہن کردہ بود ۶۱ ۶۴

۹ - مکتوب برصنعت حروف ایماء واشارات ۷۶ محصول برزائران عرس الہ آباد ۹۸

۱۰ - انقلاب فرانس واثر آن برہندوستان ۱۰۹

۱۱ - برائے چوتھ بندر سورت ۴۶ ۵۸ ۵۹ ۷۱

۱۲ - جنگ با حیدر وٹیپو سلطان ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۷۳ ۹۰ ۹۲ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۵ ۱۳۳ ۱۴۰ ۷

۱۳ - نواب لکھنؤ ۱۱۴ ۱۲۰ ۱۲۱

۱۴ - اشارہ بہیر خاش کھڑا ۱۱۶ ۱۱۷

این مجموعہ مکاتیب کہ مشتمل بر یکصد و چہل و یک مکتوب است ہمہ مکاتیب علی الترتیب مسلسل نیستند۔ اگرچہ بنظر رعایت مناسب آن بود کہ ہمہ را مسلسل و مرتب نماید۔ ولیکن اختلاف مضامین و تفاوتِ زمان مانع شد۔ بہر حال مختصر خلاصۂ مجموعۂ مکاتیب حسب ذیل بقلم آمدہ ؎

۱ - اکثر مکاتیب مشتمل بر اتحاد و موانست فیمابین سرکار انگریز و پیشوا صاحب است ؎

۲ - حکومت تبادلہ تحف - و ہدایا - اتحاد و تہنیت وغیرہ - ۳ ۱۶ ۱۸ ۵۰ ۵۵ ۵۶ ۵۷
۶۰ ۷۴ ۸۱ ۸۳ ۸۷ ۸۹ ۱۰۸ ۱۱۰
۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۵ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۲ ۱۲۵ ؎

۳ - منجملہ مذکور مکاتیب ۸۹-۸۱ - ۵۵ قابل خواندن است ؎

۴ - بغایت استدعائے ولیم ٹیلر برای حاضر باشی خود بخدمت پیشوا صاحب ؎

ہندوستان رخ نمود گل ہمیشہ بہار تاریخ است قبل از زمان ایشان اہالی اینجا از فوائد این فن شریف بی بہرہ بودند بعدہٗ از تاثیر صحبت این ماہران سیر و اخبار از ہر گوشۂ دیار و قائع نویس و تاریخ نگار برآمد و حالات مملکت خود را بر صفحات قرطاس ثبت نمود - چنانچہ ہیچ حصہ ملک نیست کہ تاریخ آن مسخر قلم فارسی رقم نیست ؛

۸ - پس جویندگان تاریخ این ملک اگر بخواہند کہ بمنبع اصلی آن برسند باید کہ اوّل خود را آشنائے این زبان شیرین بیان

خوشا ترکیب و وضع بے مثالش
خداوندا نگہدار از زوالش

آنکہ بر سہری این پیشوا بدربار دربار اخبار و آثار این دیار و امصار بار یابند ؛

بمبئی ۱۹ر جنوری سنہ ۱۹۲۴ء

بندۂ بی نیاز

پور سرفراز

۵ - سردار صاحب مشارٌالیه چند سالست که بفراهم آوردن مواد تاریخی که حالات حکومت مرہٹہ و پیشوا را روشن میسازد مشغول می باشند و بجد و جهد بسیار ذخیرهٔ بزرگ از نسخهائے خطی فارسی مشتمل بر کتب تاریخی و ادبی و مکتوبات و رقعات بدست آورده اند از میان آنها مراسلات کمپانی انگلیس را که راجع به دربار پیشوا است انتخاب کرده بعبارت اصل فارسی با ترجمه و تلخیص مرہٹی که حقیقةً عطر مجموعه می باشد و باب یاری و آتش فکر جناب شیخ عبدالعزیز ابن محمد جعفر پرنشین ٹیچر بھاوے ہائی اسکول پونه کشیده شده است درصورت این گلدسته شائع میکنند -

۶ - ہر کس که بخواند یقین بداند که دران زمان نفوذ این زبان در نفوس این ملک تا چه درجه بود رئیس کمپانی انگلیس که مذہب عیسائی داشت و بخط ترسائی قلم فرسائی میکرد - چون کارش با دربار پیشوائی افتاد که دران حرف مرہٹی می زدند و بر خط شکسته (موڑی) قلم می شکستند از مرہٹی و انگلیسی ہیچ نکشاد - آخر کار قفل مشکلات ملکی و نظامی و حل معاملات دادی و خصامی بکلید فارسی مفتوح افتاد -

۷ - گلی دیگر که از بوستان ریاست مسلمانان در

در کشاکش طوائف الملوکی پریشان بود بکوششہاء پادشاہان عظیم الشان و بزرگان کرامت نشان در تحت فرمان یک قہرمان آمدہ مثال باغ جنان کام بخش ساکنان و آرام دہ باشندگان شد۔

۳ - بہین گلی کہ در گلستان حکومت ایشان شگفت و رنگ و بو از توحید ایشان گرفت - این بود کہ در تمام ملک شرقاً و غرباً شمالاً و جنوباً کہ مسکن اقوام مختلفہ و موطن قبائل متفرقہ می بود - باوجود لغتہائے مخصوص آنہا و کثرت زبانہا سکۂ وحدت اللسانی رواج یافت و زبان فارسی کہ شیرین ترین زبانہائے جہان است برمسند عالم گیری متمکن گردید۔ چنانچہ ہرگاہیکہ فرانسیسی یا انگلیشی - پرتگالی - یا ہنگالی - ہندی یا سندھی - عربی یا عزبی - ترک و تاجیک یا اہل ایران و توران - مرہٹہ و مغل یا راجپوت و افغان میخواستند - کہ با اہل ملک معاملہ کنند یا مکالمہ و مکاتبہ نمایند بتوسط ہمین زبان حکام بآسانی تمام و سہولت مالا کلام نائل مرام می شدند۔

۴ شاہد این حال و مصداق این بیان ہمین مجموعہ مکاتیب است کہ بسعی بسیار و کوششہای بے شمار جناب فضیلت آثار المخاطب بہ سردار مجموعہ دار (مجموعدار) مرتب شدہ است۔

مجموعه ار عالم را مجدد علاکه از مبدء وحدت این همه
کثرت آفرید و خاتم انبیاء را مدح و ثنا کرد بتبلیغ توحید
متحیران وادی کثرت را باز براه وحدت آورید
و رحمت و رضاء خالق ارض و سماء بر اصحاب رسول
و پیروان مقبول وی باد که هرجا که رفتند اعلاء کلمة الحق
نمودند و مشعل توحید را بنوعی مشتعل ساختند-
و روشن داشتند که ظلمت کثرت همگی از میان رفت ؛

۲ - تاریخ عربستان بتصدیق این رطب اللسان
است و هزار داستان ایران براستی این داستان
شیرین زبان - هندوستان قبل از ورود ایشان